

HØJESTERET FRA 1790 TIL GRUNDLOVEN

AF

TROELS G. JØRGENSEN

ARNE FROST-HANSENS FORLAG
KØBENHAVN

1950

TRYKT PAA CARLSBERGFONDETS BEKOSTNING

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI, KØBENHAVN

FORORD

I 1930 udsendte jeg med Støtte af Carlsbergfondet Danmark-Norges Højesteret 1790—1814, idet jeg havde valgt at behandle dette Afsnit af Rettens Historie for at tilvejebringe en Fortsættelse af Sophus Vedels Bog fra 1888: Den dansk-norske Højesterets Historie under Enevælden fra 1661 indtil 1790, hvis Grundlag havde været Besvarelse af en Opgave for den A. S. Ørstedeske Prisedaille. Fra Vedels Bo er der iøvrigt senere til Højesteret blevet afgivet Manuskriptet til en af ham forfattet Fortsættelse af Værket netop til det samme Tidspunkt, Adskillelsen fra Norge; det findes nu i Rettens Bogsamling. Jeg omgikkes efter 1930 en Tid med Planen om en Fortsættelse og havde tænkt at sætte den nye Grænse ved Aaret 1857, da Retten gik over til at forsyne sine Domme med Begrundelser. Først derved skød Retten jo det gamle Præg af Enevælde af sig, og for en almindelig juridisk Betragtning var denne Reform af afgørende Betydning. Da jeg efter mange Aars Afbrydelse paany fremtog det Materiale, jeg havde indsamlet til den paatænkte Fortsættelse, ændrede jeg imidlertid Planen til at lade Slutaaret være 1849, Enevældens Ophør. I Overensstemmelse dermed udsender jeg nu denne Højesteretshistorie, der fører Skildringen op til Indførelsen af den frie Forfatning, delt i 2 Afsnit: det første som et ændret Optryk af Bogen fra 1930, altsaa omfattende 1790—1814, det andet som det nye Afsnit 1814—1849. Grundlovens Anvendelse paa Højesteret betød den ogsaa formelle Frigørelse for Kongens Supremati, Pligt til Kontrol med Øvrighedsmyndighedens Udøvelse og Muligheden for Lovgivningskontrol, altsaa en afgørende og skelsættende Fornyelse. Naar Behandlingen af Bogens samlede Tidsperiode af 59 Aar deles i de to Afsnit, er dermed understreget, at der indenfor nævnte Aaremaal fandt en Udvikling Sted, der maatte afsætte sine Virkninger paa

Rettens Arbejde. Udviklingen var Enevældens Begrænsning og Resignation. 1814 gik Norge ud af Magtomraadet, og Frederik VI opgav sit Kabinetstyre til Fordel for Anvendelsen af Gehejme-statsraadet for 17 Aar senere yderligere at paalægge sig Forpligtelsen til at give Plads for Stændermedvirken ved Statens Styrelse.

Planen for Bogens andet Afsnit har været den samme som anvendt i det første. I dette Afsnit er der foretaget en Del Rettelser, Udeladelser og Tilføjelser, bl. a. til Oplysning om ekstraordinære Assessorer og Advokater.

INDLEDNING

Naar denne Fremstilling af et Afsnit af Højesterets Historie tager Udgangspunkt fra Aaret 1790, er Grunden hertil, som allerede i Forordet nævnt, den rent udvortes, at den af Sophus Vedel i 1888 leverede Højesteretshistorie, begyndende med Rettens Oprettelse 14. Februar 1661, stopper op ved nævnte Aar. Den Opgave, der var stillet Vedel, gik ud paa at fremstille »Højesterets Indretning, dens Forhold til Kongen og Regeringskollegierne og de for dens Virksomhed gældende processuelle Regler«, og den var begrænset til Tiden henimod Slutningen af 18. Aarhundrede. Idet Vedel afslutter sit Værk, siger han, at den af hans Fremstilling omfattede Aarrække har rummet Afgørelser af talrige for Rettens Eksistens og Virksomhed vigtige specielle Spørgsmaal og tillige »uimodsigelig netop saa godt som alt det i Rettens Udviklingshistorie under Enevælden, hvortil der overhovedet kan siges at knytte sig nogen almindeligere Interesse.« Det er rigtigt, at Rettens Stilling baade i Forhold til Kongen og med Hensyn til Procesmaaden i de forløbne 130 Aar var blevet afklaret og fæstnet saaledes, at dens Fremtid laa fast. Der var ikke længere Grund til at frygte for, at Rettens Selvstændighed ikke skulde blive anerkendt, selv om der, som det senere skal blive fremstillet, endnu kunde være Meningsforskel om den rette Grænse mellem Domsmagt og Øvrighedsmagt. Endvidere havde Retsplejen faaet den Form af Middelbarhed og Mundtlighed med delvis Skriftlighed, som den siden beholdt. Men naar jeg her har taget Fortællingens Traad op for den resterende Del af Enevældens Tidsrum, har det naturligvis været i den Tanke, at der ogsaa knyttede sig Interesse til dette Tidsafsnit om end ikke paa de Linier, der var Emnet for Vedels Bog. Fremstillingen i det følgende er derfor kun forsaavidt en Fortsættelse af titnævnte Værk, som den omhandler Højesteret i den Skikkelse, Retten havde ved Udgangen af sine første 130 Aar. Iøvrigt kommer den til at gaa ad andre Veje.

Som det øverste Led i Domstolsorganisationen var Højesteret 1661 fulgt efter Kongens Retterting, der siden 1536 afsagde sine »Kongens og Rigens Raads Domme« (ved Siden af »Kongens og

Rigens Domme« til Brug ved Kongebrevsforfølgningen til Eksekution). Den senere gængse Betegnelse var Herredagsdommene altsaa Domme afsagt ved de aarlige — i Norge hvert 3. Aar afholdte — Herredage. Enevældens Højesteret, der udgjordes af Kongen med tilforordnede Assessorer, og som holdt Ret »en Gang om Aaret«, er i disse Grundtræk ganske lig de kongelige Retterting. Det var altsaa en nedarvet Plads, Retten indtog som Sæde for Tvistighedernes endelige Paadømmelse. Dens stedlige Omraade var Danmark og Norge, dog saaledes at de til førstnævnte Kongerige hørende Hertugdømmer Slesvig og Holsten faldt udenfor. Udenfor faldt ogsaa Straffe- saavel som borgerlige Sager mod de til Hær og Flaade hørende Personer. Her dømtes af Krigsmagtens eget Personale med juridisk Bistand af Auditører og to General-auditører. Kun fra den københavnske Hof- og Stadsret kunde der til Højesteret indkomme borgerlige Sager af ikke-tjenstlig Art mod Militærpersoner.

Det var en Befolkning paa henved to Millioner Mennesker, for hvilken Højesteret saaledes skulde gøre Tjeneste som Domstols-organisationens Centrum, og Retsvejen ind til dette Centrum gik i Almindelighed gennem flere Domstolsled. I Danmark udgjordes Underinstansen af Herredsting, Birketing og Byting, Melleminstansen af Landstingene, der beklædtes af en eller nogle enkelte Landsdommere, og for de faa med »Landstingsret« udstyrede Købstæder af Raadstueretterne (Borgmester og Raad). Fra de adelige Birker, fra Birkerne paa de kongelige Rytterdistrikter og fra de i ikke ringe Omfang anvendte ekstraordinære Kommissarier appelleredes der dog direkte til Højesteret. Der fandtes Landsting for Nørrejylland, Fyn, Sjælland med Møen, Laaland-Falster og Bornholm. I Norge fandtes paa lignende Maade Hjemting beklædte af Sorenskrivere og i Købstæderne Byfogder, overordnet disse den af Lagmanden beklædte Ret og somme Steder Raadstueretten, men endelig som tredje Led den anselige Overhofret i Kristiania, der beklædtes af en Justitiarius og mindst 5 Tilforordnede. Herfra ankedes der til Højesteret, naar Sagen angik Ære eller Liv eller en Genstand af 100 Rd. Værdi, dog at Arrestantsagerne oversprang Overhofretten. Specialretter for de norske Bjergværker udgjordes af Bergamtet og Overbergamtet. Hoved- og Residensstaden Københavns Befolkning nød den Forret at kunne nøjes med sin kollegialt virkende Hof- og Stadsret som eneste Instans under Højesteret. I Sager om Rettens Fornægtelse og voldsom Tvang og Forurettelse kunde der altid søges Retshjælp mod den formentlig groft forurettende Underinstans ved direkte Indbringelse af Sagen for Højesteret. I Livs- og Æressager mod adelige og i Sager mod

Grever og Baroncr var denne Domstol undtagelsesvis første og eneste Instans.

Rettens Selvstændighed i Forhold til Kongen, der ifølge Kongeloven var Domsmagten's Indehaver, var nu underbygget af en Sædvane, der havde medført, at Kongens Præsideren, naar Retten aabnedes, kun var Udøvelsen af et repræsentativt Hverv. Men den Form, at det var Kongen, der dømte, gennemførtes ogsaa i Rettens daglige Arbejde med en mærkelig og i forskellig Retning sikkert betydningsfuld Konsekvens. Taleformen for Advokaternes Procedure og Assessorernes Votering var nemlig den mod Tronstolen vendte og til Majestæten stilede Talc. Men bortset herfra var Højesteret altsaa de »Tilforordnede« med Justitiarius i Spidsen. I Paadømmelsen deltog mindst 9 Dommere. Da Assessorernes Tal var 13, kunde samtidig nogle beskæftige sig med skriftlige Voteringer særlig i Udeblivelsessager. Hvad de Tilforordnede personlige Stilling angaar, var de placeret i Rangforordningens 5. Klasse Nr. 3 som titulære Justitsraader — Aristokratiet maatte her endnu have Overvægten — med ret ringe Lønninger, nemlig for Justitiarius 3000 Rd. og derpaa — med et betydeligt Spring — 1500 Rd. (for 2 Assessorer), 1400 (for 3 do.), 1200 Rd. (for 4 do.) og 1000 Rd. (for 4 do.). Herved bemærkes, at det vel var udtalt som et ønskeligt Princip, men hverken udtrykkelig paabudt eller iagttaget, at de ikke maatte paatage sig andet Embede eller Forretninger. Der brugtes endnu Auskultanter, der for Uddannelsens Skyld havde Sæde men ikke Stemme i Retten. Til Retspersonalet hørte Justitssekretæren og en Kancellist (Læsesekretæren) samt 2 Kopister paa Justitskontoret, fremdeles de 3 Højesteretssekretærer (Sekretærerne ved Protokollen). Skrankens Personale var ikke forhaanden i noget bestemt Antal. Der meddeltes af Kongen Bevillinger til at gaa i Rette som Prokuratorer ved Højesteret, og ligesom for Assessorernes Vedkommende var Betingelsen, at der var aflagt tilfredsstillende Prøver i Retten. To af dem havde offentlige Hverv, nemlig Generalfiskalen, der paatalte Embedsforbrydelser o.l., og Kammeradvokaten, der optraadte i Rentekammerets Sager.

Retten holdtes i Christianborg Slots Hovedbygning, og den blev sat hver Søndag fra Kl. 9 til 2 undtagen om Fredagen. Højesteretsaaret begyndte med den højtidelige Aabning den første Torsdag i Marts og afbrødes af en Sommerferie; det sluttede i Februar og udgjorde en enkelt Retstermin, delt i Sessioner. Hertil udtoges der Stævning (i dansk Kancelli) fra Danmark inden 6 Uger og fra Norge inden et Fjerdingaar. De til Foretagelse i Aaret berammede Sager opførtes i den trykte »Højesteretsorden« i

den lovbestemte Rækkefølge: først københavnske og sjællandske, fynske og smaalandske, jyske og bornholmske, siden de norske deraf de søndenfjeldske før de nordenfjeldske og sidst de vestindiske. For to Dage ad Gangen blev det »anslaaet paa Kartet«, hvilke Sager der formentes i den Tid at kunne foretages, og det var saa Parternes egen Sag at passe deres Tur.

For Rettergangsmaaden var der givet Regler i Instruktion 7. Dec. 1771 og Patent 10. Nov. 1774, der begge driver paa Hurtighed, Korthed, Klarhed og Redelighed. Proceduren var offentlig og mundtlig, men middelbar uden personligt Fremmøde af Vidner. Den fornødne Oplæsning (Dokumentation) paahvilede Justitssekretæren og hans Medhjælp, efterhaanden maatte ogsaa Protokolsekretærerne deltage heri. Sagen kunde ogsaa behandles skriftligt navnlig ved Indstævntes Udeblivelse. Straks efter Sagens Optagelse til Dom begyndte den strengt hemmeligholdte Votering fra yngste Assessor, og den maatte ikke uden »den højeste og uforbigængelige Nødvendighed« afbrydes; den protokolleredes af to Sekretærer. Dommen førtes i Pennen af Justitiarius, der derpaa i offentligt Retsmøde oplæste af Domprotokollen, hvad der var kendt for Ret. Men Kongens Højesteret indlod sig ikke, saaledes som Herredagsdommene, paa at formulere og meddele sine Domsgrunde.

Dem, der ønsker nærmere dokumenteret Oplysning om disse forskellige Træk i Rettens Udseende og Virkemaade, henviser jeg til Vedels Historie, idet jeg maa anse det her sagte tilstrækkeligt som Udgangspunkt for det følgende. Den næste Opgave for Indledningen vil være at angive Planen for Stoffets Fremdragning, og i dette Øjemed kaster jeg et samlende Blik paa Højesteretsinstitutionen.

I Rettens Navn klinger Enevældens Magtbevidsthed. Det udtrykker Rettens Forhold til de tvistende Borgere, der her maa tage endelig Dom i deres Sager, og til Underinstanserne, hvis Afgørelser Retten kan omstøde, og hvis Dommere den kan drage til Ansvar. Henset til Rettens Plads i Domstolsorganisationen kunde den betegnes som Centralretten. Den enevældige Konge havde samlet Domsmagten hos denne Ret, og naar ogsaa de underhørende Retter fik Magt til at dømme, var det under Forbehold af, at den endelige Dom kunde blive afsagt i Højesteret, som de saaledes repræsenterede foreløbigt og for deres mindre Omraader.

Kongerne kunde ikke siges at have undergravet Kongelovens Forfatning ved sædvanemæssig at lempe den derhen, at Domsmagten overlodes til Højesterets Dommerkollegium. Thi Sagen er,

at denne Forgrening af den øverste Statsmagt er af sekundær Natur. Den hører ikke til de førende Statsvirksomheder hvorigennem Samfundet tager et Initiativ. Som Lovgiver, Øvrighed eller Krigsherre kunde Kongen ikke have resigneret uden væsentlig at ændre Forfatningen. Men Domsmagtens Opgave er kun at virkeliggøre Loven, at sikre og opretholde den Retstilstand, Loven har skabt. Derfor bliver Retten modtagende i Forhold til Loven. Og ligesom Dommerne maa leve sig ind i Lovens Vilje og Tankegang, hvorfra de henter deres Udgangspunkt, forholder de sig modtagende overfor Tvistighedernes hele faktiske Sagssammenhæng. De maa ved en receptiv Aandsvirksomhed leve sig ind i de Samfundstilstande, den Teknik og de personlige Forhold, der i deres Helhed udgør Sagernes Omstændigheder. Fra denne Side set er deres Opgave kun at kaste Lys over noget, der allerede er, nemlig Loven og Faktum. — Indenfor de af Loven satte Rammer, der hyppig er vide, er Domstolene derimod aktivt magtudøvende. Loven har fæstnet de sociale Grupper indbyrdes Ydelsesforhold, men der opstaar saa Spørgsmaal om, til hvilken Gruppe visse Personer skal henføres og hvorledes Gruppernes Ydelser nærmere skal bestemmes. Domstolene træffer disse Afgørelser ved en Afvejning og Afmaalen af de forskellige Standpunkter, idet det ledende Formaal for dem ligesom for Lovgiveren er at skabe den sociale Tilfredshed, der er Forudsætningen for Samvirken og Sammenhold. Forskellen mellem Institutionerne er, at Lovgiveren træffer sin Ordning mere abstrakt, idet han ligesom tager Sigte fra længere Afstand, medens Retten paa kortere Hold kan tage skarpt Sigte ud fra alsidig Hensyntagen til de konkrete Omstændigheder. Direkte rammer dens Afgørelse til Gengæld kun enkelte Personers Livsforhold, ikke en hel Gruppe, men selvfølgelig tænker Dommeren herved ligesom Lovgiveren i Regler, saaledes som det ligger i Betegnelsen »ret«.

Disse Grundtræk i Højesterets Fysiognomi maa blive bestemmende for Fremstillingen af dens Historie. Forudsætningerne for dens Virken har til enhver Tid været Lovgivningstilstanden og Samfundstilstanden samt de Tvistemaal, der blev bragt ind for den. Paa denne Baggrund maa det da undersøges, hvordan den har arbejdet med at belyse Loven og Sagerne, og hvordan den har vejet Standpunkterne. Rettens Historie er indeholdt i dens Sammenhæng med den førende Lovgivning og den betingende Samfundstilstand og dens paa disse Forudsætninger beroende aktive Indsats i Retstilfældenes Afgørelse. I sin Virksomhed træder den i Forbindelse med de underhørende Retter, med Øvrigheder og Borgere i hele Riget. Særlige Omstændigheder kan give dens Af-

gørelser særlig Betydning, og undertiden vil de komme til at virke ganske som Love.

Fra disse Synspunkter vil Institutionens Væren og Virken da blive at undersøge indenfor de to Perioder, der tilsammen paa det nærmeste udgør Enevældens sidste Tredjedel. Heri ligger ogsaa et Stykke Personalhistorie, der vil finde Omtale. Men Arbejdet i Retten er ikke af den Art, at det for Eftertiden lader de enkelte Dommeres Personlighed træde frem med stærke Træk. Det indgaar i det kollegiale Fællesarbejde og i sit Væsen er det det samme, der foregaar i Retten Dag for Dag: Loven lever, Samfundet drager Aande.

I

1790—1814

TRÆK AF TIDSRUMMETS LOVHISTORIE

Lovgivning og Domstolsvirksomhed er saa nøje forbundne som to forskellige Samfundsvirksomheder kan være. Begivenheder indenfor Lovgivningen vil — paa de Omraader, hvor det staar til Domstolene at anvende vedkommende Love — ogsaa være Begivenheder for Retterne. En Oversigt over Domstolenes Historie i et vist Tidsrum vilde derfor være ufuldstændig, om den ikke var ledsaget af en Oversigt over den samtidige Lovhistorie paa de paagældende Omraader.

Naar en Lov udkommer, vil Domstolene nemlig straks indstille sig paa at anvende den. Vel kan der nu komme til at gaa lang Tid, før der foreligger et Retstilfælde, der falder ind under Loven eller ganske kan sættes ved Siden af de af den omfattede Forhold. Men den Tendens, den nye Lov har givet Udtryk for, kan dog godt straks paavirke Domstolene. Der maa altid formodes at være en Parallelisme mellem de i Lovgivningen og den samtidige Domstolspraksis raadende Tendenser. Naar Sagerne skal afgøres efter en ny Lov, faar Domstolene afstukket nye Retningslinier for deres Arbejde. Deres tidligere Afgørelser har været trufne med det for Øje at bevare Overensstemmelse med Fortilfældene. Men efterat Lovgiveren har gjort sin Indsats, maa Domstolene overveje, hvorledes Grunden skal lægges for en ny Række Afgørelser. Til Højesterets Historie 1790—1814 og senere hører derfor de af Retten i dette Tidsrum oplevede Love henhørende under Domstolsomraadet, der jo under Enevælden ikke omfattede Statsforvaltningens »actus magistrales«, Udøvelse af Øvrighedsmyndighed. Retten har som det hele Samfunds Retsbevidsthed taget alle disse Lovgivningsakter til Efterretning, har indstillet sig efter dem og, naar Lejlighed kom, virkeliggjort de deri indeholdte nye Tanker. Selvfølgelig er den nye Lovgivning kun en ringe Del af det Lovstof, bestaaende i Landslovene (Danske og Norske Lov) og Forordningerne, som Retten ialt havde at anvende.

De Love, der fremkom paa *Person-, Familie- og Arverettens*

Omraade, er ikke righoldige. Allerede Fdg. 14. Oktober 1763 havde indført Barnefædres Bidragspligt overfor deres uægte Børn, men kun hjemlet Udpantningsret for Bidragene. Betalingspligten blev nu skærpet derved, at Fdg. 10. December 1790 gav Anvisning paa at bryde Modviljen mod at betale ved at anvende Arbejde i Forbedrings- eller Tugthuset i lige saa lang Tid som fastsat for Omsætningen af Strafbøder. Endvidere bestemte Fdg. 30. Maj 1794, at Barnefædrene ikke kunde afgøre deres Pligt ved at tilbyde selv at sørge for Børnene, men at Moderen havde Ret til at beholde og opfostre Barnet; ved Fdg. 10. August 1798 blev de samme Tvangsmidler, der havde Hjemmel med Hensyn til Bidrag til uægte Børn, godkendt overfor Mænd og Fædre, der ikke opfyldte deres ved Forening eller Separationsbevilling fastsatte Underholdspligt overfor deres Hustruer eller ægte Børn. Ægteskabslovgivningen simplificeredes ved Afskaffelsen af Trolovelsesceremonien, jfr. Fdg. 4. Januar 1799, men om dette ogsaa betød Ophævelse af Retsreglerne om Trolovelsesforholdet, var omtvistet. Fdg. 18. Oktober 1811, der paalægger Ægtefæller, som ønsker Separationstilladelse, at erhverve Sjølesørgerens Attest for forgæves forsøgt Mægling, har til Formaal at stramme det »Baand, der sammenknytter Ægtefolk«. Nævnes maa ogsaa Fdg. 23. Maj 1800, der gav Adgang til med Bevilling at ægte Broders, Farbroders og Morbroders Enke, og som dermed forlod den hidtil overholdte Grundsætning, at Moselovens Ægteskabsforbud var ufravigelige. Bestræbelser for at lette Skifteforvaltningens Byrder ligger til Grund for Fdg. 21. Juni 1799, der gav Enkemand eller Enke af Husmænd eller Inderster Ret til at forblive hensiddende i uskiftet Bo med deres umyndige Børn med afdøde; naar der i Tilfælde af nyt Ægteskab skulde skiftes, kunde der gives tinglyst Pant for Børnenes Arvelodder. I Traad med den øvrige Lovgivning om umyndige, særlig Fdg. 14. Maj 1754, der saa energisk kæmpede for at hindre »egennyttige Mennesker« fra at erhverve Rettigheder mod umyndige, falder Fdg. 26. Oktober 1804 om umyndiges Gældsbreve, der kræver Indgaaelse for Øvrigheden eller Notarius publicus af Kontrakter med ufuldmyndige om Penge eller Penges Værd som Betingelse for, at Dokumentet kan faa Betydning i Retsforhold.

Ejheller paa *Formuerettens* Omraade, taget i snævrere Forstand, var Lovgivningen særlig frugtbar. Fdg. 9. Februar 1798 gav i Form af en Forklaring til D L 5-14-56 den vigtige Regel om Afskrivning paa Gældsbrevet af stedfunden Afbetaling, der blev et frugtbart Princip for Ordningen af Gældsbreves Omsætning. Pl. 31. Juli 1801 proklamerede den almindelige Grundsætning, at Ejendomsretten ikke bør lide Indskrænkning, medmindre det al-

mindelige Bedste fordrer det, og at der da tilkommer Ejeren billig og fuldkommen Erstatning. Fdg. 19. December 1794 om Respondentiabreve har til Baggrund Opsvinget i Varehandelen til Søs. Til Fremme af Realkreditten bestemte Fdg. 12. Marts 1790, at Panthaveren kun i et Aar kan nyde Fortrinsret i Pantet for Renter, der betros Skyldneren, og Fdg. 4. December 1795 foreskrev Tinglysning af langvarig Lejekontrakt om Beboelse af Hus eller Gaard.

De foregaaende Aars store sociale Reform affødte i denne Periode Regler om Ejendommenes Driftsmaade og om Grundbyrders Omsætning og Regulering navnlig forsaavidt de bestod i personligt Arbejde. Som herhenhørende kan nævnes Fdg. 25. Marts 1791 om, i hvilke Tilfælde det er tilladt Jorddroten at nedlægge Bøndergaarde i Danmark i Stedet for at holde dem bortfæstede, Pl. 7. Juni 1806 om at ogsaa Selvejer- eller Arvefæstebøndergaarde er under Fæstetvang, Fdg. 15. Juni 1792 angaaende adskillige Fordele som tilsiges Jorddrotterne i Danmark som Opmuntringer til at udskifte Bøndergods af Fællesskab deriblandt Tilladelse til at anvende langvarig Forpagtning i Stedet for Bortfæstning. Endvidere normeredes Brugen af Ejendommene ved Fdg. 25. Juni 1790 om skadeligt Vands Afledning til Agres, Enges og Mosers Forbedring i Danmark, jfr. Pl. 10 November 1791 om Nivellation og Flodemaal, ved Fdg. 29. Oktober 1794, der gav udførlige Regler om Hegn og Fred for Jorderne særlig af Hensyn til den fremadskridende Udskiftning, og ved Fdg. 27. September 1805 om Skovenes Udskiftning, Vedligeholdelse og Fredning i Danmark. Den personlige Grundbyrde, Hoveriet, der søgtes afløst ad frivillig Vej, fik sit Indhold normeret ved Fdg. 25. Marts 1791, der havde »lige Hensigt til baade Jorddrotnernes og Bøndernes Rettigheder og Fordele«; ved den blev Gaardfæsteren og hans Hustru befriet for Husstraf efter DL 6-5-5. Ved Fdg. 25. Marts 1791 om Politivæsenet paa Landet i Danmark indskærpes Bondestandens Pligt til at søge fast Tjeneste og ellers anses som Løsgængere. Maj og November gøres til rette Skiftetider, og der gives nærmere Tyenderegler, idet det indskærpes Husbønder ikke i at straffe deres Tjenere at overtræde DL 6-5-5 og 10. Fdg. 18. Marts 1796 indbød til mindelige Foreninger mellem Tiendeydere og -tagere om Tiendens Bestemmelse til Korn og Penge i Stedet for den hidtil brugelige Oppebørselsmaade at tælles paa Ageren og ydes i Kærven, og Fdg. 31. Juli 1807 om Tiendevæsenet i Norge anordnede Tiendens Omsætning til en Pengeafgift. Fdg. 21. Marts 1800 om Haandværkslavene i København indeholder Regler for Haandværkernes Kontrakter med deres Folk, ved hvilke bl. a. Pligten til

at blive i Arbejdet og navnlig afholde sig fra kollektiv Arbejdsvægning var stærkt betonet.

Straffelovgivningen havde umiddelbart før vor Periode modtaget en værdifuld Forøgelse ved den vigtige Fdg. 20. Februar 1789 om nærmere Bestemmelse af Straffene for Tyve og Hælere, men hermed var Initiativet ogsaa stoppet. Fdg. 5. September 1794, der paalægger de stedlige Embedsmænd, især Præsterne, at virke for Almuens sundhedsmæssige Oplysning og navnlig advare den mod Kvaksalveri, indfører Bødestraf for dem, der tager syge under Kur og saaledes udsætter dem for Fare. Omvendt bortfaldt et Forbrydelsesbegreb ved Pl. 12. Juni 1812, der med særligt Hensyn til Alimentationslovgivningen ophævede de gældende Regler om Lejermaalsbøders Aftingelse og Inddrivelse. Pl. 31. August 1813 anordnede særlige Straffebestemmelser for Forbrydelser forøvede i Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset i København. Der kan dernæst nævnes nogle Bestemmelser vedrørende Straffuldbyrddelse og Fængselsvæsen. Ved Pl. 15. Januar 1790 fastsattes det om nysnævnte Straffeanstalt, at Tugthuset skulde optage dem, der dømmes uærlige eller paa Livstid, og Forbedringshuset de paa Tid dømte. Fdg. 21. Oktober 1791 indførte den mere humane Hensættelse med Økse i Stedet for med Sværd. Fdg. 12. Juli 1799 udtaler, at Billighed tilsiger, at legemlig Straf som subsidieret Straf i Stedet for Bøde bør være mildere end Lovens Straf for virkelige Misgerningsmænd. Begyndelsen paa Gennemførelse heraf gøres nu i Norge, hvor der haves »Kron- eller Ekstraarbejde« (i dertil anvist Fæstning), hvor de paagældende kan hensættes adskilt fra egentlige Forbrydere og ikke belagt med Jern. Pl. 11. Maj 1810 kræver taget det Hensyn til Personer under kriminel Lavalder, at de, naar de maa holdes i Arrest, afsondres fra ældre grove og fordærvede Forbrydere. Tillader Undersøgelsen det, og Forseelsen ikke kan falde ud til højere Straf end Ris, skal de overgives til deres Forældre eller anbringes i Pleje. Fdg. 5. April 1793 foreskrev en forbedret Indretning af Varetægtsfængsel. Paa dette Sted maa endnu nævnes den vigtige Fdg. 27. September 1799 om Trykkefriheden. Dennes Formaal var at sætte Skrænker for Frihedens Misbrug, altsaa begrænse den bestaaende Handlefrihed. Den læmpede nogle af DL's strænge Straffebestemmelser, men ansaa det dog for fornødent at anvende legemlig Straf mod grove Æreskændere, hvorhos Anonymitet i Almindelighed forbødes. Efter disse Grundsætninger fastsattes de nærmere Regler for Brud paa tilladelig Skrivemaade og hvilke Former der skulde iagttages ved Udøvelsen af litterær Virksomhed.

Retsplejen var i høj Grad Genstand for Lovgiverens Omsorg.

Der udgaves dels vigtige organisatoriske Bestemmelser dels en Række spredte Regler sigtende til Retsvæsenets Forbedring.

Fdg. 12. Februar 1790 om Skifteforvaltningens bedre Indretning i Danmark forlangte ordentlige Protokoller hos Skifteforvalterne derunder Lensbesiddere, Godsejere og Jorddrotter, Opbuds- og Skiftekommissarier samt Testamentseksekutorer, og Fdg. 5. Juli 1793 paalagde Dommeren at underskrive Retsprotokollen, naar han forlod Dommersædet. I Dødsboer under 100 Rd. maatte man ifølge Pl. 26. Okt. 1792 nøjes med Proklama i Avisen for at spare unødvendige Udgifter, og Fdg. 23. August 1793 hjemlede større Kontrol med Skifter ved Samfrænder eller andre overordentlige Skifteforvaltere. For at afværge unyttige Formalitetstvistigheder gav Fdg. 12. Februar 1790 Anvisning paa at faa udmeldt Synsmænd andetsteds end ved Hovedsagens Værneting efter Bemyndigelse af vedkommende Amtmand.

Reglerne i Fdg. 13. Januar 1792 og 14. September s. A. varetog Domhaverens Interesser i Domsfuldbyrdelsen ved at aabne Adgang hertil trods Indstævning til Højesteret eller Overhofretten paa Grundlag af Dom efter uimodsaagt Forskrivelse, medmindre Sikkerhed stilledes for det idømte med Omkostninger. Var Indsigelse rejst mod Haandskriftets Gyldighed eller Fordringens Rigtighed, var der Adgang til Afsætning i den dømtes Gods. Kunde Aflæggelse af Ed ifølge Dommens Indhold afværge Fuldbyrkelse, var der fastsat en Frist, efter hvis Udløb Fuldbyrkelse kun kunde afværges ved Appelstævning i Sagen. De dømtes Interesser varetoges af Fdg. 12. April 1793, der fastsatte Underholdspenge for Gældsarrestanter og bestemte, at disse ikke kunde fordres dækkede hos den skyldige. Fremdeles af Fdg. 15. December 1797, der forbød at gøre Arrest eller Indførsel i Debtors til hans Haandtering eller Næringsdrift nødvendige Ting, naar andet haves.

Gennemgribende nye Rettergangsregler for civile og kriminelle Sager blev givet i Fdg. 3. Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleje. Formaalet med denne Lov, der af Samtiden skattedes meget højt, angiver den selv som dette at bekæmpe Rettergangens Langsomhed, at sætte Skranker for Lovtrækkeriets Krumveje og at sætte de underordnede Retters Betjente saaledes under Opsigt af Overdomstolen, at de ikke skal undgaa Straf, dersom de vover at ynde Kroglove og tillade, at Medborgeres Ret forhindres eller spildes. Det var Christian Colbjørnsen, der udarbejdede Forordningen og formede dens Program saa fyndigt.

Endnu skal nævnes nogle spredte Regler, navnlig om **Be-handlingen af Straffesager**. Fdg. 5. Juli 1793 udvidede Begrebet offentlig Sag ved at give den, der ved underordnet Rets Dom un-

der en privat forfulgt Sag var funden skyldig i offentligt Arbejde (Forbedringshus, Tugthus eller Slaveri) Adgang til inden Fuldbyrdsen at begære Appel af Sagen ved offentlig Foranstaltning. Fdg. 8. Marts 1799 paalagde Underdommerne ved Politiretterne, hvor det ikke er tilladt Prokuratorer at møde, eller i inkvisitoriske Undersøgelserforhør, hvor summarisk Proces finder Sted, selv at eksaminere Parter og Vidner og overhovedet oplyse Sagens sande Sammenhæng under Trusel af dens Hjemvisning paa deres Bekostning samt Straf. Anklagede i Misgerningssager skulde ikke fremstilles paa Landstingene til nyt Forhør, hvis han ikke opholdt sig paa samme Sted, men Spørgsmaal skulde sendes Underdommeren til Optagelse af et supplerende Forhør, jfr. Pl. 14. September 1798. Om Beviset i Tyvssager foreskrev Fdg. 31. Maj 1799, at Ejeren til formentlig stjaalne Koster ikke kunde vægre sig ved at bidrage til Sagens Oplysning, men under Falsmaalsstraf skulde indstævnes til at erklære, om Kosterne var frakomne ham imod hans Vidende og Vilje. Pl. 28. Marts 1800 fritog Ejeren for at aflægge denne Ed, naar Sigtede afgav Tilstaaelse og Ejeren vedkendte sig Tingene.

Indtrykket af Regeringens forstaaende og virksomme Interesse for Retsplejens Udvikling i dette Tidsrum forstærkes, naar man bemærker de store Ændringer i Retternes Organisation. Fdg. 5. Juli 1793 indrettede den kollegiale Politiret i København under Appel til Højesteret og ophævede derved Politimesterens tidligere vidtgaaende Straffemyndighed. I Danmark og de norske Købstæder indrettede Fdg. 10. Juli 1795 den nye og betydningsfulde Institution Forligelseskommisionerne. Ved Fdg. 20. Januar 1797 indførtes disse almindeligt i Norge. En samtidig Fdg. forbød Vidneførsel — udenfor paatrængende Tilfælde — naar Mægling endnu ikke var forsøgt. Noget senere omdannedes Domstolenes Overinstanser i begge Riger. Fdg. 11. August 1797 ophævede i Norge Overhofretten, Laugtingene og Raadstueretterne og indførte i Stedet Aggershus Stiftsoverret i Christiania og Stiftsoverretterne i Trondhjem, Bergen og Christianssand. Stiftamtmandene skulde som Præsidenter paase, at Retten holdtes med Værdighed, men uden at deltage i Paadømmelsen, der tilkom en Justitiarius med 2, i Christiania 4 Assessorer. I denne Indretning med Stiftamtmandens Præsidium kan man se en Efterligning af Forholdene i Højesteret. Her var Kongen vel i Formen Medlem af Retten, men hans egentlige — og iøvrigt betydningsfulde — Funktion var at kaste Glans over den og betrygge dens Autoritet og Værdighed. Ved Fdg. 11. Juli 1800 indsattes der paa Island en Landsoverret i Stedet for Overretten, Laugtingene og Altinget

ved Økseraa. Stiftamtmanden blev Præsident, en Justitiarius og 2 Assessorer Dommerc. Fdg. 25. Maj 1804 indførte en Landsoverret paa de dansk-vestindiske Øer med Guvernøren som Præsident, og endelig afskaffede Fdg. 25. Jan. 1805 i Danmark Landstingene og Raadstueretterne for at afløses af Landsoverretterne i Viborg og København, førstnævnte med Stiftamtmanden som Præsident, en Justitiarius og 2 Assessorer, sidstnævnte forenet med Hof- og Stadsretten og uden Omdannelse af denne.

Af spredte herhenhørende Bestemmelser kan endnu nævnes Reglen i Fdg. 25. Marts 1791, at Tyendesager paa Landet fra Politiretten kunde indankes for Amtmanden, for hvem de procederedes efter samme særlig hurtige Regler, og hvorfra der ved legemlig Straf over Fængsel paa Vand og Brød var Anke til Højesteret. Fdg. 13. December 1793 bestemte derimod, at Skifteforvaltningen i Danmark, forsaavidt den hidtil havde været overladt til Amtmændene, efterhaanden skulde overgaa til Herredsfogder og Birkedommere. Politiplakat 4. December 1790 ophævede Politimesterens Ret til at mulktare for Misbrug af Trykkefriheden og henviste alle disse Sager til den almindelige Rettergang. Raadstueplakat 12. April 1791 gjorde Politimesteren i København kompetent overfor Militære i Sager om Klammeri, Opløb og Tumult paa Gaden, naar Straffen ikke gik over 20 Rd. Bøde eller en alternativ Straf paa Kroppen. Det forbødes ved Fdg. 8. Januar 1802, at Fuldmægtige hos en Dommer, Skrivere og disses Fuldmægtige eller Betjente befattede sig med Sagførelse af nogen Art for vedkommende Dommer, ligeledes at en Prokurator var Fuldmægtig hos Dommeren, Skriven eller Skifteforvalteren. Ved Fdg. 1. December 1797 afskaffedes Tamperretterne i Danmark og Norge; den sjællandske var dog allerede bortfaldet i 1771 ved Hof- og Stadsrettens Oprettelse.

Hermed sluttet denne kortfattede lovhistoriske Oversigt, der vil have vist, at det langt fra er nogen legislativt stillestaaende Periode, vi her staar overfor. Hvis der kan opstilles en Formodning om parallelle Forhold indenfor Højesteret, maa vi vente, at denne ogsaa har arbejdet i et kraftigt Tempo. Den nærmere Undersøgelse vil godtgøre, at dette i Virkeligheden var Tilfældet, saaledes som det senere vil blive paavist.

HØJESTERETS ERKLÆRINGER

I. ERKLÆRINGER OM ALMINDELIGE RETSSPØRGSMÅAL

I det Fremstillingen nu gaar over til Retten og dens Virksomhed, standser den først ved Højesterets erklæringsgivende Virksomhed. I ikke ringe Grad blev Rettens Evner og Tid beslaglagt ved Fremsættelsen overfor Kancelliet af juridiske Udtalelser af almindeligt Indhold. Disse fremkom som Svar paa Spørgsmaal stillede af eller gennem Kancelliet eller — hvad der har særlig Interesse — som Henvendelser til dette af Rettens egen Drift. Saadanne Udtalelser afgaves regelmæssigt af samtlige Tilforordnede, der selvfølgelig hyppig delte sig efter Anskuelser. Det kunde da undertiden blive meddelt, at Retten havde delt sig i Grupper af en vis Størrelse, og undertiden blive oplyst, hvilke Assessorer der hørte til hver Gruppe; undertiden forelaa der ogsaa en Række Enkeltudtalelser ganske som ved en Domsvotering. De omhyggelig udarbejdede Betænkninger, der indeholder adskilligt af Interesse, findes i Højesterets Erklæringsprotokoller, men kun for den første Del af 1790—1814 er Betænkningerne forhaanden i større Mængde. Det ses, at omkring Aar 1800 er man i det væsentlige kommen bort fra denne Erklæringsvirksomhed og det ikke blot den her omhandlede friere responderende og raadgivende, men ogsaa den i næste Afsnit omtalte, der vedrører konkrete Spørgsmaal. Hele Virksomheden maa ses som et Tegn paa den nære Tilknytning til Kancelliet og Opfattelsen af de Tilforordnede som et andet retskyndigt Kollegium. Bortfaldet af den maa omvendt ses som Udslag af en Bestræbelse for Dommervirksomhedens Begrænsning til det rent domstolsmæssige og hænger vel ogsaa sammen med den større Travlhed i Retten.

Erklæringer af formueretligt Indhold.

1. Juli 1791 gav Retten et Bidrag til Overvejelserne om at lade udgaa en Anordning, der skulde varetage Statens Interesser som Erhverver af Panteobligationer paa St. Croix ved at »forekomme befrygtede Eksceptioner«. Højesteret var enig med Kancelliet i, at naar en Plantage pantsættes med alle dens Slaver, Kreaturer,

Bygninger og Forbedringer, foreligger et pignus universitatis, der giver Kreditor lovlig Panteret i Plantagen med dens Tilbehør, som det under alle Afvekslinger til alle Tider befinder sig. Dette er forskelligt fra pignus generale og ikke i Strid med Fdg. 7. Februar 1738 om Pantebøgerne. Det tilføjes, at Højesteret har anset Pant-sættelser af Boglader, Sukkerraffinaderier med Inventarium og raa og forarbejdet Sukker samt Jordegods med Besætning og Inventarium som gyldige ¹⁾. Under den modsatte Forudsætning vilde det dog efter Rettens Mening være forkasteligt at søge Udveje gennem en Lovgivningsakt. Herom hedder det nemlig sluttelig: »Videre er det upaatvivleligt, at den foreslagne Anordning cum effectu retroactiva vilde være ligesaa stridende mod den lovgivende Magts Værdighed og Retfærdighed som imod de første og unægteligste Statskundskabsgrundsætninger, og at den sine effectu retroactiva vilde have en Hensigten aldeles modsat Virkning.«

Et Forslag fra Regeringen paa St. Croix angaaende Sikkerhed for den kgl. Kasse for Penge, som ydedes til Forstrækninger til Indkøb af Negere, fremkaldte Betænkning 27. Juni 1793.

I Anledning af et Andragende fra Borgere i Rødby om Fritagelse for Tiendeydelser afgav Justitiarius en Betænkning til Cancelliet om Rødby Indbyggeres Retsstilling som Tiendeydere.

Konferensraad Sporon havde stillet et Forslag om, at nye Fæstere skulde svare Brandkontingentet. Hertil udtaltes 29. Juli 1794, at Pligten til at svare Kontingent efter Lovgivningen paahviler Ejeren og kun kan komme til at paahvile Fæsteren ved hans Overtagelse deraf i Fæstebrevet.

Om et Odelretsspørgsmaal udtalte de Tilforordnede sig 8. Oktober 1796 »i Anledning af en Ansøgning«.

Den vigtige Fdg. 9. Februar 1798 om Afbetalinger paa Gælds-breve har sin Forhistorie i en Højesteretserklæring. En ældre Dom 25. Oktober 1766 havde tilpligtet Grevinde Danneskjold-Samsøe at betale efter sit Gælds-brev, da Afbetalingerne paa Hovedstolen ikke fremgik af dette. Med en ringe Pluralitet af 6 mod 5 var D L 5-14-56 dengang blevet fortolket saaledes, at Ordet »der-paa« angik Gælds-brevet og ikke det betalte Beløb. 20. Juni 1796 domtes der imidlertid omvendt — med 9 Stemmer mod 2 — at Debitor Johnsen kunde paaberaabe sig sine løse Kvitteringer for tildels forud sket Betaling af Kapital og Renter trods manglende Notering paa Obligationen. Denne Dom opskræmte Speciesban-kens Repræsentantskab, Kurantbanken og den synkende Fonds

¹⁾ Det synes da, at Praksis dengang endnu ikke havde anerkendt Generalpantet, jfr. herved Øllgaard, Ørstedes Betydning S. 238 og Højesterets-dom 8. Maj 1807.

Direktion samt Københavns Magistrat for Overformynderne, idet disse Pengeinstituter som Panthavere i Gældsbreve havde regnet fast med, at løse Kvitteringer ikke havde Gyldighed. De gik til Kancelliet, der derefter forespurgte Retten, om det ansaas for gavnligt for det almindelige og nødvendigt for det offentlige Kreditvæsens Opretholdelse, at D L 5-14-56 N L 5-13-54 ved en autentisk Fortolkning tillægges en anden Bestemmelse end den, som er givet samme ved den senest afsagte Højesteretsdom. Assessorerne udtalte sig udførligt enkeltvis. Fridsch betonedes de siden D L ændrede Forhold med større Pengeomsætning og Trang til Kreditgiver mod Sikkerhed i Papirer og foreslog med Tilslutning af 4 Kolleger at hjemle følgende: For Betaling af Renterne og saadanne Afdrag paa Kapitalerne, som i Obligationerne findes stipulerede, er separate Kvitteringer tilstrækkelige, naar Betalingen ikke sker, førend de bestemte Forfaldstider, men sker Betalingen forud eller og at der betales Afdrag paa Kapitalerne, som ikke findes stipulerede i Obligationen, da bør saadant afskrives paa Obligationerne selv og separat Kvittering ikke være nok til at befri Debitor for Tredjemands Tiltale, som Obligationen er bleven pantsat eller overdragen til. Panthaveren, dersom han ellers vil gøre Prætension paa Renterne og de stipulerede Afdrag, eller den nye Ejer bør bevisligen advare Debitor om den med Obligationen foregaaende Forandring. — I væsentlig Tilslutning dertil udfærdigedes den af Generalprokurør Colbjørnsen formulerede autentiske Fortolkning.

Af egen Drift fremsendte Retten 12. December 1798 et Promemoria, indeholdende Forslag til en særegen Bestemmelse om Rentefoden i Ostindien. Her gjaldt der nemlig ifølge Praksis endog langt højere Rente end den i Vestindien tilladte af 6 %, men Højesteret dristede sig ikke til uden Hjemmel at tilstaa højere Renter end den, der gjaldt for Kongens Stater i Europa.

Paa Foranledning og Forespørgsel fra Kammerherre Bille som øverstkommanderende i Middelhavet udtalte man i November 1798, at det lovmedholdeligt kan paalægges Skippere og Redere at betale Folkchyre indtil den Dag, Konfiskationsdommen ved Opbringelse af Kapere sættes i Eksekution og Mandskabet forlader Skibet.

Et fra Amtmand Lübecker frenkommet Forslag om Beregning af Husleje for strandet Gods besvarede 28. Marts 1799 paa forskellig Maade.

Fra Perioden efter 1800 kan nævnes en ganske kort Erklæring 16. August 1806 angaaende en fra den kejserlige franske Gesandt fremsendt Note om Anvendelse af droit de suite. Justitiarius Col-

bjørnsen anbefaler dette Retsinstitut, »der vil beskytte Handels Kredit overfor uredelige Fallenter, der ellers kunde forskrive Varer fra fremmede Handelshuse i bedragerisk Hensigt. Paa saadan strafværdig Adfærd har man haft adskillige Eksempler i de sidste Aaringer, og Højesteret har ikke efterladt ex nobili officio [i Embeds Medfør] at sætte de paagældende under Justitiens Forfølgelse«.

Erklæringer af strafferetligt Indhold.

En Begæring fra Byfoged Lemvig om at erholde autentisk Forklaring over nogle Lovsteder under Hensyn til den nyere Lovgivning i Tyvssager (Fdg. 20. Februar 1789) gav Anledning til en Udvikling i Skrivelse 3. December 1791 bl. a. om, hvorvidt Beskyldningen mod nogen for at være Tyv er strafbar efter DL 6-21-2 eller 4. Førstnævnte Artikel nævner udtrykkelig denne Sigelse og straffer med den infamerende Tremarksstraf, men efter Flertallets Mening maatte det herved være en Forudsætning, at Tyveriet medførte Ærens Tab, hvad kun gjaldt Tyveri i grov Form. Spørgsmaalet erkendtes dog at være tvivlsomt, og andre havde den modsatte Mening, som Ørsted senere gjorde sig til Talsmand for og gennemførte ved Overretten, jfr. min Bog om Ørsted som Dommer S. 73. Alle Tilforordnede var imidlertid enige om at finde Ærens Tab som Straf »baade politice og moraliter aldeles upassende«. Man indstiller, at den ophæves, og foreslaar i Stedet derfor Mulkt som i Art. 4 eller valgfrit Straffene efter 6-8-6 (der handler om Adfærd, som giver Aarsag til Udfordring), nemlig Pengestraf, Fængsel og Bestillingsfortabelse eller anden haardere Straf efter Sagens Beskaffenhed og den forurettedes Kondition. Treschow fandt dog ikke Ærens Tab som Injuriestraf ubetinget forkastelig, men ønskede hele Materien om Æressager omarbejdet. Dommen 4. April 1791 i Chr. Colbjørnsens Injuriesag mod Kammerherre Lüttichau havde nylig vist, at man ogsaa i Praxis søgte at undgaa Brugen af Art. 2.

5. Februar 1798 erklærede man sig over et Forslag fra Fogden Elster i Ørke og Guldalls Fogderi om at faa Hjemmel til at anvende Tugthusstraf (der jo ogsaa brugtes som kortvarig Frihedsstraf) overfor noget Uvæsen, der gik i Svang i hans Distrikt, nemlig at unge Mænd misbrugte Ejernes Heste til vilde Ridt, der medførte Støjen ved Gaardene og voldsom Opførsel. En Del af Assessorerne stillede sig velvilligt til Forslaget, men enkelte vilde begrænse vedkommende Lovgivning til Forslagsstillerens Fogderi, saa at det hele blev en lokal Politiforanstaltning.

Om Kumulation bør ske af dobbelte Lejermaalsbøder og Hor-

straffen paa yderste Formue, afgaves der Erklæring 31. Oktober 1798. Herom var der Enighed, og iøvrigt drøftedes det, om Horstraf kunde fuldbyrdes uden efter forudgaaende Dom. De, der ansaa Dom ufornöden, tog dog det Forbehold, »at den angivne Forbrydesle ikke sigter til at tilsnige sig divortium [Skilsmisse]«.

I denne Forbindelse kan anføres en kriminalpolitisk Udtalelse 12. December 1798 fra Justitiarius Cordsen, indeholdt i en af de mange Erklæringer om den Brabrand'ske Sag, hvorom senere. Han bemærker om Fredløshedsstraffen, der var anvendt paa Brabrand, at den vist ikke stemmer overens med Folkerettens antagne Grundsætninger og de Pligter, den ene Nation skylder den anden, saa at det var at ønske, at den i Loven bestemte Straf af Fredløshed kunde blive forandret til anden borgerlig Straf, ligesom den og i Sættaten er afskaffet ved Pl. 14. Maj 1780 og forandret til Fæstningsarbejde paa Kongens Naade. At Justitiarius greb Anmodningen om at levere en Indberetning om Retssagens Udfald som en gunstig Lejlighed til at foreslaa Ændring i Straffelovgivningen, er kun et enkelt Vidnesbyrd om Rettens Interesse i saa Henseende. Den stod ikke ene heri, thi Gang paa Gang ses det, at Kancelliet fra Amtmænd og Dommere fik ikke blot Anmodninger om Forholdsordre, men Forslag til Ændringer i Lovgivningen. Saaledes fremkom Byfoged Selmer med Forslag til Regler om Hovedlods Forbrydelse og om det Kvantum af Vand og Brød, der skulde udleveres under Afsoning. Ved Fremsendelsen heraf havde Kancelliet fremsat Bemærkninger om det ufuldstændige i vor Lovgivning, naar den dikterer Straf af Hoved- eller Boslods Forbrydelse uden at fastsætte, hvad der bør træde i Stedet, hvis den skyldige intet ejer. 19. Juli 1799 leverede derpaa de enkelte Assessorer meget udførlige Betænkninger over, hvorledes den nøjere Fastsættelse kunde ske.

Datidens høje Straffe medførte ret let, at Forbryderen kunde have naaet et saa højt Straffemaal, at Gentagelsen af Forbrydelsen ikke kunde faa nogen egentlig Virkning. Saaledes stilledes der Retten det Spørgsmaal, hvorledes en uærlig Slave, der forhen er dømt til Kagstrygning og Tyvsmærke paa Panden, skal anses, naar han undviger og stjæler paany. 15. Februar 1800 leveredes der herom vidtløftige Udviklinger af de enkelte Tilforordnede. Det Bidrag, der stammer fra den lærde Justitiarius J. E. Colbjørnsens Pen, findes sammen med andre Responsa og Erklæringer af Colbjørnsen trykt i Ørstedes Arkiv for Retsvidenskaben VI 525 og i denne Bogs første Udgave; her har jeg dog fundet at maatte udelade den meget brede Udvikling, hvis Konklusion er: gentagen Kagstrygning og Tyvsmærke.

Erklæringer af processuelt Indhold.

Som naturligt er, fordeler Hovedparten af Rettens Erklæringer sig paa denne Gruppe, og vi kan ad denne Vej paa flere Punkter faa Oplysning om Rettens Praksis, der ikke saa let lader sig ud-
 drage af Voteringerne. Kun en Del af dem kan i det følgende finde Omtale.

I Anledning af en fra Gældsarrestanterne i Stadens civile Arresthus indkommen, af et Promemoria fra Arrestens tidligere Præst Steenberg ledsaget Ansøgning angaaende Indskrænkning i fængslige Anholdelser for Gæld og Forbedring i Arrestanternes Kaar drøftede Erklæring 30. Oktober 1790 disse to Spørgsmaal. Man udtalte sig ret skarpt om Misbrug af Gældsfængslet: Dette var passende og billigt, hvis Debitorerne alle udviste Modvillighed, »men Erfarenhed lærer, at Uformuenhed ligesaa ofte, ja vel oftere er Aarsagen, og da er det baade haardt og unyttigt at sætte dem i Fængsel. Heraf og af, at Fængsel dog saa jævnlig bruges her i Hovedstaden, kan med temmelig Vished sluttes, at Kreditorerne ofte misbruge den Ret, Loven har givet dem til uformuende Debitors Undertrykkelse og lader dem sætte i Fængsel ikke saa meget, fordi de venter derved at naa Betaling som af blot Hævn-gerrighed eller andre endnu mere nedrige Bevæggrunde, og dette er beklageligt«. Efter den Rolle, Gældsfængslet spiller i Kredit-væsenet, findes det dog betænkeligt at forlade denne Ordning, men man henstiller, om der ikke kunde indføres en Maksimums-tid — et vist Antal Aar — efter det Hensyn, at man da havde Sikkerhed for, at mulig Modvillighed var brudt. Med Hensyn til Størrelsen af de fængsledes Underhold siges det, at Fordringen i D L 1-24-44 (Betaling i Lod Sølv) ikke holder Stik ved at give 3 Mark for 1 Lod Sølv. Der bør gives 1 Rd. ugentlig i Underholds-
 penge og 1 Mk. 8 Sk. til Arrestforvareren. Den noget senere ud-
 komne Fdg. 12. April 1793 tilstod Gældsarrestanter ugentlig 72 Sk.

Fdg. 13. Januar 1792 om Indførsel efter Domme, som af Skyldnere er paaankede til Højesteret eller Overhofretten, se foran S. 17, er ogsaa forberedt ved en Erklæring af Højesteret, afgivet 26. November 1791. Underfoged Grønlund havde indsendt Forslag til Ændring i D L 1-6-23, og Retten havde overfor Kancelliets modstaaende Forslag fremhævet, at naar Indsigelse mod Søgsmålet havde været rejst, burde der ikke uden Sikkerhedsstillelse fra Domhaverens Side være Adgang til ved Eksekution at bringe Godset bort. Selv om saadan Sikkerhed ikke kunde stilles, burde Domhaveren dog kunne faa Afsætning i Vederpartens Gods. Overensstemmende hermed affattedes Forordningen.

Byfoged Lemvigsh foran S. 23 omtalte Begæring om Vejledning i den Lovgivning, der kunde være paavirket af de nye Regler om Tyvsstraf, førte ind paa Overvejelser om den rigtige Fastsættelse af de processuelle Følger, der maatte knytte sig dels til Straffen for første eller anden Gang begaaet simpelt Tyveri, der ikke var forbundet med Ærens Tab, dels til det kvalificerede med Æreløshed forbundne Tyveri. Der spurgtes, om det mildere Tyveri medførte »Udædskhed« efter D L 1-13-19, altsaa fuldstændig Mangel paa Vidnehabilitet. Dette var efter Flertallets Mening ikke Tilfældet, men der gjorde sig saa en interessant Forskel gældende mellem nogle, der mente, at Dommeren maatte afgøre, hvor stor Vægt han vilde tillægge deres Vidnesbyrd, og andre, der ansaa dem for lovfaste, men henstillede til Kancelliet at tilvejebringe Lempelser heri ved Lov. Alle tre Anskuelser var altsaa repræsenterede, jfr. herved Nellemann, Ørstedes Betydning S. 129 ff. Et andet Spørgsmaal, om Meddomsmænd skulde tiltages i Sag om det mildere Tyveri, besvaredes benægtende, da Ærens Tab ikke indtraadte, jfr. Resk. 31. August 1793.

En fra Stiftamtmand Hellfried indkommen Forestilling om en nærmere Bestemmelse i Henseende til Jorddrotnernes Skiftejurisdiktion i Riberhus Amt foranledigede under 3. Januar 1792 en Række Overvejelser om hele dette Anliggendes juridiske Karakter og hensigtsmæssige Omordning. Flertallet ansaa ikke Tilstanden for stemmende med Sagens Natur, men henskød Spørgsmaalet om en Ændring til Kancelliets Afgørelse, idet man ikke ansaa Kongen for afskaaret herfra ved Hensynet til bestaaende Rettigheder, da Emnet henhørte til »jus commune«. Tre Tilforordnede var dog af modsat Mening. I Spørgsmaalet, om Jurisdiktionen eventuelt burde henlægges til Amtmændene eller Herredsfogderne, erklærede man sig til Fordel for de sidstnævnte, jfr. herved Fdg. 13. December 1793. Men af Frygt for, at de af Sportelhensyn skulde tyngte Bobehandlingerne, foresloges det at lade Landalmuens Enker faa Adgang til at sidde i uskiftet Bo og skifte med Samfrændler uden særlig Bevilling. Skridt i denne Retning var Pl. 26. Oktober 1792 og Fdg. 21. Juni 1799, S. 14 og 17, og fra 1799 kom en Række specielle Bestemmelser om Skifteforvaltningens Overgang fra vedkommende Jorddrot til de kgl. Retsbetjente.

Fdg. om Delinkventsager af 21. Maj 1751 foreskrev, at Delinkventers Alder i Almindelighed skulde oplyses, og i Skrivelse af 28. Januar 1792 henstillede Retten — foranlediget ved en Forestilling herom fra Byfoged Møinichen — at forordne, at Attest kunde undværes, naar Tilvejebringelsen vilde volde Forhaling og Dommerne, Laugretten eller Stokkemændene kunde skønne, at Tiltalte

havde Alderen 15 Aar, jfr. senere Fdg. 3. Juni 1796 § 38 og Fdg. 5. Maj 1797, der skyldes Højesterets Erklæring 14. Marts 1797, hvortil den selv henviser. Samtidig fremsatte Retten af egen Drift Forslag om Reformer i Kirkebogsføringen, der var højst utilstrækkelig, hvad man kun altfor ofte havde Lejlighed til at overbevise sig om ved Behandlingen af Straffesager.

Til Grund for Fdg. 20. Marts 1795, der indeholdt nærmere Forklaring af Fdg. 17. Maj 1690 om Forældelse af Namsdommes Eksekutionskraft, har ligget Rettens Erklæring 27. Juni 1792, der var fremkaldt af en Forespørgsel fra Fogden Folmar i Raabøjdelauget om Adgang til Eksekution efter Aar og Dag. Det bemærkedes i Erklæringen, at en Højesteretsdom fra 1782 havde anset Forordningen for uanvendelig ved Højesteretsdomme, og at Spørgsmaalet herom ved Lejlighed burde afgøres ved Lov. Dette skete i Fdg. 20. Marts 1795, hvorefter Fristen blev anvendelig paa nævnte Domme.

Fire forskellige Meninger udvikles i Erklæring 4. December 1793 om det Spørgsmaal, hvorvidt en undvegen Fæstningsslave skal have sine under Undvigelsen begaaede Delikter paadømt ved civil Jurisdiktion eller ved Garnisonsjurisdiktion i Fæstningen, og om det har Betydning, om han er hendømt i Fæstningen ved militær eller ved civil Ret.

Ogsaa i Erklæring 16. s. M. hedder det, at Meningerne er »aldeles forskellige«. Kongens Foged i København Feddersen havde spurgt, om Arrest for Gæld bør foretages paa Udlændinge efter deres i fremmed Land udstedte Forskrivning, som de her vil underdrage sig. Forholdet drøftes indgaaende, og Flertallets Svar er benægtende.

Erklæring 1. November 1794 beskæftigede sig med det Spørgsmaal, om det af Justitsraad Johansen og hans Børn i København holdte Samfrændeskifte skulde »indankes« for Hof- og Stadsretten eller for Højesteret. Da Stemmerne stod lige, udtaltes Ønsket om en Uvisheden afhjælpende almindelig Anordning, der skulde afgøre, om Samfrændeskifte var en offentlig Behandling eller en privat Transaktion. Den ønskede Fdg. blev givet under 10. April 1795 og fastsatte disse Skifters Indstævning for den Overret, der paakender den almindelige Skifterets Behandlinger, i København altsaa Højesteret.

En særlig Karakter har den Mindretalsbetænkning angaaende Domstolenes Stilling til Øvrighedsmyndigheden, der fremkom 28. December 1794, efterat Kancelliet havde udbedt sig Rettens Ytringer over Generalprokurøren, Konferensraad Chr. Colbjørnsens Udkast til Instruktion for Københavns Magistrat. I dette fandtes

den Regel, at Magistrat og Overpræsident ikke stod under Domstolene i Embedssager, bortset fra Sager om Ansvar for umyndiges Midler, men at Kongen i Tilfælde af Klager vilde afgøre Sagen ved sin egen Resolution eller henvise den til Kommissarier under Appel til Højesteret. Medens Rettens Flertal intet udtalte om denne Ordning, der i hvert Fald ikke tidligere havde foreligget saaledes udtrykkeligt, afgav 6 af Højesterets 14 Medlemmer — Assessorerne Treschow, Fridsch, Sporon, Graah, Falsen og Ste-mann — en i Form og Indhold fremragende Erklæring herom, der fortjener at meddeles i sin Helhed:

»Spørgsmaalet er her, om det ikke skulde være mere overensstemmende med Statsklogskabs og Lovgivnings Grundsætninger altsaa og mere hensigtsmæssig til almindelig Vels Befordring, naar enhver Mand, som tror sig fornærmet af Magistraten qua Øvrighed, havde Ret til umiddelbar at søge Fyldestgørelse ved Lands Lov og Ret end dersom han skal være forbunden at søge den ved Supplikation. — Ved første Øjekast kunde det synes, at Undersøgelsen heraf maatte være hel overflødig i et Land som vores, hvor Regeringen har en ligesaa almindelig og uindskrænket som fortjent Tillid og hvor enhver altsaa er vis paa at vederfares Ret paa hvilken af disse Maader, det end sker, men da det i Lovgivningen ikke alene kommer an paa at naa Hovedformaalet men tillige at opnaa det saaledes, at det mest mulige Gavn for det Almindelige derved bevirkes, saa kan Spørgsmaalet blive saare vigtigt.

En Nations Forædelling beror vistnok for en stor Del paa Individernes Følelse af deres Værd. En ædel Selvfølelse frembringer Patriotisme, Industri, Lyst til at udvide sine Evner og Begreber saavel som Anhængighed til den Regering, man lever under, fordi det er denne, der har medvirket til, og altsaa maa være konvenient med, at man kan føle sig som Mand og Borger. Iblandt de Midler, der beforder en saadan national Tænkemaade, er uden Tvivl den Bevidsthed vigtig, at man er i Stand til ved Loven at kunne beskærme sig selv, hvilket da ogsaa forudsætter, at Adgangen til Domstolene maa staa den fornærmede aaben i enhver Begivenhed. — Denne Betragtning er det, som bestemmer os dissenterende til at indlade os i Diskussionen af Spørgsmaalet. Det første, som vi da skulle undersøge, er, om det kunde anses som en Nyhed i vor Lovgivning, at umiddelbar Adgang til Domstolene blev enhver tilladt imod Øvrigheden qua talis. Egentlig fortjener dette ikke den strengeste Granskning; thi kan Statens Vel befordres ved det, at en gammel Lov afskaffes og en ny sættes i Stedet for den, saa kan der vel ingen Tvivl være om, at den gamle jo bør gøre Plads

for den nye; men da Forsigtighed paa Lovgiverens Side tilraader ham at anse Forslag til nye Love med en Slags Mistanke, saa skal vi fremsætte, hvad vi herom har kunnet efterforske. Nogen udtrykkelig forbydende Lov herom kender vi ikke; thi vel befales udi Forordningen 31. Juli 1739 § 2, at Stiftamtmandene, for hvilke noget betydeligt imod andre Øvrighedspersoner anmeldes, skal først referere Sagen til Kongen eller vedkommende Kollegier, før noget Lovmaal af dem foranstaltes, men dette Bud er givet for Øvrighedspersoner imellem sig selv indbyrdes, og hvad Forordningen af 19. Januar 1692 angaar, da er den speciel om Politimester. 1-26-3 forbyder ikke at søge Domstolene, men tillader Supplikationer og staar i Samfund med den 1ste Art. *ibid.* ang. Vedkommendes Erklæringer eller Paategninger. 3-1-3 paalægger Stiftsbevalingsmanden at dæmpe Uenighed imellem Øvrighed og Borgerkab, og dersom de ikke vil lade sig sige, da at andrage Sagen og dens Omstændigheder for Kongen, men den forbyder ikke Borgerskabet at rejse Sag paa lovlig Maade. 1-2-8 kan ej heller anføres i denne Henseende; thi naar den sammenholdes med 6, 9, 14, 16 og flere *ibid.*, saa ser man, at Undtagelsen, som findes deri, har Hensyn til Embeders privilegerede fora. 2-17-23 byder vel, at en Superintendent skal anklages for Kongen, men det er i Tilfælde af, at han forsømmer sit Embede, eller fører et forargeligt Liv, og saaledes i Almindelighed gør sig uværdig til det, han er, derimod meldes intet om, at det samme skal ske, naar han som Embedsmand fornærmer nogen i Særdeleshed. 1-2-13 siger, at han tiltales for H.-Ret, naar han forser sig i sit Embede. Ligesaa lidet som vi nu kan anføre nogen udtrykkelig forbydende Lov, ligesaa lidet ved vi nogen udtrykkelig tilladende Lov, endskønt den 11 § i Forordningen af 15. Juni 1771 i Hensyn til Bestemmelsen om Kammerkollegii Resolutioner er meget mærkelig, og Toldforordningernes 1. Kap. 4 Art. *cfr.* Fdg. 17. Febr. 1774 samt 18 Kap. 17 Art. saavel som Konsumtionsforordningens 15 Kap. 1 Art. viser hen til Retterne. Men findes der intet udtrykkeligt Forbud, saa maa den almindelige Grundsætning gælde, som 1-1-3 indeholder, nemlig: at enhver skal *tale* og *dele sig til Rette*, følgelig at enhver, som tror sig fornærmet, kan tage sin Tilflugt til Domstolene. Resultatet bliver altsaa efter vort Skønnende dette, at man hidtil har kunnet klage over Øvrigheden hos Kongen men at man og har kunnet tiltale den for Retten. Følgelig blev en Lov, som udtrykkelig tillod det sidste, egentlig en Lovforklaring men ingen ny Lovgivning. Vi gaar dernæst over til at betragte Spørgsmaalet som et Lovgivningsproblem, og da raader Klogskab til allerførst at undersøge om en saadan ubehindret Saggivelse af enhver som

finder sig fornærmet af en Øvrighedsmand ved Misbrug af hans Embedsmyndighed kan medføre nogen skadelig Virkning for det Almindelige. At Uorden i den offentlige Bestyrelse derved skulde kunne forvoldes, skønner vi ikke, thi Øvrighedsmanden, som den eksekutive Magt er betroet til, kan hverken blive afhængig af Dommeren eller standses i sin Virkekreds. Dommeren paaskønner alene ex post facto om den, som klager over at være fornærmet og æsker Skadesløsholdelse, har Ret i sin Paastand, hvilket sker ved at jævnføre Loven med Faktum, og i dette Øjemed alene er det, at han undersøger den forbigangne Handling. Bedømme den, efterat den er fuldført, maa han, men forhindre den, idet den foretages, kan han ikke, og Øvrighedsmanden gaar sin Bane uden enten at adspørge ham eller bekymre sig om ham, thi Lovene er over dem begge, men den ene af dem ikke over den anden.

Vi kan altsaa ikke forestille os, hvorlunde Ligevægten imellem disse 2de politiske Kræfter herved skulde kunne forrykkes. Et Ultimatum blev der vist nok, forsaavidt Dommerens Kendelse i sidste Instans afgjorde, om Øvrighedsmanden havde haft Ret eller Uret, men ved Domstolene værner Publiciteten, og mangler der noget i den, som uden væsentlig Skade i andre Henseender kan tillægges, da staar det til Lovgiveren at raade Bod derpaa. At Øvrighedsmanden, naar han saaledes kunde tiltales, blev udsat for Chikaner og Processer, og derved maatte tabe den Tid og den Rolighed, han behøver til sine Forretninger eller, hvilket er det samme, til Statens Gavn, er ikke en saa betydelig Indvending i sig selv, som det ved første Anskuelse maatte synes; thi naar der klages over ham ved Supplikationen, maa han retfærdiggøre sig. Naar han stævnes, bør han forundes fri Forsvar og Processus gratuitus. Derhos er det at formode, at naar begge Veje staar aabne, nemlig baade Supplikation og Søgmaal, saa bliver den, som er den mindst bekostelige, hvilket den første er, oftest valgt. Endelig burde ogsaa den temerære Sagsøger ej alene betale tilstrækkelige Procesomkostninger beregnet efter, hvad Sagen kunde have kostet, naar den var bleven ført foruden Beneficium processus gratuiti, men ogsaa forhøjede Mulkter, hvorved Øvrighedsmanden i denne Henseende mærkelig vilde blive beskærmet.

Da Opretholdelsen af Øvrighedsmandens Værdighed ikke er ligegyldig i den offentlige Bestyrelse, saa bør der ogsaa have Hensyn til, om denne kunde lide i saadan Anledning. Ilde er det, dersom sligt kunne være at befrygte, thi det tilkendegav da alt for tydelig Domstolenes Degradation. Er disse, som de bør være og kan blive, maa enhver uden Tab i sin Agtelse kunne fremstille sig for dem. Her er ingen Underkastelse under Dommeren, men

alene under Loven; man beder ikke, men man fordrer, man taler ikke til Dommerens Vilje, men til hans Forstand, man foreholder ham hans Pligter og de Baand, Lovene har paalagt ham. Lægger man derhos Mærke til, at saavel Øvrighedsmandens Magt som den Kraft, der er i Dommerens Kendelse, har sit Udspring fra een Kilde, at begge Embeder bør være i lige Anseelse, saa skønner vi ikke, at Øvrighedsmandens Anseelse kan svækkes ved at møde for Dommeren.

Men da vi inidlertid ikke kan nægte — ihvor ugærne vi vil, det skulde være saa — at Underretterne efter deres nærværende Tilstand ikke altid eller allevegne har kunnet vedligeholde den udvortes Agt, som de burde have, saa kunde der da, indtil saadant afhjælpes, anvises Øvrighedsmændene efter deres forskellige Grader højere Instanser, hvorpaa 1-2-13 giver et Eksempel. Konferentsraad Treschow mener, at slige Sager altid burde evoceres for befalede Kommissarier og derefter som sædvanlig gaa til H.-Ret. Nu tror vi at kunne forudsætte, at Tingen er uskadelig for det Almindelige, men derimod staar det tilbage at overskue Fordelene. En af dem har vi allerede anført i Indledningen til vor Betænkning i denne Post, og vi tror den at være saa vigtig, at den uden vor Erindring vil falde tilbage i Tankerne. Dernæst tør vi antage det som en efter Teori og Erfarenhed afgjort Sætning, at den mekaniske Regel — jo simplere og ensformigere Maskinen er indrettet, jo sikrere og stadigere gaar den, jo fuldkomnere er den, og jo lettere vedligeholdes den — er aldeles anvendelig paa den offentlige Bestyrelse. Den første Kraft i denne er den lovgivende Magt, derfra kommer Viljen som udføres ved den eksekutive Magt, men denne maa igen betjene sig af Agenter, imellem hvilke den uddeler sine Ærinder. Da nu disse Agenter eller Mandatarier kan overskride deres Mandata og misbruge den Myndighed, som nødvendig maatte betros dem for at kunne røgte deres Ærinder, til Andenmands Fornærmelse, saa maa der være et Middel, hvorved ej alene et saadant Tilfælde Virkelighed kan bestemmes, men Fornærmelsen ogsaa oprettes. Regelen, hvorefter begge Dele skal ske, er Loven, under hvilken Benævnelse Agentens Fuldmagt naturligvis indbefattes, men for at undersøge Faktum og anvende Loven derpaa maa der være en tredje Mand, og det er Dommeren; hvor naturligt da, at den fornærmede henvender sig til ham. Videre — det fuldkomne Krav enhver Borger har til Staten som om et umisteligt Gode, nemlig at han ved at gøre Ret eller adlyde Lovens ikke tør frygte nogen, og som man kalder Borgerfrihed, og Borger-sikkerhed, forsikres ham ikke i den Fuldkommenhed, Tingene virkelig er susceptibel, medmindre Borgeren kan kalde Øvrigheds-

manden i Rette. Thi skal denne Fuldkommenhed betragtes, hvilket her bør at ske, metafysisk og in abstracto, saa maa Borgersikkerheden kunne bestaa ved sig selv uden ved Hjælp af tilfældige Omstændigheder eller med andre Ord den maa ikke være prekær. Borgeren maa kunne bruge et Middel til sit Forsvar, som straks er ved Haanden, som han selv er Mester af, og hvis Virkning ikke kan afvendes. Dette Middel er Rettergang. Jo sikrere Borgeren føler sig, jo større er hans Tillid til Regeringen, og jo mere hengiven er han den, hvoraf følger at endog Embedsmanden selv, som byder i dens Navn, derved faar Held til at virke sand Agtelse uden Frygt og villig Understøttelse.

Vi har nu uden Forbehold sagt vor Mening efter vor Pligt. Det staar til Lovgiveren, om den skal komme i nogen Betragtning eller ikke. I første Tilfælde maatte Resultatet deraf, som en Lovfortolkning, der tjener til hver Mands Efterretning, gøres bekendt ved en almindelig Anordning, men i sidste Tilfælde kan vi alene indstille, om ikke den her omhandlede 29de § for det første maatte overgaas, indtil en saa betydelig Kvæstion ved en almindelig Lovbestemmelse kunde vorde afgjort.«

Ogsaa fra Hof- og Stadsretten, der ligeledes var hørt, fremkom der en Mindretalsbetænkning, der hævdede en Retsanskuelse modsat Udkastets¹⁾.

Højesteret hørte ikke mere fra Kancelliet angaaende denne Sag. Udkastet fik Lovkraft og endog saaledes, at det kom til at fremtræde som en simpel Udtalelse af en allerede i Landsloven hjemlet Ordning. I Kancelliet gjorde Colbjørnsen Betænkningen til Genstand for sin skarpeste Kritik. Ogsaa denne fortjener at meddeles som saare karakteristisk for denne juridiske Stridsmand, der spillede saa stor en Rolle i vor Periodes Retsliv, først i Kancelliet siden som Justitiarius i Retten.

Efterat have refereret Betænkningens Indhold imødegaar han de nye Grundsætninger i Almindelighed som stridende mod principia juris publici universalis, som stridende mod Danmarks Konstitution og Lovgivning og som praktisk umulige at anvende for Højesteret. Derefter polemiserer han spredt mod de af Mindretallet brugte Argumenter og Vendinger. I Referatet berører han Treschows Særmening, at de omhandlede Sager altid burde indstævnes for befalede Kommissarier og derefter gaa til Højesteret, og tilføjer: »Aarsagen til Afvigelsen i denne Punkt anfører Konferentsraaden ikke. Formodentlig har han dog fundet det at være alt

¹⁾ I Tidsskrift for Retsvidenskab 1928 S. 360—78 har jeg mere udførlig fremstillet hele denne Episode, se ogsaa Bidrag til Højesterets Historie (1939) S. 228 ff.

for opfaldende, at den underordnede Betjent, som havde selv udført Øvrighedens Foranstaltning, skulde derefter kalde sin foresatte til Regnskab for denne selvsamme Foranstaltning og dømme, om den fortjente Bifald eller ikke.« Han underskyder altsaa, at Paakendelsen antages at skulle ske med Tilsidesættelse af almindelige Regler om Inhabilitet paa Grund af egen Interesse, og denne Indledningsbemærkning karakteriserer hele Indlægget. »Det forstaar sig selv,« slutter Referatet, »at alle disse Sager da herefter (ifald de foranførte Principer skulde følges) maatte høre under Højesterets endelige Afgørelse, hvad enten Øvrighedsmanden blev indstævnet a prima instantia for den almindelige Underdommer eller for Kommissarier eller umiddelbart for Højesteret. Denne Domstol blev (som dens 6 Tilforordnede forklare sig) det Sted, hvor Øvrigheden (Kongens Agent og Mandatarius) skulde høre et Ultimat, om han havde haft (handlet) Ret eller Uret. Hans Mandants, Kongens, Tilfredshed med hans Forhold i det Ærinde, han havde røgtet, den Foranstaltning han havde udført paa Hans Majestæts Vegne, kunde ikke frelse, ikke betrygge ham, dersom han var saa uheldig, at Højesteret bedømmede hans Fremgangsmaade og Handlemaade anderledes end Hans Majestæt, hvis Befuldmægtigede han havde været, i Hensigt til det, han havde foretaget sig og iværksat.«

Efterat have bemærket ikke at ville paaberaabe sig, at Udkastet stemmer med Instruktionerne til Amtmænd og Stiftamt-mænd, at Retterne aldrig hidtil har vovet at paakende actus magistræles, og at Majoriteten i Højesteret ikke bifalder de nye Grundsætninger (hvilket dog ikke positivt var udtalt), udvikler Generalprokurøren det principielle Udgangspunkt, at Statsborgerne indbyrdes er lige men overfor Regenten Undersaatter. »Forsaavidt Rettigheder fordres og Fornærmelser paaklages imellem Medundersaatter indbyrdes samt naar Justitsvæsenet opfordrer Strafflovene imod Forbrydere, lader Regenten den dømmende Magt udøve ved beskikkede Dommere, hvilke enten kunne være bestandige Embedsmænd eller valgte og udnævnte i enkelte Sager. Men naar endog Domstole forordnes, hvis Kendelser Regenten selv ikke forbeholder sig at forandre, bliver desuagtet det øverste Tilsyn med Rettens Pleje samt Magt til at raade Bod paa Misbruge, som deri kunde indsnige sig, uadskillelig fra Regeringen.« Mellem Regenten og Øvrighedsmanden er der et Mandatforhold. »Det første og almindelige Begreb om contractus mandati medfører, at en Mandatarius qua talis forestiller Mandantens Person og er denne alene ansvarlig for, hvad han i bemeldte Egenskab forretter.« »En Lovgivning, ved hvilken Øvrighedspersonernes Embedshandlinger i Almindelighed og uden Undtagelse blev underlagt Domstolene,

kunde lige saa lidet bestaa med Regentens Højhed som om hans egne Handlinger i Egenskab af Statens Bestyrer skulde underkastes Retternes Bedømmelse. Thi Domstolene blev dermed gjorte til en højere Magt end Regeringen selv, fra hvilken dog Domstolene har al Myndighed. Der opstod da status in statu.« »Hvor frygtelig blev da ikke Øvrighedsmandens Stilling under et tvehoved Herskab, som kunde være af ulige Meninger i Hensigt til de Grundsætninger, efter hvilke der skulde handles. En Stat saaledes indrettet forekommer mig at være en politisk Vanskabning lig det Misfoster, som den naturkyndige Briter Tuis beretter at have set i Paris i Aaret 1791, nemlig et Barn henved 2 Aar gammelt, der havde 2 Hoveder, 4 Arme, en Mave og 2 Ben. Disse Hoveder (skriver han) havde aldeles forskellige Sindsliedelser og Ideer. Det ene sov, naar det andet vaagede. Det ene lo, imedens det andet græd. Ifald dette Phénomène opnaaede en større Alder, kan der næppe tvivles om, at jo Hovedernes forskellige Tilbøjeligheder og Meninger tildels kommer til at forvolde Trætter og dette Legeme da føre Strid med sig selv. At samme Uheld maatte blive et tvehoved Statslegemes Skæbne, det er efter min ringe Skønsomhed indlysende.« »Det er ikke blot i Hensigt til Monarken, det er med Hensyn til enhver Regeringsform, at de samme Ulejligheder vilde flyde af en saa udvidet Jurisdiktion som den af Højesterets Minoritet foreslaagne.« Til Sammenligning henvises til det antike Roms og det samtidige Frankrigs Lovgivning: »Alle vegne har man indset, at den højeste Magt, Majestæten, blev fornædret og lemlæstet, naar den enten middelbar eller umiddelbar skulde censureres af Retterne i de Sager, der angaar det offentlige og sammes Bestyrelse, hvilket med andre Ord er Regeringssagerne selv.«

Derpaa gennemgaas den positive Lovgivning. Kongelovens Regler om Kongens suveræne Plads i Forfatningen paaberaabes og af DL 1-2-8, 1-26-3, 1-2-13 og 3-1-3. Naar det fremhæves som utvivlsomt, at hvis nogen privat Mand stævnedes en Biskop til Højesteret for Heterodoksi, vilde Sagen blive afvist, ligger Argumentet udenfor Stridsspørgsmaalet, der ikke angaar, om private skal kunne optræde paa det Almenes Vegne.

Endelig udvikles Sagens praktiske Umulighed. For at overkomme de nye Sager maatte Dommerne have specielle Kundskaber paa alle specielle Omraader efter Sagernes tekniske Art og desuden Kendskab til alle lokale Omstændigheder. »Nu vil jeg indrømme de 6 Assessorer i Højesteret, at de besidder alle disse Kundskaber, af hvilke en alene ofte fordrer en Mands hele Levealder, men jeg tør dog uden at fornærme disse agtbare og udmærkede Mænd tro, at de ikke formaar at skabe Tid.« Han udvikler derpaa, at Højeste-

ret ikke trods al Flid har været i Stand til at paadømme aarlig mere end omtrent 250 Sager, mens der her vilde blive Talc om nogle Tusinde. Desuden kunde man ikke nægte Embedsmændene at faa Adgang til at indhente Forholdsordrer i Højesteret, fordi de jo ikke længere kunde faa sikker Vejledning i Kollegierne.

Endnu skal i Korthed gennemgaas Betænkningens spredte Polemik, hvis Blanding af Spot og Patos er karakteristisk for dens Forfatter.

Til Bemærkningen om, at Øvrighedsmanden gaar sine Bane uafhængig af Dommeren — saa at der ikke vil voldes Uorden i den offentlige Bestyrelse — svares, ikke ganske logisk, at der til den, der er sat til at bedømme en andens Forhold, maa være overdraget langt større Magt og Anseelse. Øvrighedsmandens Mandant er Kongen, men kan han drages til Ansvar? i saa Fald blev Højesteret (»hvis Assessorer er de eneste kongelige Agenter, der ingen Responsabilitet er underkastet og som blot gør Regnskab for deres egne Samvittigheder«) suveræn og Kongen ikke. »Den højeste Magt, Regeringens sidste Afgørelse og Bedømmelse blev aristokratisk... Enevældet, som det danske og norske Folk uindskrænket overdrog til sine Konger, kom da i fremmede Hænder og Majestæten selv blev fornedret.«

Til Sætningen »ved Domstolene værner Publiciteten« svarer han, uden at gaa ind paa Henstillingen om en Udvidelse af denne¹⁾: »Men Publicitet i Højesteret synes ikke at kunne nævnes endnu mindre frembydes som Argument i nogen Henseende. Thi dersom det er Publicitet at votere inden lukte Døre og derefter oplæse en Dom uden at forudskikke den mindste Grund for Konklusionen, saa maa jeg tilstaa, at jeg ikke kan gøre mig Begreb om, hvad det modsatte af Publicitet skulde kaldes.«

Henvisningen til, at Supplikation oftest vil blive valgt fremfor Søgmaal som den mindst bekostelige Vej, fremkalder denne Udvikling: »Skulde begge disse Veje staa aabne, da maatte det være for begge Parter. Naar nu den ene underkastede Sagen Kongens Afgørelse og den anden gik til Domstolene, hvilken skulde da anses som den efterrettelige og gældende Kendelse? Efter mine Tanker kunde der næppe udfindes et sikrere Middel til at befordre Forstyrrelse i Statsindretningen.

¹⁾ Her kan anføres, at 3 af de dissenterende — Fridsch, Graah og Fallesen — i Erklæring 3. August 1795 udtalte sig saaledes om at redegøre for Motiveringen af en afsagt Dom: »Saa lidet som vi nu ønsker for vore Personer at unddrage os herfra, da vi meget mere attraa endog offentlig at kunne gøre Rede for vore Meninger i enhver Sag, saa tror vi os dog ikke beføjede til efter Højesterets nuværende Indretning og Form at indlade os derudi uden efter Hans Majestæts allern. Befaling.«

Nej, Da blev det dog bedre, at Regeringssagerne overdroges til Højesterets endelige Afgørelse. Thi af to onde Ting maatte man dog hellere overlade sig til Aristokrati end at kaste sig i Anarkiets blodige Arme.

Men at det trofaste danske og norske Folk vilde taalmodig se Deres Majestæt saaledes ydmyget, det er et Spørgsmaal, som jeg haaber, at Regeringens Visdom og Fasthed vil afværge ej at skulle blive besvaret. Man behøver blot at være en god Borger for at føle, at Indgreb i den kongelige Myndighed ikke kunde tales.«

Erklæringen brugte den Vending »man beder ikke, men man fordrer, man taler ikke til Dommerens Vilje men til hans Forstand« — dermed betegnende at Dommeren kun er Tolk for Loven, der er over alle. At det skulde være behageligere at paastaa end at søge sin Ret, det beror — skriver Colbjørnsen — paa »den falske politiske Ærgerrighed og Stolthed, for hvilken hverken Lovgivningen eller Regeringen bør smigre.« Efterat have sagt, at han vilde blues ved den Mistanke, om der ved Ordet Vilje var ment en egenraadig despotisk Vilje, og spydig tilføjet, at han ikke mener, at Forstanden er monopoliseret til Domstolene, tilføjer han: »Derfra tør jeg uddrage den Slutning, at ifald Dommerne især i den øverste Ret besidder (som jeg ikke paatvivler) fortrinligen denne Egenskab, at det da blev bedre, om Hans Majestæt befalede, at de skulde forflyttes til de Steder, hvor Regeringssagerne forhandles og afgøres, end at Sagerne imod deres Natur skulde forflyttes til Domstolene, og jeg sætter ikke i Tvivl, at jo enhver retskaffen Mand baade i Kongens Raad og i Hans Majestæts Kollegier med Glæde viger sit Sæde for den, som Kongen anser værdigere og dueligere til at beklæde det.

Havde man anden Følelse, da var man ikke Kongens og Fædrelandets redelige Mand og Tjener.«

At der maa være en tredje Mand, der kan undersøge Forholdet mellem Agentens Handling og hans i Loven liggende Fuldmagt, imødegaaes dermed, at det naturlige er at spørge Mandanten, Kongen, om han er tilfreds. Er dette nemlig Tilfældet, er alt i Orden. »Man skal forgæves skjule sig bag Kongens Trone, der er opsat i Højesteret... Denne øverste Tribunal har ligesaa lidet med de offentlige Tings Bestyrelse og Regeringssager at bestille som de underordnede Retter. Kongen fører sin Regering umiddelbar i egen Person... Hans Agenter... hvad enten disse kaldes Kollegier, Departementer eller underordnede Magistrater staar alle Kongen til Ansvar... Det er blot Domstolenes Dekreter, Hans Majestæt ikke har forbeholdt sig at forandre. Men jo større en Magt, som Hans

Majestæt har givet Retterne især Højesteret, jo mere er det vigtigt, at den holdes indenfor den Grænselinie, som er foreskrevet i Henseende til dens Funktioner.«

Sluttelig udtaler Colbørnsen, at Spørgsmaalet ikke tør henstaa uløst, for at der ikke skal falde modstridende Domme. Paa den anden Side bør Reglen fremtræde som alt hjemlet i Landsloven, og i Udkastet tilføjes derfor Henvisninger til DL 1-2-8 og 1-26-3 m.v. Han tager til Indtægt, at Pluraliteten i Højesteret var positivt imod den afgivne Erklæring, hvilket sluttes af, at det ellers aldrig plejer at ske, at Minoriteten maa navngive sig¹⁾. Det havde ellers ikke været overflødigt, skriver han, om Højesterets Pluralitet havde udtrykkeligen anført de Aarsager og Modgrunde, som bestemmer den til ikke at tiltræde hine Principper, og han henstiller, om en saadan Udtalelse skal afæskes den. Han slutter saaledes: »Her ligger nu mine Tanker om denne vigtige Sag, den vigtigste af alle mulige Genstande, da den ikke angaar mindre end Kongens Myndighed og Majestæts Værdighed, paa hvis Opretholdelse al Orden i Staten beror og paa hvis Hellighed Fædrelandets Lyksalighed hviler.

Kongen dømme nu! Hans Bud er Lov.«

Efter den store Ildsvaade i København stillede Kongens Foged i Staden Forslag om, at det overlodes til Kreditorerne selv at skaffe fornødent Fængselsrum for Gældsarrestanterne, da Arresthuset var brændt. Rettens Flertal holdt dog i sin Erklæring 11. Juni 1795 paa, at dette var det Offentliges Sag; et Mindretal vilde efter Omstændighederne følge Forslaget.

Fra Amtmand Sommerfeldt fremkom Indstilling om Afskaffelse af Lavdags Forelæggelse ved Indstævninger, hvilket fremkaldte Betænkning 22. Juni 1795, der formentlig har været taget i Betragtning ved Udarbejdelsen af Fdg. 3. Juni 1796, der indeholdt denne Reform. Forslaget havde imidlertid ikke været anbefalet af Retten navnlig ikke overfor Delinkventer, hvilket illustrerer Rettens Varsomhed i Lovgivningsspørgsmaal. Sommerfeldt foreslog endvidere at gøre det til Pligt for Sorenskrivere at redegøre for Sagernes Fremme ved Paategning paa Akterne, og et Tilsyn paa dette Omraade anbefalede varmt, endog saaledes at det eventuelt af Overdommerne skulde kunne paalægge Retsbetjenten at give Tiltalte Erstatning for paalagt Arrest, hvis han fandtes uskyldig eller mindre skyldig, jfr. herved Fdg. 1796 § 35, der dog vistnok kun hjemler, at Underdommeren kan faa Paalæg om at erstatte

¹⁾ Andre Eksempler findes dog i Erklæringer 2. Maj og 22. Juni 1795 og den første Erkl. i 1796; Grunden til Navngivelsen er snarere Spørgsmaalets Vigtighed.

det Offentlige dettes Udlæg af Varetægts- og Underholdspenge, jfr. allerede Resk. 29. Oktober 1791. At tillægge Privatpersoner Erstatning hos selve de offentlige Kasser for uforskyldte Justitsindgreb overfor dem, var en Tanke, der endnu behøvede c. 100 Aar om at trænge igennem.

De Tilforordnede benyttede iøvrigt Lejligheden til at gøre opmærksom paa den Ligegyldighed, hvormed Delinkventsager som oftest i 1. Instans behandledes. Der tiltrængtes Paalæg om, at alt blev oplyst baade hvad der talte for og imod Delinkventen, jfr. herved Fdg. 1796 § 32, om Dommerens Oplysningspligt. Endvidere paataltes Uefterrettelighed i Udførelsen af Obduktionsforretninger efter Fdg. 21. Maj 1751 § 4 og den lange Udstrækning af Arresten i mindre Straffesager, jfr. § 25, hvorhos nogle Assessorer tog Ordet for i mindre Delinkventsager at anvende en summarisk Proces uden Aktor og Defensor i Lighed med Behandlingen af Tilstaaelsessager om første Gang begaaet simpelt Tyveri ifølge Fdg. 5. Juli 1793 § 15. Andre fandt dog dette betænkeligt, ialtfald naar der ikke »var et Par gode Mænd at sætte ved Siden af Dommeren«. Brugen af Meddomsmænd spillede jo efter DL 1-5-19 dengang en ikke ringe Rolle, og Forslaget gik altsaa ud paa en Videreudvikling heraf.

I Anledning af et af Amtmand Gersdorff fremsat Forslag om at spare Fremstilling af »Malefikanter« ved Straffesagernes Indankning for Landstinget fraraadedes det som betænkeligt at forlade DL 1-9-17 og 1-13-25, hvorefter Landsdommerne selv bestemte, om Tiltalte maa kunne forlange sig fremstillet (Erklæring 30. Juni 1795). En senere Erklæring, afgivet paa Foranledning af en Amtmandsindstilling, anbefaler dog, at den ved Fdg. 11. August 1797 § 26 for de norske Stiftsoverretter givne Regel om Tilvejebringelse af supplerende Forklaringer fra Delinkventer gennem Underretterne ogsaa maa finde Anvendelse ved Landstingene, smlgn. foran S. 18.

I DL 1-13-4 er det tilladt bl. a. »fornemme Folk, som ikke plejer at søge Ting, Mands- eller Kvindespersoner«, at afgive Vidneforklaring i Hjemmet i to Mænds Paahør eller at gøre det skriftligt. Nogle Herredsfogder havde fremsat Andragende om en nærmere Bestemmelse om Eksaminationen af saadanne Vidner, hvorom da en udateret Erklæring fra 1796 bl. a. udtalte, at Anledningen til dette Privilegium for fornemme Folk maa »uden Tvivl søges deri, at Dømmerne og Domstolene paa den Tid, denne Lov blev skreven, ikke stod i den Anseelse eller nød den Agtelse, dem tilkommer. De skadelige Følger, denne Mangel af Agtelse har medført, spores desværre endnu i mange Tilfælde«. Man udtaler sig skarpt mod den saaledes hjemlede Retsulighed og det mislige i Brugen af skrift-

lige Erklæringer. Der stilles detaillerede Forslag om Afhøring ved Retten paa Vidners Bopæl ligeledes om, at der uden Hensyn til muligt personligt Værneting (militært eller gejstligt) skal mødes for Stedets civile Dommer, naar Hovedsagen henstaar andetsteds, jfr. herved Pl. 17. Januar 1816.

Politimesteren i København Cold forespurgte, om han selv kunde tage Bestemmelse om Appel, naar han havde idømt et Barn mellem 10 og 15 Aar en appellabel Straf. Efter Rettens Mening kunde hverken han eller Barnets Værge eller Forældrene tage saadan Bestemmelse, hvorimod Sagen burde indsendes til Indhentelse af Kancelliets Bestemmelse (Erkl. 4. September 1797).

I Erklæring 11. Oktober s. A. drøftes det, hvem der skal anlægge Sag mod en udlagt Barnefader. Det udtales fra en enkelt Side, at naar Barnemoderen er uformuende, bør Øvrigheden anlægge Sagen uden Bekostning for hende, og at alle slige Sager burde være beneficerede. Iøvrigt ses det, at Københavns Magistrat havde været inde paa uden Rettens Mellekomst at paalægge den sigtede Barnefader at aflægge Ed, hvilket erklæres uefterretteligt.

6 November 1797 afgav Retten Betænkning over, hvorvidt der ved Eksekution hos en Haandværker bør kunne gøres Udlæg i hans Haandværkstøj, og der var overvejende Stemning for at tilstaa et Forbehold i saa Henseende, saaledes som det blev hjemlet ved den kort efter udgivne Fdg. af 15. December s. A.

Ved Afgivelsen af Erklæring 16. s. M. om, hvorledes Udredelsen skal ske af Omkostninger, naar nogen for Trusler og Undsigelse er dømt til Arrest, indtil han stiler Borgen, blev det af 8 Assessorer indstillet, at Reglerne herom i DL 1-23-1, NL 1-21-1, ved en ny Lovgivning blev forandret til Straf af Tugthus eller Forvisning af Stift eller Rige efter Omstændighederne.

Udførlige Betænkninger fra hver enkelt Medlem af Retten afgaves 25. December s. A. om forskellige Spørgsmaal i Forligslovgivningen: om en Prokurator, der har tilbageleveret sin Bevilgning, kan møde i Kommissionen, om Parternes personlige Mødeplicht og om Embedsmands Fuldmægtigs Møde for andre. Den 6. Januar 1798 udtalte man sig om fornyet Foretagelse af Forlig, der er Aar og Dag gamle, til Erhvervelse af Retskraft.

Fogden Unmack havde foranlediget, at der forelagdes Retten Spørgsmaal om Anvendelse af Falsmaalsstraf paa den foregivne Ejer af angivne Tyvekoster, naar han vægrede sig ved at aflægge Tilhjemlingsed. I Erklæring 28. Januar 1799 tilbageholder en Del af de Tilforordnede ikke den Bemærkning, at »Fogden kunde som selvstændig tænkende Embedsmand efter sin Overbevisning have gaaet frem i Aktionen uden at anholde om Vejledning«. I selve

Sagen var Meningerne delt. Nogle betragtede Ejeren ganske som et Vidne, andre mente, at Følgen af hans Vægning blev Tabet af Erstatning, men at han som Part ikke var undergivet Falsmaalsstraf. Afgørelsen i Fdg. 31. Maj 1799, jfr. foran S. 18, fulgte den første Mening.

4. Maj 1799 udtalte man sig detaillert om, hvad der skal forstås ved, at Højesteret dømmer nogen til at betale de af Aktiønen flydende Omkostninger.

Et Forslag om at behandle Sager mod Matrosers Hustruer og Børn — ligesom Sager mod Mændene — ved den kombinerede Ret og saaledes, at Bøder skulde afsones med korporlig Straf — hvorved Mændene ikke kom til at tynge af denne økonomiske Byrde — blev under Meningsforskel drøftet i Erklæringen 19. Juli 1799. Stemningen var dog overvejende for at beholde Hof- og Stadsrettens Competence.

I September s. A. fremkom der fra et Flertal i Retten det Forslag, at Ejers Tilhjemlingsed i Tyvssager burde bortfalde og Tyvsstraffen alligevel være anvendelig, naar der havde Tyvens egen Bekendelse om at have forøvet Tyveriet og tillige Ejers eller paa hans Vegne en andens Vedkendelse af Kosterne. Saaledes bestemtes det derpaa i Pl. 28. Marts 1800 Pkt. 1.

9. November 1799 erklærer man sig enig med Generalauditør Nørregaard med Hensyn til, at Overadmiralitetens Competence til at paakende Kapersager er grundet paa specielle Bud og Analogien af Traktat med England 11. Juli 1670 m. v., samt at modus procedendi ikke er bestemt ved en almindelig Lov, hvorfor det anbefales, at der gives Retten en Instruks. En saadan gaves under 30. April 1806.

Efter Aar 1800 kan kun nævnes Erklæring 27. Oktober 1801, hvori Justitiarius foreslaar ændrede Regler om Indstævning i kriminelle Sager i Norge og Danmark, og Betænkning 3. Januar 1807 om Indretning af en Skifteret paa St. Thomas samt endelig en Forestilling fra Chr. Colbjørnsen 31. Marts 1807, hvori han af egen Drift indstiller, at Varslet til Højesteret for vestindiske Sager bestemmes til 6 Maaneder, og at alle vestindiske Sager bliver anteciperede. Han indleder med den Bemærkning, at uagtet Handels, Skibsfartens og Selvejendommens overordentlige Tiltagelse er Antallet af Rettergangstvistigheder mærkelig formindsket, hvad han tilskriver Forligsvæsenet og Fdg. om Rettens hurtige Pleje. Dette bekræftedes af Aarets Højesteretsorden, der viste en Nedgang paa 43 Sager, men der var dog forholdsvis mange vestindiske Sager. Dette hang sammen med, at Reglen om Aars og Dags Varsel muliggjorde en Forhaling ved Udnyttelse af Appelreglerne

paa indtil 3 Aar, saaledes at der var Trang til den foreslaaede Reform.

II. ERKLÆRINGER OM KONKRETE PROCESSUELLE FORHOLD

Foruden Erklæringer af almindelig Rækkevidde afgav Retten mangfoldige Erklæringer med Tilknytning til konkrete processuelle Forhold. Forsaauidt disse angaar Justitiarius' løbende skriftlige Forretninger med Hensyn til Sagernes Anbringelse i Højesteretsordenen og paa Kartet, deres skriftlige Behandling eller Overførelse til næste Aar, Meddelelse af processuelle Bevillinger til Fremskaffelse af nye Oplysninger, Forening af Sager eller Overspringelse af Melleminstansen, Benaadningsandragender o.l., maa de her forblive uomtalte. Det Stof, der her skal betragtes, er en Mellemgruppe mellem disse ekspeditions-mæssige Udfærdigelser og de foran omtalte Betænkninger over Lovgivningsforanstaltninger, og som nævnt under I. blev de kun til c. 1800 i større Omfang af-æsket Retten. Flertallet af dem er afgivne af Justitiarius, flere dog ogsaa af samtlige Tilforordnede.

Raadmand og Herredsfoged Tolstrup i Viborg androg om uanset manglende summa appellabilis at maatte indstævne en Landstingsdom til Højesteret, da han var fornærmet ved Landsdommernes Kritik af hans Dom. Dette anbefaledes tilligemed beneficium paupertatis i de Tilforordnedes Erklæring 12. April 1791, idet det i denne hedder: »Naar Overdommere giver Anledning til den Mistanke imod sig, at de har misbrugt deres Embede til ufor-skyldt at ydmyge en Underdommer, saa tror vi, at denne bør have Adgang til at kunne nyde Fyldestgørelse . . . I Landstingsdommen quæstionis finder man, at Underdommeren tillægges en Uvidenheds Tilstaaelse om Indholdet af Viborg Tugthus' Fundats, og at denne foregivne Tilstaaelse siden ligesom af Medlidenhed anføres som Bevæggrund til at behandle ham med Lemfældighed. Derimod finder man, at Underdommeren ikke alene har citeret bemeldte Fundats i sin Dom og just den § deraf, som Landsdommerne anfører, men endog afgivet et Skøn om, at han ikke anser sig berettiget til at anvende den in casu. Forudsætter man nu, at Landsdommere hverken kan eller bør kritisere en Dom uden at have læst den, saa er det ubegribeligt, hvorledes de undtagen blot for at chikanere har kunnet forklare Raadmand Tolstrups Paategning paa Landstingsstævningen som en Bekendelse af Uvidenhed om ommeldte Fundats . . .«

I det her behandlede Afsnit af Højesterets Historie var der fra

Regeringsmyndighedernes Side ingen Tvivl om, at Retten skulde respekteres som Domsmagtens Indehaver, og at dens Afgørelser altsaa ikke burde omgøres gennem Statsraadet eller Kancelliet. Befolkningen var dog ganske naturligt ikke saa klar over dette Forhold, og der kunde stadig fremkomme Andragender, tilsigtende at opnaa yderligere Rets Hjælp end den, der havde kunnet tilstaas Vedkommende, da hans Sag var for Højesteret. Rettens »Reskriptbog« oplyser saaledes 19. Juni 1790 om Svar paa et Andragende fra Etatsraad de Coninck og Reyerssen om Revision (ved en Kommission og i Statsraadet) af to Domme 27. Juni 1789; dette Andragende kunde »som ubeføjet« ikke komme i Betragtning. Dom 13. Februar 1790 havde afgjort, at Provst Ravn ikke kunde sagsøge en Herlighedsejer for visse Ydelser til Præsteembedet, men maatte holde sig til Fæsteren derfor; Provsten var nær bleven mulkteret som temere litigans. Han androg nu om Kongens Resolution over »8 Poster«, saaledes at den af ham ønskede Besvarelse vilde betyde, at Ordningen enten i og for sig var eller ialtfald nu blev gjort anderledes end i Dommen forudsat. Justitiarius forment — trods Biskops og Stiftamtmands Anbefaling — at ingen af de 8 Poster maatte komme i Refleksion, navnlig ikke den 7., der gik ud paa, om Herlighedsejeren ikke burde være pligtig at være Præsten ansvarlig for Bondens Landgilde til ham, men at alt med Undtagelse af den alt afgjorte Post 7 maatte henvises til Lands Lov og Ret paa Provstens egen Bekostning (23. April 1791).

De Tilforordnedes Erklæring 23. November 1791 angaar ligeledes Forholdet mellem Øvrighed og Dommerembedet. I en Sag mellem Kammerherre Benzon og en Fæsterenke udviste Herredsfogden Træghed med at afsige Dom, og man androg Kancelliet om at give ham Paalæg herom, men Retten tilraadede til sin Tid at bevilge direkte Indbringelse for Højesteret af hans Dom og i en anden Sag mod Enken anbefalede Bevilling til Anticipation ante omnes. Man stiller sig altsaa saa imødekommende som muligt, men betoner, at hvis »officium judicis skal være salvum« (Dommerembedet i Behold), kan Paalæget ikke gives, jfr. Fdg. 20. Februar 1717 A § 13 (hvorefter der ikke bevilges Ekspedition i Processer og Rettergangssager, hvilke kunne give Anledning til Domme, Loven og Forordningerne anderledes at interpretere end de i sig selv er), »da Processernes Udsættelse eller Befordring til Doms ligesaavel er en Funktion af Dommerembedet som det ved endelig Dom at adskille Parterne, og Dommeren for disse Handlinger vel ikke bør staa nogen anden end sin Overdommer til direkte Ansvar«. Hermed kan sammenstilles en Betænkning 13. Maj 1797 angaaende Hof- og Stadsretsassessor Morgenstiernes Efter-

ladenhed med at afgive Votum i en civil Sag, som han havde haft liggende hos sig i 5 Maaneder. Han havde ikke opfyldt sit Løfte herom i Brev til Justitiarius, Etatsraad Fogh, og dette Brev var »ikke skrevet i en for Forretninger passende Stil«. Fogh havde da klaget til Kancelliet, og Højesterets Flertal gav Anvisning paa at forelægge ham en Frist til Afleveringen under Tvang af Mulkt eller Suspension. Hvis Sagen ikke appelleredes af Parterne, saaledes at han kunde mulkteres, var der Grund til at anlægge Sag imod ham til Ansvars Paalæg. Der er ingen Modstrid mellem de to Erklæringer, idet Kancelliet i det sidste Tilfælde ikke skulde anvende Tvang til Opfyldelse af en Dommerfunktion, men kun til Akternes Aflevering, for at Arbejdet kunde blive udført af en anden. Erklæring 8. Januar 1799 over en Klage angaaende en Sorenskriveres aarelange Forsømmelse med at afsige Dom tilraader at indstævne Dommeren direkte for Højesteret for Rettens Fornægtelse, hvortil fri Proces anbefales.

Samme Principspørgsmaal rores der ved i Erklæring 26. November 1791 om et Andragende fra Salomon Cookly om Bevilling til at eksekvere Højesterets Dom 16. Januar 1776, hvilket af forskellige Grunde var nægtet i en afsagt Fogedkendelse. Erklæringen gaar ud paa at henvise Andrageren til Lands Lov og Ret, idet det fremhæves, at man maa anse »Afgørelser per rescriptum principis [ved Fyrstens Afgørelse] som højst farlige i de Tilfælde, der henhører under Afhandling ved Retterne«. En Fæstebonde, der ved Rettens Dom var berøvet Fæstet og dømt til Betaling af sin Restance, androg om Fritagelse for at opfylde Dommen. Herom udtaler Justitiarius (1. August 1793), at hvis Bondens Enfoldighed ikke tjente ham til Undskyldning, var Ansøgningen formastelig, og da Husmand Johansen klagede over sin Forurettelse ved 3 Aars ifølge Højesteretsdom udstandne Rasphusstraf, henstilledes det, at han blev advaret af Politiet.

Undertiden blev der anmodet om Forklaring af Indholdet af Rettens Domme, hvortil der vel ikke sjældent kunde føles Trang, da de Antydninger, som kunde finde Plads i Domskonklusionen f. Eks. ved at karakterisere et af domfældte udvist Forhold, kunde lade mange Tvivlsspørgsmaal tilbage. Men naar en tabende Part sendte Andragende til Kancelliet om en »Forklaring« paa sin Dom, idet han lod forstaa, at Retten syntes ham ganske at have misforstaaet Sagen, var det enten Hensigten at besvære sig, eller Andragerens Haab stod til en Bevilling, der kunde afhjælpe de skadelige Virkninger for ham. I slige Tilfælde var Retten ikke imødekommende. Saaledes androg Guttorm Olsen Tretten om Oplysning om Forstaaelsen af Dom af 22. Maj 1790. Justitiarius frem-

stillede udførlig Sagens Indhold for Kancelliet, men indstillede at det havde sit Forblivende ved Dommen, og at der ikke gaves nogen Forklaring (15. September 1792). 14. April 1791 gav de Tilforordnede derimod en Udtalelse om det juridiske Indhold af en Dom, hvorved der frakendtes en Mand Ejendomsret i Forhold til Kongen til et Sildevarpe- eller Vaaddrætsted i Limfjorden, og 11. December 1792 besvarede Justitiarius en Forespørgsel fra Grundejere i Sdr. Bøtø, om de efter Indholdet af en af Retten afsagt Dom var sikre mod Tiltale fra Nykøbing Hospitals Side med Hensyn til en Græsningsret. Sagen gennemgaas og det udtales, at Hospitalet efter Dommen ikke kan gøre nogen Ret gældende. Hvor langt Retten kunde og burde strække sig med slige Responsa, kunde være et tvivlsomt Spørgsmaal. Direktionen for det Classenske Fideikommis spurgte i 1796 om Forklaring paa en Dom fra 1774 i en Sag mellem Korselitze Gods' Bønder og Generalmajor Classen angaaende Ret til Lyngtørv. Fideikommisset forstod Dommen saaledes, at den kun gav Bønderne Ret til at tage Tørv til Fornødenhed og Græs, saaledes at Fideikommisset ved Udskiftning kunde raade over Tørveskæret. Om denne Besvarelse overhovedet kunde gives, var i Retten Genstand for Meningsforskel, og selv de, der stillede sig velvilligt hertil, indskærpede, at der maatte tages ethvert Forbehold imod, at Udtalelsen fremtraadte som bindende for den nuværende Højesteret.

Assessor Stemann fremkom under denne Drøftelse med et af Falsen tiltraadt Indlæg, der med megen Vægt af principielle Grunde tilraadede en mere afvisende Holdning. »For at kunne lægge en paalidelig Dom i denne Henseende,« skrev disse to af de yngste Medlemmer af Retten, »maatte vi have alle den paaberaabte Sags Dokumenter og undersøge Parternes hele i den Sag brugte Procedure. Vi har derimod ingen anden Oplysning om Sagen ved Haanden end Højesterets Voteringsprotokoller. Disse kan i Almindelighed ikke antages at give tilstrækkelig og sikker Vejledning, da man efter Højesterets Indretning og Voteringsmaade vel kan antage, at det, som indeholdes i disse Protokoller, er sagt af de Tilforordnede under Voteringen, men ingenlunde med Tryghed kan bygge paa, at alt det, som under Voteringen er sagt, deri findes anført. Dog om vi end blev sat i Stand til at afgive et paalideligt Svar paa det opkastede Spørgsmaal, saa stred det dog imod vore Pligter at opfylde Direktionens Begæring, thi

1. Det er os i Højesterets Patent af 10. November 1774 forbuden. I sammes 21. § hedder det: »Naar Domme er afsagt udi Vores Højesteret, maa ingen Memorialer i samme Sag af Parterne

indgives, mindre nogen Forklaring over den ergangne Dom af Højesteret begæres.«

2. Vi er blot Dommere. Loven har foreskrevet den Maade og Form, i hvilken Dommeren skal spørges om sin Mening om Lovens Anvendelse. Ligeledes har den nøje foreskrevet den Form, hvori og de Betingelser, under hvilke han ene maa svare paa Spørgsmaalet. Ethvert Spørgsmaal, som i en anden end den af Lovgiveren foreskrevne Form opkastes for Dommeren, maa han efter sin Ed og Pligt lade blive ubesvaret, da denne Form er Skranke for Embedsmænds Autoritet, hvilket den borgerlige Sikkerhed nødvendigt kræver ikke at maa overtrædes.
3. Skulde Dommeren besvare slige ensidige ekstrajudicielle Forespørgsler, saa blev han Partens Konsulent og Dommer tillige. Næppe kunde han da, ifald Sagen omsider paa den anordnede Maade kom under hans endelige Paadømmelse, anses som en aldeles upræokkupert Dommer.
4. Tillades det i et Tilfælde, at en Part maa ved at udforske Dommerens Mening forvisse sig om Processens Udfald for derefter at bedømme, om det er nyttigt for ham at føre den, saa bør det i alle Tilfælde være tilladt, thi Loven bør være lige billig og lige taalelig for alle. Processerne vilde da begynde med Dommerens Konsultation, og hver Instans blive pligtig i samme Sag tvende Gange at tilkendegive sin Mening om, hvad Ret var. Direktionen er alene at betragte som en tvistende Part, den har aldeles ingen Hjemmel til i den Kvalitet at paastaa nogen Forret fremfor andre sine Medborgere.
5. Det er vel ønskeligt, at Trætte og Rettergang, saavidt muligt er, maa blive forebygget, men Hr. Assessor Falsen har allerede ved en anden Lejlighed anmærket, at man ikke bør tinge med Principerne. Processer er et Onde, men et nødvendigt Onde, og det vilde vist være et større Onde, naar Dommeren in causa litigiosa, inaudita altera parte [i en Tvist og uden at den anden Part er hørt] skulde afgive Betænkninger, som nærmede sig til Præjudicata, og hvorved naar Sagen siden af ham endelig skulde paakendes, hans moralske Frihed altfor let stod Fare for at indskrænkes. At meddele en Ekstrakt af Voteringsprotokollen, saaledes som af Hr. Assessor Thestrup er foreslaget, dertil formener jeg, at vi er aldeles uberettigede, saalænge den nu desangaaende subsisterende Lov ikke af Kongen er ophævet.«

De hidtil omtalte Tilfælde angik civile Sager, Erklæring 3. August 1795 angik derimod to 1. November 1794 paadømte Straffe-

sager mod Kornelius Korrey og François Juan, og Anledningen var, at Kancelliet havde bedt om Oplysning om Aarsagen til Rettens forskellige Bedømmelse af disse to Sager. Der svarede, at Korrey var dømt som Sørøver, fordi han ikke havde Kaperbrev saaledes som Juan, hvis Behandling var henvist til Overadmiralitsretten. En Del af Assessorerne nægtede imidlertid at deltage i denne Besvarelse, fordi Kancelliet spurgte paa egen Haand uden at der forelaa kgl. Befaling til at give Oplysningen. Samme Standpunkt kom frem, da Kancelliet under Forarbejdet til Fdg. 9. Februar 1798 ønskede Voteringen meddelt i den seneest afsagte Højesteretsdom, se foran S. 21, idet nogle Assessorer ytrede, at de kun efter kgl. Ordre kunde gaa med til at meddele deres afgivne Vota. Kancelliet henviste til, at det ogsaa i Delinkventsager fik saadanne Udskrifter, og Justitiarius Cordsen efterkom ogsaa nu dets Anmodning om Udskrift.

Der blev i Forbindelse med Ekspeditionen af Stævninger, der jo foregik gennem Kancelliet, indtil den i 1800 gik over til Rettens Justitskontor, truffet visse Afgørelser ad administrativ Vej, som egentlig var af judiciel Natur, og dette var med Rettens fulde Billigelse. Saaledes indstilles det 31. Januar 1792, at Prokurator Wivet som Aktor mod den døde og stumme og desuden fraværende Hans Rasmussen faar Bevilling lydende paa, at den passerende Forkyndelse for ham af Stævningen maa anses for lovlig »for at den eksisterende Mangel i Formaliteten ikke skulde foraarsage Hinder i Sagens Paadømmelse«, og den 3. s. M. gives der Erklæring — dog uden Enstemmighed — om, hvorvidt en vis Fremgangsmaade ved Stævnings- og Antecipationsbevillings Forkyndelse i en bortebleven Persons Sag var behørig. Den 2. Februar s. A. drøftes Indankning i en offentlig Politisag, og nogle finder det rigtigst, at en Bevilling blev meddelt paa, at Varsel til Defensor skulde anses tilstrækkeligt og lovligt. Adgangen til at ordne Processens formalia konkret ved en bevillingsmæssig *lex specialis* (særlig Lov) var under Enevælden saa let og forebyggende saa praktisk den senere Afvisning af de færdigbehandlede Sager, at man endnu benyttede den, men man kom ganske vist derved ikke helt ud af Svøbet i Forhold til Regeringsmyndigheden.

Som et Eksempel paa, hvorledes Øvrigheden blev kaldt til Hjælp for at klare en processuel Vanskelighed, kan omtales Sagen mod Caspar Rønne og hans Steddatter angaaende Blodskam, Barnefødsel i Dølgmaal og forsætlig Barnemord; den kaster ogsaa paa anden Maade et Strejflys over Retsplejen. 1. Maj 1793 hjemviste Højesteret Sagen til nøjere og lovlig Oplysning om de Tiltaltes Alder og Svogerskab paa Bekostning af Landsdommerne i

Nørrejylland, Birkedommeren paa Vesterlands Föhr og de beskikkede Aktorer, der alle havde forsømt at iagttage Fdg. 21. Maj 1751 § 1. Dette skete ganske vist under nogen Tvivl om Nødvendigheden, navnlig med Hensyn til at godtgøre Lavalderen 14 Aar, da Pigen allerede havde født anden Gang, men besluttedes dog, da det kunde faa Betydning for en Indstilling til Strafformildelse. De manglende Oplysninger fremsendtes nu gennem Stiftamtmanden, og i Erklæring 25. Juli s. A. drøftedes det derpaa, om de kunde modtages paa denne Maade, thi efter strictum jus (den strænge Ret) burde Over- og Underdommere — sidstnævnte med Meddomsmænd — paany have haft Sagen for. Nu havde Underdommeren allerede for Forsømmelse med at tiltage Meddomsmænd faaet Paalæg af Landstinget om paa egen Bekostning at sørge for Delinkventernes Forplejning og Varetægt fra Hjemvisningsdagen 12. Juli 1791 til Dommens Dato 24. Oktober, hvortil kom et Salær til Aktor paa 16 Rd. og 10 Rd. i Mulkt for Efterladenhed ved Sagens Forfriskning ved Hjemtinget. Omkostningerne for Birkedommeren kunde derfor let løbe op til et helt Aars Indtægt af det lille Embede, og til hans Undskyldning tjente, at han aabenbart ikke var kyndig i dansk Ret, i det Østerlands Föhr, hvor han ogsaa var Landfoged, laa under den Gottorpske Overret. Da ogsaa de tvende ulykkelige Misdædere paa Grund af de begaaede judicielle Fejl havde hensiddet saa meget længere i Fængsel med Baand og Lænker paa, anbefalede det at bevilge, at Sagen toges op paa det administrativt tilvejebragte Grundlag.

Bevillinger kunde krydse Rettens Interesser, naar de forstyrrede dens Arbejdsplan. 21. September 1791 erklærede man sig over et Andragende fra Odense Købstad om at opnaa en af de i Brug værende Tilladelser til at overspringe Landstingsbehandlingen af dens Retssager. Hertil stillede man sig ikke velvilligt, men hævdede, at Landstingene ikke kunde undværes. Paaberaabelsen af en Analogi fra de privilegerede Birketing afvistes dermed, at »førend denne Indvendings Værd kan bestemmes, maatte det være afgjort, at dette de privilegerede Birketings Fortrin virkelig har været uden Ulejlighed for det almindelige«. Landstingenes Arbejde stod sikkert over Birkedommernes, og Flertallet af Sager, der appelleres, vil kun blive appelleret een Gang.

Der kunde ogsaa være Tvivl, om Parterne fortjente at blive hjulpe ved en Bevilling. Saaledes var der ved Viborg Landsting forsømt Udtagelse af Kontrastævning af vedkommende Part og søgtes nu Bevilling til alligevel at maatte behandle Sagen ved Højesteret. I Erklæring 11. Oktober 1797 udtaler Cordsen Forundring over, at Landsdommerne havde antaget Paastand om By-

tingsdommens Underkendelse uden forudgaaende Stævning. »Men da denne forkerte modus procedendi [Fremgangsmaade] skal være almindelig i Brug i Jylland saavel ved Under- som Overretten, hvilket jeg og ved flere Lejligheder har erfaret, saa var det vel at ønske, at saavel Parter som Dommere kunde engang komme ud af denne conceptu erroneo [vilfarende Opfattelse], der ventelig er opfunden af Prokuratorerne, ved at nægte Bevilling.« Efter Omstændighederne giver han dog Sagen sin anbefaling.

Et andet processuelt Vildskud blev forelagt Retten i Form af et til et Amt indsendt Forlig, hvorved to Personer for begaaet Tyveri forpligtede sig til at betale Bøder og staa en Time i Halsjern. Dette kunde ikke anbefales til Stadfæstelse, da det angik et offentlig Straf undergivet Forhold (Erkl. 26. Juli 1796).

Naar et Retsspørgsmaal havde Relation til en af Retten afsagt Dom, var det Reglen, at Retten blev spurgt om sin Opfattelse. Herpaa skal anføres nogle Eksempler.

Om Justitsraad Kraft, der var fradømt Embede som Landsdommer og Landstingsskriver (for egennyttigt og misligt Forhold) udtaltes det 16. Juni 1795, at han burde forløves fra Bestillingen som Landvæsenskommissær. Om Prokurator Schou, der var dømt til at have sin Prokuratorbestalling forbrudt (for under en Straffesag at have fremlagt en bekræftet Genpart af en foregiven Skrivelse) udtaltes det 20. Juli 1795, at han ikke som »Tjener« kunde gaa i Rette for andre og derfor eventuelt maatte afvises.

Sognepræst til Thune Præstegæld Seeberg var fradømt sit Embede, og der spurgtes, om han kunde faa Pension og Naadensaar, hvortil der 13. Februar og 24. Maj 1796 svarede, at da Aarsagen ikke havde været Laster, men manglende Forstaaelse af hans Embedes Krav, »et Slags Fanatisme«, kunde der intet være til Hinder.

7. Maj maatte Retten overfor Kancelliet udtale sig om Fortolkningen af en kgl. Resolution, hvorved Ole Hanevig Strøm, der for Falskmøntneri var dømt fra Ære, Liv og Gods, var benaadet med Tugthusarbejde paa Kongens Naade. Flertallet forstod den saaledes, jfr. Udtrykket »forandre Højesterets Dom«, at den udtømmende angav Dommens Virkninger, hvoraf fulgte, at Strøm beholdt Ejendomsretten til sit Tøj m. v.

Eksempel paa en Erklæring vedrørende Aktionsmyndighedens Udøvelse foreligger i Skrivelse 25. August 1804. To Borgere bad om Lejdebrev og Eftergivelse af Justitiens Tiltale mod deres Svooger, som for Øjeblikket opholdt sig i Stockholm og som for 18 Aar siden var blevet indviklet i et paa en gammel Mand ved Navn Erich af to navngivne Personer forøvet Overfald i Vibenshus. Andragendet anbefalede.

Af og til fremkom der i Henhold til Fdg. 3. Juni 1796 § 35 Indberetning fra den samlede Ret om, at der havde været noget paa Øvrighedens Forhold at udsætte med Hensyn til Ophold af Rets-sagerne, saaledes f. Eks. 14. December 1805 og 3. December 1806.

Ved Aar 1800 blev det Hovedreglen og efter Chr. Colbjørnsens Overtagelse af Rettens Ledelse en næsten fast Regel, at Justitiarius var ene om at afgive Erklæringer. Som en Undtagelse kan nævnes Erklæring 17. Januar 1802 til Besvarelse af en Forespørgsel fra Assessor Høst, om Svedenborgianeren Appelberg efter sit Ønske kunde fritages for Edsaflæggelse som Vidne. Man var enig om, at Høst havde gjort rigtigst i at afgøre Sagen selv og overlade Appelberg at gaa frem per viam supplicationis (gennem Andragende). To Dommere fandt, at A., der længe havde boet her i Byen, burde adlyde det Lands Love, han ønskede at leve under, og der var i Lovgivningen kun særlige Formularer for den jødiske Nation, de måhriske Brødre og ved den sorte Ret i Ostindien; seks Dommere fremhævede, at Formaalet med Undtagelserne var at sikre, at Vidnet siger moralsk Sandhed, hvorved Faren for Mened bliver mindre. De anbefalede derfor Formularen for de måhriske Brødre, naar man gennem det teologiske Fakultet havde faaet nærmere Oplysninger om den Svedenborgske Lære. Hertil sluttede sig to Dommere, der dog ønskede en fast Regel indført. Kancelliet svarede Høst ved at henvise ham til at gaa frem efter Loven, jfr. Jur. M. Td. 1802 S. 482.

Naar det blev sagt, at Chr. Colbjørnsen selv skrev Rettens Erklæringer kan det tilføjes, at han synes særlig hyppig at have fundet Anledning af de enkelte Sagers Beskaffenhed til at gøre Kancelliet Meddelelse om dem. Saaledes indberetter han 18. April 1807 om en Straffesag mod nogle norske Bønder, der paa svensk Grund havde grebet og bortført en bortrømt Person, der paany var indsat i Christiania Tugthus.

I Rettens Erklæringsprotokol er 8. Januar 1811 indført en af Colbjørnsens Initiativ udsprunget Betænkning og Forslag angaaende Odelsretten, der indledes af ham med disse Ord: »I den Tid, jeg havde den Ære at være Medlem af Justitz-Collegio, foresatte jeg mig ofte at fremstille Odels-Rettens skadelig Følger, og tillige at foreslaae de Lovbestemmelser, som, efter min Meening, syntes meest passende og beqvemme til at betrygge Ejendoms Retten, som derved gøres vaklende. Men stedse blev jeg, formedelst andre forefaldende Arbejder, hindret fra at fuldbyrde dette mit Forsæt. — De mange Odels Tretter, der forekomme i Højeste Ret, minde mig nu om denne, for Norges Fremtarv, saare betydelige Sag; og jeg smigrer mig ved den Tanke, at Deres Majestæt maa-

skce vil finde Gienstanden at være Sin Opmærksomhed værdig.« Forslaget munder ud i, at enhver Besidder efter 10 Aars Forløb kan erklære Ejendommen odelsfri, og at han ved Skøde eller Testamente maa forbeholde Odelsret, om denne skal vedblive at hæfte. Titlen skulde være: Fdg., som bestemmer Forholds Regler, til at haandthæve og beskierme Ejendoms Retten i Norge. Den satte hurtig Frugt i Fdg. 5. April 1811. Trykt i Ørsteds Arkiv for Retsvidenskaben VI S. 599.

I Forbindelse hermed kan omtales nogle Tilfælde af respondende og raadgivende Virksomhed fra Colbjørnsens sidste Aar.

Han erklærer sig 8. April 1812 over et Forslag om Gebyrernes Forhøjelse, han anbefaler at forhøje summa appellabilis for Højesteret til 200 Rd. og at Maksimum for Bøden for unødigt Trætte bliver 400 Rd.

8. Juli 1812 leverer han en Fortolkning af N. L. 3-14-2 om Udskiftningsvæsenet i Norge med Tilføjende, at Rettens Medlemmer var enige i hans Opfattelse.

Den ligeledes af samtlige Tilforordnede underskrevne Erklæring 22. Februar 1813, der dog ikke oplyser Dommernavnene, hvor Meningerne var forskellige, maa antages at være ønsket saaledes af Kancelliet. Den angik Udkast til en Suppleringslov til Fdg. 5. Januar 1813 om Pengevæsenet.

Det samme er antagelig Tilfældet med Erklæring 23. Sept. 1813 om en Udvidelse af Fdg. 18. Dec. 1767 angaaende kvalificeret Livstidsfængsel for dem, der ombringer andre kun for selv at lide Døden. Man tiltræder en Udvidelse til andre med Dødsstraf ansatte grove Forbrydelser, men benytter Lejligheden til at anbefale Bortfald af §§ 2—4 om aarlig Kagstrygning og Behandlingen efter Døden, da § 1 syntes tilstrækkelig til Øjemedets Opnaaelse. Fdg. blev ikke udvidet eller ændret.

Erklæringen 6. Juli 1814 om sigt- og sagefaldsberettigedes Ret til Diæter og Salær og om deres Berettigelse bortfalder ved Vægning mod at paatale, afgiver han i eget Navn. Det første Spørgsmaal besvarer han benægtende, det andet finder han tvivlsomt, men anbefaler et Paalæg om at udføre alle Sager, hvilket maaske vil bevæge Vedkommende til at »frasisige sig den omhandlede — saakaldte — Rettighed«.

Hermed slutter Fremstillingen af den Virksomhed hos Retten, der udøvedes udenfor den egentlige Dommergerning. Som allerede paavist, foregik der i Periodens Løb en Indsnævring af Virksomheden, der ikke havde faaet nogen fast Organisation, til det rent dommermæssige.

HØJESTERETS INDRE FORHOLD

Beskrivelsen af Højesteret og Redegørelsen for Rettens indre Liv kan passende begynde med Oplysning om Rettens Lokaleforhold. Siden 1741 var man til Huse paa Christiansborg, »i Kongens Etage i Slottets sydlige Fløj ud imod Kunstkamret næst ved Drabanter- og Gardersalen« (Vedel S. 278). Men 26.—27. Februar 1794, i Rettens Ferie efter Afslutningen af dens tredje Session, indtraf den store Slotsbrand, der gjorde Retten husvild og berøvede den store Dele af dens Arkiv. Voteringsprotokollen viser, at det sædvanlige Aabningsmøde holdtes paa Rosenborg den 6. Marts. Da Møderne derpaa 31. s. M. fortsattes, var det ifølge Erklæring 18. April paa »det kgl. Palais i Kalleboderne«. Prinsens Palæ blev nu Rettens Sæde og det for længere Tid, først i 1854 skete der Forandring heri. Retslokalet var Riddersalen, medens de højtidelige Aabningsmøder paa første Torsdag i Marts fra nu af holdtes i Rosenborg Slots Riddersal. 1795 overvejede Kancelliet i Tilfælde af Slottets Genopførelse at indrette en Fløj til Brug for Højesteret, Hof- og Stadsretten, Politiretten, Forligelseskommisjonen og Raadhuset (Edv. Holms Danmark-Norges Historie VI 2, S. 98), og det ses af en i den Anledning afgivet Erklæring af 7. Oktober, at Retten kunde ønske en større Sal end tidligere — 8 i Stedet for 7 Fag — for at give mere Plads til Publikum, der hidtil havde haft 2 Fag, hvorhos man fremtidig ønskede særskilte Indgange for de Tilforordnede, Advokaterne og Publikum samt mere end een Dør for Publikum for at forebygge Trængsel. Man tør heraf slutte, at der har været ret stor Tilstrømning af Tilhørere og Tilskuere under Retsforhandlingerne.

Om Arkivets Tab, der har gjort vor Retshistorie fattigere, hedder det i Erklæring 24. Marts 1794, at Domprotokollerne paa nogle faa nær brændte, hvorimod Voteringsprotokollerne er i Behold. Da Kancelliets Arkiv indeholdt Koncepter til Stævningerne, kunde Sagerne rekonstrueres derved samt gennem Genparter af Underinstansernes Arkivalia. Det indstilledes at skaffe Hjemmel for, at dette kunde ske gratis. Den senere Slotsbrand medførte yderligere Tab bl. a. af en Række Voteringsprotokoller fra 1770

til 1883, men da disse Protokoller fandtes i to Eksemplarer, er endnu et helt Sæt tilbage.

Lokaleforholdene paa Prinsens Palæ synes ikke at have været tilfredsstillende at dømme efter den Skrivelse, som Justitiarius Kaas 23. November 1802, en Maaned efter sin Tiltrædelse, tilsendte Rentekamret. Han udtaler, at Tilforordnede og Advokater fører med megen Grund Klager over de Ubekvemmeligheder, der finder Sted ved det Retten paa det kgl. Palæ anviste Lokale. Han vilde imidlertid ikke berøre det indskrænkede Rum og heller ikke nævne de Ulejligheder, som vanskeligen kan hæves, men ønsker saa hastig som mulig at faa iværksat nogle ubetydelige Forbedringer, som vil gøre det mindre ubehageligt for Assessorerne at være fæstede daglig 5 Timer til et Sted, hvor Kulde og Trækvind sætter Helbredden i Fare. Han beder derfor om at faa dobbelte Vinduer med store Ruder i foran de tre øverste Vinduer og et nyt Gulvklæde ovenpaa det gamle for at forebygge Træk fra Gulvet, der befinder sig over en Port, hvorigennem der er Passage fra Gaard til Have. 18. Marts 1808 skrives der, at da det er befundet, at Tronen, Bordene og Stolene i Højesteretssalen ved Frederik V.s Død har været overtrukne med sort, skal ifølge Melding fra Overhofmarskal Hauch det samme foranstaltes nu efter Christian VII.s Død.

Ogsaa i denne beskedne Retssal stod Kongens Trone opstillet mellem de to Dommerborde, ved hvilke henholdsvis ældste og yngste Dommerhalvdel maa antages at have været placeret, og Fiktionen om hans Præsidium under Retsforhandlingerne holdtes fast. Hvad der blev talt i Retssalen baade under Domsforhandlingen og under Rettens Votering maatte formes ganske som under Aabningsmødet, hvor Kongen virkelig var tilstede. Denne Fiktion hang sammen med den processuelle Ordning, at hele Højesteretsaaret med sine tre Sessioner — fra Marts til Juni, fra Oktober til Jul og fra Nytaar til næstsidste Torsdag i Februar — var et enkelt Ting, hvortil samtlige Aarets Sager var indstævnedes, saaledes at det var noget rent faktisk, at de fordeltes paa flere Dage, og at Kongen ikke kom tilstede ved dem alle. Aabningsmødet, der indvarsledes ved Herolders »Riden Herredagen ind«, bredte sin Glans over hele det efterfølgende daglige Arbejde. Kongen eller Kronprinsen eller begge indfandt sig den Dag i Spidsen for et Dommerkollegium paa en 30 Dommere. Der forelagdes dem en Sag, der i Forvejen var valgt af Kancelliet blandt tre borgerlige fra Retten indstillede Sager, og allerede i Januar ses Justitiarius at rette Henvendelse til Advokaterne om at foreslaa egne Sager. Naar Forslaget fremsendtes, undlod Justitiarius ikke

at ytre sig baade om Sagerne og om Sagførerens Egnethed til at træde frem ved denne Lejlighed. Advokaterne eller en af dem fremførte i en Henvendelse til Kongen almindelige Betragtninger i Tilknytning til Begivenheder i det forløbne Aar; af saadanne saakaldte Deklamationer er nogle trykt (se f. Eks. *Minerva* 1791 pag. 452). Fra en noget senere Tid (1833) har vi en Skildring af disse Aabningsmøder i Grev Rantzau-Breitenburgs Erindringer (ved Bøbé, 1900) S. 17 ff. »Denne Højtidelighed, skriver han, »har et imponerende Præg, og Højesteret har i umindelige Tider haft Ry for Retfærdighed og Ubestikkelighed, skønt alle Medlemmerne er daarlig lønnede og vælges af Kongen.« Nogen reel Indflydelse paa Sagens Afgørelse øvede Kongen ikke. Protokollatet plejer om Kongen kun at anføre, at han var tilstede. I nærværende Periode udeblev Kongehuset kun i 1808. Efter Grev Rantzaus Fremstilling var det straks efter Procedurens Slutning, og inden Dommerne begyndte Voteringen, at Kongen ytrede sin Bestemmelse om at lade Sagen afgøre efter Stemmernes Majoritet. Dette vilde jo være det tydeligste Udtryk for, at han afstod fra at tage Afgørelsen i sin Haand. Men efter Voteringsprotokollerne har han opsat at ytre sig, til Afstemningen forelaa. Saaledes refererer ogsaa Ørsted Fremgangsmaaden i Liv og Tid IV 377. Hvis der var Enstemmighed, erklærede Kongen sig enig i Rettens Indstilling og ellers henviste han til at afsige Dom efter Flertalsmeningen. Rantzeau gør den Bemærkning, at det er heldigt, at Retten kun een Gang sættes paa denne Maade, da Kongen ellers gennem de mange Embedsmænd, hvormed han møder, kunde sætte sit Stempel paa Afgørelsen. Ogsaa dette, tør man antage, har været Genstand for Justitiariernes Overvejelser, naar de stillede Kancelliet deres Forslag. I Reglen var det vistnok utvivlsomme Retstilfælde, der kom til Behandling, men man finder ogsaa Voteringer med delte Meninger, og her var der altsaa Mulighed for, at hele det ordinære Kollegium kunde blive overstemt.

Efterat Udviklingen i Løbet af Enevældens første Aarhundrede havde ført til, at Kongen havde resigneret paa personlig Magtudøvelse i Domstolsspørgsmaal, havde Højesteret og dermed Domstolene i det hele vundet Anerkendelse som en selvstændig Statsinstitution. Saaledes set kunde man ved Betragtningen af Skikken med Højesterets Aabning af Kongen sige: vi staar her overfor en historisk Levning, der savner praktisk Betydning. Men dette vilde dog ikke udtømme Forholdet. At Kongen aabnede Aarets Retsforhandlinger betød, at han laante Dommerkollegiet sin Arm og gjorde Institutionens Virke til sit. Det var ikke blot et for alle forstaaeligt Udtryk for, at Retten repræsenterede Stats-

magten, men betød, at der kunde kræves en ganske særlig Respekt for Rettens Afgørelser baade overfor Borgere og overfor underordnede Domstole. Det støttede altsaa positivt Højesterets Autoritet paa særdeles virksom Maade.

Rettens Personale bestod 1790 af en Justitiarius og 13 Assessorer. Allerede fra 1772 var disse at betragte som faste Embedsmænd, der ikke som den ældre Tids Assessorer kun for det enkelte Højesteretsaar fik Tilsigelse til at give Møde i Retten. Desuden var der de ekstraordinære Assessorer. Nogle af disse fik aarlig Ordre om at møde paa Aabningsdagen, andre tillige om lejlighedsvis at møde efter Tilsigelse af Justitiarius for at supplere de faste Assessorer. Betegnelsen Tilforordnet anvendtes paa alle disse, ogsaa Justitiarius. Ved Reskript 27. December 1799 nedsattes deres Antal under en indtraadt Vakance fra 14 til 13, saaledes at den ved en Assessorposts Bortfald besparede Gage 1200 Rd. med Tillæg af 400 Rd. skulde anvendes til Lønningsforbedring for de øvrige.

Det skriftlige og regnskabsmæssige Arbejde samt Oplæsningen i Retten af Sagernes Akter besørgedes af Justitssekretæren, hans Kancellist og tre Højesteretssekretærer, undertiden betegnede som Læsesekretærer. Desuden var ansat en eller flere Kopister, og fra 1800 fik Retten sit eget Bud, der antoges af Justitiarius.

Overfor Publikum hævdedes Rettens Værdighed fra ældre Tid ved et Vagthold af Drabantgarden, der 1764 var afløst af Underofficerer af den kombinerede kgl. Livgarde (Vedel S. 281). Som Betaling herfor ydedes der oprindelig 3 Rd. af hver vindende Part og i vidtløftige Sager noget mere, saaledes at Prokuratorerne var ansvarlige for Erlæggelsen. En Ændring heri blev gjort ved Resk. 7. November 1800, da Kommandøren ved den kgl. Livgarde til Fods havde klaget over Vanskeligheden ved at faa Gratialet betalt. Det skulde herefter udredes af den tabende Part og, hvor der ikke gik Udeblivelsesdom, tilsvares af dennes Advokat. Udeblev den tabende, eller mødte han med befalet Sagfører, skulde Gratialet ved Øvrighedens Foranstaltning kunne faas inddrevet ved Udpantning. Ved kgl. Befaling 2. November 1804 fastsattes Kontingentet til 5 Rd. for hver Sag med Tillæg af 2 Rd. for hver Dag, der procederes udover de første 5 Timer, og under 26. Januar 1813 til 5 Rbd. i hver civil Sag.

Efter den nedarvede Plan begyndte Højesterets Aar som allerede nævnt den første Torsdag i Marts og delte sig i 3 Sessioner, om hvis Slutning der regelmæssig gjordes Indberetning til Kancelliet. Første Session varede længst til Udgangen af Juni, anden

fra 1. Oktober eventuelt til Jul og tredje fra 2. Januar til næstsidste Torsdag i Februar. Møderne holdtes paa Ugens første 4 Hverdage og om Lørdagen, hver Dag fra Kl. 9 til 2 uden Afbrydelse. Der skete heri nogle Forandringer i vor Periode. Voteringsprotokollen for 1791 bærer Paategning om, at man paa Grund af Sagernes Mængde vedtog at votere i skriftlige Sager (nemlig mundtligt men mere summarisk med Henviſning til det skrevne) om Fredagen, hvormed begyndtes 29. April 1791. Ligeledes for at befordre Hurtighed bestemte Fdg. 5. Juli 1793, at der til at behandle Delinkvent- og Politisager i de sidste Dage af Juli og August skulde holdes 2 overordentlige Sessioner, hver Gang saalænge det udkrævedes til at tilendebringe de Sager, der var modne. Naar Kancelliet havde modtaget Indberetning om Sessionens Ophør, gav det Ordre til Foretagelse af næste Session. Af og til kunde en mindre Afvigelse finde Sted. 9. Juli 1802 skrives f. Eks., at der for denne Gang kun skal holdes een Ekstrasession. 8. Juni 1795 skrives, at Højesteret, som paa Grund af den København overgaaede ulykkelige Ildebrand var ophørt den 5., 6. og 7. Juni, skal begynde igen den 9., men ifølge Skrivelse 19. s. M. skulde de tabte Dage erstattes i Juli. Kampene i 1801 foranledigede Skrivelsen 30. Marts s. A., hvorefter Kancelliet er enigt i, at Højesteret indtil videre kan ophøre, da dens Forsamlinger efter Omstændighederne i nogen Tid ikke vil kunne holdes med den fornødne Rolighed. »Da der ikke eksisterer nogen øjeblikkelig Fare,« sammenkaldes Retten igen den 4. April med Ordre til at vedvare »saalænge til et Bombardement virkelig finder Sted, og Rettens Forhandlinger paa Grund af den dermed forbundne Fare nødvendigen maa ophøre«¹⁾. 18. Juni 1801 indberettede Justitiarius, at 1. Session maatte ophøre, da der ikke var flere Sager, der kunde foretages. I forrige Tider tilføjes der, da Sagernes Antal var ulige mindre og ingen Ekstrasessioner i Ferierne holdtes, har Højesterets 1. Session ofte ophørt med Maji Maanedes Udgang, et andet Aar endog før, nemlig saasart man i Ordenen var naact til de norske Sager, da man aldrig er gaaet videre. 18. December 1806 indstillede Justitiarius Chr. Colbjørnsen, at Retten fremtidig maatte holdes om Fredagen i Stedet for om Lørdagen, da denne Dag dels var Postdag dels ved sin Sammenhæng med Søndagen var særlig gunstig for Arbejdet med skriftlige Sager. Iøvrigt, siges det, har man i senere Tid maatte bruge Fredagen for at komme gennem Ordenens Sager. Dette bifaldtes ved Resk. 16. Januar 1807.

¹⁾ Ifølge Voteringsprotokollen var der ikke Ret i Dagene 31. Marts til 7. April.

Medens det ikke her er Stedet at give en Fremstilling af Retsplejen ved Højesteret, vil der dog være at omhandle forskelligt nyt vedrørende Forretningsgangen. Erklæring 30. Oktober 1790 fra Justitiarius Cordsen angaar et Promemoria til Kancelliet fra Kongens Foged Feddersen, hvori andrages om, at Delinkventsagerne maatte blive behandlede, saasnart Advokaterne var rede, og ikke henlægges til visse bestemte Tider. Cordsen svarede skarpt, at Instruksens § 8 allerede krævede denne Ordning, der ogsaa iagttoges i Praksis, saa at Forslaget var »aldeles overflødigt og unyttigt«. Bedre gik det et Forslag fra Justitssekretær Könemann gaaende ud paa, at Rettens Domsakter ligesom andre Overretters Akter skulde indeholde Parternes Paastande. Dette anbefaledes i Erklæring 19. Juli 1793 saaledes, at Protokolsekretærene skulde levere Justitssekretæren Attester om de nedlagte Paastandes Indhold, jfr. Resk. 23. August 1793.

Stævningerne udfærdigedes oprindelig i Kancelliet. Men under en Overvejelse af Foranstaltninger til hastigere Befordring af skriftlige Sager forespurgte Justitiarius J.E. Colbjørnsen, om Kancelliet havde noget at indvende imod, at Udfærdigelsen maatte ske paa Rettens Justitskontor, og denne Ordning blev derpaa fastslaaet ved Kanc. Pl. 21. Maj 1800, saaledes at Justitiarius skulde have Opsigt dermed. For Gebyrerne havde Justitssekretæren at aflægge kvartalsvis Regnskab. Højesteretsordenen med Fortegnelsen over Aarets Sager skulde ligeledes forfattes paa Justitskontoret men som forhen udstedes gennem Kancelliet under Kongens Haand og Segl. 21. Marts 1806 androg Justitiarius Chr. Colbjørnsen om, at der maatte blive fulgt en strængere Praksis med Hensyn til Eftergivelse af Udeblivelsesbøden 80 Lod Sølv til Vor Frelser's Kirke paa Christianhavn. Han udvikler, at Appelstævning til Forandring ellers vil blive udtaget i Haab om, at Bøden — hvis Erlæggelse er Betingelse for ny Indbringelse — nok vil blive eftergivet, men derved standses Fuldbyrdelsen af de underordnede Retters Domme, og Domfældte kan »ustraffet spilfægte med Rettergangen«. Paa egen Haand traf han den Foranstaltning at anmode Advokaterne om, at de, saasnart en Sag var ekstraheret, til Justitskontoret vilde indlevere Afskrift af de afsagte Domskonklusioner. Disse blev saa paategnet paa Genparter af Stævningen, hvoraf Afskrifter omdeltes til de Tilforordnede. Dommerne maatte ellers spille Tid med at afskrive disse Dokumenter. Da Krigsforholdene i 1808 hindrede Forbindelsen mellem Bornholm og København, saa at private Parter vanskelig kunde faa deres Sager indankede for Højesteret, bestemtes det ved Pl. 30. September 1808, at Amtmanden foreløbig kunde godkende saadanne Stævninger, og i Skri-

velse af 24. Maj 1809 indstilles det at give Stiftamtmandene en tilsvarende Bemyndigelse, forsaavidt Krigen vanskeliggør Stævningers Udtagelse, da »ratio er ipsissima« [Grunden den samme].

En vigtig Ændring i Retsplejen bestod i Forhøjelsen af summa appellabilis fra 66 til 200 Lod Sølv, jfr. Fdg. 6. September 1805 gældende for Landsoverretterne, Hof- og Stadsretten, den københavnske Politiret, Søret og Skiftekommission, smlgn. Fdg. 11. Juni 1800 for Island. Samtidig bestemtes, at Birkeretterne paa de kgl. Rytterdistrikter skulde staa under Landsoverretterne. Resk. 28. Februar 1800 udvidede Fdg. 3. Juni 1796 § 35 derhen, at Dommere og Sagførere, der i Delinkventsager var mulkterede for deres Forhold, selvom dette karakteriseredes anderledes end forsømmeligt og efterladent, kunde faa Mulkten paaanket for Højesteret uanset dens Lidenhed.

Endelig maa her nævnes de Bestemmelser, der stod i Forbindelse med Afviklingen af Fællesskabet med Norge i Henseende til Brugen af Højesteret. Allerede 19. Juli 1813 modtoges fra Statholderen i Norge Prins Christian Frederik Genpart af et Reskript om Oprettelse af en norsk Overkriminalret som sidste Instans for Sager, der »under nuværende Konjunkturer« ikke kan indstævnes til Højesteret. Efterat Kieltraktaten mellem Danmark og Sverige var sluttet 14. Januar 1814, meldte Kancelliet 8. Februar, at de norske Sager ifølge Hans Majestæts mundtlige Resolution til Præsident Kaas skulde udelades af dette Aars Højesteretsorden. 19. s. M. meddeles en kgl. Resolution om, at en upaadømt Sag fra Bergen efter Omstændighederne ikke vilde være at paadømme.

Der gaas nu over til at meddele kortfattede biografiske Oplysninger om Rettens Tilforordnede i denne Periode.

Som Justitiarier virkede følgende Mænd:

Stephan Hofgaard Cordsen,	Frederik Julius Kaas,
Christian Urne,	Christian Colbjørnsen.
Jacob Edvard Colbjørnsen,	

Som Assessorer virkede (foruden Cordsen og Kaas):

Michael Treschow,	Frederik Gottlieb Sporon,
Knud Holtermann,	Peter Feddersen,
Hans Morten Sommer,	Niels Krag Levetzau,
Ole Pedersen Rested,	Peder Hersleb Graah,
Mads Fridsch,	Christian Frederik Jacobi,
Jørgen Christoffer Drewsen,	Gebhard, Greve Moltke,

Enevold de Falsen,	Peder Møller,
Poul Christian Stemann,	Hans Hagerup Falbe,
Ole Thestrup,	Johannes Rosenkilde,
Jens Parelius Brown,	Adam Vilhelm, Greve Moltke,
Christian Bagger Brorson,	Anders Sandøe Ørsted,
Adam Gottlob Müller,	Casper Frederik Lassen,
Jens Bentzon,	Niels Engelhardt.
Christian Rafn,	

Biografierne meddeles i den foran angivne Orden. Det tilsigtes ikke at give fuldstændige Oplysninger om de paagældende, navnlig er deres Løbebane efter Udtrædelse af Retten kun kort skitseret, og for nogles Vedkommende har Fødestedet ikke kunnet oplyses. Som Kilder henvises til Brickas Biografisk Leksikon og Richters Juridisk Stat 1881. Spredte Bidrag til Karakteristik af de enkelte Personligheder vil Læseren finde rundt om i Bogen, og de vil kunne samles sammen ved Hælp af Navneregistret.

Stephan Hofgaard Cordsen var født i Horsens 22. Oktober 1727 og Kandidat fra 1748. 1754 blev han Assessor i Hofretten. Efter fra 5. Januar 1759 at have gaaet som Auskultant og Assessor uden Votum blev han Tilforordnet i Højesteret 14. December s. A. Fra 25. April 1788 til 17. December 1790 fungerede han som Justitiarius -- idet den til Embedet udnævnte Jørgen Skeel ingensinde tiltraadte dette, og der efter ham var en lang Vakance -- og 31. Oktober 1794 udnævntes han til Justitiarius efter Christian Urne og beklædte Embedet til sin Afsked 27. December 1799. Han døde 17. Januar 1800. For sin dygtige Ledelse af Retten hædredes han i Urnes Embedstid med den ikke tidligere anvendte Titel Vicejustitiarius. I 1776 blev han Konferensraad og ved sin Afsked Gehejmerraad. Han var Medlem af den store Landbokommission. Flertallet af de foran omtalte udførlige Erklæringer fra Højesteret af mere almindeligt Indhold og med Udtalelser fra samtlige Tilforordnede stammer fra Cordsens Tid. Det hedder om ham, at han besad megen litterær Dannelse og ejede et ret betydelig Bibliotek. 30. Juni 1792 ses han at andrage om Fritagelse for Arbejdet med skriftlige Sager paa Grund af Øjensvaghed, og Justitiarius Urne skriver da, at det ved hans Tiltrædelse vel var ham bekendt, »at den brave Hr. Konferensraad Cordsen var meget tunghørende men derimod ikke, at han tillige havde et svagt Syn«. Han nødtes paa Grund af svigtende Hørelse til at søge sin Afsked, og i en et Par Dage forinden denne skrevet Anbefaling for Sekretær Jacobsen til at blive Assessor i Politiretten omtaler han, at »Jacobsen paa det sidste

Aar i mit svagelige Helbred har skrevet Erklæringer tildels paa egen Haand«. Naar Cordsen sluttede sin Skrivelse dermed, at han »ønskede inderligt, at denne min sidste Rekommendation som Embedsmand i Naade maatte blive anset«, saa kunde han sige dette med Tilbageblik paa en 40-aarig Embedstid i Højesteret.

Christian Urne var født 4. Marts 1749 i Kerteminde som Søn af en Kaptajn. Som 19-aarig blev han Hofjunker hos Enkedronning Juliane Marie og 1773 juridisk Kandidat samt Kammerjunker hos Kronprinsen. Fra 1775 til 1790 beklædte han Embeder som Amtmand og Stiftamtmand i Halds Amt, i Aarhus og i Ribe. Sidstnævnte Aar den 17. December udnævntes han, der 1779 var blevet Kammerherre, til Justitiarius i Højesteret. Han virkede som saadan til 17. Oktober 1794, da han blev Overpræsident i København. Han døde 28. Juni 1821. Modsætningen til Cordsens Løbebane er karakteristisk ved at vise, hvor forskelligartet Tilgangen til Højesteret var. Hist en Dommer for Livstid her en Amtmand og Hofmand, der 41 Aar gammel fik Forsædet i Retten for kort efter at fortsætte sin afbrudte Bane i Administrationen.

Jacob Edvard Colbjørnsen var født 19. November 1744 paa Gaarden Sørum i Nedre Romerige, Norge, som Søn af en Regimentskvartermester, der iøvrigt var uddannet Teolog men døde i Sønnens Drengenaar. Slægtens Historie kan følges tilbage til det 15. Aarhundrede. Han kom som Student til København og virkede straks som Manuduktør. Sin Eksamen bestod han 1770 med særlig Hæder og blev straks efter Højesteretsadvokat. Allerede 1772 ændrede han dog Løbebane og begyndte som ekstraordinær Professor ved Universitetet at foredrage dansk Ret, hvorhos han blev Doctor juris. Colbjørnsen der besad omfattende Sprogkundskaber særlig i de gamle Sprog samt i Hebraisk og Arabisk, forbundet med stor Fremstillingsevne, vandt megen Yndest som Lærer og beholdt sin Stilling ved Universitetet til 1789. Han havde da tillige faaet Sæde og Votum som ekstraordinær Assessor i Højesteret 29. December 1774, men fungerede ikke, og 1775 blev han Generalauditør ved Søetaten. 1787 blev han deputeret i Rentekamret og i Forbindelse dermed Medlem af Landbokommissionen og den store Finanskommission; i 1800 blev han Medlem af Straffelovskommissionen og havde iøvrigt adskillige Hverv. Hans Virkefelt som Videnskabsmand, Embedsmand og Forretningsmand var i Virkeligheden af et ganske ekstraordinært Omfang. Der hørte her til ogsaa Besiddelsen af Godset Vennerslund paa Falster. I denne Egenskab finder vi ham som Part i en 21. Maj 1792 paadømt Høje-

steretssag mod sine Fæstere angaaende en Græsnings- og Brugsret, idet han uden Held appellerede en afsagt Kommissionsdom. Fra Rentekammeret overgik Colbjørnsen 27. December 1799 til Højesteret som dennes Justitiarius og virkede som saadan til sin Død 13. Februar 1802 altsaa i den beklagelig korte Tid af 2 Aar. (Minerva 1803 II S. 1, Mindeskrift af Joh. Winding).

Frederik Julius Kaas, Søn af Admiral Kaas, var født i København 24. August 1758. Efter at have været Page hos Enkedronning Juliane Marie, blev han Sekondløjtnant i Ingeniørkorpsen og Kammerjunker; 1782 blev han Student og Kandidat og Aaret efter Assessor i Norges Overhofret, hvor han forblev til 1787 og genudnævntes 1789. Han var samtidig Besidder af Bærum Jernværk. En kort Tid — fra 30. Oktober 1789 til 11. Juni 1790 — var han Assessor i Højesteret, men vendte saa tilbage til Norge, hvor han virkede i skiftende Embedsstillinger, som Vicelagmand i Christiania, Præsident i Christiania Kommunalbestyrelse, Generalauditør og Stiftamtmand i Aggershus Stift. Anden Gang knyttedes han til Højesteret, nu som Justitiarius efter J. E. Colbjørnsen, men kun fra 5. Marts 1802 til 4. Januar 1804. Hans Type som Embedsmand havde Lighed med Urnes, men han naaede højere Stillinger. Han overgik fra Retten til Posten som Præsident i Danske Kancelli og blev senere Gehejmestatsminister. 1809 var han Medlem af Regeringskommissionen i Norge, Præsides i Overkriminalretten m. v. Han døde 11. Januar 1827.

Christian Colbjørnsen var født 29. Januar 1749 og Broder til ovennævnte J. E. Colbjørnsen. Som ungt Menneske var han i Stiftamtmand Petersens Hus i Christiania og arbejdede paa dennes Kontor. 24 Aar gammel blev han baade Student, Kandidat og Højesteretsadvokat, og i 1780 naaede han, der trods Sygelighed udmærkede sig ved sin Procedure, at blive Kammeradvokat. Herefter knyttedes han til Rentekammeret og dets senere Præsident Chr. D. F. Reventlow. Med Grev v. d. Osten, der 1782 blev Justitiarius i Højesteret, kom Colbjørnsen imidlertid paa Kant, saa at han følte sin Stilling utaalelig. 25. Juni 1783 fik han kgl. Tilsgagn om ved Fratrædelse af sit Embede at maatte nyde Anciennitet til Sæde og Løn som Assessor i Retten ved indtrædende Ledighed, og da Kancelliet 3. Juni 1785 paa Ostens Foranledning irettesatte ham for hans »uoverlagte Skrivemaade« i en Besværing til Rentekammeret over de ham som Kammeradvokat tilkendte ringe Salærer, udbad han sig ufortøvet sin Afsked paa Grund af Sygdom. Han tilbragte nu et Aarstid paa sin Gaard Sophieshøj

i Nærum og blev derpaa Medlem af og Sekretær ved den store Landbokommission. 10. August 1787 indtog han sit Sæde i Højesteret, der endnu lededes af Grev v. d. Osten. Allerede 29. August 1788 udnævntes han imidlertid til Deputeret i Danske Kancelli og Generalprokurør. Hans meget betydningsfulde Virksomhed i denne Stilling er antydnet i det foregaaende, men kan ikke her nærmere omtales. 4. Januar 1804 udnævntes han saa til Justitiarius i Højesteret efter Kaas. 1812 blev han Gehejmekonferensraad og døde 17. December 1814. Dog havde han da paa Grund af Gigtvagthed i 3½ Aar ikke givet Møde i Retten, derimod besørgede han Rettens Erklæringer. I vor Række af Justitiarier blev det ham, der traadte de dybeste Spor i Rettens Historie. Alt hvad der foreligger fra hans Haand — og det samme skønnes af Voteringsreferaterne — bærer Præg af en usædvanlig aandelig Energi, af Evne til skarp og fyndig Udformning af Tanken og af klippefast Tro paa Retten.

Michael Treschow var født 5. Marts 1741 i Vange i Norge. Han dimitteredes privat til Universitetet 1755 og tog 1764 latinsk juridisk Eksamen efter først at have studeret Teologi. 1766 blev han Sekretær i Danske Kancelli og ved forskellige Regeringskommissioner og 1. Januar 1772 indtraadte han som Assessor i Højesteret — saa tidligt, at han ligesom Cordsen blev Medlem af Kommissionen, der dømte i Christian VII.s Skilsmisssag mod Caroline Mathilde. Han forblev i Retten til sin Udnævnelse til Amtmand i Roskilde 8. December 1799. Han fortog 1775 en videnskabelig Udenlandsrejse og var i nogle Aar Medlem af det kgl. Teaters Direktion. Konferensraad blev han 1784. Han var Forstander for Selskabet for Fædrenelandets Historie og Sprog og leverede flere Bidrag til det af dette udgivne Nye danske Magazin. Treschow maatte 1808 tage sin Afsked af Helbredshensyn og døde 6. Juni 1816.

Knud Holtermann var født 18. September 1737 i Trondhjems Stift, blev Kandidat 1771 og samme Aar Assessor i Hof- og Stadsretten, Aaret efter Justitssekretær i Højesteret og Medlem af Retten 20. Juli 1774. Holtermann hørte til de »livsvarige« Assessorer, og han døde først 5. April 1815. 1802 blev han Konferensraad og 1811 Medlem af den overordentlige Tiendekommission.

Hans Morten Sommer var ligeledes Nordmand, idet han var født 24. Maj 1735 i Alstahov i Nordland som Søn af en Sognepræst. Fra 1762 til 1766 var han Assessor i Hofretten, men derpaa drog

han til Nordland, hvor han drev en Landejendom til 1775, da han paany kom til København. Efter anden Gang at have underkastet sig juridisk Eksamen fik han 28. Maj 1777 Udnævnelse som Assessor i Højesteret, hvor han siden 30. Januar havde auskulteret. Han virkede i dette Embede til sin Død 27. Marts 1791. Sommer var lærd Filolog, havde allerede som Student taget til Orde for de klassiske Studier og planlagde senere en Tekstudgave af det nye Testamente med latinsk og dansk Oversættelse.

Ole Pedersen Rested var født 21. September 1743, blev Kandidat 1766 og Assessor i Hof- og Stadsretten 1772. I Højesteret indtraadte han 29. April 1778, blev Etatsraad 1799 og døde i Embedet 8. Maj 1804.

Mads Fridsch, Søn af en Raadmand i Ribe, var født 21. Marts 1742. Han blev Kandidat 1765, og efterat have arbejdet som Kopist i Kancelliet og Protokolsekretær i Højesteret var han i 3 Aar Assessor i Hof- og Stadsretten. Som Assessor i Højesteret ansattes han 29. April 1778 og afgik 27. December 1799, idet han blev Deputeret i Rentekamret. Han havde i sin Tid været et virksomt Medlem af den store Landbokommission og blev 1787 Medlem af en Kommission til at overveje Ændringer i Trykkefriheden. Han døde 1. November 1812.

Jørgen Christoffer Drewsen var født 1746, Kandidat 1766, Assessor i Hof- og Stadsretten 1773 og i Højesteret 28. November 1781. Han døde i dette Embede 16. April 1801.

Frederik Gottlieb Sporon var født 1. Maj 1749 i Køge, hvor Faderen var Rektor. Inden han 1776 blev juridisk Kandidat, havde han absolveret teologisk Embedseksamen og i to Aar studeret Jura i Göttingen. 1777 blev han Assessor i Hof- og Stadsretten og 17. April 1782 i Højesteret. Han fik Afsked 20. Februar 1810 og døde Aaret efter. Sporon omtales som en i flere Retninger litterært interesseret Mand; i 1802 blev han Etatsraad.

Peter Feddersen var født 16. Januar 1750 i Christiania. Faderen var Magistratspræsident. 1770 blev han juridisk Kandidat, derpaa Protokolsekretær i Højesteret og 1778 Assessor i Hof- og Stadsretten. 26. Juni 1782 blev han Assessor i Højesteret, men afgik 22. November 1799 med Bevarelse af Anciennitet til Sæde og Gage som Deputeret i Danske Kancelli og Chef for det norske Departement. Her avancerede han til 1. Deputeret, men meldte sig dog

tilbage til Højesteret efter Rested 18. Maj 1804. I 1811 blev han Konferensraad og 1815 efterfulgte han Chr. Colbjørnsen som Justitiarius i Retten efterat have været konstitueret fra 20. December 1814. Han døde 1. Februar 1822.

Niels Krag Levelzau var født 1756, Kandidat 1776, Kammerjunker og Assessor i Overhofretten i Norge 1779. Han udnævntes 18. Juni 1783 til Assessor i Højesteret, blev Kammerherre 1812 og døde i sit Embede 16. Juli 1815.

Peder Hersleb Graah, Søn af Kancelliembedsmand Konferensraad Graah, var født i København 1. Februar 1750. Han blev teologisk Kandidat i 1768 og juridisk Kandidat i 1772. Han ansattes 1777 som Landsdommer og Landstingsskriver paa Bornholm, hvor han fra 1781 delvis fungerede som Amtmand og udrettede noget betydeligt bl. a. for Bjergningsvæsen og Landbrug. Assessor i Højesteret var han fra 7. Januar 1784 til 1827; 1803 blev han tillige Justitsdirektør ved Tallotteriet og 1812 Konferensraad. Et Værk i 3 Bind om den nye Landbolovgivning og nogle andre dog ikke egentlig videnskabelige Afhandlinger vidner om hans alsidige Virkestrang. Han døde 14. December 1830.

Christian Frederik Jacobi var født 12. Marts 1739 i Asminde-rød; Faderen var Slotspræst, hvilket gav Jacobi Tilknytning til Hofkredse. 1760 tog han juridisk Embedseksamen, og 1762 udviklede han paa en Udenlandsrejse sin litterære, i retorisk Retning gaaende Færdighed. Han blev Hovmester for Enkedronningens Piger og 1772 Lektør hos Christian VII. 1773 indtraadte han i Direktionen for det kgl. Teater; tillige var han Sekretær i Videnskabernes Selskab. Litterært virkede han som Oversætter af Skuespil. Teatrets Prosceniumsindskrift »Ei blot til Lyst« tilskrives Jacobi. 1770—71 havde han været Assessor i Hofretten og i Hof- og Stadsretten. 27. August 1772 udnævntes han derpaa til Assessor i Højesteret, men optaget som han var af sine andre Stillinger, fungerede han foreløbig ikke. Først da han ved Regeringsskiftet i 1784 var blevet afskediget som Kongens Lektør, tiltraadte han 1. Oktober s. A. Assessorembedet og forblev heri til sin Død 11. November 1810, men fra 1807 var han svækket legemlig og aandelig.

Gebhard Moltke (fra 1843 Moltke-Hvitfeldt), Greve og Stamhusbesidder, var født 20. April 1764, Kandidat 1782 og Kammerherre. Han var ansat som Assessor i Højesteret fra 1. Oktober

1790 til 8. April 1796, da han blev Stiftamtmand i Tromhjems Stift, senere i Aggershus Stift. Han døde 20. December 1851.

Enevold de Falsen fødtes i København 17. Oktober 1755 og var ved Slægtstradition knyttet tæt til Højesteret, som det fik Udtryk i Cordsens Bedømmelse af hans Prøvevoteringer: »Da jeg som en iblandt de yngste Tilforordnede har siddet i Højesteret med Laugmand Falsens Farfader og Fader, kan jeg som nu i mange Aar værende ældste Assessor ikke undlade at anføre denne Sjældenhed glædende mig iøvrigt over at have af hans aflagte Votis erfaret, at Laugmand Falsen er hans berømmelige Forfædre værdig og træder i deres Fodspor, saa at Højesteret vist i ham kan love sig en duelig, lovkyndig og erfaren Tilforordnet.« Farfaderen, der bar samme Navn, havde været Borgmester i København og blev ret ofte tilsagt til at møde som ekstraordinær Assessor; han døde 1761 som Konferensraad 75 Aar gammel. Hans Søn Christian Magnus var Assessor i Retten fra 1758—65, og da Cordsens Virketid gik tilbage til 1759, kunde den nævnte sjældne Kombination fremkomme. I 1765 kom Chr. M. de Falsen til Norge for at lede nogle offentlige Undersøgelser og forblev i Landet som Justitiarius i Overhofretten. Samme Aar dimitteredes den kun 10-aarige Enevold til Universitetet som Privatist og tog »med megen Berømmelse« Eksamen artium. Det vil herefter ikke forundre, at han allerede 1771 blev Kandidat, derpaa Kopist i Danske Kancelli og i sit 22. Aar Assessor i Overhofretten, hvor han 1788 efterfulgte Faderen som Justitiarius. Begivenheder i Privatlivet bevirkede imidlertid den pludselige Forandring heri, at han i 1789 uden videre sendtes bort fra Christiania som Lagmand i Norland og Finmarken. I Christiania havde Falsen været Midtpunktet i en stærkt teaterinteresseret Kreds, og den med Forvisningen til Lagmandsgaarden nordpaa følgende Isolation lagde et uudholdeligt Tryk paa ham. Han brød op 2 Aar efter og fandt i København en gunstig Modtagelse, idet han 14. Oktober 1791 ansattes som Assessor i Højesteret. Han genoptog nu ogsaa de dramatiske og litterære Sysler, der fængslede ham saa stærkt, og hvori han selv ydede værdifulde Ting saasom Syngespillet »Dragedukken«. Det blev ham dog i Længden for anstrængende at deltage i Højesterets langvarige Møder. Han søgte ud og opnaaede 12. November 1802 at komme tilbage til de gamle Omgivelser i Christiania som Justitiarius ved Aggershus Stiftsoverret. Under de urolige Forhold i 1807 fik han en politisk betydningsfuld Post i den midlertidige norske Regeringskommission, et Hverv der tilfredsstillede hans Begejstring for at tjene »Tvillingriget«, men som opbrugte hans navnlig efter

Opholdet i Nordland formindskede Kræfter, saa at han i et af sine Mismodsanfald søgte Døden 16. November 1808.

Om Falsen skriver Yngvar Nielsen (Biogr. Leksikon), at han fulgte med i alle de Bevægelser og Strømninger, der gik gennem Tiden som et ægte Barn af denne baade i litterær og politisk Henseende. Hans Voteringer bekræfter dette Indtryk, og i de Erklæringer, der kan henføres til ham personlig, mærker man Skribenten. Som Prøve paa hans smidige, næsten Jens Baggesenske Penneføring anføres i Noten Brudstykke af en Erklæring om Haandværkeres Udtagelsesret under Eksekution¹⁾.

Poul Christian v. Stemmann var født 14. April 1764 i København og blev allerede 1780 indskrevet som Student ved Universitetet. Efter Manuduktion af Professor J. E. Colbjørnsen var han allerede Aaret efter i Stand til at erhverve juridisk Embedseksamen, og han hørte derpaa Forelæsninger i Kiel og Göttingen. Som Søn af Statsminister Chr. Ludvig v. Stemmann havde han, der udnævntes til Kammerjunker, straks begyndt en administrativ Løbebane med Tjeneste i Bjærgværksdirektoratet, men allerede April 1788 blev han Auskultant i Højesteret og 10. Juli 1789 ekstraordinær Assessor. Han gav til Stadighed Møde i Retten, hvori han 26. November 1796 blev ordinær Assessor, indtil han 21. December 1798 gik ud som Amtmand over det nyoprettede Sorø Amt. Stemmann, der gennem Ægteskab var blevet velhavende, havde fra 1790 drevet Gaarden Benzonslund i Holbæk Amt med udmærket Dygtighed og med virksom Interesse for de hoverigørende Bønder. Hans

¹⁾ »Det er uden Tvivl meget vanskeligt in abstracto at kunne bestemme den Grund, paa hvilken Kreditten beror. Der er næppe nogen Ting, der mere sammensætter sig dels af heterogene dels af homogene Partikler, intet der mere fortjener at kaldes et ens mixtum [blandet Væsen] end det udefinerlige Væsen, man i de borgerlige Selskaber kalder Kredit. Hvad der forekommer mig rimeligt at kunne antages som dens Grundvold er den Sikkerhed, som den udlaanende har om at erholde Laanet tilbage hvad enten nu denne grunder sig paa hans Bekendtskab med Laantagerens Duelighed, Flid, Moralitet eller paa de borgerlige Loves og Rettens Bistand imod en Debitor in mora [ikke betalende Skyldner]... Saa længe ikke Lovgiveren ser sig beføjet til at hæve en Lov, der vel ikke er kommet over til vore Tider uden som Arv fra den haardere Oldtid, den nemlig der tillader en Kreditor at skille sin uformuende Debitor ved sin Frihed, saa er det rimeligt, at den ufølsomme eller fortrædigende Kreditor, ifald Loven lukker en Dør for hans Betalings Erholdelse hos Haandværkerne, desto oftere vil aabne sig denne og ved at arrestere sin Debtors Person bevirke, hvad Loven vilde hindre, da ikkun saare faa Professionister kunne gøre Brug af deres Flid og Duelighed i Arresten eller derhen flytte de til deres Næringsdrift fornødne Apparater.«

senere Karriere som Gehejmestatsminister, Kancellipræsident m. v. i Aarene 1827—48 og hans fremragende Bestyrelse af Sorø Akademi og senere Herlufsholms Gods skal ikke omtales nærmere. Den godtgjorde til hans høje Alder hans betydelige Evner og Arbejdskraft. Han døde 25. November 1855.

Ole Thestrup var født i 1748 og Kandidat fra 1770. 1774 blev han Protokolsekretær i Højesteret og 1780 Assessor i Hof- og Stadsretten. 20. Oktober 1796 blev han ansat i Højesteret og virkede her til sin Død 15. December 1814; 1804 var han blevet Etatsraad.

Jens Parelius Brown blev født 13. Maj 1751 og Kandidat 1781. Samme Aar blev han Byfoged i Kristiansstad og 1791 Lagmand i Nordland og Finmarken, senere Landsdommer paa St. Croix. Han indtraadte som Assessor i Højesteret 26. Juli 1799, men udtraadte allerede 3. Januar 1800, da han blev Auktionsdirektør i København. Han døde 21. November 1817.

Christian Bagger Brorson var født i København 5. September 1762. Faderen var Stiftsprovst i Ribe og Søn af Biskop Hans Adolf Brorson. Han blev Kandidat 1783 og begyndte som Sagfører, idet han 1785 blev Prokurator ved Hof- og Stadsretten og 1788 Advokat ved Højesteret. 1791 begyndte han sit bekendte bindstærke Værk om Danske Lovs Fortolkning, der 1800 bragte ham Stillingen som ekstraordinær Professor i Lovkyndighed. 10. Januar s. A. blev han Assessor i Højesteret og beklædte dette Embede sammen med Professoratet til sin Entledigelse 12. September 1828. Død 7. Marts 1835.

Adam Gottlob Müller, Søn af en Konferensraad, var født 6. August 1769 i København. Han blev Kandidat 1787 og derpaa Kancellisekretær. 1788—90 foretog han en Studierejse til Udlandet. Han beklædte Assessorembede i Hof- og Stadsretten fra 1790 og i Københavns Politiret fra 1796. Derpaa ansattes han 10. Januar 1800 i Højesteret, hvor han forblev til sin Død 1. Februar 1833; Etatsraad i 1810.

Jens Bentzon var født i Odense 1. Juni 1767 og studerede ved Sorø Akademi 1784—88. Han var den eneste af de Tilforordnede, der ikke havde juridisk Eksamen ved Universitetet. Han blev Kammerherre 1791 og Vicelandsdommer i Fyn 1794. 16. Maj 1800 blev han Assessor i Højesteret, men ligesom sin Forgænger Brown

var han det kun en kort Tid. 28. Oktober 1801 blev han udnævnt til Amtmand i Randers. Død. 24. December 1839.

Christian Rafn var født 1762 og Kandidat fra 1787. 1790 blev han Protokolsekretær i Højesteret og s. A. Assessor i Hof- og Stadsretten. I Højesteret kom han ind 29. Maj 1801 og han forblev i Retten til sin Død 10. Oktober 1822; Etatsraad 1810.

Peder Møller var født i København 29. Oktober 1767 som Søn af en Brygger. Han blev Kandidat 1787 og gjorde derpaa Tjeneste i Kancelliet og som Protokolsekretær i Højesteret. 1800 blev han Assessor i Københavns Politiret og 11. December 1801 i Højesteret. Han var tillige Generalauditor i Søetaten 1814—35. Han udtraadte 1818, da han blev Nationalbankdirektør, og døde 21. Maj 1841. Møller er Forfatter til en Afhandling om Betydning af Overlevelse ved Erhvervelse af Ret i Tingen (1797).

Hans Hagerup Falbe var født 7. Februar 1772 i København som Søn af Etatsraad Falbe. Han blev Kandidat i 1791, derpaa Kancellisekretær og 1799 Assessor i Hof- og Stadsretten, 1801 i Københavns Politiret. I Højesteret indtraadte han 3. December 1802 og virkede til 21. Januar 1809, da han udnævntes til Justitiarius i Aggershus Stiftsoverret. Senere var han Assessor i Norges Højesteret og Stiftamtmand i Aggershus Stift. Død. 17. Oktober 1830.

Hans Rosenkilde var født i Vester Egede 7. Marts 1765 og blev Kandidat 1799. Han blev i 1800 Protokolsekretær i Højesteret og i 1802 i Københavns Politiret. Den 19. Maj 1809 blev han ansat som Assessor i Højesteret og forblev her til sin Entledigelse i 1837. Død 4. December s. A.

Adam Vilhelm, Greve Moltke var født 25. August 1785 paa Einsiedelsborg ved Odense, blev Kandidat 1805 og kort efter Auskultant i Højesteret. 15. December 1809 ansattes han som Assessor dog uden Ret til at votere, forinden han 25. August 1810 fyldte 25. Aar. Han forlod Højesteret ved sin Udnævnelse til Deputeret i Rentekamret 13. November 1812. Hans Virksomhed som stor Godsejer, Præsident i Rentekamret og Gehejmestatsminister samt efter Grundloven som Premierminister skal ikke nærmere omtales. Død 15. Februar 1864.

Anders Sandøe Ørsted, Søn af en Apoteker, var født i Rudkøbing 21. December 1778, Kandidat 1799, Assessor i Hof- og Stads-

retten 1801, fra 1805 tillige i Landsoverretten. 21. December 1810 blev han Assessor i Højesteret og afgik med Forbehold af Anciennitet til Sæde og Gage, da han 14. April 1813 udnævntes til Deputeret i Danske Kancelli og Chef for dettes 2. Departement. Ørstedes Kancellivirksomhed, der varede til 1848, og hans Minister-virksomhed efter Grundloven hører ikke herhen saalidt som Om-tale af hans enestaaende Forfatterskab. Hans Virketid i Højesteret blev jo kun kort. Ved at sammenstille ham med de Kolleger, hvis vitæ her er opridset, vil man nærmest sætte ham ved Siden af J. E. Colbjørnsen og Brorson. Men foruden til hans store litterære Virksomhed er der i denne Forbindelse Grund til at vise hen til det Arbejde, han havde udført for planmæssig Offentliggørelse af Hof- og Stadsrettens og Overrettens Domme. Herom henvises til min Bog om Ørsted som Dommer (1928). Han døde 1. Maj 1860.

Casper Frederik Lassen var født 27. Juni 1776 i København som Søn af Direktør ved det kgl. Teater Lassen. Han blev Kandidat 1797, erhvervede 1796 Guldmedaillen for en Prisopgave og deltog i to Konkurrencer om Stillingen som Adjunkt og Notarius ved det juridiske Fakultet. 1800 blev han surnumerær og 1801 virkelig Assessor i Hof- og Stadsretten, 1810 Justitiarius i den københavnske Politiret. Assessor i Højesteret blev han 8. April 1813 og beklædte denne Stilling i fulde 45 Aar til 1858. Han døde 1. November 1860. Lassen, der 1817 blev Dr. juris, har forfattet Afhandlinger om Bevisbyrden og om Lovfortolkning. Biografi i det kgl. Bibliotek ved Otto Bisgaard.

Niels Engelhardt var født i Drammen 10. Oktober 1777. Efter 1778 at være blevet Kandidat gennemgik han forskellige Stillinger i Danske Kancelli, blev 1807 Assessor i Bergens Stiftsoverret og 1809 i Københavns Politiret. Herfra udnævntes han 12. Maj 1813 til Højesteretsassessor. 1816 tog han sin Afsked for at blive Medlem af den norske Privatlovgivningskommission, hvortil han havde særlige Forudsætninger. Han vendte dog paany tilbage til Retten og var Assessor fra 1818 til 1852.

Oversigt over Sukcessionen i Højesteret 1790—1814 til Oplysning om Rettens samlede Personale til enhver Tid.

Justitiarier.

Cordsen (fungerende fra 1788) til $17/12$ 1790, Urne til $17/10$ 1794, Cordsen til $27/12$ 1799, J. E. Colbjørnsen til $13/2$ 1802, Kaas til $4/1$ 1804, Chr. Colbjørnsen til 1814.

Assessorer.

Cordsen (fra 1759) til $31/10$ 1794, Steman til $21/12$ 1798, Brown til $3/1$ 1800, Bentzon til $28/10$ 1801, Møller til 1814.
 Treschow (fra 1772) til $8/12$ 1799, Brorson til 1814.
 Holtermann (fra 1774) til 1814.
 Sommer (fra 1777) til $27/3$ 1791, Falsen til $12/11$ 1802, Falbe til $21/1$ 1809, Rosenkilde til 1814.
 Rested (fra 1778) til $8/5$ 1804, Feddersen (anden Gang) til 1814.
 Fridsch (fra 1778) til $27/12$ 1799, Müller til 1814.
 Drewsen (fra 1781) til $16/4$ 1801, Rafn til 1814.
 Sporon (fra 1782) til $20/2$ 1810, A. V. Moltke til $13/11$ 1812, Lassen til 1814.
 Feddersen (fra 1782) til $22/11$ 1799. Embedet ophævet.
 Levetzau (fra 1783) til 1814.
 Graah (fra 1784) til 1814.
 Jacobi (fra 1784) til $11/11$ 1810, Ørsted til $14/4$ 1813, Engelhardt til 1814.
 Kaas (fra 1789) til $11/6$ 1790, G. Moltke til $8/4$ 1796, Thestrup til 1814.

Højesteret var en dansk-norsk Institution baade henset til Medlemmernes Afstamning og til de Embedsstillinger, hvorfra de kom og hvortil de gik. For 6 af de foran gennemgaaede 32 Dommere er Fødested ikke oplyst, af de øvrige 26 var 19 født i Danmark, 7 i Norge.

En Gennemlæsning af Biografierne vil iøvrigt have bibragt Forstaaelsen af, at Højesteret, betragtet som Etat, dengang havde en noget anden Stilling end i vore Dage, da Tilgangen dertil ganske overvejende er fra de underordnede Domstole og saaledes, at Medlemmerne afslutter deres Løbebane i Retten. Man var allerede naaet til, at adelige ikke havde noget Fortrin, hvorfor Hovedparten var af borgerlig Fødsel, at Assessorerne havde Universitetsuddannelse og at Stillingen var et fast og lønnet Embede, men Tjenesten i Retten var ikke sjældent kun et Gennemgangsled til anden Tjeneste, der saa i Reglen var af administrativ Art.

Denne Forskel viser sig paa karakteristisk Maade gennem en Oversigt over Medlemmernes Alder ved deres første Indtræden i Retten; denne laa jo for fleres Vedkommende længe før vor Perodes Begyndelse i 1790. Kun Urne og J. E. Colbjørnsen, der først indtraadte som Justitiarier, var over 50 Aar, nemlig henholdsvis 51 og 55 Aar. For de øvrige 30 Tilforordnede var Gennemsnitsalderen for den første Indtræden i Retten kun c. 35 Aar. Herved erindres, at Kaas, Feddersen, Chr. Colbjørnsen og Engelhardt var i det Tilfælde to Gange at træde ind. Da adskillige paa den anden Side

lod Assessorembedet være deres afsluttende Embedsstilling, viser en Opgørelse over Funktionstidens samlede Længde — for nogles Vedkommende altsaa Perioder baade før og efter 1790—1814 — tildels meget høje Tal samtidig med at Højesterets Benyttelse som Gennemgangsled har affødt tildels meget korte Funktionstider. Listen herover er følgende: $\frac{1}{2}$, $1\frac{1}{2}$, 2, 2, $2\frac{1}{2}$, 3, 4, $5\frac{1}{2}$, 6, 9, 11, 12, 14, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 26, 26, 28, 28, 28, 28, 31, 32, 33, 34, 40, 43 og 45 Aar. Gennemsnittet heraf ligger trods alt saa højt som $19\frac{1}{4}$ Aar.

Med Hensyn til tidligere Embedsstilling vil det være bemærket, at adskillige kom fra Stillinger i andre Retter saaledes fra Hofretten, Hof- og Stadsretten eller Overretten i København (11), Københavns Politiret (6), Landsdommer- eller Lagmandsemede (4) og Norges Overhofret (2); andre kom fra administrative Stillinger, en enkelt var Advokat, eller de var unge og uden tidligere Embedsstilling. Hof- og Stadsretten leverede et særlig stort Kontingent. I Anledning af Ansøgning fra Landsdommer i Laaland- Falster Tøttrup om at blive Højesteretsprokurator skriver Cordsen 14. November 1798, at han vilde have fundet det mere rimeligt, om Ansøgningen havde angaaet Ansættelse som Tilforordnet i Højesteret, »hvortil en Overdommer i Provinserne kunde ligesaavel synes at have Adgang, naar han var en bekendt duelig og retskaffen Mand, som en Assessor i Hof- og Stadsretten, der for nærværende Tid kan anses som et Seminarium, hvorfra Højesteret forsynes med duelige og brave Tilforordnede«.

I Forbindelse med Rettens Benyttelse som Gennemgangsled stod det, at det var almindeligt at tillade Assessorer, der befordredes til andet Embede at kunne forbeholde sig at træde ind igen, naar de ved Ledighed meldte sig, dog normalt kun paa yngste Gage (Erklæring af Cordsen 29. December 1798). Som foran nævnt blev Urne Overpræsident i København, Kaas første Gang Viceslandsdommer, anden Gang Kancellipræsident, Chr. Colbjørnsen Generalprokurør, Treschow, Stemmann, Bentzon og G. Moltke Amtmænd, Fridsch og A. V. Moltke Deputerede i Rentekamret, Feddersen og Ørsted Deputerede i Danske Kancelli, Brown Auktionsdirektør, Møller Nationalbankdirektør, Engelhardt Kommissionsmedlem og endelig Falsen og Falbe Justitiarius ved Aggershus Stiftsoverret.

I denne Forbindelse kan omtales de »Denominationer«¹⁾ som Assessorer, der undertiden tilstodes, saaledes af Højesteretsadvo-

¹⁾ Ved Ledighed i Retten spurgte Justitiarius i Rækkefølge de denominerede, om de ønskede at indtræde i Retten (paa den yngste Plads), hvortil de erkendtes at have en *jus quæsitum* [erhvervet Ret].

katerne Schönheyder, Rottbøll og Klingberg og Justitiarius i Københavns Soret, Rigsbankdirektør Schönheyder; sidstnævnte skulde tillige møde efter Tilkaldelse af Justitiarius, han ansattes i Retten i 1820 efter sit Ønske derom.

Den foran meddelte Oversigt over Personaleændringer oplyser om, hvorledes Afgang og Tilgang fordelte sig i Aarenes Løb. Naar hver Personforandring markerer et nyt Tidsafsnit, omfatter det længste Afsnit uden Personforandring en Periode af 5 Aar, de mindste kun et Par Maaneder. I November 1799 bestaar Forandringen dog kun i, at Feddersen udtraadte uden at blive erstattet af en Efterfølger. I Oktober 1794 er der markeret to Forandringer vedrørende Cordsen og Stemann, der blev henholdsvis Justitiarius og ordinær Assessor, men som begge i Forvejen var i Retten; der skete reelt kun den Forandring, at Urne gik ud. Bortset fra, at der December 1799 indtraadte 3 nye Medlemmer, er der iøvrigt kun indtraadt et nyt Medlem ad Gangen. Da de anvendte Datoer angiver Afgang, har der iøvrigt, hvad Biografierne nærmere viser, været mindre ikke markerede Mellemløb inden Efterfølgerens Tiltræden. Det vil heraf fremgaa, at Dommerkollegiet udgjorde en fast sammentømret kun ganske langsomt foranderlig Helhed. Nogle var der vel, hvis Tilknytning til Retten kun fik en mere foreløbig Karakter: Bentzon, Brown, A. V. Moltke, J. E. Colbjørnsen, Kaas og Ørsted havde en Embedstid paa ikke over 3 Aar. Men der var til enhver Tid Medlemmer, hvis Erindring rakte 20 à 30 Aar tilbage i Rettens Historie, hvilket i Betragtning af Manglen paa Domsamlinger og Manglen af Præmisser til Dommene maatte have stor Betydning. Alligevel sad der i vor Periode ingen gamle Mænd i Retten, kun nogle faa var over »Støvets Aar«. Jævnside med denne forstandige Administration af Afgang og Tilgang, der sørgede for Fornyelse uden at gøre indgribende Omdannelser paa een Gang, gik Rettens egen Kontrol med Adgangen udøvet gennem Fordringen om Prøvevotering i 4 Sager. For Brorsons Vedkommende er det omtalt som en Undtagelse, at han kunde nøjes med at prøve i 3 Sager. Naar 4 adelige Medlemmer — Levetzau, G. Moltke, Stemann og A. V. Moltke — allerede fandt Optagelse i Alderen 25—27 Aar, laa der ganske vist en Præference heri, men alle de paagældende var fuldt habile.

Til Kollegiet af Tilforordnede var imidlertid knyttet de ekstraordinære Assessorer, som der var Brug for dels paa Rettens Aabningsdage, da Retten skulde virke særlig anseligt, dels for at udfylde midlertidigt Forfald eller i særlig betydelige Sager styrke Retten. Disse forskellige Hensyn var ogsaa bestemmende for de ekstraordinæres Fordeling i to Grupper:

1. De der aarlig fik Ordre til at møde paa Rettens Aabningsdag.

Joachim Godske Greve Moltke (Statsminister) 1809—11 og 1813,
 Heinrich Adam Brockenhuus (Stiftamtmand over Sjællands Stift)
 1790—1803,
 Christian Ludvig Scheel Plessen (Amtmand over Københavns Amt)
 1790—1801,
 Peder Rosenörn (fhv. Justitiarius i Højesteret) 1790,
 Balthasar Gebhardt Obelitz (Professor juris) 1790—1806,
 Christian Frederik Ditlev Greve Reventlow (Statsminister)
 1790—1813,
 Christen Schow (Deputeret i Danske Kancelli) 1790—1806,
 Peter Aagaard (Deputeret i Danske Kancelli) 1790,
 Christian Brandt (Statsminister) 1790—1805,
 Jørgen Erik Skeel (Statsminister) 1790—94,
 Johan Henrik Greve Knuth (Stiftamtmand over Sjællands Stift)
 1791—1802,
 Enevold Berregaard Fogh (Justitiarius i Hof- og Stadsretten)
 1792—1800,
 Christian Magdalus Thestrup Cold (Politimester i København)
 1790—1813,
 Adolf Siegfried Greve v. d. Osten (Gehejmekonferensraad) 1795,
 Frederik Moltke (1. Deputeret i Generaltoldkammeret) 1796—1802,
 1804—1813,
 Carl Vigant Falbe (Justitiarius i Hof- og Stadsretten) 1798—1813,
 Peter Wormskjold (Deputeret i Rentekammeret) 1798—1813,
 Ove Rammel Sehestedt (Statsminister) 1799—1807 og 1809—13,
 Michael Hermann Treschow (Amtmand over Roskilde Amt)
 1809—13, ,
 Christopher Schöller Bülow (Stiftamtmand over Sjællands Stift)
 1802—07 og 1809—13,
 Christian Knudsen (Deputeret i Danske Kancelli) 1802 og 1804—13,
 Frederik Hauch (Stiftamtmand over Sjællands Stift) 1803—13,
 Hans Haagen (Politimester i København) 1803—08 og 1810—13,
 Ernst Frederik Walterstorff (Direktør i Generalpostamtet)
 1804—07, 1809 og 1811—13,
 Ove Malling (1. Deputeret i Generaltoldkammeret) 1804—13,
 Frederik Julius Kaas (Præsident i Danske Kancelli) 1804—13,
 Otto Joachim Greve Moltke (Direktør for Rentekammeret)
 1805—11 og 1813,
 Johan Sigismund Mösting (Præsident i Tyske Kancelli) 1805—13,
 Christian Günther Greve Bernstorff (Statsminister) 1805—07 og
 1809—13,

Peter Carl Jessen (Kabinetssekretær) 1810—13,
 Frederik Baron Adeler (Overpræsident i København) 1810—13,
 Niels Rosenkrantz (Statsminister) 1811—13,
 Werner Jasper Andras Moltke (Stiftamtmand over Sjællands Stift)
 1812—13,
 Adam Vilhelm Greve Moltke (Deputeret) 1813.

Da Højesterets Overgang fra dansk-norsk til dansk foregik kort før Aabningsdagen i Marts 1814, er for denne Gruppe Aaret 1813 Slutningsterminen.

2. De, der foruden paa Aabningsdagen beordredes til at møde efter Tilsigelse af Justitiarius.

Vilhelm Bornemann (Generalauditør for Landetaten) 1790—1800,
 Jacob Edvard Colbjørnsen (Højesteretsadvokat) 1790—99,
 Lauritz Nørregaard (Professor juris designatus) 1790—1803,
 Adolph Siegfred v. d. Osten (fhv. Justitiarius i Højesteret)
 1790—94,
 Christian Magdalen Thestrup Cold (Professor juris) 1790—94,
 Johan Frederik Vilhelm Schlegel (Professor juris) 1791—1814,
 Christian Urne (fhv. Justitiarius i Højesteret) 1795—1813,
 Frederik Theodor Hurtigkarl (Professor juris) 1800—1814,
 Jens Pærlus Brown (fhv. Assessor i Højesteret) 1800—14,
 Mads Fridsch (fhv. Assessor i Højesteret) 1800—07 og 1809—12,
 Peter Feddersen (fhv. Assessor i Højesteret) 1800—02 og 1804,
 Anker Vilhelm Frederik Bornemann (Generalauditør) 1802—14,
 Andreas Bjørn Rothe (Assessor i Overretten) 1805—14,
 Frederik Gottlieb Sporon (fhv. Assessor i Højesteret) 1810,
 Peter Christian Bagger (Justitiarius i Politiretten) 1810,
 Adam Vilhelm Greve Moltke (Deputeret i Rentekammeret)
 1813—14,

Der maa da siges at være sørget betryggende for, at Retten kunde opfylde de to første Fordringer til en Centraldomstol: at være oplyst og gennem Uafhængighed at være indstillet i Lovens Ligevægt. Domstolen maa have Kendskab til de i Betragtning kommende Samfundsforhold saavel som til Loven, dens Fortolkning og tidligere Anvendelse. Derhos maa Domstolen med Frigørelse for tilfældige Indflydelser kunne veje og maale Paastandene saaledes, at den overfor Enkeltilfældene fuldbyrder, hvad Loven har fastlagt for Samfundsgrupperne. Saaledes tjener Retten ved sin Oplysning og psykologiske Ligevægt til at opretholde hele Samfundets

Ligevægt, der er Vilkaaret for dets Sammenhold. At Retten ogsaa vidste at fyldestgøre den tredje væsentlige Fordring: at arbejde med Kraft og Hurtighed, vil fremgaa af det følgende.

Under Omtalen af Højesterets indre Forhold hører ogsaa Omtale af Justitskontorets Personale og af Sagførerne. Hvad de sidste angaar, maa der til Supplering henvises til Fremstillingen hos Palle Rosenkrantz: Prokuratorernes Historie. Et enkelt Træk kan dog anføres fra Rettens Brevveksling til Belysning af, hvorledes Advokaterne opfattedes som staaende under Kancelliets Opsigt. 18. April 1794 klagede Justitiarius Urne over, at Advokat Wivet udviste Langsomhed og Efterladenhed ved Behandling af offentlige Sager samt over, at han paa Urnes Forhold heraf havde udtalt sig usømmeligt overfor ham. Kancelliet svarede med at anmode Urne om at irettesætte Wivet for hans Efterladenhed som beskikket Aktør i Delinkventsager og med Tilhold om at undgaa fremtidig Forsømmelse.

Som Justitssekretær virkede i hele Perioden til 1814 Justitsraad Hermann Henrik Könemann, der var ansat allerede 1774. Justitiarius J. E. Colbjørnsen anbefaler ham 14. Maj 1800 til et Gage-tillæg, saa at han kunde faa Gage som yngste Assessor, 1200 Rd. Han havde 33 Aars Tjeneste ved Retten, deraf 26 Aar som virkelig Justitssekretær, og en talrig Familie. Forretningerne var tiltagne og optog ham fuldt tiltrods for, at han ved særlig kgl. Tilladelse var fritaget for at læse i Retten. »Denne kgl. Naade,« tilføjes det forsigtigt, »har ikke mindre været til Gavn for Retten end for Justitsraad Könemann selv, da hans Udtale ved en uheldig Svækkelse bliver utydelig og hans Læsning derover vanskelig at forstaa.« Med Hensyn til Kopiststillingerne paa Justitskontoret ses det, at der lagdes Vægt paa Eksamensuddannelse. En Ansøger anførte, at han fra sin Ungdom havde været Arkeskriver paa Kancellikontoret, hvilket foranledigede Justitiarius Cordsen til i Erklæring 27. Marts 1799 at ytre, at herved »bygger hans Haab efter mine allerunderdanigste Tanker paa en svag Grund«, thi her maatte forudsættes »de fornødne Rekvisita med at have en juridisk Eksamen enten paa Latin eller paa Dansk, som fejler ham, da der ofte i Højesterets Akter og Indlægge findes latinske Termini og Axiomata, saa at man altid maa give en studeret og eksamineret Jurist Fortrin for en ueksamineret Supplikant«.

Skønt Højesterets Skranke stod aaben for selvmødende Parter — dog ikke for Kvinder udenfor Livs- og Æressager — gaves der normalt kun Møde af Højesteretsadvokater, der var eneberettiget til at paatage sig Hvervet som Procesfuldmægtige ved denne Ret bortset fra en Parts »Frænde, Værge eller Tjener«. Højesteretsad-

vokater eller »Prokuratorer«, der var den ældre Betegnelse, fik kgl. Bevilling, naar Retten havde fundet Behandlingen af deres Prøvesager tilfredsstillende. Forinden Tiltrædelsen aflagde de deres Embedsed i Retten. Om Kancelliet efter Forhandling med Retten vilde give nogen Tilladelse til at aflægge Prøve, beroede paa, om Forretningernes Antal skønnedes at begrunde en Nyansættelse. 1790 var Tallet 11, og det holdt sig deromkring, saa i Sammenligning med Nutidens Forhold faldt der paa hver Advokat, der ogsaa havde Mødet i beneficerede Sager og i Straffesager, et betydeligt Antal Retsmøder. Aktor i visse Straffesager var en Advokat som Generalfiskal, og Rentekammeret havde i Kammeradvokaten sin særlige Sagfører.

Navnene paa de i 1790 ved Retten virkende Advokater var:

P. Uldall	H. Haagen	P. H. Aagaard
J. M. Schönheyder	R. Lange	Chr. B. Brorson
P. F. Skibsted	P. B. Wivet	N. Hoftved
C. G. Schmidt	P. Rosenstand-Goiske	

Af disse afgik Uldall 1798, Skibsted 1813, Schmidt 1795, Haagen 1812, Lange 1808, Goiske 1794, Aagaard 1791, Brorson 1800 og Hoftved 1799, saaledes at kun Schönheyder og Wivet gik over i Perioden efter 1814.

Der tilkom i denne Periode følgende 13 Advokater:

J. L. Rotthøll 1792	B. H. Munthe af Morgenstierne s. A.
Chr. Klingberg s. A.	Chr. M. Falsen 1807
C. H. Wilster 1794	G. Schack 1810
H. Dreyer 1795	F. W. Treschow 1811
P. Rosenstand-Goiske d. y. 1800	J. A. Nielsen s. A.
F. Horn 1802	J. A. Hielm 1812
H. Bilsted s. A.	

Af disse afgik Wilster 1799, Goiske 1804, Horn 1803, Morgenstierne 1804, Falsen 1808, alle altsaa efter faa Aars Virksomhed. Til Perioden efter 1814 overgik herefter Schönheyder, Wivet, Rotthøll, Klingberg, Dreyer, Bilsted, Schack, Treschow og Nielsen, ialt 9.

Om ovennævnte Advokater skal meddelse følgende personlige Oplysninger.

Peter Uldall var født 29. Juni 1743 som Søn af By- og Herredsfoged, Borgmester U. i Assens. Han fik Bevilling 1769 og var 1783—89 Generalfiskal, 1788 Viceborgmester i København. Som

ung Advokat havde han været Sagfører for Dronning Caroline Mathilde i Skilsmisssagen og defenderet J. F. Struensee, og han erhvervede et stort Klientel. Han var Samler af Bøger og Haandskrifter (nu paa det kgl. Bibliotek). Død 11. November 1798.

Johan Martin Schönheyder var født 4. Februar 1752 i København (Faderen Læge). Bevilling allerede 1774 og Kammeradvokat 1785. Han var højt anset som Sagfører, blev denomineret Assessor i Retten 1799 og senere Konferensraad samt ved sin Afsked 1828 ekstraordinær Højesteretsassessor. Død 9. Juli 1831.

Poul Frederik Skibsted var født 23. Maj 1753 i København, hvor Faderen var Brygger og Grosserer. Han fik Bevilling 1776 og blev 1789 Generalfiskal, 1803 virkelig Justitsraad. Død 21. December 1812.

Caspar Gottlob Schmidt var født 26. April 1751 i København (Faderen Regimentsfeltkærer) og fik Bevilling 1778; Viceraadmand 1793. Død 6. April 1795.

Hans Haagen var døbt 1. Oktober 1751 (Faderen Præst i Næstved) og fik Bevilling 1780. Død 27. April 1812.

Rasmus Lange var født 20. Marts 1752 i Frederikssund (Faderen Farver og Købmand). Han fik Bevilling 1781, blev Raadmand i København 1806 og ophørte som Advokat 1808; Etatsraad 1819. Død 8. April 1829.

Peter Boll Wivet var født 4. Januar 1761 i København som Søn af den bekendte Højesteretsprokurator og Generalfiskal W. Han fik Bevilling 1782 og var Generalfiskal 1812—22; afskediget som saadan med Titel af Etatsraad. Død 16. August 1824.

Peder Rosenstand-Goiske var født 12. August 1752 i København (Faderen Professor). I 1771—73 udgav han Den dramatiske Journal, var 1776—79 Auditor og fra 1782 karakteriseret Overauditor. Han fik Bevilling 1783 og var 1786—92 Medlem af Teaterdirektionen. 1794 gik han til Kristiania som Vicelaugmand, senere Laugmand til denne Stillings Ophævelse 1797. Død i Kalundborg 6. Februar 1803.

Peter Hersleb Aagaard var født 29. November 1765 som Søn af en Kancellideputeret. Han blev 1784 Protokolsekretær i Højesteret og fik Bevilling 1788. Hans fremragende Sagføreregenskaber skaffede ham trods hans Ungdom et usædvanlig stort Klientel, men han døde allerede 8. April 1791.

Christian Bagger Brorson var født 5. September 1762 i København (Faderen Sognepræst). Han fik Bevilling i 1788 og udgav 1791—1801 sin omfangsrige Fortolkning af D. og N. Lov. 10. Januar 1800 blev han Assessor i Højesteret og Oktober s. A. tillige ekstraordinær Professor; Etatsraad 1810. Fra disse Stillinger tog han Afsked i 1828 og døde 1. Marts 1835.

Niels Hoftved var født 2. Juli 1762 i København (Faderen Kancellisekretær). Han fik Bevilling 1790 og blev 1799 Landsdommer paa St. Croix. til 1800. Senere var han Læge. Død 30. November 1815.

Jens Laasby Rottbøll var døbt 29. September 1766 i Aarhus (Faderen Biskop). Fik Bevilling 1791 og blev 1801 denomineret Assessor i Højesteret¹⁾. I 1822 blev han Generalfiskal og Etatsraad. Død 27. Juli 1824. Rottbøll udgav 1793—1807 Henrik Stampes Erklæringer i 6 Bind.

Christian Klingberg var født 16. December 1765 i København (Faderen Justitsdirektør ved Lottoet). Bevilling 1792 og meget anvendt. Blev 1813 denomineret Assessor i Retten. Død 9. Februar 1821.

Carl Heinrich Wilster var døbt 2. Juli 1772 i København (Faderen Kommandant og Slotsforvalter). Fik Bevilling 1794 men forlod Landet 1799 og levede i Tyskland under omskiftende Forhold. Død 3. Juni 1837.

Henrich Dreyer var født 21. November 1767 i København (Faderen Renteskriver). Bevilling 1795. Død 13. Januar 1837.

Peder Rosenstand-Goiske (den yngre) var født 9. Maj 1773 i Gunslev (Faderen Sognepræst). Som ovennævnte Advokat af samme Navn, der var hans Farbroder, var han Auditor 1796—1800 og derefter karakteriseret Overauditor samt Advokat. 1804 afgik han fra Skranken som Generalauditor for Landetaten, fra hvilken Stilling han afskedigedes 1812 paa Grund af Sindssyge. Han skrev et militærretligt Værk og udgav Reskriptsamling for Krigsmagten til Lands 1670—1800. Død 27. Marts 1850.

Frederik Horn var født 12. November 1756 i København (Faderen Højesteretsadvokat). Han blev 1785 Justitssekretær ved Hof- og Stadsretten og 1790 surnumerær Assessor sammesteds. 1802 blev han Advokat, men afgik Aaret efter som Birkeskriver. Død 19. Maj 1837.

Hans Bilsted var født 20. November 1744 i København (Faderen Grosserer). Han fik Bevilling 1802 og blev 1824 Generalfiskal og Etatsraad. Fratraadte denne Stilling og blev Kammeradvokat i 1828. Død 19. Juni 1830.

Bredo Henrik v. Munthe af Morgenstjerne var født 27. September 1774 i Bækkeskov. (Faderen fhv. Assessor i Højesteret, Konferensraad). Han blev 1795 surnumerær Assessor i Hof- og Stadsretten og 24. December 1802 Advokat med Adgang til Til-

¹⁾ Ved den Lejlighed frabad Kongen sig yderligere Forslag om slige Designationer (30. maj 1801), men det gik som ved Auskultationerne.

bagevenden til Embedet, men fradømtes 1804 for nogle Uordener som Assessor begge Stillinger. Senere fik han en juridisk Løbebane i Norge. Død 3. Juni 1835.

Christian Magnus Falsen var født 14. September 1782 i Kristiania (Faderen Overretsjustitiarius). Han fik Bevilling 1807 og var s. A. kst. Generalauditor. 1808 blev han Sørenskriver i Norge, hvortil hans senere Løbebane som Politiker og overordnet Embedsmand, senest Justitiarius i Højesteret blev knyttet. Død 1830.

Gregorius Schack var født 8. Maj 1781 (Faderen Murermester). Han var Auditor, Overauditor og Søkrigsprokurør og fik Bevilling 1810. Blev 1830 Kammeradvokat til 1838 og Etatsraad. Død 14. December 1840.

Frederik Wilhelm Treschow var født 15. September 1786 i København og Søn af Højesteretsassessor T. Fik Bevilling 1811 og blev 1828 Generalfiskal. Treschow udfoldede en stor Virksomhed ogsaa som Politiker (Stænderdeputeret, Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, senere af Landsting og Rigsraad), han afgik i 1846 og blev 1848 ekstraordinær Højesteretsassessor; S. af Dbg. Død 2. April 1869.

J. A. Nielsen findes ikke omtalt hos Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kgl. Bevilling 1660-1869 (1935) og er forgæves eftersøgt i Kancelliregistrant og i Statskalender. Navnet synes at bero paa en Misforstaaelse.

Jonas Anton Hjelm var født 30. December 1782 i Christianssand (Faderen Regimentskvartermester). Han var Auditor i Norge, deltog 1807 i Københavns Forsvar og fik 1811 Titel af Overauditor. Han fik Bevilling 1812 og tog 1814 sin Afsked, hvorefter han s. A. drog til Norge og virkede i den tilsvarende Egenskab og som Politiker. Død 30. Marts 1848.

Med Hensyn til Dommerpersonalets Lønningsforhold var den seneste Fastsættelse forinden vor Periode truffen i 1777. Da der i Vedels Højesteretshistorie S. 355 ogsaa er gjort Rede for de to Lønningsforbedringer i 1796 og 1799, skal disse ikke nærmere omtales. Status var herefter den, at Lønnen for Justitiarius var 3000 Rd., medens Assessorerne lønnedes: 3 med 1700, 2 med 1600, 2 med 1500, 2 med 1400 og 3 med 1200 Rd.

Da Chr. Colbjørnsen var blevet Justitiarius, tog han ogsaa snart dette Anliggende i sin Haand og fremkaldte en Reform ved en direkte til Kongen (Kronprinsen) rettet Forestilling af 15. November 1806, (hvorom han samtidig sendte Kancelliet Meddelelse). Indledningen til dette Aktstykke lyder saaledes: »Pligt fremkaldt ved Samvittighed og Overbevisning opfordrer mig til i dybeste Underdanighed at nedlægge for Deres Majestæts Trone en Bøn,

som jeg ikke kunde holde tilbage uden indvortes Bebrejdelse. Denne Bøn, allernaadigste Konge! angaar ikke mig selv, thi Deres Velgerninger har ikke levnet mig noget andet Ønske end at kunne fortjene den Naade og den Tillid, Deres Majestæt har værdiget mig. Men allern. Konge! de øvrige af Deres Mænd og Tjenere i Højesteret — disse mine retskafne og tro Medarbejdere — trænger virkeligen til Forbedring i deres Kaar med Hensyn til deres reglementerte Lønningers Utilstrækkelighed til deres Familiers anstændige Underholdning og deres Borns Opdragelse. Deres Majestæts Ædelmodighed vil ikke tillade, at disse Mænd (hvis Embeder De selv i Højesterets Instruksen kalder *vigtige*) med nedtrykt Sind og ufri Aand indtager deres Dommersæder omkring Tronens Fod.

Jeg turde dog ikke fremtræde med Ansøgning om Forøgelse i Højesterets Lønninger, dersom jeg ikke tillige kunde foreslaa Midler dertil uden nogen ny Byrde for den kgl. Kasse. Og jeg glædes ved det Haab, at Deres Majestæt vil finde disse Hjælpe midler ligesaa retfærdige i sig selv som tilstrækkelige til Øjemærket.«

Som Begrundelse for Andragendet henvises der yderligere til, at Arbejdet i den senere Tid er forøget ved Ekstrasessionerne i Sommertiden, og ved at beneficerede og befalede Sager nøje maa gennemgaas, for at den ved Fdg. 3. Juni 1796 befalede Kontrol kan finde Sted. For at man kan komme gennem Aarets Arbejde, maa flere Sager udgaa til skriftlig Behandling, der foretages i Hjemmene om Aftenen og Natten. Siden Lønningerne blev reglementerede, er Levnedsmidler steget til de dobbelte Priser. Ved de nydannede Stiftsoverretter i Norge og Landsoverretterne i Danmark er Assessorerens Gage fra 1000 til 1400 Rd., hvilket under Hensyn til det lokale er langt mere end i Højesteret. Da de yngste Højesterets-assessorer er ringere lønnede end de første Overretsassessorer, fra hvem ledige Pladser skulde besættes i Højesteret, og de førstnævntes Arbejde er 4-dobbelt af de sidstes, kan disse ikke ventes at ville søge ind i Højesteret ¹⁾.

Forslaget gaar ud paa at fremskaffe 3000 Rd. at fordele først til de 12 Assessorer. Den ældste vilde da faa 2000, de 3 næste 1900, den næste 1800, de to næste 1700, den næste 1600 og de fire yngste 1400 Rd. Det siges, at dette er 200 Rd. mere for hver, men det vil ses, at dette ikke helt passer med, hvad der foran er opgivet om den tidligere Lønningsstatus. Endvidere skulde Justitssekretæren

¹⁾ I Skrivelse 25. Juni 1810 om Advokaters Indskud i Enkekassen skriver Colbjørnsen, at Minimum af, hvad en Advokat, der ej har betydelig Praksis, kunde formodes som arbejdsom og retskaffen Mand at fortjene aarlig, i det ringeste kan anslaaes til 1500 Rd.

have 200 Rd. mere, hver af 3 Protokolsekretærer 100 Rd. mere, Kancellisten og ældste Underkancellist hver 50 Rd. mere. Beløbet skulde indkomme ved en Forhøjelse af Gebyrerne for Stævninger, Inkaminationer og Domsbeskrivelser, hvorved henvises til, at den gældende Takst var af gammel Dato, og Pengeværdien derfor lav. Colbjørnsen oplyser, at han ved sin Tiltrædelse havde faaet Assessorernes Tilslutning til sin Fortolkning af Fdg. 23. December 1735 nemlig, at Bøden for temere litigantes kunde anvendes ikke blot ved endelig Dom i Realiteten, men ogsaa ved Afgørelse af Formalitetsspørgsmaal, og at Bødereglens ogsaa var anvendelig, naar Sag anlagdes af Kammeradvokaten eller Søkrigsprokurøren. Denne Bødeindtægt var derfor stigende, og han foreslaar Bødetaksten forhøjet til 50—200 Rd.

Colbjørnsens Forslag bifaldtes allerede ved Resk. 23. Januar 1807 baade med Hensyn til Størrelsen af Tillægene og Forhøjelsen af Gebyrer og Bødetakst (fra 24 til 200 Rd. efter Sagens Natur og Højesterets Skøn).

Om de Tilforordnedes Embedsrang kan henvises til Vedel, Side 321, hvor det oplyses, at de 1791 fik Rang som virkelige Justitsraader i 4. Klasse Nr. 3. Justitiarius tog det øverste Sæde i Retten. Der foretoges ingen Forandring heri indenfor Perioden, men individuelt tildeltes der højere Rang. Om Uniform for de Tilforordnede gaves Bestemmelse i kgl. Resol. 25. Januar 1803.

Efterat der er gjort Rede for Rettens Arbejdsforhold og for dens Opbygning i personlig Henseende, staar der i dette Afsnit endnu tilbage at kaste et Blik paa dens Arbejdsbyrde.

Det vil paa mange Maader kunne faa Betydning for en Domstol, om dens Arbejdsbyrde er stor — maaske for stor — eller lille — maaske for lille, idet Arbejdstempo og -Metode vil blive bestemt herved. Selv om Retssystemet er ganske uforandret, vil den enkelte Sags Behandling derfor let blive paavirket af den samlede processuelle Situation. Om dette kan erkendes gennem det os efterladte Materiale, Domsvoteringerne, er selvfølgelig et andet Spørgsmaal. Derimod er det sikkert, at dette og andet Materiale viser os, at Retten netop i denne Periode til Tider har maattet føre en haard Kamp for at bestride Processtoffet. Det viser tillige, at denne Kamp for at klare Aarets Pensum uden Overførsler til næste Aars Højesteretsorden blev ført under en dygtig Ledelse og med stor Indsats af Arbejdskraft fra alle vedkommende.

Her maa først omtales de under Justitiarius Urne trufne Foranstaltninger, hvorom iøvrigt henvises til den udførlige og dokumenterede Fremstilling hos Vedel S. 317 ff. Efterhaanden var Opkobningen af de ved Aarets Slutning ubehandlede Sager taget saa-

ledes til, at den 1791 udgjorde 88. Herimod forlangte Regeringen Foranstaltninger truffene, og Justitsraad Uldall som Advokaternes Repræsentant blev af Urne anmodet om at afgive Betænkning. Advokaterne anbefalede at lade 100 Sager udgaa til skriftlig Behandling, endvidere at votere i disse om Fredagen, der var Fridag, og at holde Retsmøder i Juni Maaned ud. Hertil føjede Retten Forslag om at nøjes med 9 Assessorers Medvirkning i skriftlige Sager og at holde Kommission til Behandling deraf i Sommerferien, saaledes at ogsaa Advokaterne blev pligtige at arbejde i denne. Disse Forslag bifaldtes af Kancelliet og sattes i Værk. Et Forslag om Levering af Genparter af Sagens Hoveddokumenter samt af Stævningen og de foregaaende Dømmes Konklusioner blev næppe gennemført som fast Regel, siden Chr. Colbjørnsen som S. 56 nævnt fandt det nødvendigt at træffe en lignende Foranstaltning. Herhen hører ogsaa kgl. Befaling 27. December 1793, der paabød eventuelt at bruge Februarferien til Paadømmelse af skriftlige Sager og til Afholdelse af Kommission, og Fdg. 5. Juli 1793, der indførte Ekstrasessionen i Sommerferien.

Om Voteringen kan i denne Forbindelse bemærkes, at der ogsaa i skriftligt behandlede Sager voteredes mundtligt, efterat Akterne havde cirkuleret mellem Dommerne. Da Førstvoterende indledede med en faktisk Fremstilling af Sagen, er man i Stand til at at forstaa disse paa Grundlag af Voteringerne og de meddelte Angivelser af Paastande og i Underinstanserne afsagte Domme. Det fremgaar af nysnævnte Advokatbetænkning, at man anslog den gennemsnitlige Varighed af en Votering til 1 Time. Som Eksempel paa indgaaende Votering i en skriftlig behandlet Sag kan nævnes Falsens Votum i en 24. Juni 1796 paadømt Sag om de af en vis Schalburg overfor Admiralitetskollegiet brugte nærgaaende Ytringer; den fylder over 10 særdeles tætskrevne Foliosider. For at forklare, at de særdeles mange og udførligt voterede Sager har kunnet tilendebringes inden for den lovbestemte Arbejdstid, maa man antage, at Proceduren har været mere kortfattet end nu om Dage, da Sagernes Antal er en Del lavere, selv om det ogsaa har spillet en Rolle, at Domskoncipering ikke fandt Sted udover Formning af Konklusionen, hvilken iøvrigt var en Bestanddel af Voteringen. Advokaterne udtaler ogsaa i deres Betænkning, at Voteringen »paa nærværende Tid varer længere end i forrige Tider, hvad Undersaatterne saa langt fra har Aarsag til at klage over, at de meget mere bør ønske sig til Lykke dermed«. Dette har maaske nærmest Hensyn til de mange Handelssager herfra Landet og fra Ostindien, som ifølge samme Betænkning i disse Aar kom ind fra

Hof- og Stadsretten, og som ganske naturlig ved deres Nyhed maatte kræve mere Tid til Overvejelse.

Naar ogsaa i dette Tidsrum den gamle Ordning med Votering umiddelbart efter Procedurens Afslutning blev opretholdt, saa har et vægtigt Motiv for denne — endnu stadig opretholdt — Regel vel alle Dage været Hensynet til Sagernes hurtige Fremme: at Retten fik gennemgaaet hele Højesteretsordenens Pensum i Løbet af de befalede Sessioner og ikke mødte med »overblevne« Sager ved Aabningen i Marts. Medens der voteredes i den optagne Sag, kunde der skickes Bud i Byen til Advokaterne i næste Sag paa Kortet. Og selve Voteringen maatte vel foregaa noget hurtigere, naar den uden Ophold fortsatte Domsforhandlingen, skønt den som nævnt dengang indlededes med en Oversigt over Sagens Faktum. Et andet Hensyn har antagelig været Frygt for Indblanding af fremmed Indflydelse, naar Dommerne fik Lejlighed til at samtale med udenforstaaende. Naturligvis maatte det være en Forudsætning, at Advokaternes Arbejde i Skranken havde været godt og grundigt, saa at det fyldestgørende havde belyst Sagen uden at løbe ud i Tale- og Disputerekunst. Jeg kan imidlertid ikke tilbageholde den Bemærkning, at Ordningen vistnok dengang var mere begrundet og mindre betænkelig end i Nutiden. Med vore Kommunikationer kan Mødet i næste Sag ordnes uden Tidsspilde. Men navnlig har Sagerne i ikke uvæsentlig Grad skiftet Karakter. Straffesagerne udgjorde da en større Part, medens de borgerlige Sager nu er langt overvejende. Og i Voteringen om Straffesager hedder det regelmæssigt: Tiltalte er confessus og convictus, overbevist ved egen Tilstaaelse; Beviset for Gerningen kom altsaa sjældent under Tvivl. Nutidens borgerlige Retstrætter afspejler en Lovgivning, der forholder sig til Datidens borgerlige Lovgivning omtrent som de to Perioders maskinelle Udviklingstrin forholder sig til hinanden. Den forsvarlige Orientering og Overvejelse kan derfor ikke foregaa saa hurtigt som forhen, og det strider mod Forholdets Natur, at det skal bero paa, om Proceduren netop slutter ved Retsmødets Ophør, hvorvidt der bliver levnet Dommerne en Pavse til yderligere Gennemtænkning af den færdigbehandlede Sag.

Retsudviklingen vil da ikke kunne unddrage sig den Erkendelse, at Ordningen egentlig er knyttet til andre historiske Forhold, men da vi her beskæftiger os med disse Forhold, kan det understreges, at Ordningen oprindelig sikkert var paakrævet. Til de alt anførte Hensyn kom ogsaa dette, at Vekslen af Dommerne gjorde det vanskeligt paa den følgende eller en senere Dag at vende tilbage

til den ældre Sag, og at Kongen, om han deltog, ikke kunde ønske at skulle rette sin Lejlighed efter Dommerne.

Gennem de stadige Indberetninger ved Sessionernes Slutning holdtes Regeringen underrettet om Sagernes Fremme, og den tillod ikke Retten at falde hen i den flegmatiske Tilstand, der lader hver Dag have nok i sin Plage. Af en fra Begyndelsen af J. E. Colbjørnsens Embedstid foreliggende Indberetning 28. April 1800 ses det, at Kancelliet havde forlangt Forgængerens, Cordsens Erklæring om Foranstaltninger til Fremme af skriftlige Sagers Behandling. Man havde samtidig foreslaaet at lade Udfærdigelsen af Højesteretsstævninger foregaa i Justitskontoret i Stedet for i Kancelliet.

Colbjørnsen begynder sin Indberetning, der slutter sig til det af Cordsen indgivne Forslag, med at undersøge, om Sagernes nuværende Mængde er foraarsaget ved temporære Omstændigheder eller ved saadanne, der kan formodes at blive vedvarende. En Gennemgang af Højesteretsordnerne for de sidste 10 Aar har givet ham til Resultat, at der ialt i denne Tid har været paadømt 3020 Sager, hvoraf 860 har været Delinkvent- eller Justitssager og 806 beneficerede. Disse to Grupper har altsaa forholdt sig til hele Tallet som 17 til 30 eller $\frac{1}{13}$ over Halvdelen, og Delinkventsagerne har været omtrent $\frac{1}{6}$ flere end de beneficerede, hvis Forhold til de øvrige civile Sager har været som 16 til 25. Ved første Øjekast ses, at den saa velgørende Fdg. af 3. Juni 1796 om Rettens hurtige Pleje har kendeligen fremskyndet Sagerne, hvorved en Mængde ældre Sager er indkomne til Højesteret samtidig med de yngre. Forsaavidt dette er Aarsag til Sagernes Tiltagelse, kan man vente deres Aftagelse i samme Forhold, hvilket allerede ses af sidste Aars Højesteretsorden. At Fdg. om Forligelsesvæsenet, hvis Virkning til Sagernes Formindskelse ved Underretterne har været saa kendelig, ogsaa vil have til Følge nogen Aftagelse i Processerne for Højesteret, kan vel heller ikke paatvivles ¹⁾. Muligvis kan den Lettelse, som Kongens norske Undersaatter har faaet i deres Rettergangssager ved Stiftsoverretternes Ordning, der giver dem een, paa nogle Steder to Instanser mindre, drage den Følge efter sig, at nogle flere norske Sager kommer for Højesteret, men det vil dog næppe blive flere, end at Virkningen af Forligelsesvæsenet maa tilvejebringe Ligevægt.

¹⁾ Her kan nævnes, at man samtidig med Fdg.s Udstedelse søgte at samle Materiale til en statistisk Belysning af dens Indvirkning, jfr. Dansk Statistiks Historie (1901) S. 265.

Justitiarius mener herefter, at Sagernes Antal rimeligvis vil gaa tilbage til, hvad det har været før 1796. Vel er det saa, fortsætter han, »at Agerdyrkningens, Handelens og Søfartens Udbredelse og den almindelige Velstands derved ventelige Tiltagelse ogsaa kan ventes at foranledige flere Tvistigheder om mit og dit. Derimod er det og paa den anden Side vist, at Proceslyst hos Nationen aftager. Og naaar, som ikke er at paatvivle, de underordnede Domstole besættes med oplyste og retskafne Mænd, som vinder Tiltro paa ethvert Sted, vil Appellationerne meget aftage og de fleste nøjes med, hvad Stedets eller Provinsens Dommere har kendt for Ret.

Men da der nu er Spørgsmaal om, ved hvilke Midler det usædvanlig store Antal af Sager, som paa nærværende Tid staar for Højesteret, kunde vorde afgjort, giver jeg mig herved den Ære efter nøjeste Eftertanke at ytre min Formening over denne Genstand, hvormed jeg har troet ikke at burde ile, førend nogen Tids Erfaring i det mig betroede Embede havde lært mig at kende Sagernes Gang og sat mig i Stand til derfra at gøre nogen Slutning om, hvad for Eftertiden kan ventes udrettet.«

Han oplyser nu, at der siden hans Embedstiltrædelse i 11 Arbejdsuger er afgjort 137 Sager, »af hvilken Erfaring der synes at kunne uddrages en beroligende Formodning om, at de nu indstævnte Sagers Tilendebringelse ikke vil være altfor langvarig. At et saa stort Antal Sager i kortere Tid end sædvanlig er afgjort, maa især tilskrives den ufortrødne Flid, hvormed Højesterets Tilforordnede anvender Eftermiddagstimerne paa at læse de skriftlige Sager, hvorved jeg endnu maa anmærke, at 18 skriftlige Sager, som nu er i Cirkulation, allerede er saavidt fremmede, at de inden faa Dage vorder paadømte og derefter et nyt Antal til skriftlig Procedure vorder optaget.«

Det ses altsaa, at man i hele det siden Urnes Reform forløbne Tidsrum kun har holdt Tilvæksten Stangen ved at forcere det jævnsides med Arbejdet i Retssalen gaaende skriftlige Arbejde. Ogsaa nu er det denne Vej, der bringes i Forslag. Det er ikke f. Eks. Simplifikation af Voteringsmaaden og den dermed forbundne Protokollation, men et Tilsagn fra Retten om at ville paatage sig mere Arbejde. Colbjørnsens Forslag gaar ud paa, »at man i Stedet for til skriftlig Procedure at vælge de korteste og simpleste Sager heller udtager de vidtløftigste saasom de, hvori der er ført mange Vidner eller som bestaar af mange Poster og Punkter især i Regnskabssager. Derved vil mere Tid vindes til de Sagers Behandling, der mundtlig skal procederes. og enhver af Rettens Tilforordnede

fik Lejlighed til desto nøjere at gennemgranske og overveje de vanskeligste og mest indviklede Sager. Med denne Forandring i de skriftlige Sagers Valg er allerede gjort Begyndelse. Til disse Sagers Læsning maatte især Ferierne benyttes, da saavel Dommerne som Advokaterne dertil har det bedste Otium. Til den Ende kunde Højesterets Kommissionen for skriftlige Sager holdes maanedlig i Ferierne ligesom ved Fdg. af 5. Juli 1793 i Henseende til Delinkvent- og Politisager er befalet.«

Dette maatte jo ogsaa stille Krav til Advokaternes Arbejde, og disse, hedder det videre, havde forhen være meget efterladende, men Justitiarius' venskabelige Anmodninger til dem om at fremme Sagerne havde dog haft de bedste Følger. I Modsætning til Cordsens Mening maatte Colbjørnsen hævde, at der haves Tvangsmidler mod de efterladende Sagførere. Ikke blot Fdg. 3. Juni 1796 gør det til Pligt for Dommeren at paase enhver Sags hurtigste Fremme, men Højesteretsinstruktionens § 30 byder, at der i hver Sag af de Tilforordnede skal votes, om Prokuratorerne har forset sig eller ej, og hvorledes de i første Fald skal straffes, og at Efterlædighed i Sagernes Procedure, være sig den mundtlige eller skriftlige, er en Forseelse, som derved er sat under Højesterets Censur, kan vel ikke paatvivles.

I Forbindelse hermed foreslaas en Række Regler med det Formaal at fremme den skriftlige Behandling for Kommissionen. Forslaget om Stævningers Udfærdigelse i Justitskontoret tiltrædes med Forbehold af en Forøgelse af dettes Arbejdskraft og »da Sagernes Mængde er 3 til 4 dobbelt imod, hvad den har været«, fremsættes Ønske om et eget Bud for Højesteret særlig til Ombæring af Akter i skriftlige Sager. Herom siges nærmere: »Den daglige Opvartning i Højesteret maatte Kancellibudene herefter som hidindtil vedblive ligesom og fremdeles forrette Højesteretsstævnningers Forkyndelse heri Staden samt den solemnelle Tilsigelse ved Højesterets Aabning. Det forstaar sig og, at de burde beholde alle de Sportler og Emolumenter ubeskaarne, som de hidindtil har haft ved Højesteret, hvorimod det Bud, som nu antages, aldeles ingen Sportler eller Ducører, af hvad Navn være kunde, maatte begære eller modtage under hans Bestillings Forbrydelse. Ikke engang under samme Straf af nogen modtage Nytaarsgave eller i saadan Hensigt gratulere Nytaar hos nogen af Højesterets Tilforordnede eller andre Retten vedkommende Personer«.

Med Hensyn til de foreslaaede almindelige Regler for skriftlig Procedure var det Meningen, at de kunde optages i et eventuelt nyt Højesteretspatent, men Colbjørnsen anmoder om, at de ikke

straks maa blive givne, da de saa kunde fremkalde en ubehagelig Følelse hos de Tilforordnede og Advokaterne om Miskendelse af deres Flid, som Colbjørnsen tværtimod paaskønner.

Sluttelig foreslaar Colbjørnsen — men dette saalidt som Procesreglerne blev til Virkelighed — at den hidtil brugte Indretning af Højesteretsordenen skulde bortfalde, forsaavidt den ordnede Sagerne efter Rigerne og Provinserne i Stedet for efter Stævningernes Dato efter Sætningen *qui prior tempore potior jure* [først i Tid først i Ret], samt at en Kommission maatte overveje Sportelreglementet for Højesteret.

Til Virkelighed blev den udvidede Brug af den skriftlige Behandling og Udvidelsen af Justitskontorets Omraade, se S. 56. Det havde været tiltalende, om Regeringen var gaaet ind paa Colbjørnsens Tanke om at gøre Ende paa den intet berettiget Formaal tjenende Præference med Hensyn til Adgangen til Retten, at danske Sager kom før norske og indenfor hvert af Rigerne visse Provinser forud for andre. Det har været i Linie med Enevældens Tankegang at etablere en Rangfølge mellem Landsdelene udstraaende fra Hovedstaden, og ifølge Inertiens i alt Retsvæsen virksomme Lov bibeholdtes Præferencesystemet mellem de danske Landsdele længe, men var dog reelt ophørt nogen Tid før 1919.

Fra Kaas' korte Justitiariat findes intet særligt herhenhørende Materiale. Chr. Colbjørnsens derpaa følgende Embedstid 1804—14 udmærkede sig ved stærke Svingninger i Sagernes Mængde. I Ufredsaarene fra 1807 var den stærkt aftaget, efter i Begyndelsen af Perioden at have været oppe paa store Tal. Colbjørnsens Elokventia har ogsaa her givet Udtryk for, at der blev udrettet noget betydeligt paa Retsvæsenets Omraade. I Indberetning til Kronprinsen af 24. December 1805 om Sagernes Fremme ved Oktobersessionens Slutning sætter han dette i Forbindelse med den foregaaende Lovgivningsvirksomhed — Fdg. 3. Juni 1796 — og skriver: »Naadigste Kronprins! De har selv fremkaldt hin Lov om Rettens Pleje og derved skabt Liv og Kraft i dens Haandhævelse ved at forene Hurtighed med Orden i Rettergangen. Resultatet af Højesterets Arbejde, naadigste Kronprins! er derfor intet andet end Frugt af det Træ, Deres kgl. Højhed selv har plantet. I at lægge denne for Deres Fødder, imens De med væbnet Arm forsvarer Danner Tronens Uafhængighed og Landets Fred, mindes jeg om hin romerske Kejsers Ord, naar han i Indledningen til den Justinianske Lov skriver til sin egen Hæder, at han havde prydet sig selv med Vaaben men væbnet Staten ved gode Love. *Se armis condecorasse sed legibus armasse rempublicam.*« I nævnte Højesteretsaar var Sager-

nes Tal 386 (hvoraf 191 Justitssager) altsaa betydelig højere end Gennemsnittet efter Oplysningerne for Decenniet til 1800, der var 302. Kronprinsen udtalte da ogsaa sin Tilfredshed med Assessorernes og Advokaternes Nidkærhed for Rettens hurtige Pleje. Lignende Udtalelser var fremsat i 1800 og 1801, da Rettens Arbejde havde været særlig stort, og maaske ved flere Lejligheder. En generel Udtalelse om Rettens Standpunkt fremsatte Colbjørnsen i Skrivelse 10. Januar 1809 om Naadesbevisninger til Tilforordnede, Advokater og andet Personale i Anledning af Tronskiftet. Han siger her, at »Rigernes øverste Domstol er bragt til den Grad af Fuldkommenhed, at der næppe kan opvises et lignende Eksempel i nogen Europas Stat. Restancer af Sager fra forløbne Aar kendes ikke mere, og enhver Sag, der er indstævnet til det følgende Aars Højesteret, foretages antecipiando [forlods] og paadømmes straks, naar det af Parterne begæres«.

Som flere Gange nævnt har vi J. E. Colbjørnsens Statistik over Sagerne for 1790—99 lydende paa et aarligt Gennemsnit af 302 Sager. Undersøges Sageres Numre i Voteringsprotokollerne, faas langt højere Tal; for de første Aar findes Arkivets Register, for de senere er noteret det skønsmæssig højeste Sagnummer. Gennemsnittet for de 9 første Aar (Protokollen for 1799 er ufuldstændig) er 428, og der er indenfor Tidsrummet en Stigning. Forskellen maa bero paa, at en Mængde paatænkte Appeller ikke er gennemført. Her erindres Chr. Colbjørnsens Forslag S. 56 om at skærpe Praksis med Hensyn til Eftergivelse af Udeblivelsesbøden.

Nedenfor anføres Tallene for de følgende Aar, der er tagne fra Rettens aarlige Indberetninger om »afgjorte« Sager. Da Tallene for disse stadig ligger betydelig under de i Voteringsprotokollerne figurerende højeste Sagnumre (for Aar 1800 naas saaledes Nr. 600), antager jeg, at de kun omfatter Sager, hvori Domsforhandling har fundet Sted, samt forligte Sager. Ved nogle af Tallene kan tilføjes specielle Oplysninger

Aar 1800.....	472 Sager (deraf 126 skriftlige »: »to til tre Gange saa mange som i noget af de foregaaende Aar«).
— 1801.....	384 (62 overblevne),
— 1802.....	309 (103 overblevne),
— 1803.....	344 (54 overblevne),
— 1804.....	403 (ingen overblevne),
— 1805.....	386 (191 Justitssager, ingen overblevne).

- 1806..... 370 (187 Justitssager, ingen overblevne),
- 1807..... 265 (138 Justitssager, 3 overblevne),
- 1808..... 172 (63 Justitssager, 24 overblevne),
- 1809..... 176 (72 Justitssager, 26 overblevne),
- 1810..... 289 (26 overblevne).
- 1811..... 258 (135 Justitssager),
- 1812..... 280 (149 Justitssager).
- 1813..... 296 (137 Justitssager).

Skrivelsen af 10. Januar 1809 byggede paa Aarene 1804—07).

Det vil ses, at Sagerne Mængde ved Slutningen af Perioden havde naaet et lignende Maal som gennemsnitlig i Tiaaret 1790—99, endvidere at der i Krigsaarene 1807—09 havde været en meget betydelig Nedgang i og omvendt i Aarhundredets første Aar en stærkt forøget Tilgang til Rettens Arbejdsstof. Aaret 1800 bærer Prisen for Arbejdsomhed. Det ligger ikke fjærnt at sætte den ved Aarhundredskiftet herskende store Travlhed i den egentlige Dommergerning i Forbindelse med det samtidige Bortfald af Rettens responderende Virksomhed. Kancelliet har maattet give Afkald paa at faa ogsaa denne Arbejdsydelse fra den haardt arbejdende Domstol.

En særlig Plads indtager den ved Chr. Colbjørnsens Initiativ tilvejebragte Retsstatistik.

Idet Colbjørnsen ved Udgangen af Højesteretsaaret 1805 meddelte Kronprinsen Fortegnelse over dette Aars Sager ved Højesteret, bemærkede han, at Tallet 191 paa Justitssagerne var usædvanlig stort, og at flere Sager havde angaaet Mord. Han havde derfor ladet Rettens Protokoller gennemgaa for at indsamle Oplysninger om det »for Lovgiveren og Statsbestyreren saare vigtige Spørgsmaal: om og hvorvidt der fra det foranførte Antal af Justitssager kunde uddrages den Slutning, at Nationalsædeligheden er fordærvet«. Resultaterne heraf haaber han inden faa Dage at kunne »lægge for Deres kgl. Højheds Fødder«.

Den 1. Marts fremkom Oplysningerne som en af Anmærkninger ledsaget »tabellarisk Fortegnelse over Antallet af de Forbrydere, som ved Højesteret for afvigte Aar er dømt skyldige til legemlig Straf«. Med Hensyn til Forbrydelseernes Sted er der sondret mellem Danmark, Norge, Island, Færøerne og de vestindiske Øer og indenfor de to Hovedlande mellem de forskellige Stifter, idet dog Jyllands Stifter er samlede. Fortegnelsen gengives her efter Hovedinddelingen.

	Danmark	Norge	Island	Færøerne	Vestindiske Øer	Ialt
Mord	5	1	»	»	1	7
Mordbrand	»	1	»	»	»	1
Røveri uden Drab	1	1	»	»	»	2
Drab	2	1	»	»	»	3
Attenteret Mord	3	»	2	»	1	6
Voldtægt	»	1	»	»	»	1
Barnefødsel i Dølgemaal	»	7	»	»	»	7
Blodskam	»	4	2	»	»	6
Falsk	3	4	»	»	»	7
Grovt Tyveri	17	14	7	»	»	38
Simpelt Tyveri	56	27	1	1	»	85
Vold, Hæleri og Betleri etc.	17	19	1	»	4	41
Ialt ..	104	80	13	1	6	204
Af disse er Udlændinge ..	10	10	»	»	5	25

I Anmærkningerne gøres der opmærksom paa, at $\frac{1}{8}$ af Forbryderne er Udlændinge, at Forholdet mellem Antallet af skyldige og Rigernes og Koloniernes Folkemængde er omtrent som 1 til 10000, at 3 af de 7 Mordere har været Udlændinge, at 2 af de for Falsk dømte 7 Personer og 1 af de 3 for Drab dømte var fremmede. I Norge, hedder det videre, »har ingen indfødt begaaet Mord, derimod har 7 været tiltalt for Barnefødsel i Dølgemaal. Det kunde vel være et for filosofisk og politisk Granskning problematisk Spørgsmaal, om Overtrædelser af dette sidste Slags kan ubetinget antages som Bevis paa Nationalsædelighedens Fordærvelse. Thi ustridigt er det dog, at ikke Ondskab, ikke Had men Fortvivlelse fremkaldet ved Ærefølelse ja ofte ved Medlidenhed er Bevægaarsagen til saadanne ulykkelige Mødres ubesindige Foretagende. De 3, der var anklagede for Drab, befandtes at have Mangel paa Fornuftens Brug. I samme Tilfælde befandtes den, der var tiltalt for Mordbrand, og 2 af de 6, der var aktionerte for homicidium attentatum [Mordforsøg]. Disse, hvis Handlinger ikke har været iværksat med moralsk Frihed, blev derfor dømt til at hensættes under nøje Bevogtning til taaleligt Arbejde i deres Livstid. Resultatet af de foranførte Datis maa uden Tvivl blive til Fordel for Nationalkarak-

teren og tjene til Bevis om, at et godmodigt Folk ikke fordærves ved mild Regering og milde Love«.

Denne sidste Bemærkning rørte ved et aktuelt Problem, nemlig Tvivlen om Fdg. 20. Februar 1789 om Tyvsstraffene for simple Tyverier ikke havde været for mild for sit Formaal. Skønt dens Straffe forekommer os ret drakoniske, havde deres Mildhed i Forhold til, hvad Landslovens 6. Bog, Kap. 17 hjemlede, indgydt flere i Samtiden Bekymring ¹⁾, og Kronprinsen eller hans Omgivelser tør antages ialtfald ikke at have villet afvise denne Tvivl. Den 7. Marts anmodede Kronprinsen nemlig om en Fortegnelse »over de Forbrydere, der i Aaret 1785 eller et andet Aar før 1789« var dømt ved Højesteret til legemlig Straf. Colbjørnsen, der svarede den 22. s. M., udtaler da ogsaa straks, at han har taget sig den Frihed at lade følge Tabeller for Aarene 1789 og 1790, idet han forestiller sig, at Kronprinsen maaske kunde tilsigte at undersøge »om og hvorvidt den Fdg. af 20. Februar 1789, ved hvilken Straffene for simple Tyverier er blevne formildede, kunde have Indflydelse paa Forøgelsen af dette Slags Forbrydelser«. Han meddeler nu dels en fyldig Kriminalstatistik dels en indgaaende Betænkning af megen retshistorisk Interesse. Han fører deri et omhyggeligt Defensorat for den omhandlede Straffelov, der i sin første Skikkelse skyldtes hans ældre Broder, men i sin endelige Redaktion var formet af ham selv som Generalprokurør.

Tabel for 1785.

	Dan- mark	Norge	Vest- indien	Ialt
Mord	»	1	»	1
Mordbrand	»	1	»	1
Blodskam	»	6	»	6
Barnefødsel i Dølgemaal	3	1	»	4
Opsætsighed inden Skibsborde	»	1	»	1
Overfald paa Forældre	»	1	»	1
Falsk	1	»	»	1
Grovt Tyveri	3	4	»	7
Simpelt Tyveri	25	24	1	50
Hæleri og Bedrageri	5	1	»	6
Løsgænger og Løsgtighed	1	3	»	4
Ialt ..	38	43	1	82

¹⁾ Ørsted som Dommer, S. 53.

Tabel for 1789.

	Dan- mark	Norge	Ialt
Mord	1	»	1
Mordbrand	4	»	4
Drab	»	1	1
Attenteret Mord	»	2	2
Barnefødsel i Dølgemaal	4	5	9
Falsk	3	»	3
Grovt Tyveri	4	5	9
Simpelt Tyveri	12	9	21
Vold	3	»	3
Hæleri, Løsgænger og Løsgtighed	3	4	7
Ialt ..	34	26	60

Tabel for 1790.

	Dan- mark	Norge	Island	Ialt
Mord	1	»	»	1
Røveri med Drab	2	»	»	2
Barnefødsel i Dølgemaal	1	1	1	3
Blodskam	2	»	»	2
Indirekte Aarsag til Drab	»	4	»	4
Mytteri	1	»	»	1
Falsk	1	»	»	1
Grovt Tyveri	7	6	»	13
Simpelt Tyveri	14	19	»	33
Undsigelse	»	3	»	3
Reelle og verbale Injurier	3	2	»	5
Hæleri og Bedrageri	2	5	»	7
Rufferi	2	2	»	4
Kvaksalveri	»	1	»	1
Ialt ..	36	43	1	80

Endvidere Liste over Justitssager, indkomne til Højesteret i Aarene 1785 til 1800:

i Aaret 1785....	77	Justitssager i Aaret 1793....	79	Justitssager
— 1786....	48	— — 1794....	78	—
— 1787....	96	— — 1795....	94	—
— 1788....	82	— — 1796....	104	—
— 1789....	51	— — 1797....	112	—
— 1790....	62	— — 1798....	114	—
— 1791....	60	— — 1799....	129	..
— 1792....	84	— — 1800....	134	—

Endelig en fra Hof- og Stadsretten leveret Liste over Forbrydere, som i Aaret 1785 er dømt ved denne Ret:

Falsk	3
Tyrannisk Medfart	1
Opsætsighed mod Forældre	1
Spædt Barns Henlæggelse paa Gaden	1
Simpelt Tyveri, Bedrageri og Utroskab	30
Lovstridigt og mistænkeligt Forhold	9
Ialt....	45

Med Hensyn til Tyveristatistikens Resultater bemærker Colbjørnsen straks i Skrivelsen, at det ikke kan sluttes, at den formildende Lovgivning af 1789 har givet Anledning til flere Tyverier, da denne onde Virkning maatte have vist sig i de to første Aar efter Fdg.s Udgivelse. 1785 udviste jo 57 Tyverier, 1789 udviste 30 og det næste Aar 46 Tyverier. (Som det vil ses, viser Antallet af Justitssager i de tre Aar — 77, 51 og 62 — en tilsvarende Kurve).

Derefter fremsættes nogle Bemærkninger af mere almindelig Interesse for Forstaaelsen af Retsplejens Vilkaar paa dette Tidspunkt: »Imidlertid bør jeg ikke skjule for Deres kgl. Højhed, at man fra de efter Højesterets Protokoller forfattede Tabeller (uagtet disse er fuldkommen nøjagtige) ikke kan udlede nogenledes paa-lidelige Resultater førend fra den Tid, Fdg. af 3. Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleje udkom; thi før denne Tidspunkt var Justitssagernes Gang saa langsom, at de i Almindelighed ikke blev indklagede for Højesteret førend et Par Aars Forløb efter, at Delictum var begaaet. De paagældende, som daglig følede Ubehageligheden af deres langvarige Fængsel, ønskede at unddrages fra denne deres nærmeste Lidelse, underkastede sig derfor hel-

ler den Straf, som ved de første Instanser blev dem paalagt, naar de ikke ansaa denne for overdreven stræng, end de erklærede Appel og derved forøgede Straffen, hvilken de ofte fandt mildere end Fængslerne, for hvis bedre Indretning i den senere Tid Menneskeheden skylder Deres kgl. Højhed Tak. Hertil kom endnu, at Justitssagerne standsedes endog ved Højesteret selv formedelst dens Sommerferie i 3 à 4 Maaned, paa hvilken Mangel i Retsplejen Deres kgl. Højhed ogsaa har vidst at raade Bod. Nu derimod indstævnes alle Justitssager til den øverste Domstol, fordi deres Fremme paadrives med den muligste Hurtighed og kontrolleres af Højesteret med den største Alvorlighed. Til Bevis om den foranførte Slutnings Rigtighed fremlægger jeg herved underdanigst en af Justitssekretæren bekræftet Fortegnelse over det aarlige Antal af de Justitssager, som fra Aaret 1785 til 1800 (begge inklusive) har været indstævnedes for Højesteret, og Deres kgl. Højhed vil deraf ved første Blik se den mærkelige Forøgelse, der findes i Antallet fra Aaret 1796, da den af Dem fremkaldte Lov virkede Liv og Kraft i Rettens Pleje. Dersom jeg ikke fejler, maa man da herefter kunne uddrage nogenledes rigtige Resultater af saadanne Tabeller, som den jeg under 1. Martii sidstleden har vovet underdanigst at sende Deres kgl. Højhed for det sidstafvigte Aar. Thi man kan være temmelig forvisset om, at enhver Forbryder af det grovere Slags og de fleste af de mindre strafskyldige nu indanker de over dem fældede Domme til Højesteret, naar undtages Sager om smaa Forseelser, som afgøres ved Københavns Politiret, af hvilke ikkun faa appelleres. Fra denne Sessions Begyndelse optegner jeg derfor ved enhver Justitssags Paakendelse alle de Data, som udfordres til at forfatte Tabellerne, paa det at jeg kan lade disse følge med de aarlige Indberetninger om Højesterets tilendebragte Arbejder.» Gennem Erklæringsprotokollen faar vi dog kun for de to følgende Aar disse tabellariske Oplysninger, saa Udarbejdelsen synes senere at være opgivet.

Fra en ny interessant Side behandler Colbjørnsen Spørgsmaalet, idet han derpaa fremhæver, at selv om der efter Fremkomsten af Fdg. 1789 maatte være indklaget flere Tyvssager for Domstolene, fulgte deraf dog ikke, at der siden den Tid var øvet flere Tyverier. »Thi da Straffen for simpelt Tyveri, naar det stjaalnes Værdi beløb sig til saa meget som 10 Rd., ikke var mindre ifølge de ældre Lovgivninger end Kagstrygning og Frihedens Tab for Livstid (hvilken Straf endog blev fuldbyrdet paa Børn af 14 Aars Alder i Norge og 15 Aars Alder i Danmark) saa kunde næppe nogen god Mand reklamere en saa haard Lov uden at betynde sin Samvittighed med billig Bebrejdelse, især naar Tabets Genstand

var ubetydelig med Hensyn til den bestjaalnes Kaar, og hans egen Ligegyldighed eller Skødesløshed i at forvare sine Ting maaske endog kunde have givet den skyldige Anledning til at begaa Forbrydelsen. Denne Aarsag til at holde sin Klage tilbage blev hævet ved de forholdsmæssige Straffe, som Fdg. af 1789 bestemmer. Den forurettede kan nu uden Samvittighedsnag fremføre sin Anke for Øvrigheden eller Domstolene. Imidlertid er det besynderligt, at Antallet af Justitsaktioner for Tyverier desuagtet ikke tiltager de følgende Aaringer efter Fdg.s Udstedelse. Dette kan bevises matematisk Jeg beraaber mig ikke i denne Henseende paa de hosfølgende Tabeller for Aarene 1789 og 1790. Thi jeg har tilforn anmærket, at de fleste Justitssager ikke blev indstævnedes til Højesteret førend efter at Fdg. af 1796 om Rettens hurtige Pleje var udgiven. Men jeg støtter denne Mening paa følgende ubedragelige Data: et Par Aar efter at Tyvsstraffene ved Fdg. af 20. Febr. 1789 var bleven formildede, indkom der en Forestilling til Kancelliet fra Stiftamtmand Fielsted i Trondhjem om Forandring i denne Lovgivning paa den Grund, at Tyverier havde siden dens Tilværelse mærkeligen tiltaget. Bemeldte Kollegium fordrede da i Anledning heraf specielle Fortegnelser fra enhver Underret i Stiftet og Amtet over de Justitsaktioner for det omhandlede Slags Forbrydelser, som havde fundet Sted i de 10 sidstforløbne Aar, og det befandtes, at disses Antal havde været langt mindre fra Begyndelsen af Aaret 1789 end i de foregaaende Aaringer. Stiftamtmanden erkendte da, at han havde taget fejl og ladet sig forlede ved Rygtet. En lige Beretning indkom fra Kammerherre Schestedt i Viborg, men efter lige Undersøgelse fik Sagen et lige Udfald. Da det bør formodes, at saadanne Indberetninger især maa være komne fra Øvrighederne paa de Steder, hvor dertil kunde have været mest Anledning, saa synes det, at man med god Grund maatte kunne uddrage Slutning fra Trondhjems og Viborg Stifter til Forholdet i det øvrige af Rigerne, hvorfra ingen saadan Bemærkning er gjort til Justitskollegium.« Endnu henvises der for at klargøre Forholdet i 1785 til Hof- og Stadsrettens Liste, idet det oplyses, at af 27 københavnske Tyve havde dengang kun 10 appelleret til Højesteret. Og det nævnes, at der nu formedelst Politiets Aarvaagenhed opdages flere Tyve heri Staden end i den ældre Tid, men at heraf ikke følger, at der øves flere Tyverier end tilforn. Den nuværende Politimesters udmærkede Virksomhed er umiskendelig især med Hensyn til den omhandlede Genstand. Med Hensyn til grove Tyverier erkendes det, at Tabellen for afvigte Aar viser et stort Antal i Forhold til Aaret 1785, men denne Forbrydelse er ikke berørt af Fdg. af 1789.

Colbjørnsen slutter sit varmtføjte Forsvar for Bevarelsen af den humane Straffelovsreform med følgende Ord: »Her ligger nu disse Betragtninger, naadigste Kronprins! for Deres forskende Øje. De er maaske fejltagende; men de er fremkaldte af Retskaffenhed, grundede paa min bedste Overbevisning og udviklede med ukunstlet Eenfoldighed, som er Sandheds og Retfærdigheds beskedne Tolk.« Colbjørnsens higende og patetiske Sind udløstes i Vendinger som disse, der var ham lige saa naturlige, som de vilde være fremmedartede for hans Forgængere, den brave og omhyggelige Cordsen, den rolige og filosofiske Broder Jakob Edvard eller Urne og Kaas, hvis Træk som Justitiarier ikke tegner sig for os med fremtrædende Særpræg.

Beretningen for 1806 har følgende Udscende:

	Dan- mark	Norge	Island	Vest- indiske Øer	Ialt
Mord	4	1	»	»	5
Mordbrand	2	»	»	»	2
Attenteret Mord	»	»	»	1	1
Barnefødsel i Dølgemaal	4	2	»	»	6
Grove delicta carnis [Utugt]	»	6	»	»	6
Falsk	3	4	»	»	7
Grovt Tyveri	18	5	4	»	27
Simpelt Tyveri	61	30	»	»	91
Vold, Bedrageri, Hæleri og Injurier	37	20	»	»	57
Ialt ..	129	68	4	1	202

I Anmærkninger til denne Statistik, der er sendt til Kancelliet og Kronprinsen, anstilles en Sammenligning med den fra 1805. Der er straffet en Person mere, men de grovere Forbryderes Antal har været mindre, nemlig 5 imod 7 dømt for Mord, og af disse 5 var 3 Livsfanger under stræng Bevogtning, der ikke kan anses som Medlemmer af Borgersamfundet, endvidere ingen dømt for Drab og Røveri imod henholdsvis 3 og 2, ligeledes for homicidium attentatum 1 mod 6 og for grove Tyverier 27 mod 38, og blandt de 27 var 4 Slaver og Tugthusfanger, der var brudt ud af deres Fængsler, $\frac{1}{11}$ af de dømte var Udlændinge.

Endelig er der den tabellariske Forklaring for Aaret 1807, der er sendt til Kongen sammen med Beretningen om Aarets Arbejde.

Tabellarisk Forklaring for 1807.

	Dan- mark	Norge	Island	Vest- indiske Øer	Ialt
Mord	1	2	»	»	3
Mordbrand	2	1	»	»	3
Røveri uden Drab	1	»	»	»	1
Drab	1	2	»	»	3
Barnefødsel i Dølgmaal	2	2	»	»	4
Expositio infantis [Børneudsæt- telse]	1	1	»	»	2
Landsforræderi	2	»	»	»	2
Blodskam	»	1	»	»	1
Falsk	7	2	»	»	9
Grovt Tyveri	25	2	1	»	28
Simpelt Tyveri	45	15	5	3	68
Vold, Hæleri, Løsgænger, Bedra- geri, Injurier etc.	20	15	»	»	35
Ialt ..	107	43	6	3	159
Forhen dømt til Fængsel paa Livs- tid	4	1	»	»	
Udlændinge	12	4	»	3	

Med Hensyn til sidstnævnte tilføjes, at 3 norske Sager efter kgl. Bevilling var udsatte, da der »formedelst Københavns Mordbrand og Standsningen af Postens Gang igennem Sverig manglede Dokumenter i dem«.

I Anmærkningerne gøres opmærksom paa, at der har været 46 Personer mindre end i det foregaaende Aar, men at det herved maa komme i Betragtning, at en Del Justitssager — formentlig dog ikke mange — er bleven paakendt ved de for Norge, Jylland og Fyn stiftede Overkriminalretter for den Tid, Danmark blev overfaldet af den engelske Regering. De 2, der dømtes for Landsforræderi, var Udlændinge ligesom den, der dømtes for Røveri. Mord er mærkeligen aftaget. Af de kun 3, der fandtes skyldige heri, var de 2 Udlændinge og 1 Livsfange. I begge de sidste Aar har Antallet af de for grove Tyverier straffede været $\frac{1}{4}$ mindre end i Aaret 1805, og af de herfor dømte var 7 Udlændinge og 4 undvegne Slaver. Brøkdelen af Udlændinge har i sidste Aar været $\frac{1}{8}$ mod $\frac{1}{11}$ i 1806, og i Forhold til Rigernes og Koloniernes Folke-

mængde er 1 af 12 à 13000 funden skyldig til legemlig Straf ved Højesteret i 1807.

Disse Brudstykker af en Kriminalstatistik for Danmark-Norge vil have deres rent statistiske Interesse. Til en Retsstatistik heri Landet blev Begyndelsen iøvrigt først gjort i 1828, jfr. Dansk Statistisks Historie (1901) S. 263.

Betragtes Tabellerne med Nutidsøjne, synes det mest fremtrædende at være »Forbrydernes Slags«. Der mangler blandt disse flere, der i Nutiden fylder stærkt op i Statistiken. Dette kan jo baade bero paa, at vedkommende Forbrydelse ikke kom frem til Paadømmelse, eller at den ikke kunde straffes med legemlig Straf. Dette sidste gælder f. Eks. de fleste Voldsforbrydelser, der afgjordes med Bødestraffe. Af Sædelighedsforbrydelser figurerer foruden Blodskam kun et enkelt Tilfælde af Voldtægt (i Beretningen for 1806 dog ogsaa »grove delicta carnis« [Kønsfrihedsforbrydelser]), men i Landsloven finder man heller ikke vore Straffeloves mange individualiserende Regler om de mindre Angreb paa Kønsæren, Angreb paa mindreårige, Misbrug af Afhængighed etc. Saadanne Sager kom vel overhovedet ikke frem eller henførtes under en større Kategori f. Eks. til Afgørelse med Voldsbøder. Medens Tyverierne er den talstærkeste Gruppe, bringer Bedragerierne, som i Nutiden tæller godt med, kun en ubetydelig Tilførsel; enten er de ikke repræsenteret eller de gaar ind i Retsgruppen af Overtrædelser.

Ifølge Danmarks Statistik ved Falbe-Hansen og Scharling, 1. Bd. (1885) S. 632 var Tallet paa domfældte for egentlige Forbrydelser i 1871—80 gennemsnitlig aarlig 3233 d.v.s. for 10000 Indbyggere over 10 Aar gennemsnitlig 22,59 om Aaret. Naar hermed sammenlignes Colbjørnsens Resultat 1 legemlig straffet Person af 10000 eller flere og hans — dog rimeligvis altfor optimistiske — Forudsætning, at næsten alle Sager gaar til Højesteret, fremkommer under alle Omstændigheder Billedet af en stærk Forøgelse af Tilfældene af Straf.

UDSIGT OVER HØJESTERETS DOMSPRAKSIS

Man kunde vistnok med gode Grunde hævde, at det til Fremstillingen af en Domstols Historie aldeles ikke hører at omtale Indholdet af dens Domsafgørelser i det paagældende Tidsrum, men at dette maa henhøre under de forskellige Afsnit af Retsystemets Historie. Jeg skal hertil sige, at det ejheller er Hensigten at levere nogen fuldstændig Fremstilling deraf, men kun en »Udsigt«. Hvad jeg i det følgende agter at meddele efter en Gennemgang af Højesterets Voteringsprotokoller for Aarene 1790 til 1814, er kun spredte Aks fra en stor Ager, og hvis større Tid havde staaet til min Raadighed, havde mit Udvalg kunnet blive rigere. Der findes i Virkeligheden i de fyldige Voteringer et stort Materiale for Specialundersøgelser, f. Eks. i Sø- og Handelssager, Fæstesager og Tvistigheder om Odelsret, hvilke sidstes Antal er legio ¹⁾. Men helt at begrænse Fremstillingen til Højesterets Organisation, Arbejdsplaner, Personale og Retsstatistik uden ogsaa at kaste Blikket paa, hvormed og hvorledes Dommerne arbejdede, har dog forekommet mig at være at indsnævre Opgaven paa en kunstig Maade, hvorfor der ogsaa foran er gjort Rede for den responderende Virksomhed, som i et Tidsrum blev udøvet af Retten. Hertil kommer, at nærværende Periode, der ikke er behandlet i vor Retshistorie, har den særlige Interesse at være den, hvori A. S. Ørstedes første Fremtræden faldt. Dens første Decennium gaar forud for hans Forfatterskab og Dommervirksomhed; men i Aarene 1801—12 virker han i begge de paagældende Egenskaber, indfører Offentliggørelsen af Hof- og Stadsrettens og Overrettens Domme og passerer sluttelig gennem Højesteret. Et omend ufuldstændigt Billede af Datidens Retspleje vil da kunne bidrage til Belysning af Baggrunden for denne Foregangsmand for Nutidens Retsliv hos os.

Stoffet meddeles i systematiske Grupper og indenfor disse saavidt mulig efter Tidsfølge. For Tiden Dec. 1810 til April 1813 henvises dog tillige til min Bog om Ørsted som Dommer.

¹⁾ Jfr. Chr. Colbjørnsen om »de mange Odelssager, der forekommer i H R« i hans Betænkning og Forslag om dette Æmne i Arkiv f. Retsvidenskaben IV 599 og foran S. 49.

PERSONRET

Her havde man endnu at operere med Begrebet Trældom, nemlig som *Negerslaveri*. Fhv. Guvernør i Trankebar Abbestees Dødsbo søgtes dømt til en Erstatning af 600 Rd. vestindisk Kurant, fordi Guvernøren i sin Tid havde raadet over den Sørensens Enke tilhørende Neger kaldet Bacchus eller Jean Baptiste ved at skænke ham til Kronprinsens Regiment som Piberdreng. Regimentet var villigt til at udlevere ham, naar Ejendomsretten bevistes, og der var Spørgsmaal, om Sagen ikke burde være rejst mod Regimentet, idet der i det hele var Flertal for at regne med en Ejendomsret over Negeren. Dommen (4. Juli 1797) faldt ud til Udlevering eller Erstatning. Indenfor Flertallet ytrede Falsen: »Hvor sørgeligt det er at dømme om Ejendom af Mennesker, er dog vor Løvs Esprit, at man kan reklamere sin Ejendom, hvor den findes. Naar altsaa en Neger betragtes som Ting, maa han og kunne reklameres.« Heroverfor fremhævede imidlertid Frisch, at vore Love ikke gav Hjemmel til Ejendom paa Mennesker, dette var kun de specielle Love i Vestindien. Han voterede for Frifindelse. Se om Ørstedes Afhandling herom »Ø. som Dommer« S. 33.

Det hed om Negere i et vestindisk Reglement, at de »maatte ingenlunde bruges til at gøre Formodning eller at bestyrke noget«. Under en 30. Maj 1805 behandlet Sag ansaas Reglementet for bekendtgjort og derfor bindende. Chr. Colbjørnsen fandt det ogsaa efter Forholdenes Natur urimeligt at akceptere Slaver som Vidner, men i sin Begrundelse understreger han stærkt sin Medlidenhed med de undertrykte: »Slaven kan i sine Lænker være mere moralsk end hans Herre, men saalænge det sørgelige Slaveri skal vedblive, kan man dog ej betragte ham som Borger uden at underkende Slaveriet og man vilde træde Lovgiverens Virkekreds for nær, om man med Hensyn til Slavens politiske Stilling vilde antage, at han kunde være Vidne, omendskønt han vistnok med Hensyn til den indvortes Moralitet ofte er langt mere skikket dertil end hans frie Herre. At antage det modsatte kunde have de farligste Følger; thi Slaven staar ej alene under en Herre, men denne har under sig en Mesterknægt og denne igen en Underknægt og under alle disses vilkaarlige Behandling staar Slaven ... Trusler kunde til enhver Tid fremskaffe falske Vidner.«

De særlige personretlige Regler for *Jøder* stod som Levn fra en ældre Tid, der betragtede Jøderne som en egen »Nation«, saaledes som de iøvrigt stadig betegnedes, indtil An. af 29. Marts 1814 hjemlede fuld Retslighed for »Bekendere af den mosaiske Religion«. I Kanc. Prom. 28. Juni 1794 paalægges det Københavns Ma-

gistrat at følge jødisk Lov i Formyndervæsenet vedrørende Jøder, da Højesteret i Gældssager havde statueret saadant. Denne Dom var afsagt den 15. Oktober 1790 og gik ud paa Forkastelse af en Jødes Mindreaarighedsindsigelse, da han ifølge Talmud var myndig med 13. Aar. Der forelaa en Handel mellem to Jøder, og man paaberaabte sig Resk. 2. Dec. 1757, hvorefter Jødernes Skifter skal forrettes af deres egne Ældste eller af Skifteforvalteren efter Jødernes Love. Tillige paaberaabtes et Præjudikat fra 1762, men der var Tvivl herom og om Præjudikater overhovedet var bindende. Allerede 14. Marts 1796 afgjordes Spørgsmaalet i mdsat Retning. Det bestemmende synes at have været en ny Fortolkning af selve den jødiske Regel, hvorefter Forudsætningen for at fravige Landets Love skulde være, at der var særlige jødiske Retter. Den i Arkiv for Retsvidenskaben IV 250 trykte Dom fra 1808, der gaar i samme Retning, havde altsaa lang Praksis bag sig.

Men hvor der var Spørgsmaal om Skifte, opretholdtes Særstillingen i Henhold til Reskriptet. Datteren af en Jøde gjorde saaledes Indsigelse mod Faderens Testamente, der indeholdt veldædige Bortgivelser, men fik Protesten afvist, da ifølge Rabbinernes Erklæring Datter ikke arvede, naar hun som her havde Brødre. 5. April 1799 drøftedes det Spørgsmaal, om Hustruen under Separationsskifte mellem Jøder efter jødisk Ritual kunde udtage en Medgift, hvorom der ikke var tilvejebragt Klarhed.

Dom 7. Dec. 1793 illustrerer Jødernes Stilling med Hensyn til Opholdsret i Landet. Jødernes Ældste Joseph Goldschmidt angav Abraham Joseph som fremmed. Denne blev derpaa af en anden Jøde, der »skal opbringe fremmede Jøder«, fremstillet for Politimesteren, der idømte ham 200 Rd. eller Arbejde i Rasphuset og derefter at udføres af Landet. Han kom imidlertid tilbage, og det oplystes, at han var født og havde været heri Landet til sit 20. Aar, altsaa havde Indfødsret og ikke behøvede Lejdebrev. Da Jøderne selv ansaa et Reskr. af 1670 om Skolemestres Fritagelse for Lejdebrev for anvendeligt paa Joseph, havde Goldschmidt ved sit hele Forhold verseret in pessima fide. Under Sagen tilkendtes der derfor Joseph Reparation hos ham med 500 Rd.

Vedrørende *Kvinders Særstilling* kan nævnes Dom 4. Januar 1794, der synes at anse en umyndig Pige som habil til Anlæg af Paternitetssag uden Værges Bistand, og Dom 29. April s. A., der fastslog, at en frasepareret Hustrus Myndighed er den samme som en Enkes. Falsen ytrede under denne Sag: »Det er Mandspersoner, som har skrevet Loven, derfor er Fruentimmer bleven mere indskrænkede i deres Rettigheder end det behøvedes. Disse Indskrænkninger maa da ikke udvides udenfor Lovens Bogstav. Hvad

der er fastsat for en fysisk Enke, maa vel og gælde for en civil Enke. Det er blot Enken befalet at tage Lavværg, og dette er sket.« Fridsch bemærkede dog, at Kvæstionen, om en Hustru, der er separareret quoad mensam et thorum, bør anses for Enke, er saa vigtig og problematisk, at han ikke troede, den burde afgøres i denne Sag. Her kunde henvises til, at hun før havde været Enke. Han erklærede, at hans Votering i denne Sag ikke skulde betyde, at han ellers vilde regne en separata quoad mensam et thorum for Enke.

Adskillige Domme belyser, i hvilket Omfang Retsanvendelsen værnede om de *mindreaarige Mænds Fritagelse* for normal Hæftelse for Gæld.

Saaledes fritoges en mindreaarig Skibsofficer paa Asiatisk Kompagnis Skibe for at tilsvare Gæld optaget for at indkøbe Vin i Handelsøjemed (7. Marts 1790), men en mindreaarig Handelsmand dømtes under stærk Tvivl, fordi kun Kurators Samtykke til Nedsættelsen som Forretningsmand behøvedes, og det ikke var moveret, at saadant ikke forelaa (30. Maj 1790). En Kopist maatte betale Skræderen for leverede nødvendige Klæder (14. Okt. 1791), Kammerjunker Bentzon maatte betale Spisemester Skræk 428 Rd. for nødvendige Spise- og Drikkevarer (21. Juni 1793), og en Matros maatte betale for Kost og Logis (6. Dec. 1793). Derimod frifandttes Kaptajn Sundt for en Gæld paa 116 Rd., da Regningen »indeholdt lutter Luxus«. Drewsen dissentierede saaledes: Regningen lød paa Lærred, Casimir til Mundering, Kniplinger m.v., hvilket han fandt nødvendigt. Det eneste unødvendige var en Domino, men efter Indstævntes Stilling som Kaptajn ikke ganske unødvendig. Han burde derfor betale dog uden Renter.

FAMILIERET

Allerede i 1803 hævdede Ørsted i Juridisk Maanedstidende — men uden at kunne støtte sig paa Praksis — at Brud paa *simpelt Ægteskabsløfte* ikke forpligtede til Erstatning. Nogle Domme oplyser Højesterets Stilling hertil. Under en Votering 14. Okt. 1791, der angik Reparation for Brud paa Ægteskabsløfte med senere Besvangrelse, ytrede Feddersen: »Efter de antagne Principer bør den, som giver saadan et Løfte og ej holder det, give Reparation, uagtet der ej kommer Besvangrelse til.« 27. Januar 1792 forelaa det Tilfælde, at en Sognedegn, der i 2 Aar havde været forlovet og vekslet Kærlighedsbreve med en Birkedommers Datter, søgtes til Reparation, som han ogsaa maatte give med 200 Rd., fordi hans Indsigelse at ville afvente at faa Levebrød forkastedes. Graah ud-

trykte Retsopfattelsen saaledes: »Omendskønt Citantens Breve ej kan anses for bindende Ægteskabsløfte, følger dog deraf ikke, at han kan fritages for Resarcitio damni [Opretning af Skaden], ifald han virkelig har fornærmet ved at bryde sit Løfte. Nu er det vel ej bevist, at Jomfru Weinhof har afslaaet noget Ægteskabstilbud, bør man dog se hen til Folks Opinion, og naar nu en Mandsperson er deklareret forlovet i lang Tid med et Fruentimmer, som her er Tilfældet, saa sker ej heller af den Aarsag dette Fruentimmer noget Ægteskabstilbud. Citantens Deklaration engang i Tiden at ville ægte hende kan blot anses som en Tergiversation og Jomfru W. bør derfor have Reparation, som i Betragtning af Cit.s Omstændigheder kun kan være liden.« En Dom af 12. Dec. 1798 gav ikke Reparation til en Pige, der vidnefast havde faaet Ægteskabsløfte af en Karl, men Grunden hertil var, at hun ikke havde bevist at have lidt Skade. Senere ses Spørgsmaalet ikke at have været fremme. Forholdet er vel det, at man oprindelig har givet »Reparation« allerede for Pigens Honnørs Skyld, men efterhaanden kommer ind paa at forlange paavist bestemt økonomisk Skade, og saa opgiver Fæderene at anlægge disse Sager for deres Døtre.

Om Brud paa Ægteskabsløfte efter Besvangrelse statuerer Domme 13. og 16. Oktober 1794 overensstemmende med Fdg. 5. Marts 1734, at Manden i Mangel af Benægtelsesed bør ægte Citantinden eller give hende Reparation, og at Beviset for Løftet ikke kan føres af hende ved Hjælp af Breve og nogle Vidner.

Et ejendommeligt Tilfælde af sent rejst Krav paa *Alimentationsbidrag til uægte Barn* afgjordes ved Dom 21. April 1801. Barnet var født 1780, og Moderen havde i Haab om Ægteskab med Faderen undladt Sagsanlæg, indtil han i 1799 giftede sig. Denne Forhaling hjalp ham dog ikke. Hendes lovlige Ret til Bidrag til Barnets 10. Aar anerkendtes, saaledes at det ganske paa sædvanlig Maade henlagdes til Øvrighedens nærmere Bestemmelse at sætte Bidragenes Størrelse. At give den Sum, som antagelig vilde være tilfaldet Moderen ved normal samtidig Fastsættelse, synes at have været naturligare.

En Dom (19. Novbr. indenfor Aarene 1790—94) antog under nogen Tvivl, at Slegfredsøn ikke kunde *legitimeres* ved Faderens Erklæring i hans Testamente, og ej heller at en ældre Dom indeholdt Forudsætning om saadan Legitimation.

Beviset for et Barns *ægte Fødsel* førtes med Anvendelse af Sætningen *pater est, quem nuptia demonstrant*. Dom 19. Februar 1799 tillader Ægteemanden ved Ed at fralægge sig Faderskab til Hustruens faa Maaneder efter Ægteskabet fødte Barn. Et noget ejendommeligt Tilfælde forelaa 12. Juni 1790. En Enke fødte 44

Uger efter Mandens Død; hun havde 4 Uger efter Dødsfaldet taget sin nuhavende Mand til sig som Avlskarl og havde 2 Uger efter holdt Trolovelse med ham. Den normale Avlingstid faldt altså lige paa Grænsen af sidstnævnte Tidspunkt. Men det medicinske Fakultet havde erklæret en Svangerskabsperiode paa 44 Uger for mulig. Man kunde her nok have tænkt sig en Afvejelse mellem Sansynligheden for Afdødes Faderskab (svækket ved den abnorme Periode) og Sandsynligheden for nuværende Mands Faderskab (forøget ved den mere normale Periode og ved Trolovelsesforholdet), saa meget mere som Valget ikke stod mellem ægte og uægte Fødsel, da Barnet i begge Tilfælde blev Ægtebarn. Forudsætningen maatte dog være, at det nulevende Ægtepar vedkendte sig Barnet som deres, men denne forelaa formentlig ikke. Alligevel ses der at have været anført Indicier — at Konen efter Mandens Død ikke havde græmmet sig, og at hun og Karlen paa Bondevis havde overnattet i samme Stue — der ikke kunde faa Betydning. Der var Enstemighed for at anse Barnet for Afdødes.

Skilsmisdommene er kun faa. I Tilslutning til det nys bemærkede om Svangerskabsberegningen kan nævnes Dom 13. Februar 1804, der forkastede at regne med noget over 320 Dage. En Fysikus havde angivet Maksimum som 302 Dage, Fakultetet i Kiel endnu kortere men det københavnske 46—47 Uger. Da Ægtemanden herefter ikke var Fader til Konens kort efter Ægteskabet fødte Barn og var uvidende om Svangerskabet, gaves der ham Skilsmisse. R. Henriksen ægtede den 22. Dec. 1787 Mette Pedersdatter, der i Februar Aaret efter fødte en Søn. Allerede paa Bryllupsdagen forlod hun Manden og kørte tilbage til Krumstrup, hvor hun havde haft Seng i Proprietærens Sengekammer. Manden opnaaede ikke Skilsmisse, for hvilket dog enkelte Dommere tog Ordet. *Sporon* ansaa Manden for uvidende om Svangerskabet og vilde anvende 3-16-14 § 2 analogisk, jfr. herved Deuntzers Familieret (1892) S. 213. *Jacobi* vilde endog anvende 5-1-2 om Kontrakter mod Ærbarhed. En karakteristisk Udtalelse fremkom fra Falsen, der ytrede: »I hvor meget det end var at ønske, at et Ægteskab indgaaet under saa ulykkelige Auspicier [kunde ophæves], kan dette dog ikke ske ved Domstolene. Meget maatte man derimod ønske, at den tiltagende Oplysning maatte foranledige Lovgiveren til at fastsætte, at Ægteskaber bør anses som blotte contractus civiles. Ved Resolution kan vel dette Ægteskab blive ophævet, men at Resolutionen skal afgøre Sagen paa en Maade, som Domstolene, saa længe de skal dømme efter Loven, ikke kan, svækker Rettens Anseelse« (21. Juni 1793).

Et desertio-Tilfælde forelaa 28. Maj 1801. I 10 Aar havde Man-

den mod Hustruens Vilje været bortflyttet og havde forsømt alle Familiepligter. Naar hun — under Tvivl — ikke kunde faa Skilsmisdom, synes det, at hendes Kundskab om Mandens Opholdssted, der var i samme By, København, blev anset som tilstrækkelig Begrundelse heraf, jfr. herved Ørsteds Haandbog II 209.

ARVERET

Om *Testamenter* skal her anføres nogle Afgørelser:

Indsigelser mod Testators Besiddelse af Fornuftens fulde Brug kunde ikke gennemføres ved Hjælp af Vidner overfor de to Vitterlighedsvidners Bekræftelse deraf (28. Okt. 1797).

Angaaende Fortolkning af Ægtefællers gensidige Testamenter afsagdes Dom 25. April 1792. Dr. Ancher Anchersen og Hustru havde Testamente af 1760, hvorefter Boet ved den førstes Død forblev uskiftet og ved sidstes Død skulde deles mellem begges Arvinger. Manden døde 1760, Konen 1790. Arven efter Manden ansaas falden ved hans Død. Herfor paaberaabtes Præjudikater fra 1784 og senere og henvistes til 1-24-30. Lignende Domme 25. Okt. 1792 og 18. Marts 1793. En Enke, der hensad efter saadant Testamente med Ret til at skalte og valte, kunde uhindret af 5-4-20 disponere over Gaarden (Dom 14. Februar 1797), hvorimod et af en saadan Enke oprettet Testamente, der stred mod det fælles Testamente, ikke var gyldigt og det uden Hensyn til, at det var blevet kgl. konfirmeret (15. Januar 1796).

Omfanget af *Adoptivbarns Arveret* paadømtes 21. Dec. 1795. Professor Martin Hübner havde faaet bevilget, at en Broderdatter af ham maatte anses som hans adopterede Datter med Forbehold af, at han kunde bestemme hendes Arv efter facultas testandi. Da han Aaret efter døde uden at have gjort Testamente, var Spørgsmaalet, om der behøvedes en positiv Testation for at give Arveret eller omvendt om Testationens Opgave eventuelt var at begrænse en almindelig Arveret. Det sidste antoges, saa at hun fik Stillingen som hans Datter. Falsen, Feddersen, Fridsch og Treschow stemte dog imod under Henviisning til, at Loven intet siger om Adoptions Virkning. Den senere Udvikling er gaaet i den af Dommen angivne Retning, jfr. A. W. Scheels Familieret 2. Udg. 518.

En Dom 13. Januar 1797 afgjorde, at Faderen ikke kunde arve sit *Slegfredbarn* uden sket Kuldlysning, selv om kun Omstændighederne havde hindret en saadan. En Mand havde ikke kunnet faa de militære Foresattes Tilladelse til at ægte en senere afdød Kvinde, med hvem han havde et Barn. Efter Barnets Død søgte

han Arv efter det og erklærede, at kun dets Død havde hindret en Kuldlysning. Paterniteten var anerkendt, men Lovens Krav om Tinglysning kunde ikke tilsidesættes.

Om *Døds-gaver* kan anføres Dom 31. Januar 1799. Et Skøde erklæredes efter 5-3-32 for uefterretteligt som udstedt paa det Vilkaar, at Købesummen først skulde betales ved Sælgerindens Død, at hun skulde oppebære Indtægten paa Livstid, og Huset staa for hendes Regning. Sælgerinden hensad som Enke efter gensidigt Testamente, og Dokumentet vilde saaledes heller ikke som Testamente have Gyldighed. Derimod var et af Fru Reitzenstein til Frk. Trolle udstedt Gavebrev paa en Gaard og nogle Jorder trods den Giverinden forbeholdte Brugsret ikke nogen donatio mortis causa, da Frk. T. med den anførte Begrænsning var dispositionsberettiget. 5-3-32 griber kun ind, »naar Sælgeren ex eodem titulo beholder Besiddelsen« (Dom 12. Marts 1801). En Dom 26. Juni 1806 opretholdt Transport til en hos Afdøde tjenende Pige paa en Obligation, der laa i forseglet Pakke med hendes paaskrevne Navn. Han antoges at have opbevaret den for hende, men det ses ikke tydeligt, om hun var underrettet derom.

Om *forbigaaede Arvinger* fastslog Dom 17. Dec. 1794, at en saadan i 1. Instans søger Arvingerne og faar Boet udlagt men uden Renter, da han har været in mora med Hensyn til at møde paa Skiftet.

Afkortning i Arv, naar Bedsteforældrene har gjort saadan i Børnenes Arv, er bindende overfor Børnebørnene (Dom 3. Maj 1798).

Om *Skiftet mellem en Enkemand og Fællesbørnene* fastslog Dom 12. Nov. 1806 med en besynderlig Betonen af Ordlyden af 5-2-19, at Tilstedeværelsen af Særkuldbørn af Manden førte udenfor Artiklen og bevirkede, at han ikke kunde tage Broderlod, der eventuelt kunde gaa tilbage til Fællesbørnene. Brorson og Levetzau dissenterede.

EJENDOMSRET

Ved Dom 31. Januar 1795 antoges det, at 20-aarig *Hævd* ogsaa kan erhverves over Gods, der tilhører en Mand som Ejer af en Kirke: 5-5-1 jfr. 2-22-28.

Med Hensyn til langvarig Hævd kan nævnes Domme i nogle norske Sager. Hævd paa Dampenge for Flødning gennem visse ved Elven lagte Lenser var vundet i 50 Aar (Dom 2. April 1792). Provst Hertzberg forlangte Afgift under Navn af Landslod af Sildefangst udfor hans beneficerede Gaard Rodnæs. Der oplystes ogsaa at være gammel Vedtægt herfor, men da der manglede Oplysning om Afgiftens Størrelse, kunde han ikke vinde Sagen (30.

Januar 1794). Dom 10. Okt. 1795 fastslog, at der gennem Brug i umindelig Tid var indtraadt Frihed for landskyldpligtige af et Laksefiskeri for at betale mere end 6 Rd. til Præsten uanset Jordebogens Udvisende.

Vedrørende *Underpant i fast Ejendom* kan nævnes Dom 25. Maj 1792, der fastslaar Tinglysningens Nødvendighed. En Debitor havde 1784 og 1787 givet to Kreditorer Pantebreve lydende paa 1. og 2. Prioritet henholdsvis for 1500 og 1200 Rd. Senere tinglystes 2. Prioriteten men ikke 1. Prioriteten. Denne maatte herefter staa tilbage, og det blev uden Betydning, at Pantebrevet af 1787 kun lød paa Prioritet efter 1500 Rd., da der ikke foran den var noget saadant Pant. Den utinglyste Obligation var ikke noget egentligt Pantebrev efter 5-7-7 jfr. 5-3-8.

Af flere Domme f. Eks. Dom 15. Januar 1796 fremgaar det, at Panthaveren i en pantsat Panteobligation uden videre faar sin Fyldestgørelse ved at skride til Obligationens Indfordring hos Debitor.

Pant gives i Tingsindbegreb. Ifølge Dom 26. Nov. 1792 maatte Eksekution respektere tinglyst Pant af ældre Dato givet i et Jernværk og Debtors Indbo, idet Pantet ikke var pignus generale, der ikke er tilladt. Da de pantsatte Ting var specificerede og kunde fraskilles Debtors øvrige Ejendom, var det pignus universitatis. Denne Panteret giver kun Ret til det, som er i Behold i det Øjeblik, Fordringen søges betalt. Dom 8. Maj 1807 anerkendte under nogen Tvivl Gyldigheden af et almindeligt Underpant, pignus generale, stiftet ved Pantebrev.

En interessant Dom om *Overdragelse af Løsøre* afsagdes 10. Februar 1796. Gehejmerraad Holmskjold havde ved Dokument af 1741 solgt Kongen sin Mineralsamling vurderet til 25000 Rd., hvorfor var »givet fornøjeligt Vederlag«. Samlingen skulde til H.'s Død blive hos ham, og Dokumentet tinglystes ikke. I det insolvente Dødsbo protesterede Kreditorerne mod Salget, men dette opretholdtes. Graah udtalte kort og godt: »ex jure universali transferes Ejendom solo consensu.« Udførligere udtalte Fridsch sig: »Denne Sag er et Bevis paa, hvilken Forlegenhed en Teori, som er ikke fuldkommen etableret, kan sætte en Dommer i. Højesteret har i to nylig paadømte Sager antaget, at Tradition fordres til Ejendoms Overdragelse. I denne Sag synes det, at Kongen har gjort alt for at betrygge sig. Han har i Cessionsdokumentet tilkøbt sig Mineralsamlingen og kun sat H. til Forsvarer deraf. Dette siger man, at Kongen burde have gjort bekendt. Men det, som overdroges, var rørlige Ting, og i Henseende til disse er Tinglysning ikke befalet. Naar Kongen havde besørget en formelig Overlevering til sig, og derefter havde igen tilbageleveret den, saa havde

Steuber [den protesterende Kreditor] dog ikke kunnet vide dette, naar Forretningen havde været en blot Ceremoni. Da Kongen saaledes har gjort alt for at betrygge sig og Lovens Ord ej udtrykkelig fordrer Tradition, saa konkluderes som Moltke.«

Den 11. Maj 1808 antog, at *Servitutrettighed* over fast Ejendom maa tinglyses for at være sikret overfor senere Erhververe af Ejendommen.

OBLIGATIONSRET

Kun nogle faa af de mange Sager om *Fæsteforhold* kan berøres. Efterat Fdg. 8. Juni 1787 havde paabudt, at Overenskomster mellem Jorddrot og Fæster om Fæstets Fratrædelse skulde foregaa i Retten og at Udkastelse skulde ske ved Fogden, statuerede Dom 9. Januar 1792, at dette ikke kunde virke tilbage paa tidligere Aftaler. Dom 27. s. M. angik derimod et Tilfælde, hvori Forvalteren efter 1787 selv havde foretaget en »Sekvestrationsforretning«, hvorfor han mulkteredes, men da Udkastelsen havde været materielt berettiget, kunde den ikke omgøres. At Fæstebonden ikke kunde opsiges paa Grund af en Restance af kun 5 Rd. for Skat, da 3-13-1 m. fl. forudsætter manglende Evne og Vilje til at betale, medens Bonden her ejede langt mere, blev antaget ved Dom 29. Juni 1792, dog under Tvivl hos nogle, om jus strictum ikke krævede det modsatte Resultat.

For *Forpagtningsforhold* anvendtes den sproglige Betegnelse Hollænderi. Saaledes findes en Forpagter betegnet som »Hollænderen« Hans Petersen (Dom 25. April 1800).

Ogsaa *Sø- og Handelssagerne*, der særlig fylder op i den store Handelsperiode i Halvfemserne, maa jeg give Afkald paa at gøre nærmere Rede for. Storhandelen paa Kolonierne i Vestindien, Guinea og Trankebar afgav Stof til disse Retssager, hvori Navnene fra »den danske Handels Empire« figurerer. Tages i Flæng en Sag om Handelskøb, vil det ses, at Grundsætningerne ikke er forskellige fra Nutidens. Ved Køberens uberettigede Vægring ved at modtage et Parti Kul fik Sælgeren tilkendt Differencen mellem vedtaget Pris og Provenuet af en Auktion over Kullene samt Godtgørelse for Skibets Ophold (Dom 19. Nov. 1798).

Om *Vindikation af Ihændehaberobligationer* kan anføres to Domme. Generalkrigskommissær Wærn havde faaet Mortifikations bevilling med Hensyn til en bortkommen kgl. Finansomlignation paa 4000 Rd. Da denne nu fandtes i den i Slutteriet (Gælds-fængslet) siddende Chr. Lunds Besiddelse (gemt i en Strømpe), fik W. under megen Tvivl Adgang til at vindicere den ved Tilhjemlingsed og Bevis for sin oprindelige Ejendomsret. L. kunde kun oplyse, at

han havde handlet meget om Obligationer med Jøder og Skippere i og udenfor Slutteriet. Han var da næppe i god Tro (Dom 23. Okt. 1795). Derimod statueredes det 9. Maj 1804 med Enstemmighed, at Vindikation af stjaalen Ihænderoverobligation fra godtroende Køber ikke kunde finde Sted, et Resultat Ørsted i Hof- og Stadsretten havde næret Betænkelighed ved, jfr. »Ø. som Dommer« S. 51.

Om *Morarenter* udtaltes det under Votering 6. Dec. 1793, at der altid burde betales Renter, hvis Debitor er in mora, formentlig fra Stævningsdagen til Betaling sker. I paagældende Sag, der angik Gæld for Kost og Logis, tilkendtes 4 % Rente.

Et Tilfælde af Tvist i *Interessentskab*, der mere end engang forekommer i vore Domssamlinger, afgjordes 1. April 1799 og efter et Synspunkt, der ogsaa senere er blevet fastholdt. To Personer spillede i Fællesskab i Lotteriet. Den ene havde stundom lagt ud for den anden til Fornylse. Da han ikke havde tilkendegivet ikke oftere at ville gøre dette, maatte han lade den anden faa Del i den nu faldne Gevinst.

Om *Modregning* faldt en Dom 7. Juni 1793. Kammerherre Castenskjold havde ifølge Panteobligation 6000 Rd. tilgode i Behagens Sukkerraffinaderi med Pant i dettes udestaaende Fordringer, hvoriblandt var en for Varer leverede Raffinaderiets Medicus Professor Hennings. Denne havde tilgode Doktorsalarium i det Behagenske Hus. Som Panthaver indtaler C. Fordringen paa H. og dennes Modregningsret anerkendes, saaledes at han faar det overskydende Beløb tilgode hos C. (?). Feddersen udtalte: »Jeg tror at 5-14-6 og 7 ej antager en Fordring aldeles likvid, førend den er forsynet med Debtors Haandskrift, og den 7. Art. siger udtrykkelig, at Regning skal kompenseres med Regning.« C. kunde altsaa ikke, fordi hans Varekrav var anerkendt af H., afvise dennes bestridte Kontrakrav, da han ikke besad Haandskrift. Denne Anskuelse og at der kan gives positiv Dom for det overskydende blev 1808 og 1812 lært af Ørsted men altsaa med Hjemmel i denne ældre Praksis, jfr. »Ø. som Dommer« S. 93—95.

Kaution omtales ogsaa som stiftet ved »Skadesløsbrev« (uden Pant) se Domme 22. April 1793 og 23. Januar 1805. Under Votering 16. Juni 1803 udtales det af Rafn, antagelig med almindelig Tilslutning, at Kautionisten, der indfrier en Panteobligation, alene har personlig Tiltale til Debitor efter Obligationen og kun Panteret, hvis dette er udtrykkelig vedtaget, ligesom en Kautionist paa en Vekselobligation ved Indfrielse ikke bliver berettiget til at fordre Vekselrente af Hoveddebitor, hvilket ved adskillige Højesteretsdomme har været antaget. Kautionistens gyldige Interesse i, at

Hovedfordringen er pantesikret, anerkendtes dog i Dommen af 8. Nov. 1803, der fritog Kautionisten for Indfrielse, fordi Kreditor ikke havde tinglyst det Pantebrev, hvorpaa Kautionserklæringen var tegnet. Et tilsvarende Tilfælde fra 1794 var bestemmende for de fleste Dommere men enkelte vilde ikke anse sig for præjudikatbundne.

3-19-2 findes paaberaabt i følgende Tilfælde (13. Nov. 1795). Et til det norske ridende Postkontor indleveret Pengebrev var brudt og Indholdet stjaalet. Da saadan Pengesendelse var forbudt, var Postamtet uansvarligt. Kontrolløren maatte imidlertid efter nævnte Lovartikel tilsvare, at vedkommende Betjent havde udvist denne Utroskab, da Kontrolløren »for i Bekvemmelighed at kunne spise til Middag« var gaaet hjem og havde sat Betjenten i sit Sted.

Endnu skal anføres et Par Retssager til Belysning af Opfattelsen af *Forudsætningers* Relevans. Paa Auktionen i Boghandler Boppenhagens Bo, hvoraft Indtægten skulde tilfalde et velgørende Legat, bød Assessor Bårens ved Stolpe paa et Oplag af Chr. V Lov og fik Tilslag for 895 Rd. Senere samme Dag toges Budet tilbage, da B. i Kancelliet havde erfaret, at Bøgerne som fejlfulde kun maatte sælges som Makulatur. Alligevel holdt Dommen 7. Juni 1793 ham fast ved hans Bud dog under Tvivl. Mellemanden S. kendte nemlig Bøgenes Tilstand, der ogsaa var annonceret af Auktionsinkassator, men noget bestemt om Salgsforbud forelaa ikke. Hof- og Stadsretten havde nøjedes med at paalægge Betaling for saamange Eksemplarer, som fandtes rene og ubeskadigede. Højesterets Dom var unægtelig rigoristisk, selv om B. var Filantrop¹⁾. En senere Dom 6. Dec. 1798 viser, at han lod det komme til Eksekution og ved kgl. Resol. fik Tilladelse til at betale Gælden i Afdrag med $\frac{1}{6}$ af sin Gage.

For Opdagelse af et Falskmønteri var udsat 1000 Rd. Opdagelsen foregik nu paa den Maade, at Thchandler Blumenthal af en Slave i Stokhuset fik leveret en falsk Rigsdalerseddel, som han bragte til Politikamret. Efter Anmodning af Kommandanten eftersøgte han i Stokhuset denne Slave, fandt ham og fik som Hjemmelsmand opgivet en anden Slave, der var Falskmøntneren. B. fik ikke Præmien, idet den Opfattelse sejrede, at han kun havde fore-

¹⁾ B. var Assessor i Hof- og Stadsretten og meget virksom for Fattigvæsen m. v. Hans store Bogsamling brændte ved Bombardementet. »Hans udstrakte Virkekreds indviklede ham ofte i Ubegneligheder, havde han end stundom ved Klogskab kunnet undgaa disse, viser dog det Mod, hvormed han mødte dem, rosværdig Gavnelyst«, se Dansk Litteraturtidende 1813 S. 477.

taget en Anmeldelse og iøvrigt været et Redskab i Politiets Haand. Falsen hævdede, at det maatte komme an paa, om Angivelsen faktisk havde ført til Maalet: »Vel bør Denunciationer ikke favoriseres, men det er dog inkonsekvent først at lokke Angivere og siden chikanere dem.« Da de to Slaver formentlig stod i Ledtog, synes sidstnævnte Anskuelse at have mest for sig.

STATSRET

Under en Enevælde, der som omtalt foran S. 32 hævdede Statsforvaltningens Suverænitet overfor Domstolene, bliver der ikke for disse noget stort herhenhørende Stof. De Spørgsmaal, hvortil der skulde tages Stilling, var netop i det væsentlige, om man i Sagerne var paa judicielt Omraade eller stod overfor Øvrighedsmyndighedens actus magistrales. Dog kan der ogsaa noteres enkelte andre Afgørelser.

Dom 24. April 1795 forkastede den Indsigelse fra en Mand, hvis ufortoldede Hest var blevet anholdt, at vedkommende Toldfdg. af 18. April 1792 først var blevet ham bekendt ved Sognefogdens Oplæsning 8 Dage efter Anholdelsen, idet det statueredes, at Tinglæsningen var tilstrækkelig selv om Kundgørelse af Fdg.n omkring i Sognene var forsømt.

Nogle Retsafgørelser viser, at man ikke var fremmed for at lade *Statskassen* bære et vist *Ansvar* for mulige Fejl af Embedsmænd nemlig ved Benyttelsen af Postvæsenet, jfr. herved Stampes Erklæringer VI S. 376, 383. I Votering 3. Juni 1797 udtales det, at Postkassen udenfor al Tvivl er en kgl. Kasse. Ved Dom 14. Okt. 1791 paakendtes i Henhold til kgl. Bevilling et saadant Erstatningsspørgsmaal i Anledning af, at Varer og Penge leverede til den agende Post var gaaet tabt under Transport med Postsmakken mellem Assens og Aarøsund. I Principet var der Enighed om, at der i Tilfælde af Uforsigtighed hos Postamtet eller dets Betjente var Erstatningspligt, men kun to voterende fandt Betingelsen oplyst. Dom 31. Maj 1797 viser, at Generalpostamtet frivillig gav Erstatning for et indleveret tabtgaet Pengebrev og derefter sagsøgte vedkommende Postfører, men ikke kunde godtgøre culpa.

Forinden den autentiske Fortolkning i Magistratsinstruktionen af 1795 var der Uklarhed over *Domstolenes Competence*. En Sag 18. Januar 1792 drejede sig om, at Stiftamtmand Krogh havde til ladet et 1766 i Nakskov til Vaabenøvelser oprettet saakaldet de unge Karles Kor at paalægge Multker, der kunde inddrives ved Udpantninger, som Selskabet selv foretog. Falsen udtalte, at K. havde været uberettiget hertil, og at Retterne maatte kunne paa-

skønne, om Vedkommende kunde dømmes efter hans Resolution. Dette fik dog ikke Udtryk i Dommen. Under en Votering 6. Okt. s. A. angaaende at Guvernør Anker i Trankebar havde arresteret en Mand for en ham ved Overretten sammesteds idømt Pengeforpligtelse og hertil angav »politiske Aarsager«, udtalte Fridsch: »Det er ofte antaget, at actus magistrals ej staar under Retternes Paadømme. Dog har man undertiden henvist dem til Retternes Paakendelse. Saa gik det i en Sag fra Bergen, hvor Øvrigheden havde arresteret en Omløber, som blev frifunden. Distinktionen er altsaa ej altid iagttaget. Det var godt, som Falsen har anført, at det blev bestemt. En actus magistrals er ej enhver Handling, som en magistratus foretager, men blot den han foretager i Kongens Navn og inden sit Embedes Grænser. Bedømmes Ankers Forhold derefter, da kan hans Handling ej anses som en actus magistrals, og han har ej bevist, at han har Ret til at gøre Arrest. Har han handlet rigtigt politice, bør Staten godtgøre ham den Ulejlighed, han kan komme i derved, men privat Mand bør derfor ej lide. Da .. Fogden ej vilde gøre Arrest, traadte Anker til, hvilket var udenfor hans Embedes Grænser ...« Der blev dog Flertal for, at Klagen ikke kunde paakendes.

Efter 1795 kan nævnes Dom 26. Nov. 1796. Byfogden i Tønsberg havde erklæret en Mand umyndig for Ødselhed. Overhofretten havde erklæret Umyndiggørelsen ugyldig, men denne Afgørelse kendte Højesteret uefterrettelig. Ikke blot havde man Instruktionen, men Fdg. 3. Juni 1796 paalagde ogsaa Højesteret at indberette Øvrighedens Forseelse til Kancelliet, hvilket opfattedes som udtømmende for Rettens Beføjelse. Som actus magistrals opfattede Dom 23. Marts 1801 en Udpantningsforretning i Henhold til Separationsbevilling, idet den var foranstaltet af Amtmanden. 26. Juni 1802 forelaa derimod det Tilfælde, at en Toldkasserer havde tilbageholdt Ekspeditionen af et Skib, indtil der overensstemmende med Anordningerne var ført Bevis for Betaling af Afdrag paa Laan til Depositokassen. Her antoges, at kun »saadanne Embedsmænd, der har nogen saakaldt Jurisdiktion og befaler i Regeringens Navn«, hvilket ikke gælder Toldbetjente, staar udenfor Domstolens Omraade. In dubio maatte man bygge paa, at enhver skal svare for sine Handlinger for Domstolene. En særlig Distinktion fremhæver Colbjørnsen 14. Marts 1804, nemlig mellem actus magistrals og actus imperii. Eksempel paa det sidste er Fogdernes Udførelse af Øvrighedens Befalinger, i det givne Tilfælde Byfogdens forsømmelige Udførelse af Forkyndelse af Overretsstævningen. Saadant underligger Rettens Prøvelse.

I det følgende Afsnit vil blive omtalte Tilfælde af retslig Ind-

skriden mod Retsembeds mænd. En 6. Maj 1802 paadømt Sag er Eksempel paa, at Regeringen gik til Domstolene for at faa fastslaaet slet Embedsførelse: En Distrikts- og Stadskirurgus samt Hospitalslæge i Slagelse blev efter offentligt Sagsanlæg fradømt sit Embede paa Grund af Drikfældighed, da dette rummede Fare for fremtidige Fejl og Forsømmelse, selv om endnu ingen kunde lægges ham til Last. Sagens Realitet var iøvrigt Genstand for megen Tvivl.

HØJESTERETS KONTROL MED RETSPLEJEN

De overordnede Instansers Kontrol med de underordnede Dommeres og Sagføreres Virksomhed i Sagerne var forhen et mere fremtrædende Træk i Retsplejen end i vore Dage. Vel kan der fremdeles i Dommen paalægges de paagældende Bødeansvar, men for Dommernes Vedkommende holdes Paatale af ikke strafbare Forseelser nu udenfor Domssagen som overladt til vedkommende Retspræsident, og med Hensyn til Sagførerne er de tidligere udtrykkelige Attestationer om, at Sagførelsen havde været forsvarlig, bortfaldne. For de dagældende Procesregler var det en vigtig Opgave at gøre Kontrollen virksom — det til Raadighed staaende Personales Beskaffenhed krævede saadant — som det fremgaar af Indledningen til den af Chr. Colbjørnsen udarbejdede Fdg. af 3. Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleje. Her opstilles det som Maalet, dels at Dommerne med Tryghed kan haandhæve Orden i Rettergangen og med Krav sætte Skranker for Lovtrækkeriets Krumveje, dels at de underordnede Rettens Betjente saaledes sættes under Opsigt af Overdomstolene, at de ikke skal undgaa Straf, dersom de vover at ynde Kroglove og tillader, at Medborgeres Ret forhindres eller spildes. Hertil hjemler Fdg.n de fornødne Straffe- og Erstatningsregler, og med Hensyn til Straffesager og beneficerede Sager paalægger den navnlig Højesteret at føre det nøjeste Tilsyn, saaledes at Advokaterne fik til Pligt at dokumentere Proceduren fra de foregaaende Retter ligesom vedkommende Øvrigheders Foranstaltninger, hvorom Retten eventuelt skulde gøre Indberetning gennem Kancelliet.

I Civilprocessens alm. Del, 3. Udg. S. 254, bemærker Nellemann, at lige indtil det 19. Aarhundredes Begyndelse blev der af Overdomstolene anvendt stor Strængighed imod Underdommerne, »ja det synes endog, at man til sine Tider næsten har anset det for en Selvfølge, at ikke alene Erstatning men ogsaa Straf maatte paalægges, naar blot Behandlingen fandtes objektiv urigtig«. Ved at undersøge Sagernes Behandling i Højesteret faar man da ogsaa Indtrykket af et vaagent Øje og en kraftig Haand. Man var paa

dette Tidspunkt endnu fjærnt fra den Tanke, at Statskassen skulde bære Erstatningsansvar for uberettigede Frihedsindgreb under Retsforfølgning, men man var særdeles fortrolig med, at Dommeren maatte skadesløsholde de private, foretage Rets handlinger »paa egen Bekostning« altsaa uden Gebyr eller dække det Offentliges Udgifter ved visse Retsskridt. Dommene er i denne Henseende meget grundige og saa at sige opfindsomme i at redressere begaaede Justitsfejl ved Sagernes Behandling. Saaledes kan nævnes den Foranstaltning at paabyde Højesteretsdommens Oplæsning paa Tinge eller Indførelse ved Siden af urigtige Tilførsler i Underinstansens Protokoller. Sorenskriver Stockfleth, der i en Dom havde fornærmet Tredjemand, dømtes 17. April 1790 til Bøde, Mortifikation og offentlig Afbigt ved til første Ting at skulle oplæse Højesterets Dom. Under en særskilt Sag mod Politirettens Tilforordnede fik en Mand Mortifikation for nogle Ræsonnementer i en Dom, der antydede Tvivl om hans Paalidelighed. Ved Voteringen 2. Juli 1785 drøftedes det at paalægge Dommerne Oplæsning af Højesteretsdommen og dens Indførelse i Politirettens Domprotokol med fornøden Henviisning til denne Rets Dom. Dette fandtes dog ikke nødvendigt, og Foranstaltningen ses ikke senere at være anvendt.

Haandhævelsen kunde rette sig mod andre end Retspersonalet. I Forbindelse med Frifindelsesdom i en Tyverisag tilkendtes der saaledes Tiltalte 50 Rd. »i nogenledes Erstatning« hos 2 private Mænd, der havde paagrebet ham, hvorhos de mulkteredes med 60 Lod Sølv (Dom 3. Februar 1795). I en lignende 13. Januar 1797 paadømt Sag fik nogle Mænd Bøde for deres uavtoriserede Ransagningsforretning i en Landsby. Her kan ogsaa nævnes Votering 23. Marts 1796, hvor det efter Frifindelse af en Pige for Drab drøftedes at forbeholde lovlig Tiltale mod Vedkommende (Amtmanden) for hendes ulovlig Arrest, men da der maaske var Grund til Mistanke, blev det opgivet. Ligeledes Dom 29. Juli 1793, der paalagde Fogden at betale Delinkventens Varetægt og Underhold fra 14 Dage efter Hjemtingsdommen til Indsendelsen til Laugtinget mod Regres til Sorenskriveren, ifald han dertil anser sig beføjet paa Grund af ulovligt Ophold med Aktens Beskrivelse.

Hvad der understregede Højesterets Stilling som Kontrolorgan mod Uregelmæssigheder i Retsplejen var Danske Lovs Regel om Anke umiddelbart til Højesteret i Sager om Rettens Fornægtelse og voldsom Tvang og Forurettelse. Det var en Bestemmelse, der hyppig anvendtes. Som et typisk Tilfælde kan nævnes Dom 25. Nov. 1791: Herredsfogden i Middelsom-Sønderlyng Herreders Ret, der holdtes i Randers, havde afvist en privat antagen Sagfører med

den Begrundelse, at der var beskikket Parten W. en Viborg-Sagfører. Dommen, der indankedes udenom Landstinget, kendtes uefterrettelig, og Herredsfogden skulde »stande til Rette, for hvis Skade W. lidt haver«, samt bøde 60 Lod Sølv.

Som Eksempler paa, at Dommere droges til Ansvar, kan nævnes Dom 6. Dec. 1793, der drejede sig om Mishandling af to Heste ved at skære dem i Baglaarene med en Kniv. P. Christophersen mistænktes herfor, han blev arresteret og Forhør optaget. Under Forhøret udkom der ifølge Graahs Referat under Voteringen intet om dette Faktum. »Men ved inkvisitorisk Spørgsmaal, om han aldrig havde begaaet enten Mord, Hor eller Tyveri, fik man udlokke den Tilstaaelse, at han engang havde stjaalet et Par Brædder, som han dog aabenlyst havde bragt til Snedkeren og var i sig selv af ringe Værd. Da han altsaa end ikke kan anses som Tyv og Tyveri i alt Fald ej var genus causæ, maa Arresten dømmes ulovlig og ham tillægges Reparation af 100 Rd.« En ved Laugting for Tyveri tiltalt Mand, hvis Dom var afsagt over 6 Uger efter Optagelsen og som frifandtes, fik optaget Forbehold om »sin Ret til Laugmanden for den Forlængelse af hans Arrest, som var foraarsaget ved Forhalingen«, nemlig Varetægten og Underholdningen i denne Tid (15. Maj 1793). Byfoged Spliid i Nykøbing, der ikke vilde vige sit Sæde for den af Amtet bevilgede Sættedommer, før han fik Oplysning om dennes moralske og juridiske Karakter og om Amtsfuldmægtigens Competence til at udfærdige Bevillingen, tilpligtedes den 6. Juni 1794 at staa Parten til Rette for Skade ved Retens Spilde og til at bøde 60 Lod Sølv. I en 27. Januar 1796 paa-dømt Tyverisag fremgik det af Politiakten, at »den 26. Juni, da Tiltalte ej vilde bekende, kom Byfogden ind og derefter blev Tiltalte trukken ud i Gaarden, hvor han fik 40 Slag af en Tyrepisk, og da han havde faaet det første 20, bekendte han«; hertil kom, at Tiltalte havde »haft en Arrest, hvor Tæerne er frosne af ham, hvilket burde være Byfogden bekendt, som bør sørge for, at en Tiltalt ej bliver i saadanne Arrester«. Falsen foreslog i Dommen at forbeholde Gencralfiskalens Tiltale mod Byfogden i Stubbekøbing. Det vedtoges dog kun at indberette det førstnævnte Forhold til Kancelliet. Fridsch bemærkede om Forholdene i Arresten, at Birkedommeren paa Falsterland var den herfor ansvarlige, og Tiltalte var hjulpen, da man fik det at vide. Tiltalte kunde som voksen Mand have anmeldt sin Forfatning. Hvad Pryglene angaar, saa var han ikke pryglet for at bekende, men Byfogden havde gjort det »som privat Mand, fordi Tiltalte havde spilt Gæk med Retten«. — Naar en Straffesag hjemvistes til ny og lovligere Oplys-

ning, skete det paa Bekostning af Dommeren eller de i Dommen enige Assessorer, jfr. f. Eks. Dom af 27. Aug. 1793.

Ansvar paalagdes ikke Hof- og Stadsrettens Assessorer for at have afsagt Dom uden at vide, at Justitiarius to Dage før havde modtaget den Bevilling til fri Proces, som vilde have givet Krav paa Udsættelse. Det ansaas dog tvivlsomt, om Annulation kunde undgaas (Dom 23. Dec. 1794). Ligeledes nægtedes der Reparation til en for Brandstiftelse frifunden Mand, da der oprindelig havde været Grund til Mistanke. Her var ogsaa det særlige, at Kancelliet havde udtalt sig til Undersøgelsesdommeren for Opretholdelsen af Arresten, og det drøftedes, om dette bandt Dommeren (Dom 7. Januar 1795).

Et særligt Tilfælde forelaa 18. Dec. 1806, da man i en borgerlig Sag havde haft Lejlighed til at konstatere, at Skøde- og Panteprotokollerne for Nord-Hedemarkens Sorenskriveri befandt sig i »en saa slet Tilstand, at Ejendoms og Panters Sikkerhed i Jurisdiktionen er aldeles nedbrudt og krænket. Protokoller og Blade var i stor Mængde løse, frarevne og aldeles forkomne og der fandtes i dem rene Blade, som kunde misbruges«. Dette indberettedes til Kancelliet til Undersøgelse eventuelt ved en Kommission paa den skyldiges Bekostning.

Her kan ogsaa omtales nogle selvstændige Retssager mod Dommere angaaende Forsømmelse i Embedsforhold. 20. Dec. 1793 paadømtes en vidtløftig Sag i 28 Poster mod Landsdommerne Kammerherre Schinckel og Thestrup, der i mange Aar ikke havde aflagt Regnskab til Vicelandsdommeren over Viborg Landstings Domhus' Indkomster. De dømtes til Udlevering af en Obligation og Betaling af 800 Rd. Aaret efter den 9. April idømtes Schinckel 400 Rd. Bøde — medens Kommissarierne havde idømt ham Embedsforbrydelse — for at have givet et Dokument, der vedrørte hans Svoger Steensens Opbud, urigtig Fremlæggelsespaategning. Sigtelsen angik ogsaa at have »skumlet mod de andre Landsdommere« og udskrevet deres Vota af Protokollen. Dette sidste stemmer med den Karakteristik, Generalprokurør Stampe i en Erklæring fra 1764 (IV S. 448) havde givet af S. i Anledning af en Kollegas Klage over ham: at han »endnu er en gemen, fortrædelig og uforligelig Chicaneur«; i sin 48-aarige Embedstid var han to Gange suspenderet. Domstolen i Viborg gjorde sig ogsaa i de følgende Aar bemærket paa uheldig Maade. En Sag om Herlighedsejerens Ret til Bortfæstning paadømtes 6. Februar 1802 saaledes: »Landsdommernes vrang og ugrundede Dom frafaldes« — hvilket betød, at Dommen var i stærk Modstrid med Loven — hvorhos de

i Dommen enige Landsdommere mulkteredes »pro meliori informatione«, jfr. Fdg. 23. Dec. 1735. Jacobi ytrede her: »Landsdommerne behandler altid med Haardhed Herredsfogderne, og det kan være godt for dem at erfare, at der er høj over høj«. Under Votering den 25. Marts 1805 hed det iøvrigt ogsaa, idet man ophævede Landsoverrettens Mulktering af Aktor: »Det er denne Domstol bekendt, hvor ofte Landsoverretten mulkterer Prokuratorerne i Blinde.« Den 31. Marts 1806 indberettede Chr. Colbjørnsen: »Efterat der fra Landsoverretten i Viborg er fremkommet flere Domme, der har baaret Præg af yderlig Skødesløshed og grov Uvidenhed, har Højesteret endeligen set sig i den ubehagelige Nødvendighed at dømme bemeldte Rets Tilforordnede formedelst deres lovstridige og uretvisse Forhold til at bøde pro meliori informatione ifølge Fdg. 23. Dec. 1735. Ved samme Dom er Chr. Møller kendt uværdig at gaa i Rette som Sagfører.« Det ønskes oplyst, om Justitsraad Bartholin var blandt Dommerne i vedkommende Sag, da han i Tilfælde af tredje Domfældelse efter nævnte Fdg. skulde miste Embedet, hvilket ogsaa blev Tilfældet.

Landsdommer for Sjælland og Møn Justitsraad Kraft blev 24. Marts 1795 dømt fra Embedet navnlig for Misbrug af Landstings-skriver Nissens Navn ved Udfærdigelse af Stævninger. Disse to Mænd og navnlig Nissen havde iøvrigt Fortjenesten af Offentliggørelse af Landstingets Domme. En Skrivelse 7. August 1800 fra Justitiarius udtalte, at Kraft efter Dommen, uagtet der kun forelaa Skødesløshed og Uefterrettelighed, maatte være udelukket fra andre Embeder.

Ogsaa den københavnske Kollegialret havde Medlemmer, hvis embedsmæssige Fejlgreb førte til deres Fald. Assessor Morgenstierne i Hof- og Stadsretten, der var blevet Højesteretsadvokat med foreløbig Bevarelse af sin Plads i Retten, havde undladt at færdiggøre nogle Forhørssager og givet urigtige Oplysninger herom. Han dømtes endeligt ved Højesteret til Forbrydelse af sine Stillinger (12. April 1804). Lignende Dom overgik 6. Februar 1808 Assessor Jens Kragh Høst for hans Forhold som juridisk Konsulent for en Købmand Kyhn, der havde begaaet forskellige Misligheder og af hvem Høst var økonomisk afhængig.

Om Kontrollen med Sagførere skal endnu gøres et Par Bemærkninger. Naar de offentlige Sager indkom med ufuldstændige Oplysninger, f. Eks. om Tiltaltes mulige tidligere Domfældelse, saaledes at Hjemvisning skulde finde Sted, skete denne ikke blot paa Dommernes men ogsaa paa Sagførernes, Aktors og Defensors Bekostning. 20. April 1792 dømtes Prokurator Schou fra sin Bestilling for sin egenmægtige Optræden som Aktor. Det var, som

Fridsch udtrykte det, »for saa meget som mulig at forekomme Prokuratorers Machinationer«. Han havde paa egen Haand ladet Tiltalte arrestere og bekræfte Kopien af et ham ikke forevist Brev, indeholdende Anmodning fra Arrestforvareren til Amtmanden om Tiltaltes Indsættelse i den offentlige Arrest. Naar Ytringsfrihedens Grænser overskredes, kunde der naturligvis blive idomt Bøder eller Justitiarius gav Irettesættelser udenfor Retten. Ikke sjældent ses der at være stillet et Forslag i denne Retning, som dog ikke gennemføres under Voteringen.

BORGERLIG RETSPLEJE

Det Billede, Eftertiden kan faa af den gamle Højesterets Arbejdsmaade i Almindelighed saavel som i de enkelte Sager, formidles jo ved Protokolsekretærenes Referater i Voteringsprotokollerne, og de vekslende Sekretærer har ikke alle lagt lige stor Vægt paa Referatets Udførlighed. Det er dog tydeligt, at der under Voteringen er gaaet omstændelig og detailleret frem. En 31. Oktober 1793 behandlet Sag om Sørenskriver Bloms Misligheder ved Almuens Udsugelser — en saakaldet »Postsag« — voteredes saaledes igennem under 49 Poster, hvoraf nogle i flere Punkter, i ligesaa mange Afstemninger af samtlige Dommere. I Forvejen var endda gaaet en vidtløftig Votering om, hvorledes Sagen ifølge dens særlige Beskaffenhed skulde procederes. Om Voteringsplanen er tidligere talt. Formen var ligesom for Proceduren, at Ordet rettedes til Majestæten, hvis Trone stod mellem de to Dommerborde, saa at Taleren kunde vende sig mod den. I Argumentationerne forekom hyppig latinske Udtryk hentede fra Logik og Romerret, og foruden dansk Ret paaberaabes til Udfyldning jus universale. Ofte kommer den Vending igen, at »Højesteret maa ligne sig selv«, altsaa bevare Konsekvens i sine Afgørelser, men der er dog ogsaa af og til Opposition mod at følge Præjudikaterne, hvortil kom Vanskeligheden ved uden Studium af Akterne at blive klar over det ældre Retstilfældes nærmere Beskaffenhed. Samlet i Trykken forelaa nemlig kun Sjællands Landstings og Fyenbo Landstings Domme og fra 1802 Hof- og Stadsrettens og den københavnske Landsoverrets, saa at Dommerne maatte hjælpe sig med egne Optegnelser.

Om *Dommeres Habilitet og Kompetence* kan anføres et Par Afgørelser. Det antoges 22. Dec. 1796, at Højesteretsassessor Graah, der var beslægtet saa nær som Søskendebarn med Laugmanden, ikke kunde votere i den fra Laugtinget indankede Sag. Selv havde Graah dog kun tænkt at fratræde, hvis Højesteret den

Dag havde været sat med mere end 9 Dommere. Om Landsdommernes Kompetence raadede en vis Uklarhed. En Sag fra Laaland-Falsters Landsting var paadømt alene af Landsdommer Baden, skønt Landsdommer Tøttrup ogsaa havde voteret i den. Da et bestemt Antal Dommere ved Landstinget ikke var foreskrevet, og de daarlige Vejforhold kunde forklare, at Dommen ikke inden de 6 Uger havde kunnet sendes Tøttrup til Underskrift, ansaas den for gyldig (7. Nov. 1797), og til samme Resultat kom Dom 3. Nov. 1798 med Hensyn til en nørrejysk Dom, uagtet der i Viborg var normeret 4 Landsdommere, der efter Instruksen alle skulde læse Sagerne, idet Retten dog kunde betjenes af een.

Overensstemmende med Højesteretsinstruksen finder vi *fremmed Ret* anvendt i en Række Tilfælde, der ikke er uden Interesse. Grev Ahlefeldt, der havde Domicil i Slesvig, havde der og i Kiel udstedt Panteobligationer til 6 % Rente, ogsaa hæftende paa Ejendomme i Danmark og Norge. Denne Stipulation, der overskred det efter dansk Ret tilladte, var ifølge Responsum fra Kiels Universitet lovlig i Slesvig og Holsten og opretholdtes derfor (Dom 13. Juni 1796). Købmand Mobsahm var kommen til Norge fra England, hvor han, der efter vor Ret var mindreaarig, havde købt Varer, men havde maattet opgive sit Bo. Under Voteringen 7. April 1797 var der Enighed om, at han skulde dømmes efter det Lands Lov, hvor Gælden var gjort, og at han havde Bevisbyrden for efter engelsk Ret at være fritaget for Betaling af kontraheret Gæld. Treschow hævdede, at det var »jus receptum«, at den, der rømte fra fremmed Stat for Gæld, ikke kunde søges i Opholdslandet. Under Voteringen 10. Dec. 1801 i en Sag, der drejede sig om Søgemaal mod en Mand i Norge for Gæld kontraheret i Sverig, og hvor Mindreaarighedsindsigelsen forkastedes, fordi han i Sverig havde været myndig, ytrede paa lignende Maade J. E. Colbjørnsen, at hvis han havde forladt den Stat, hvor Gælden var sket, for at søge Tilflugt i de danske Stater, vilde Sagen have været mere tvivlsom. Dom 16. Okt. 1797 statuerede, at Stedets, in casu fransk, Ret var afgørende for en Vekselprotests Behørlighed. Men den Vekselhabitude med Hensyn til Protests Optagelse indtil 48 Timer efter Forfaldsdagen, hvorom der forelaa Erklæringer fra Bankierer, var ikke Lovgivning og derfor uden Betydning.

De *processuelle Formaliteter* fik ikke Lov til at blive dominerende. 1. Marts 1792 forelaa en jydsk Landstingssag, hvori Afvisning var sket efter 1-4-4, fordi Stævningen ikke var fremkommen i Original, hvilket dog efter Omstændighederne ikke kunde anses til Hinder for Sagens Foretagelse. Graahs Votering lød saaledes: »Saa nødvendige Formaliteter end er i Rettergang til Parternes

Betryggelse, saa lidet bør det bifaldes, at de uden Nødvendighed og til Tids og Penges Spilde for Parterne forøges. At Landsdommerne har fejlet, er klart; thi hvad der skulde bevises, var at Citanten havde stævnet Vederparten, og dette er tilstrækkelig godtgjort ved den Altonaiske Notarialattest med Landstingsskriverens udstedte Genpart af Stævningen og den af ham med publica fide givne Attest. Desuden admitterer Loven selv Kopier verificerede fide publica, og allermindst bør den forkastes her, hvor Cordts [Indstævnte] selv tilstaar at have haft Originalstævningen i Hænde. Men da Landsdommerne ej er in mala fide, kan de slippe.« Forkyndelsen var sket i Altona ved Notarius, hvis Attest kunde sammenlignes med Stævningsprotokollen, og Instævntes mødte Sagsfører turde ikke benægte, at hans Mandant havde beholdt Stævningen. Landstingets Standpunkt var da unægtelig Formalisme i Renkultur. Lovens Forskrift om Indstævning af Underinstansens Dommere forstodes ikke som ubetinget. 24. April 1795 ses et Flertal, imod Falsen, at have fundet, at Indstævning af Lougmand og Overhofretten var overflødig, naar ingen Paastand nedlagdes imod dem, og Dommen stadfæstedes, og 14. April 1809 afvistes der omvendt, fordi Dommen skønnedes at maatte forandres og Overrettens Tilforordnede var ustævnedc. Saasnart Dommen var truet med Omstødelse, var nemlig ogsaa Dommerne truet med Ansvar og dette turde ikke paalægges dem ustævnte.

Naar Falsen i Votering 2. Februar 1797 ytrede om Virkningen af *Indstævntes Udeblivelse*: »Naar der fremlægges Breve og Bevisligheder, taber den udeblivende sine Eksceptioner og kan ikke fremsætte dem i 2. Instans, som han ikke har fremsat i 1. Instans,« saa udtalte han kun dermed den almindelige Opfattelse i Praxis, som senere af Ørsted indførtes i Litteraturen.

Til Belysning af Grundsætningerne for *Bevisets* Bedømmelse haves kun nogle faa Træk at anføre.

En overordentlig almindelig Vending i Ræsonnementet var denne, at »Partens Forklaring maatte gælde ligesaa vel for ham som imod ham«.

Bevisspørgsmaalet i en Sag var, om Revner i en Kirkeklokke var kommen ved nogle unge Menneskers uberettigede Ringning. Det var oplyst, at den i Forvejen havde været hel, men senere var sprukken. Flertallet støttede sig til, at nævnte Handling var *actus illicitus*, hvorfor onus probandi maatte paahvile de paagældende, der dømtes til at opsætte ny Klokke eller betale 250 Rdl. (Dom 19. Dec. 1800). Spørgsmaalet om Handel om en fast Ejendom var bevist ved Vidner og stedfundet Haandslag, besvaredes i en Votering af 21. Juni 1802 benægtende. A. Müller ytrede træf-

fende: »Jeg anser det meget farligt at tillægge mundtlige Købe-kontrakter om faste Ejendomme en saa stor Kraft, at alt, hvad der tales om, skal anses som Forhandlinger, der er afgjorte. Desuden naar Vidner ved en mundtlig Kontrakt skal føres, da er det efter den menneskelige Natur vanskelig mulig, at de kan erindre Sagen med alle dens Omstændigheder og derfor kan deres Vidnesbyrd ej andet end anses misligt.«

I Æmnet *Vidner* kan mærkes nogle Afgørelser.

Ved Domme 8. og 19. Nov. 1794 antoges det, at det ikke kan paalægges nogen at vidne i sin egen Sag, altsaa at Vidnet kan undslaa sig under Henviisning til egen Interesse. Om Advokatens Vidnepligt med Hensyn til, hvad Parten har betroet ham, statueredes det 9. Nov. 1792, at der kunde forlanges Fritagelse. Det var Søkrigsprokurør Haagen, der fritoges for at vidne angaaende en Klients mulige ulovlige Renteberegning af udlaant Kapital. Afgørelsen, der gik imod Hof-og Statsrettens, og som ved Fdg. 19. Juli 1793 blev lovfæstet, begrundedes under Voteringen saaledes: »Loven paalægger en Prokurator at tjene sin Part med Oprigtighed og Troskab altsaa og med Tavshed. En Prokurator kan anses som en moralsk Person med Parten og som en Embedsmand, der skal holde sine Embedsforretninger hemmelige ... Lovens generelle Bud i 1-13-7 maa da i dette Tilfælde anses deroget.« Spørgsmaalet, om det vildige Vidne kan kræve sig fritaget, besvaredes 1. Marts 1798 benægtende. Generaladjutant Gyldenfelt og Fruc, der krævedes til Vidner om, at hendes Fader havde solgt Petersgaard til Modparten, krævede Ligestilling med Ægtefællen efter Pl. 16. Sept. 1778, men Indsigelsen forkastedes. Chr. Colbjørnsen voterede saaledes: »Moralloven maa grunde sig paa Retfærdighed og denne igen hylde Sandhed. Derfor gør Loven det i 1-13-7 til en almindelig Pligt for enhver Borger at vidne, naar han af Retten tilkræves. Lovens 1-13-16 er ikke herfra nogen Undtagelse, thi Vidnerne kaldes blot villige og der bestemmes alene, at deres Vidnesbyrd ej maa anses; anse det er veje deres Vidnesbyrd kan alene Dommeren, deraf følger, at de skal føres.«

Om Vidnets Krav paa Vidnetemaets Begrænsning faldt en Dom 25. Maj 1792. Det var Landsdommer Schinckel, der som Modtræk mod Klagerne over ham fra Kolleger vilde føre Vidner om deres Forhold, men »Stævningen var saa ampel, at de Indstævnte og Dommeren vilde være yderst forlegne ved hver af S.s Kvæstioner«. Det nægtedes ham derfor at »inkvirere om Landsdommernes Forhold«.

Som Afgørelser vedrørende *Domme og Kendelser* kan nævnes Dom 11. Februar 1801, der afviste Søgmaal til Fornylse paa

en Højesteretsdom fra 1767 som præskriberet, og 17. Nov. 1802, hvorefter der ikke ved Handlingsdomme efter Aar og Dags Forløb behøvedes Fornylsesdom. Fdg. 17. Maj 1690, der forbyder Beskrivelse og særskilt Appel af »Interlokutorickendelser«, drøftedes i Votering 21. Februar 1794: der var i en Retssag erhvervet Bevilgning til Sættedommer, forsaavidt Dommeren veg sit Sæde, hvad han imidlertid ikke gjorde. Alligevel traadte Sættedommeren i Virksomhed og afholdt Tingsvidner. Denne Episode antoges til særskilt Paakendelse med Resultat Annulation af Tingsvidnerne, idet det som Fdg. 1690 hed: »Dennes Esprit er at forkorte Processen og forebygge Chikane. Men her kunde den ildesindede Dommer forvolde Skade ved Vidneforhør, der ikke kunde oprettes.« Det var »exceptio judicis suspecti«.

En ejendommelig Understregen af en Doms, maaske kun en Højesteretsdoms *Retskraft* fik Udslag i Dom 15. Februar 1791, hvorefter den ved Højesteret dømte Debitor ikke ved at forlange sit Bo behandlet til Deling til Kreditorerne kunde hindre Domhaverens Eksekution som Særkreditor.

Med Hensyn til *Appel* fastslog Dom 26. Okt. 1796, at den Debitor, der betalte det idømte, men kun for at undgaa Eksekution, ikke derved havde udtrykkelig renunceret paa Appeladgang og derfor bevaret denne. Naar en Skiftebehandling paaankedes, kunde der trods manglende summa appellabilis som accessorium medtages Paastand om, at der var betalt for meget til Skifteaktens uforsvarlige og vidtløftige Beskrivelse. Kontrollen med Retsbetsjentes Uregelmæssigheder lod sig ikke standse af slige Smaaating.

I Forbindelse hermed kan nævnes en Sag mod Assessor Etatsraad Heger og Archivarius Eller til Nedsættelse af det af dem i afd. Højesteretsassessor Drewsens Enkes Bo beregnede *Eksekutorsalær*. Dettes Beregning var overladt til, »hvad de fandt passeligt efter Boets Omstændigheder«. Det til 2500 Rd. beregnede Honorar nedsattes til 1000 Rd. (Dom 13. Januar 1806).

STRAFFERETSPLEJE

Planen for denne var Inkvisitionsmaksimum, der er det typiske Udtryk for Enevældens Styrelsesprinciper. Magten til at efterforske Forbrydelsen og overbevise den Sigtede er lagt i den kgl. Embedsmands Hænder, og Garantien for hans samvittighedsfulde Udførelse af Hvervet ligger i de overordnede Myndigheders aarvaagne Kontrol. Tilstaaelsen var den fornemste Bestanddel af det corpus delicti, der maatte ligge til Grund for enhver Straffedom, og

det var det forsigtigste altid at forlange denne tilvejebragt, inden man dømte, især da Højesteret ikke selv saa Vidnerne. Interessen knytter sig da her væsentligst til at se den stigende Anerkendelse af, at juridisk Vished ogsaa kan opnaas paa andet Grundlag, tillige ogsaa til Tilbagetrængelsen af Edens Brug, der havde spillet Hovedrollen i det endnu ældre Bevissystem.

Om *Domssproget* fremhæves det i Votering 11. April 1792, at det altid var sædvanligt i Højesteret at følge Lovens Terminologi, hvor man har en speciel Artikel at dømme efter. Som Fridsch udtrykte det: »Det er en Ære for Lovgivningen og en Held for Dommeren at kunne tale det Sprog, Loven lægger ham i Munden.«

Det er tidligere oplyst, at Behandlingen af Straffesager var en betydelig Del af Rettens Arbejde. Mange af dem var ganske vist af en saa kurant og »oplagt« Art, at Paadømmelsen kunde ske ret summarisk. Undertiden forekom omvendt meget omfangsrige Sager, der nøje gennemgaas til Voteringsprotokollen. 3. April 1804 paadømtes saaledes Sagen mod den »laalandske Tyvebande« omfattende 107 tiltalte Personer, hvoraf en Del frifandtes; den havde henstaaet for Højesteret i næsten 5 Aar. Grosserer Kyhns Straffesag, paadømt 6. Februar 1808, procederedes i 6 fulde Dage med en Ekstrakt (i Advokaternes Hænder) paa over 5000 Sider.

Om Vurdering af *Indenretstilstaaelser* oplyser Domme 24. April og 6. Nov. 1797. I førstnævnte Sag frifandtes F. Petersen for videre Tiltale trods gentagen Tilstaaelse om at have forsøgt at forgive sin Hustru; en Tvebak med Rottekrudt havde været bragt tilstede som corpus delicti (dette tages i Fdg. 21. Maj 1751 § 2 i snævrere Betydning af »Kendsgerning i Sagen«). Bagefter fragik han den nemlig og beskyldte en Prokurator Faber for at have aftvunget ham Tilstaaelsen. Feddersen fandt dog »efter den strænge Ret« tilstrækkelige Beviser mod ham. Sidstnævnte Sag angik en Hustrus Tilstaaelse om at have forsøgt ganske det samme overfor sin Mand. Da Oplysningerne om det ulykkelige Ægteskab styrkede denne Tilstaaelse, lagdes den til Grund, skønt Forklaringen ændredes til, at hendes Formaal havde været at afvænne Manden med Brændevin. En Sorenskriver, der havde ladet den syge Tiltaltes Forklaring indhente ved to delegerede Mænd i Stedet for efter Fdg. 1751 at eksaminere ham paa Bopælen, fik Sagen hjemvist paa sin Bekostning (Dom 14. Dec. 1795).

I Bødesager kunde det stadig paalægges Tiltalte at fri sig med sin *Ed*, jfr. Domme 29. Nov. 1796 (Fornærmelse mod Konsumtionsbetjente straffet med 100 Rd. Bøde) og 5. Januar 1797 (privat forfulgt Sag om voldeligt Overfald). Nogle Dommere ønskede at bruge Eden endog ved grove Forbrydelser, men Flertallet var der-

imod. Saaledes vilde Thestrup 30. Juni 1797 afgøre Tvivlen mellem forsætlig Drab (Livsstraf) og Vaadedrab (40 Lod Sølv) ved Hjælp af Eden, men der idømtes Bøde for Vaade. En 12. April 1802 behandlet Sag angik alvorligt voldeligt Overfald paa en Kvinde, der bl. a. havde faaet Enden af sin Næse afskaaret. Hun sigtede herfor en anden Kvinde, og der var en Del Stemning for at paa-lægge denne Kvinde Ed (for at undgaa livsvarigt Tugthus) med Benyttelse af Analogien af 6-6-15 om den døende dræbtes Sigtelse. Men Flertallet betonedede, at Eds Anvendelse i kriminelle Sager var mislig og snarere burde begrænses end udvides.

Praksis var afgjort skeptisk overfor den juridiske Vished, der kun udkommer ved Erfaringslutninger fra mere umiddelbart oplyste Kendsgerninger. Her maa dog foreløbig bortses fra Kendsgerningen uhjemlet Besiddelse af stjaalne Koster. *Indiciebeviset* for forbryderisk Sindelag betænkte man sig ikke paa at anvende, men dog er man her forsigtig. En Mand, der var undvejet fra Rasp-huset sammen med en anden, der derpaa stjal og overlod ham Effekter som et Sølvkruslaag og Fruentimmerklæder, blev der først ved en Omvotering Flertal for at straffe som Hæler (5. Dec. 1793). Det er en ikke sjældent forekommende Vending i Voteringer, at Sagens Data bevirker moralsk Overbevisning, men at det fulde juridiske Bevis mangler. Forholdet er altsaa ikke det, at man overhovedet ikke indlader sig paa at prøve Værdien af det overfor Tiltaltes Benægtelse fremskaffede Bevismateriale, man er kun stærkt kritisk. Saaledes fandtes der ikke Bevis for Hustrudrab under følgende Omstændigheder: en Mand meldte en Morgen sine Naboer, at hans Hustru maatte været gaaet bort fra ham, men senere fandtes i Stalden et i Kalk nedgravet Lig, der af flere identificeredes som Hustruens. Der var Natten før hin Morgen set Lys fra Stalden; der var daarligt Samliv med Utroskab og Mishandling fra Mandens Side. Stemmann som Førsvoterende fandt ikke, at der var corpus delicti, da Ligets Identitet ikke var godtgjort, og der selv i saa Fald kun var Formodning. Der straffedes med 6 Aars Fæstningsarbejde for Mishandling ifølge Vidnebevis herom (Dom 15. Nov. 1796). Et andet Eksempel er Dom 25. Okt. 1797, der frifandt en Mand for at have forsøgt at drukne Hustruen i en Brønd. Rested, Holtermann, Jacobi og Sporon vilde dog dømme paa følgende Bevis: Konen var fundet i Brønden, der var saa høj, at man ikke tilfældigt kunde falde i den. Manden var tilstede, og Konen bebrejdede ham straks Faktum. Han tilstod for 3 Vidner at have gjort det, fordi hun optog for meget af hans Løn.

Spredt forekom der ogsaa Afgørelser i modsat Retning. Dom 13. Maj 1797 omhandlede følgende Tilfælde: A. fandtes af Vidner

kæmpende med B. i A.'s Hus, hvor B. intet havde at gøre. A. var ovenpaa med en Økse i Haanden men var saaret. Spørgsmaalet, om Saarene turde antages at være tilføjet ham af B., besvaredes under Tvivl bekræftende. Fridsch henviste til, at B. var overbevist om paa ulovlig Maade og med Forsæt at være kommen ind i anden Mands Hus. »Dernæst er det vist, at han har saaret A.; thi det er sket, og denne kan ej have gjort det selv.« En Mand, der var overbevist om at have lade sig finde i en anden Mands Søbod, hvor han intet havde at gøre, straffedes 13. August 1801 »som for furtum attentatum« med arbitrær Straf. Det var saaledes ikke den første Indiciedom, der afsagdes, da Højesteret 29. Maj 1807 (enstemmig) stadfæstede Hof- og Stadsrettens Dom over Christian Lund for hans som »Socrates« udsendte fornærmelige Skrivelser, jfr. »Ørsted som Dommer« S. 81.

Som nævnt udgjorde den uhjemlede *Besiddelse af stjaalne Koster* det tilstrækkelige (i Virkeligheden ikke altid helt betryggende) Indiciebevis for Tyveri. Domme 31. Maj 1794, 27. Juli 1795 og 31. Juli 1797 viser, at hvor det paagældende Tyveri var det grovere Indbrud eller Marktyveri, men Beviset kun beroede paa Kosternes Besiddelse, statueredes kun simpelt Tyveri, idet der da kunde være Mulighed for en Tredjemands Mellemkomst eller for, at Dyret selv havde fjernet sig fra Marken. Egentlig var Beviset altsaa ofte kun et Hælerbevis. Dom 24. Nov. 1792 viser interessant, at supplerende Indicier i et saadant Tilfælde kunde føre til fuldt Tyveribevis: Tiltaltes Forklaring om Levering af den om Natten paa Marken bortstjaalne Ko fra en ubekendt Tredjemand brast overfor Vidneforklaringer om, at Koen om Aftenen stod tøjret, og at Tøjret fandtes overskaaret. Han dømtes derfor under megen Tvivl for Marktyveri. I Tilstaaelsessager gav Pl. 28. Marts 1800 Hjemmel for at undlade Tilhjemlingseden (om at Tingen var Ejeren frakommen uden hans Vidende og Vilje), naar han vedkendte sig Tingen. Dette var allerede akcepteret i Dom 30. Maj 1792 under Hensyn til Kosternes ringe Værdi og ligeledes i Dom 28. Januar 1799, medens der i Dom 3. Maj 1797 var Flertal for det modsatte.

Endnu kun nogle enkelte Træk fra dette Omraade. I Frifindelsesdomme, hvoraf der var mange, ogsaa i ændrende Retning, paa lagdes dog *Sagsomkostninger*, naar Tiltalte med nogen Grund havde været aktioneret, og hæftede der stadig Mistanke ved ham, opnaaede han kun Frifindelse for videre Tiltale. Dette skulde antages at betyde, at man forbeholdt Aktionsmyndighederne at vende tilbage til Sagen paa bedre Bevisgrundlag, men en Dom 28. Nov. 1704 viser formentlig, at Sætningen *ne bis in idem* haandhævedes ubetinget. En Kvinde havde været tiltalt for Barnefødsel i Dølg-

maal, men var, da Barnet ikke fandtes, blevet frifundet af Sørenskriveren. Da Barnelaget senere fandtes, tiltalte hun paany og dømtes fra Livet i 1. og 2. Instans, medens Højesteret kendte Laugtingsdommen uefterrettelig og frifandt, »da der kun eengang kan tiltales for en Forbrydelse ved en Ret«.

STRAFFERET

Den herhenhørende Domspraksis synes ved første Øjekast at være den, der fjerner sig mest fra Nutidens Retsliv, eller rettere — da vort Synspunkt er det historiske — den, hvorfra Nutiden mest har fjernet sig. Den praktiske Strafferet var dog ret forskellig fra Lovbogens og de senere Forordningers. Vel anvendtes endnu Kagstrygning og Brændemærke men de lemlæstende Straffe som Haandafhugning for Falsk og Pinsler som Knibning med Tænger for visse Mord bragte Øvrigheden ikke til Udførelse. Domme lydende paa Livsstraf skulde alle appelleres til Højesteret, der i Tilfælde af formildende Omstændigheder gjorde Indstilling om Benaadning, noget der naturligvis ogsaa kunde være Genstand for Ansøgning. De lange, meget hyppig livsvarige Frihedsstraffe blev sikkert ofte afkortede ad den Vej. Men dertil kom, at Retterne i vidt Omfang udenfor selve Straffebestemmelsernes Ordlyd traf Afgørelse om Straf for Forhold, der efter Lovgivningens Aand egnede sig til Straf. Principet nulla poena sine lege (uden Lov ingen Straf), var ikke trængt igennem. Statsmagten, som den virkede gennem Domstolene, kunde ingenlunde anse sig for afskaaret fra at øve Repression, hvor der trængtes dertil, selv om Lovgiveren ikke havde naaet at udtale en speciel Straffetrusel mod paagældende Misgerning. Det modsatte vilde ikke være i Enevældens Aand. Paa dette den arbitrære Straffemyndigheds Felt fik Domstolene da en Frihed, der forøgede deres Betydning og deres Selvtillid, den vi har set et karakteristisk Udslag af i Mindretalsbetænkningerne vedrørende Magistratsinstruktionerne af 1795. Naar der gaves dem Kompetence til selv at skønne over Strafbarhed og Straffeudregning, maatte de ogsaa paa den borgerlige Lovgivnings Omraade anse sig beføjede til en Udfyldning i Tilslutning til Kongens Lovbud. Derfor har Domstolene Grund til at erindre dette Afsnit af deres Historie.

Som Indledning til Referatet af den strafferetlige Praksis skal noget nærmere omtales et Par Straffesager af juridisk og tids-historisk Interesse, nemlig de Brabrand-Holmske Sager og Chr. Colbjørnsens Sag mod Lüttichau.

Aarene 1798 og 1799 bragte Afslutningen af to Straffesager af

offentligretlig Art, begge med en usædvanlig lang Historie bag sig og til en vis Grad sammenhørende. Dommen over *Michael Michaelsen (eller Nielsen) Brabrand* blev afsagt 19. Nov. 1798 og Dommen over *Hans Woltradsen Holm* 18. Dec. 1799. Undersøgelsen mod dem, der lededes af Assessor Bang, havde været fælles og tillige angaaet Krog og Leerbech. Paadømmelsen, der i 1. Instans var sket ved en Kommission af 5 Hof- og Stadsretsassessorer, havde derimod været særskilt og var sket henholdsvis 14. Februar 1798 og 4. Januar 1799. Af Forhøret forefindes et Brudstykke paa 4 Bd.; det ses ialt at have udgjort c. 5400 Sider.

I Marts 1793 illuminerede Porcelænshandler Brabrand sit Hus i Christen Bernikowstræde og uddelte Flyveskriftet »Den mishandlede danske Borgers Appellation til det danske Folk«, hvormed det var hans Hensigt at skabe Sympati for sig i sin allerede langvarige Kamp med Justitsmyndighederne. Han begynder i Skriftet med at fortælle, at han 1784 købte Gaard paa Gammelmønt, og at han har en Mand mistænkt for at have villet sætte Ild paa den, fremdeles at en i hans Hus boende Broder tog sig af Dage i Vildelse, men at Brabrand under Kongens Fogeds Undersøgelse i den Anledning friede sig for al Mistanke om Skyld i Dødsfaldet, videre at han gik i Kavtion for Tilstedeblivelsen af noget muligvis indsmuglet Silke og paa Grund af fejlagtig Affattelse af Edstemaet i den derefter anlagte Retssag maatte indfri Kavtionen med 850 Rd., hvorhos han ved Bankerotter og som Kavtionist tabte 6000 Rd., og endelig omtaler han sin Strid med Jøderne Henriques og Valentin med, hvad deraf fulgte. Henriques skyldte ham Penge men deserterede, Valentin optraadte mæglende og tilbød at skaffe en Ordning, men da Brabrand besøgte en i samme Hus som Henriques boende Mand, blev han voldelig overfaldet af H. og hans Venner og bagefter ovenikøbet indstævnet som Fredsforstyrren. Assessor Bärens ledede Undersøgelsen, der udviklede sig derhen, at Brabrand paadrog sig Mistanke om at have faaet Vidnerne til at ændre deres Forklaringer. 15. August 1791 maatte han sættes ud af Kamret, hvor han vilde følge de foreløbige Afhøringer. Han mistænktes yderligere for en Intrige, der tilsigtede at diskvalificere Vidnet Rohde ved at faa ham stemplet som Tyv. Brabrand skulde have formaaet sin Ven Tambur Søren Møller til at lade Rohde transportere en Møller af Brabrand leveret Kasse ad Vejen forbi Brabrand's Hus, her skulde denne faa Øje paa Kassen og reklamere den som sin, medens Møller skulde fragaa at have leveret den til Rohde. Skriftet slutter med en Række Anbefalinger for Brabrand og Afskrifter af hans Klager til Kancelliet. Det er dateret den 23. Februar, og den umiddelbare Virkning af det var, at Prokurator

Bradt, der var Aktor under den henstaaende Undersøgelse, indfandt sig for at gøre personlig civil Arrest paa Brabrand for de Bøder, denne under et forestaaende Søgmaal vilde ifalde for sine Fornærmelser mod Prokuratoren. Denne Fogedforretning, hvis Gang omstændelig refereres i en bevaret Udskrift, og hvorunder Brabrand ganske holder Tonen fra Flyveskriftet som hysterisk Kværlant, foretoges den 11. Marts, formentlig netop Illuminationsdagen, fra Kl. 8 Fm. Arresten afværgedes ved Kavtion paa 61 Rd. Det omtales, at 1 Underofficer og 6 menige var tilkaldt for at holde Orden, og der forefaldt antagelig da det første af de 3 i en senere Beretning fra Kancelliet omtalte ondartede Opløb. Det næste af disse forefaldt 2. April ved Brabrands Arrestation og Hensættelse i Citadellet. Den »sammenrottede Pøbel« anfaldt bl. a. det Hus, der beboedes af Prokurator Bradt, og et Hus, der beboedes af en Mand, der havde vundet en Sag mod Brabrand ved Højesteret. Derefter udkom i hans Hustrus Navn Flyvebladet »Til Publikum af Lovise Brabrand«, et heftigt Opraab om Medlidenhed og en Indsigelse mod de af »en mægtig og snedig Uven« rejste Beskyldninger. Da Familiens Tjenestepige og Børn bragte dette Blad til Slottet, forefaldt det tredje Opløb, der udartede sig til Stenkast mod Livvagten.

Brabrand straffedes ved Kommissionsdommen med Boslods Forbrydelse og forskellige Bøder men ved Højesteretsdommen til at miste sin Fred og med Tab af Ære og Gods. Han straffedes for Indholdet af sit Flyveskrift, for Modværn ved sin Anholdelse og for sine Beskyldninger mod Dommerne under Sagens Gang. Han var ogsaa overbevist om Opsætsighed i Kriminelkamret og om at have paavirket Arrestanter i det civile Arresthus til Modstand, uden at der dog var Bevis for Hensigt til at vække Tumult. Da der var Formodning om, at han havde villet købe, lokke og overtale Folk til falsk Vidnesbyrd, var han forsaavidt kun frifunden for videre Tiltale. Iøvrigt havde han ogsaa været tiltalt for Hæleri af Porcellæn fra den kgl. Porcellænsfabrik og for Forsøg paa Bedragerier. Kommissionsdommen siger bl. a. om Sigtelsen vedrørende Intrigen mod Rohde, at der er »stor og næsten til juridisk Vished grænsende Formodning« for Rigtigheden, men Lovens Fordring om to samtidige Vidner var ikke fyldestgjort. Ligesaa forsigtig er man paa andre Punkter. Assessor Bang repræsenterede den dristigere Bevisbedømmelse, der blev Fremtidens, idet han ialtfald fandt Bevis for Forledelse til falsk Forklaring og Hæleri: »Vel haves, naar N. og N. undtages, ingen Vidner, der paa en og samme Tid har hørt disse Arrestantens Overtalelser, men naar det betragtes, at den, der vil købe falske Vidner, aldrig kan formodes at gøre sligt i fleres

Overværelse, saa følger, at saa mange Vidners enkelte Udsigende om et og det samme, som i denne Sag er tilvejebragt, maa virke fuldkommen Bevis imod Arrestanten; i modsat Fald maatte enhver slig Handling altid forblive ustraffet.«

Kancelliraad Holm, der logerede hos Brabrand, blev draget ind i Sagen ved Mistanke om Forfatterskab til Lovise Brabrands Skrift og bragtes kort efter Brabrand til Citadellet. Han var en Borgmesterson fra Odense og havde været Prokurator paa Langeland. Han havde engang haft et Sammenstød med Kronprinsen i Anledning af en Søns Uddannelse som Kadet, og han hæftedes efter dennes umiddelbare Befaling. Han og Brabrand hensad nu som politiske Arrestanter, formentlig i relativ Frihed. Inden der gik endelig Dom i Sagen mod Holm, havde der i hvert Fald ude i Byen kunnet foreligge offentliggjort en Snes Piecer fra hans Haand, indeholdende Angreb paa Kancelliet, Højesteret og de offentlige Tilstande, saaledes at Aktionens Omfang stadig voksede. Kommissionen dømte ham fra Ære og Gods og Højesteret til Tab af Ære og Boslod samt Forvisning fra Kongens Riger og Lande. Politisk Betydning fik Holms Forhold derved, at han i sin Tid havde brevsvekslet med Kronprinsens Sekretær Hofmarskal Johan Bülow om offentlige Forhold, hvilket nu fremkaldte dennes Afskedigelse, jfr. Edv. Holm, Danmark-Norges Historie VI, 2 S. 116.

Naar Edv. Holm S. 673 udtaler, at man umuligt kan anse det for andet end en Skandale, at Retssagen trak saa længe ud, omend de to Arrestanter havde en Del af Skylden, er denne Dom sikkert altfor kategorisk. Der blev ikke sparet paa Arbejde med de to yderst besværlige Ufredstiftere, og Tiden trak ud, fordi man processuelt og politimæssigt tog alle mulige Hensyn til dem. (Kommissionsdommen udtaler dog, at Opholdet mellem Afslutningen af Forhøret over Holm 20. Dec. 1794 og Inkaminationen 29. Juni 1796 maa lægges Aktor nu afdøde Prok. Bradt til Last.) I Forestilling 22. Dec. 1797 meddeler Kancelliet saaledes, at Holm fra 29. Juni 1796 havde haft Sagen for at svare paa Aktors Indlæg. Højesteret fik Paalæg om i sin Dom at udtale, hvorvidt han selv havde været Skyld i Sagens Langvarighed, og det hedder derefter i Dommen, at han ved Lovtrækkerier og Udflugter saavel under Forhørene som ved Kommissionen selv har forvoldet Sagens Langvarighed. 1799 fremsender Kancelliet to Piecer af Holm »til Oplysning om, hvorledes Arrestanten anvender den Tid som er tilstaaet ham til at forfatte sit Forsvarsskrift«. Mod Brabrand maatte anvendes Tvang af Vand og Brød for at faa ham til at svare paa Inkvisitors Spørgsmaal, begge var haardnakkede Benægttere og exciperede og forlangte Kendelser i det uendelige. Begge Arrestanter leverede selv

deres Forsvarsskrifter, Brabrand dog ogsaa bistaaet af Hoftved, medens Holm ingen anden vilde have end Kammeradvokaten! Advokat Brorson var Aktor i begge Sagerne, der mod Brabrands livlige Protest behandledes skriftligt. Kancelliet skyndede stadig paa Sagernes Fremme, men Forholdet var vel det, at det passede Arrestanterne bedst at faa Udseende af at være haardt behandlede, da hele deres Forhold var en »Appellation« til Offentlighedens Indignation og Medlidenhed. Fra Øvrighedens Side kunde det ikke overses, at man ikke havde den franske Revolution paa saa lang Afstand. Ifølge Holm S. 674 gjorde Sagens endelige Afgørelse ikke stort Indtryk paa det brede Publikum.

Det overvejedes, hvorledes Landsforvisningen skulde fuldbyrdes. Brabrand skulde uden at sættes paa fri Fod føres ud af Landet og paa vedkommende Sted i Udlandet have udbetalt 50 Rd. Holm bortsendtes til Lübeck; han udgav senere tyske Skrifter. Om Sagernes Gang havde Regeringen gennem den fra 1798 udkommende Kollegialtidende udsendt en Række Meddelelser til Publikum.

Om *Retssagen mellem Colbjørnsen og Kammerherre Lüttichau* til Aakjær skriver Edv. Holm VI 1 S. 361, at den »har en egen Interesse dels ved de to skarpttegnede Personligheder, den drejer sig om, dels og endnu mere fordi man kan sige, at med den endte i Grunden den mere end trediveaarige Kamp om Landboreformerne. Udfaldet af denne Proces havde været ligesom et ydre Tegn paa, hvem der havde sejret«. Det var Colbjørnsen, der sejrede. Lüttichau dømtes 4. April 1791 for sin Ærefornærmelse til Mortifikation, 1000 Rd. i Bøde, Sagsomkostninger og Mulkt for unødigt Trætte. Kronprinsen fratog Lüttichau Kammerherrenøglen, han solgte sit Gods og drog til Tyskland.

Efter Kronprinsens Formæling havde Kammerherrerne Lüttichau og Beenfeldt paa Louisenlund ved Slesvig overrakt Kronprinsen og dennes Svigerfader Prins Carl af Hessen et Andragende, der noget efter offentliggjordes af Colbjørnsen ledsaget af hans »Betragtninger i Anledning af endeel jydsk Jorddroppers Klage til Hans kgl. Højhed Kronprinsen over deres Ejendommers Krænkelser ved Fdg.n om Bondestandens Frigivelse fra Stavnsbaand til Godserne og de flere udkomne Lovgivelser om Bøndernes Rettigheder og Pligter. Helligede den oplyste Menneskelighed, den borgerlige Frihed og det danske Folk«. Formaalet for Andragendet, der bar 103 Underskrifter, havde været at faa standset og ændret de sidste Aars Landbolovgivning samt at diskvalificere de Mænd, der havde tilraadet den. Colbjørnsens Formaal, som han forfulgte med al sin skarpe og patetiske Veltalenhed, var at sikre Offentlighedens Til-

slutning til Reformerne. Andragendet var blevet afgivet til Landbo-kommissionen; der oplystes nogle Uregelmæssigheder med Hensyn til Underskrivelsen og nedsattes derfor en Undersøgelseskommis-sion, for hvilken ogsaa Lüttichau maatte møde. Hjemkommen fra denne sendte han gennem Notarius en Indsigelse til Kommissionen, hvori udtaltes, at han og alle benægtede Colbjørnsens skammelige Anmærkninger over det til Kronprinsen indgivne Skrift, og at han og alle anser Colbjørnsens Forhold og dets Følger som en stor Forbrydelse mod Kongens Værdighed, Højhed og den Tillid, som enhver Undersaat hidindtil har til det kgl. Hus, hvorfor han protesterer mod Colbjørnsens Votum og Stemme i denne Sag. Generalprokurørens Svar var Sagsanlægget for Ærefornærmelse, og da Lüttichau var Adelsmand og Stævningen lød paa Domfældelse bl. a. som Tremarksmand, indbragtes Sagen straks for Højesteret, jfr. 1-2-11. Søgsmaalets Begrundelse gik ud paa, at Beskyldningen angik noget saa alvorligt som *crimen læsæ majestatis* [Majestætsfornærmelse], der medfører Ærens Tab, Fornærmeren er følgelig ifalden samme Straf, jfr. 6-4 og 6-21-2, 7. Under Voteringen, der foregik med Til-kaldelse af de ekstraordinære Assessorer, Professorerne Schlegel og Nørregaard, var der i det væsentlige Enighed om at anvende de nævnte Lovsteder, men man fandt Formildelsesgrunde, der tillod at undgaa den infamerende og derfor ikke mindst for en Adels-mand særlig haarde Tremarkstraf. Stærkest ytrede disse af Moltke, der ligesom Treschow stemte for 500 Rd. i Bøde: »Colbjørnsen beklæder et offentligt betydeligt Embede som Lovens Tolke; derfor maatte og burde hans Ord fremfor enhver andens være afvejede med det skarpeste og modneste Overlæg... jeg tror ej, at Etatsraad Colbjørnsen som Generalprokurør burde have ladet samme trykke uden mindste speciel Tilladelse fra den høje Person, den var stilet til og langt mindre endnu have ladet samme trykke med de Anmærkninger, han har tilføjet¹⁾... Han har med sit Skrift egenmægtig opkastet sig til Part og Anklager.« Det blev endvidere udtalt, at Dommerne i Injuriesager staar lidt friere, og at der var et praktisk Hensyn at tage til ikke at faa Udseende af »Partigejst«. Lüttichau havde for ikke længe siden bødet 1000 Rd. for at undgaa Tiltale for sine Udtalelser om en Fdg. om Brænde-

¹⁾ Edv. Holm gaar S. 355 ud fra, at C. fik Kronprinsens Tilladelse til Offentliggørelsen af Godsejernes »Tillidsskrift«, men det dokumenteres ikke. Imod Rigtigheden taler foruden ovennævnte Udtalelse selve Skriftet S. 43 flg., hvor C. udførlig skildrer, hvad der bestemte ham til at skrive efterat have faaet »en paalidelig Udskrift i Hænde« uden med et Ord at nævne noget hos Kronprinsen indhentet Samtykke. Dette Træk kunde da nok skærpe Jorddrotternes Frygt for Raadgivernes overmægtige Indflydelse hos den 22-aarige Fyrste, se Strejflys o. Enevældens Retsliv (1949) VII.

vinsbrænding og han havde sikkert troet paa Berettigelsen af Andragendet, der iøvrigt ikke var ført i Pennen af ham selv.

Colbjørnsen som Polemiker har vi allerede gjort Bekendtskab med i hans Kritik af Betænkningerne over Udkastet til Magistratsinstruktionen. Hans juridiske Synspunkt, at være beskyldt for crimen læsæ majestatis skød ogsaa over Maalet, da han kun beskyldtes for at have tilraadet en ensidig og hensynsløs Politik, og i Virkeligheden dømtes der kun efter Analogier. En Støtte herfor fandtes i hans Advokats Procedure, der rummede en Beklagelse af strictum jus' Strængheid. En enkelt Dommer vilde sætte Bøden til 3000 Rd. og paalægge Lüttichau under Bødetvang at give en Æreserklæring til Colbjørnsen, jfr. 6-8-6, hvad han dog erkendte ikke stemmede med Praksis, samt at Dommen skulde indføres i Notarialprotokollen, der indeholdt Indsigelsen fra Lüttichau. Omvendt blev det ogsaa foreslaaet at mortificere Stævningens Skarphed og mulktene Kammeradvokat Schönheyder for hans Udfald mod de ustævnte Medunderskrivere.

Jeg gaar derefter over til at meddele en kortfattet Oversigt over den strafferetlige Praksis, idet jeg begynder med de enkelte Forbrydelser for senere at gøre nogle Bemærkninger om almindelige Strafferetsæmner. Det kan kun komme til at dreje sig om at kaste Strejflys over Æmnet ved at omtale nogle typiske eller ejendommelige Retstilfælde og af og til citere en karakteristisk Votering.

Af de mange Tilfælde af *Manddrab* skal kun nævnes Dom 6. Okt. 1796, der anvendte Fredløshedsstraf efter 6-6-2: at flere har slaget, saaret eller skadet den Dræbte. Ole Helgesæt havde længe opholdt sig i en Hule i en Skov under Frederiksstad og Tønsberg Laugdømme og levet af Tyveri. 4 Bønder gik ud for at paa-gribe ham. Helgerud skød først for at »kvæste ham«, derpaa de 3 andre; Ole var da død, og de meldte det til Lensmanden. Det var uvist, hvilket Skud der dræbte, men mærkelig nok antoges ikke Drabsforsæt hos nogen, især mærkeligt da det anførtes, at det var en almindelig Anskuelse hos Bønderne, at man havde Lov at dræbe Helgesæt. Selvhjælpssituationen har virket formildende, og Straffen omsættes til kun 3 Aars Fæstningsarbejde. DL 6-6-13 om fuld Mandebod trende 18 Lod Sølv anvendtes ved Dom af 15. Maj 1800 paa en Mand, der af en Kvindes Skrig kunde skønne hendes Livsfare (hun blev i Virkeligheden dræbt) uden at ile til Hjælp.

Fra Colbjørnsens Kriminalstatistik vil det erindres, med hvilken Opmærksomhed han fulgte Forekomsten af Mord. Hans Udtalelser under Votering 20. Februar 1805, der drejede sig om at gøre Benaadningsindstilling vedrørende en Mand, der havde dræbt sin

Samleverske, viser, at han ikke for at forbedre Statistiken tænkte paa at lade Loven sove. Der var Flertal for kun at statuere Drab, men Spørgsmaal om Indstilling synes at være bortfaldet efter Colbjørnsens Ytringer, der faldt saaledes: »Alle Sagens Data vidner, at Delinkventens Misgerning er homicidium præmeditatum et atrox. Det er oplyst, at han i Forvejen havde truet at skyde hende, at han havde ladet et Par Pistoler hente nogle Dage iforvejen for at prøve samme, at han, da han ikke havde Raad at købe Pistolerne, fordi de var for dyre, har rensat sit Borgerskabsgevær og sat samme i Stuen hos sig, at han Misgerningsdagen vel havde været beskænket, men tillige haft tvende Timer at udsove Rusen, og at han efter denne Tid ikke har drukket mere end en eneste Sobken, at der ikke har været egentlig Trætte og Klammeri men alene en ubetydelig Ordveksling imellem dem, at han derefter gik ind i Pulterkammeret, hvorfra han hentede 6 skarpladte Patroner, at han viste Pigen ud af Stuen, aflaaede Døren, ladede Geværet, sigtede mod hende og da det brændte for, er saa nederdrægtig at bede hende om en Knappenal for at rense Fænghullet, hvorefter han erklærede, at nu vilde han skyde hende, og da hun med Sagtmodighed siger: Nej, det gør du vist ikke! besværger sit Fortsæt med Ed og itererer sit Delictum. Dersom denne Misgerning ikke er Mord, saa har Mord aldrig været begaaet, og saa staar 6-9-1 til Overflødighed i Loven. Alle Sagens Omstændigheder er graverende for Delinkventen, og alle Vidnernes Forklaringer militere imod ham. Hertil kommer det Forhold, han stod i til den dræbte, som han i det mindste fra Hjertets Side skyldte det samme som en Hustru, som havde opofret sin Ære for ham, som havde, uagtet han flere Gange paa en barbarisk Maade havde mishandlet hende, dog omgaaedes ham med Kærlighed og Sagtmodighed og ikke givet ham mindste grundede Mistanke til Jalousi, ja som selve Gerningsdagen ikke havde været i Trætte eller Klammeri med ham. Denne Omstændighed alene vidner, at hans Delictum var præmeditatum, følgelig Mord og ikke Drab. Da nu alle Sagens Data concentrere sig i at aggrave Delinkventens Reatus og ingen Omstændighed taler for at mitigere hans Straf, saa skulde jeg i denne Sag være enig med Thestrup og de øvrige Herrer, som har refereret sig til hans Konklusion, thi er Livsstraf nogetid nødvendig, og det har Erfarenhed tilfulde lært uagtet Filantropernes Teorier, da er det i en Sag af Natur som denne. Saalænge der endnu aarligen forøves Mord i D. Majestæts Stater og saalænge 6-9-1 endnu ikke er ophævet, saalænge kan Domstolene ikke undgaa at anvende samme i et casus som har en Atrocitet som dette.« Voteringens Form kalder i Erindring, at Colbjørnsen, inden han blev Rettens Formand, havde været Skrankens

første Mand, og den er beundringsværdigt gengivet af Protokolføreren. — En lignende energisk Votering mod at fritage for Livsstraf for en Karls gentagne Forsøg paa at drukne den af ham besvangrede Pige (der opnaaede Tilslutning af 2 Dommere) fremsatte Colbjørnsen 29. Marts 1810.

Justitsaktionerne efter de strænge Regler i 6-6-8, jfr. 7, om *Barnefødsel i Dølgemaal*, der sætter som Straf at miste Halsen og Hovedet at sætte paa en Stage, var hyppige. Denne Forbrydelse var, som det siges, gængs, men Tilfælde af Frifindelse var dog ikke sjældne, fordi der forlangtes fuldt Bevis for, at Fødselens Foregaaen i Hemmelighed var sket med Vilje. Paa den anden Side viser Dom 28. Marts 1797, at Artiklen anvendtes paa enhver Uforsvarlighed ved »letfærdige Kvindfolks« Barnefødsel. Om Tiltaltes Forhold i denne Sag ræsonneredes der saaledes: at hun havde fordulgt Svanagerskabet, bragte hende ikke in casu legis. Fødslen om Natten paa Landevejen var ej heller bevist at være tilsigtet, men derimod forelaa Uforsigtighed med Underbinden af Navlestrængen altsaa en Skødesløshed. Meget hyppigt skete der dog Indstilling om Straffens Formildelse med Henvisning til visse undskyldende Omstændigheder eller ligefrem til »Lovens Haardhed«, »den ældre Lovgivnings Grusomhed« (Falsen) o. l.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Strafbarheden af *Selvmondsforsøg* foreligger en Dom 20. Februar 1799, der frifandt med kun 5 mod 4 Stemmer og nogle lagde endda Vægt paa, at der var udstaaet en Tids Varetægtsarrest. Feddersen holdt paa, at fuldbyrdet Selvmord af Loven opfattes som Delikt, jfr. 6-6-21 (Hovedlods Forbrydelse og Begravelse udenfor Kirke og Kirkegaard), hvorfor ogsaa Forsøget maa straffes, hvorimod Sporon krævede positiv Hjemmel for Forsøgs Strafbarhed, da det in jure naturæ er Principet, at Forsøg ikke straffes. Fridsch endelig hævdede, at har man ikke Lovens rene Ord for sig, maa man tage Filosofien til Hjælp og den førte ham til at frifinde. Ved en senere Votering 13. Marts 1807 var der ikke Tvivl om, at Selvmordsforsøg ikke straffes.

Vedrørende *Ærefornærmelser* kan nævnes Dom 4. Juni 1799, der under megen Tvivl statuerede, at en Søn kunde paatale Ærefornærmelser mod sin afdøde Fader og opnaa Dom til Bøde og Mortifikation (lydende paa, at Fornærmelsen ikke burde komme Afdødes efterladte til Forklejnelse i nogen Maade paa gode Navn og Rygte). Her paaberaabte Feddersen sig principia juris universalis Støtte for Ansvar samt 2-10-2 om Ligprædikener.

For Retsanvendelsen vedrørende *Tyveri* var det et vigtigt Æmne at afgrænse dels simpelt Tyveri, der straffedes efter den nye Fdg. af 20. Februar 1789, overfor de i ældre Love anførte gro-

vere Former for Tyveri dels Tyveribegrebet efter DL. I Votering 9. Nov. 1791 fremhævede J. E. Colbjørnsen, der deltog som ekstraordinær, at der for at anvende Fdg. 4. Marts 1690 paa Tyveri om Natten skal være konkret sikker Formodning om morderisk Hensigt, saaledes at det i paagældende Sag blev uden Betydning, at Tyven havde taget en Pennekniv; saaledes faldt ogsaa Afgørelsen ud. Ifølge Dom 3. April 1793 var Tyveri paa Marken af en Kvie at anse for groft Tyveri. Indstigning gennem en ituslaaet Rude om Natten var ifølge Dom 30. Juli 1793 simpelt Tyveri. En i Kirken begaaet Tilegnelse af Alterbog og Messeskjorte straffedes den 14. Dec. 1795 som Tyveri, skønt det under Voteringen fremhævedes, at DL betegner dette Forhold som Kirkerøveri. Derimod fulgte man Lovens Betegnelse af ulovlig Omgang med Hittogods som Tyveri, jfr. 5-9-2. I Votering 7. Juni 1797 var der Enighed om, at den der paa sin Grund optog en tilløbende Hoppe uden at oplyse den, blev Tyv efter 5-9-2, jfr. Fdg. 1789. Dom 10. Nov. 1801 viser imidlertid, at saadant Forhold vel ansaas at »være Tyveri«, men dog ikke straffedes med ordinær Tyvsstraf, men med lavere arbitrær Straf.

Endnu skal omtales nogle Sager om Krænkelse af *Trykkefriheden*. Før Fdg. 27. Sept. 1799 er der navnlig at mærke Dommen angaaende Malthe Conrad Bruuns Skrift »Vækkeren«. Da Bruun ikke havde navngivet sig, var Tiltalen rettet mod Bogtrykkeren, og den gik ud paa at have lagt oprørsk Hensigt for Dagen i nævnte Ugeblad, der just udkom under et Opløb i Hovedstaden i Anledning af en Strid mellem Laugsmestre og Svende. Ved Hof- og Stadsretten var der mulktet med 200 Rd., og dette stadfæstedes af Højesteret. Ifølge Edv. Holm VI 2 S. 213 blev denne Sags Gang igennem Retterne fulgt med stor Spænding af Publikum, idet den toges som en Prøve paa, om man havde faaet virkelig Skrivefrihed. De Planer, der 1793 havde været fremme om Pressefrihedens Indskrænkning, havde Chr. Colbjørnsen talt imod. Retten paa sin Side tog Sagen med overordentlig Grundighed. 13 Dommere medvirkede, og Referatet af Voteringen, der begyndte 30. Marts 1795, lægger Beslag paa 39 meget tætskrevne Sider i Protokollen — et Bevis paa Tidens Tilbøjelighed til bred Ideudvikling. Domfældelsen skete med kun een Stemmes Overvægt. Dog spillede ogsaa rent processuelle Overvejelser en Rolle, idet nogle ikke mente, at man efter Tiltalens Indhold, der kun angik Oprørskhed, kunde straffe for »Overtrædelse af Trykkefriheden, idet Skriftet kunde forvolde Ulemper«. Flertallet antog dog dette, da Deliktet var homogent med det paastævnte og mindre end dette. Spørøn fremhævede det meget mistænkelige i, at Bladet i Løbet af en 8 Dage

udsendte 3 Eksemplarer samtidig med »Tømmersvendenes Opstand« og med den mærkelige Titel. »Vækkeren« fremtraadte som et abstrakt ræsonnerende Skrift, og i saa Henseende fremførte Fridsch den Realitetsbetragtning, at han fandt mest Grund til at bebrejde Forfatteren utidig Oplysning overfor den uforstaaende Almue. »Desværre er det notorisk,« bemærkede han, »at Almuen ikke kan fatte de abstrakte Begreber. Et talende Bevis er de urigtige Begreber, Bondealmuen hist og her skal have gjort sig om de i senere Tid til deres Fordel udkomne Forordninger, og hvorefter man endog her i Højesteret har kunnet spore Følgerne i forekommende Sager imellem dem og deres Husbønder.« Han stemte dog for Frifindelse, fordi den subsidiaire Aktion burde være »et fra corpus delicti uadskilleligt factum«. Bruuns Skrift »Bevis at en monarkisk Regering ikke er forbundet at bortgive Embeder efter de søgendes Duelighed«, for hvilket Bogtrykkeren Seidelin var frifundet i 1. Instans, rantes ved Dom 16. Januar 1799 med en Bøde paa 300 Rd. Flertallet fremkom kun ved Justitiarius' Dobbeltstemme, og Tvivlen angik, om det turde antages, at Hensigten havde været at gøre Regeringen forhadet.

Fdg. 27. Sept. 1799 anvendtes med Tilbagevirkning paa det iøvrigt under 6-4-9 henførte Forhold, der var begaaet af M. C. Bruun ved Offentliggørelsen af »Aristokraternes Katekismus«, »Tria juncto in uno« og to andre Skrifter. Hof- og Stadsrettens Dom, der kun havde domfældt for det første Skrift, blev frafaldet, og Højesteret dømte ham 19. Dec. 1800 til Forvisning fra Kongens Riger og Lande. Fremdeles kan nævnes de Domme, der stammer fra Ørstedes Tid i Overretten, og som interesserede ham saa meget, jfr. »Ø. som Dommer« S. 58 og 69. Seidelin, der først var frifunden for i »Dagen« at have skrevet udenom Censor, uagtet han var under personlig Censur, fik 8. Maj 1805 sit Privilegium som Bogtrykker forbrudt; alle var enige om, at i hvert Fald Bødeansvar var paadraget. For sit Vedkommende ytrede Colbjørnsen: »S. fortjener ingen Skaansel.« Dommen over Skougaard og Schönberg af 9. Maj s. A. var en Stadfæstelse, medens Dommen 14. Januar 1807 over Seidelin skærpede Straffen fra Bøde til Vand og Brød. 5 Dominere, hvoriblandt Colbjørnsen, vilde i Stedet for Bøde give 3 Maaneders Forbedringshus.

Disse sidst omtalte Straffesager giver nærmest Indtryk af større Strængighed hos Højesteret end hos de underordnede Instanser, men der forekommer dog mange Tilfælde, ikke blot af Frifindelser med Forkastelse af et i Underinstansen anvendt Bevisgrundlag men ogsaa af mildere Strafudmåling. Et stærkt Eksempel er Dom 2. Maj 1790 i en norsk Tyverisag. Hjemtinget havde idømt livsvarigt Tugt-

hus, Lagtinget lige Straf i 5 Aar, og ved Højesteret blev Straffetiden nedsat til 1 Aar, hvilket endog skyldtes Omvotering fra 2 Maaneder, efterat Jacobi havde hævdet, at der maatte være større Sikkerhed for de norske Fjeldhuse, hvorom der i Sagen var Tale. Gennem sine Indstillinger og Udtalelser om Benaadning havde Retten en stærkt benyttet Adgang til at virke for Tilbagetrængen af det officielle paa Afskrækkelse sigtende Straffesystem. I Assessor Falsen havde man en principiel Modstander af Dødsstraffen: »Livsstraffen er upassende i alle Tilfælde, uden hvor den er nødvendig for Statens Sikkerhed,« ytrede han i Votering 16. Maj 1795.

Sætningen om *mildere Straffeloves Tilbagevirkning* blev anerkendt i Dom 14. Maj 1796, der angik Appel af Dom om et i 1783 begaaet Tyveri til Paakendelse sammen med et nu begaaet. Fdg. 20. Februar 1789 fandtes her anvendelig efter mange Præjudikater og efter den Grundsætning, at man in criminalibus skal følge mildeste Mening.

I Dom 29. Juli 1797 ansaa Højesteret sig for kompetent til at dømme for 2. Gang begaaet Tyveri, uagtet der allerede for et tidligere Tyveri var dømt for 2. Gang begaaet Forbrydelse, idet denne Dom fejlagtig havde taget Hensyn til en Politimesterkendelse om Tyveri, der ikke regnedes for en egentlig Tyveridom, men som det undertiden siges for »en Rettelse«.

Det er allerede nævnt, at der arbejdedes med *arbitrære Straffe*. Nogle Eksempler skal anføres paa Lovens Udfyldning ad denne Vej. James Sullivan idømtes 30. Juni 1792 3 Mdr. Fæstningsarbejde for at have forsøgt at bortføre Negre fra St. Thomas. Dette delictum innominatum kunde vanskelig henføres under noget i Loven, men da det drejede sig om Indgreb i Ejendom, var det dog upaatvivlelig et Delikt, der derfor maatte straffes arbitrært. Kammeraadinde Duus paa Hals Ladegaard havde huset en for Drab tiltalt undvegen Delinkvent, og da Forholdet fandtes strafværdigt, anvendtes Bøde 50 Rd. (Dom 14. Juni 1793). Et Bud hos Kongens Foged havde under Arrestforretning hos M. Brabrand øvet Vold mod denne, da han i Fogdens Forfald skulde passe paa B., der iøvrigt tidligere paa Dagen havde slaaet ham. Straffedes med 8 Dages Fængsel paa Vand og Brød (Dom 3. Maj 1794). Efter Københavns Brand anbragtes Slutteriets Beboere sammenpakkede i Stokhuset, 4 i et Værelse, og nogle af Gældsarrestanterne nægtede at give Plads for en femte. Der var Tvivl om Strafbarheden og Dommen 23. Nov. 1795 faldt ud til en arbitrær Bøde af 10 Rd.

Dom 26. Juli 1797 straffede for *Ildspaesættelse* paa eget Hus for at lukrere ved Forsikring og Folks Godgørelse. Da 6-19-1 kræver, at Huset er en andens, maatte arbitrær Straf af 4 Aars Fæstnings-

arbejde anvendes. T. havde øvet Vold mod sin Svigermoder. I Stedet for Lovens trende 6 Lod Sølv for Stavshug, Benshug og Jordskuf straffede Dommen af 9. Juni 1796 med 6 Mdr. Tugthus, »da han var bedre tjent med korporlig Straf«.

At den *sindssyge* var straffri men, hvis han frembød Fare maatte undergives Sikkerhedsforanstaltninger, var en utvivlsom Ting, men Erkendelsen af Sjælstilstande som sygelige var mere tilbageholdende end nu om Dage. Naar f. Eks. Dom 13. Januar 1807 anvendte almindelig Straf paa en 56-aarig jydsk Kvinde, der »af Lyst til selv at miste Livet« med en Kniv havde skaaret Halsen over paa et 4 Aar gammelt Barn, der kom ind til hende, idet hun ikke ansaas for afsindig, da hun for Retten havde afgivet ordentlig og sammenhængende Forklaring, er det sansynligt, at man nu i et saadant Tilfælde vilde komme til Utilregnelighed paa Grund af Sindssyge. Men ganske vist var Fdg. 18. Dec. 1767, der hjemlede den haardeste Frihedsstraf og gentagne Kagstrygninger, netop givet for saadanne Forbrydelser. I Votering 9. Nov. 1791 siges det med Henvisning til denne Fdg., at Lovgivningen regner med et Slags Folk, som er i Vildelse og dog kan straffes. Ved denne status intermedius anvendtes arbitrær Straf nemlig i paagældende Tilfælde livsvarigt Arbejde og Forvaring i Christiania Tugthus for Vold mod Tiltaltes Moder. Paa lignende Maade dømtes en Kvinde 29. Aug. 1796 til livsvarigt Arbejde i Københavns Tugthus for at have bragt Ild hen til to Gaarde og lagt den fra sig paa et farligt Sted, men selv talt derom til Ejeren. Graah ytrede her: »Denne Sag er et Bevis paa hvor umulig det er for Lovgiveren at forudse alle Tilfælde. Tiltalte er ej rasende som 1-19-7 taler om, da hun har kunnet svare for Retten. Friheden bør hun ikke beholde, da hun er farlig. 6-6-17, 18 straffer med ekstraordinær Straf, fordi den taler om mindre Frihed og Loven supponerer Grader. Tiltalte er Taabe og vanvittig, bør altsaa anses som besiddende en mindre Grad af Frihed, hvorfor ogsaa en Straf som Birketingsdommen har bestemt, synes passende.« I Tilfælde, der blot efter en moralsk Dom fandtes mindre tilregnelige, nøjedes man med at anbefale Benaadning, saaledes i en Dom 8. Maj 1797 angaaende Ildspasætelse begaaet af en 68-aarig Mand, der straks tilstod. Han straffedes under Dissens med normal Straf og indstilledes til Formildelse, idet hans Enfoldighed ikke kunde fritage ham for Straf.

II

1814—49

TRÆK AF TIDSRUMMETS LOVHISTORIE

Person-, Familie- og Arveretten var i disse Enevældens sidste 35 Aar ikke Genstand for dybtgaaende Ændringer men udbyggedes dog i forskellige Retninger. Under 29. Marts 1814 anordnedes der om Bekendere af den mosaiske Religion altsaa ikke fra et Racemen fra et Religionssynspunkt, at Jøder skulde stilles lige med de øvrige Undersaatter i retlig Henseende, hvoraf fulgte, at de rabinske Forskrifter og Vedtægter tabte Gyldighed, ligesom dansk eller tysk Sprog og vor Tidsregning skulde bruges i Dokumenter og Protokoller; Opholdstilladelse for Indvandrere maatte dog erhverves. Den 29. Juli s. A. fremkom de grundlæggende Bestemmelser om Skolevæsen for Landet, Købstæderne og København med Forpligtelsen for Forældre og Værger til at lade Børnene søge Skolen. Pl. 27. Dec. 1842 tillod Baptister at udgøre en særegen Menighed i Fredericia men undergivne den almindelige Daabstvang, som det viste sig vanskeligt at gennemføre. En personlig Forpligtelse til under Retstab at fremstaa for Retten efter Indstævning paalagde Pl. 14. Februar 1821 de med Ordens- eller Hæderstegn benaadede eller Personer med Rang, Charge eller anden Værdighed og henviste i saa Henseende til Grundsætninger i D.L. og i Trykkefrihedsforordningen om Pligt til at forsvare »den særdeles Agtelse«, nogen nyder. Til Beskyttelse af de umyndige og mindre-aarige paalagde Fdg. 24. April 1839 Medkontrahenten en Pligt til at forvisse sig om den foregivne Alder eller om Samtykke, saaledes at nogen Ret til Erstatning kun erhvervedes, hvor en Øvrighedsundersøgelse talte for grundet god Tro i denne Henseende. Den Fritagelse for Strafansvar, som Fdg. 26. Oktober 1804 i Forbindelse med særlige Formregler havde indført, faldt bort sammen med disse Regler, der havde foranlediget grove Falsknerier. Pl. 10. April 1841 foreskrev en almindelig Kundgørelse for at sætte den af Øvrigheden umyndiggjorte, Fallenten eller den opbydende ud

af Raadigheden over sit Gods og angav Virkningen af Kundgørelsens Mangel; herved blev en bestaaende Retsuvished afhjulpet.

Moderen til det uægte Barn fik ved Pl. 6. Dec. 1839 sin Stilling forbedret ved Alimentationsforpligtelsens Forlængelse fra det 10. til det 14. Aar, og Fdg. 30. April 1824 samlede Reglerne om Ægteskabsindgaaelse med Tilføjelse af enkelte nye Regler som om Nødvendigheden af Samtykke for den mindreaarige Brudgom. Indehaveren af en Skilsmisserdom fik ved Dommens Forkyndelse for Modparten Adgang til efter 8 Uger at indgaa nyt Ægteskab, hvis Ankestævning ikke udtoges, jfr. Fdg. 23 Maj 1827, og paa det familieretlige Omraade gik endelig Pl. 19. Nov. 1828 et Skridt bort fra ældre Tids mere omfattende Solidaritet indenfor Slægten, idet Frændernes Pligt efter 1-19-7 til at forsørge den afsindige indskrænkedes til Forældre overfor Børn og omvendt under Hensyn til deres hele økonomiske Forfatning.

For Testamenter krævede Pl. 8. Januar 1823 Oprettelse for Notarius publicus med to Vitterlighedsvidner og deres Attest om fuldkommen Fornuft eller Tingsvidne herom, hvilke Regler gik over i den store Fdg. 21. Maj 1845 indeholdende nogle Forandringer i Lovgivningen om Arv, der særlig ændrede Arvedelingsordningen i D.L. I denne Fdg. indgik ogsaa med nogen Ændring Fdg. 22. Nov. 1837 om Selvejrbønders Ret til at testere over Gaarden til et af Børnene mod et moderat Vederlag til de andre Børn og saadanne Ægtefællers Ret til at tillægge hinanden Gaarden, hvilke Bestemmelser ved Pl. 17. Marts 1847 modtog en yderligere Udvidelse; landboretlige Overvejelser var naturligvis her de ledende.

Ogsaa indenfor *Formueretten* gjorde sidstnævnte Overvejelser sig gældende. Man vedkendte sig ubetinget de jordpolitiske Grundsætninger som i den store Tid umiddelbart før det første af de i denne Bog behandlede Tidsrum og i dettes Begyndelse beherskede Lovgivningen. Fdg. 9. Marts 1838 om Retsforholdet mellem Jordrotter og Fæstere fastslog med Udgangspunkt i D.L. 3-13-1 og 2 paa en skaansom Maade, i hvilke Tilfælde og med hvilken Fremgangsmaade Fæsteren kunde miste Fæstet ved sin Misligholdelse, og hvorledes Vederlag for Hoveriets Ophævelse og for overladt Tiende kunde inddrives. Ifølge Plakaten af s. D. kunde den hoverifrie Gaard ingensinde gøres hoveripligtig eller en Hoveripligt udvides i Omfang. Fdg. 27. Maj 1848 om Forbedring i Husmænds og Indersters Kaar beskæftiger sig ligeledes med at begrænse Pligtarbejdet, der ikke fremtidig maatte udgøre Vederlag for Brug af Hus eller Stue, med Vilkaarene for Opsigelse af Livsfæste af Hus og med Normering af Dagarbejde og Kontrakter om Brug af Hus eller Bolig. Formaalet fremgaar af Fdg.s Titel. Paa Landboforhol-

denes heldige Udvikling sigtede ogsaa Pl. 24. Maj 1843, der forbød ved Eksekution af Landejendomme at skille Ejendommens Afgrøde m. v. fra denne, og Pl. 21. April 1847 der krævede mere end 50-aarige Brugskontrakter om Parceller behandlet som Salg ved Tinglæsningen. For Jordejendomme i Almindelighed gjaldt Fdg. 25. Nov. 1831, der med Hensyn til Forpagtnings- eller Lejekontrakter krævede Tinglæsning overfor Panthaverne, naar de var af længere Varighed. Provinsialstænderne, hvis Medvirken siden 1835 spillede en væsentlig Rolle i Lovgivningsarbejdet og var af kendelig Betydning for dets Fremme, havde ogsaa taget Initiativet til den betydningsfulde Fdg. om Registrene over Skøde- og Panteprotokollerne af 8. Marts 1845, der sikrede den tekniske Side af Ejendomsrettighedernes Hævdelse. I nær Forbindelse hermed stod Pl. 22. April 1817, hvorefter Udslettelse af Pantebogen uden videre kunde ske af de yngre Prioriteter, der forblev udækkede ved offentlig Auktion, og naar Ejendommen efter forgæves Auktion af Skifteretten udlagdes Panthaveren. Realkredittens Tarv tjentes ved Fdg. 28. Juli 1841, der indførte Tinglæsning gentaget ved Flytning og Vitterlighedsvidner til Stiftelse af Generalpant og Pant i Tingsindbegreb eller Underpant i Løsøre og en Karenstid med Hensyn hertil paa 6 Uger inden Debtors Fallit. Ved Landejendomme kunde Pantsætningen udvides til Besætning og Inventar som Tilbehør. En bestaaende Tvivl om privilegerede Fordrings Fortrin for Underpant i Løsøre ogsaa ved Eksekution eller Udpantning løstes ved Pl. 14. Maj 1834 i bekræftende Retning. I Pengeomsætningens Interesse gaves almindelige Regler om Mortifikation paa bortkomne Gældsbreve ved Fdg. 7. Februar 1823 og om trasserede Veksler ved Fdg. 18. Maj 1825.

En *Straffelovgivning* som den dagældende, hvis Grundlag var den paa endnu ældre Recesser og endog Jydske Lov hvilende Christian den femtes danske Lov, trængte usigelig til Reform. Den forrige Periode havde ikke bragt ret meget, men betydelig mere tilfaldt det denne Periode at yde, der vel nok var den frugtbareste Menneskealder i dansk Straffelovgivning. En Del af Kancelliets Reformarbejde havde Hensyn til det pönitentiære altsaa Strafarterne og Maaden for Strafudstaaelsen. Fængsel paa Vand og Brød blev saaledes ved Fdg. 12. Juni 1816 formildet i Afsoningen ved Indførelse af Mellemfrister paa 5 Dage efter hver 5. Dag og i visse Tilfælde Mellemfrister af 1 eller 2 Dage, saaledes at der i Mellemrummet gaves Frihed eller anvendtes Fængsel paa sædvanlig Fangekost. Varigheden af det til Bøders Afsoning efter Fdg. 6. Dec. 1743 § 15 anvendte Fængsel paa Vand og Brød, der maksimalt kunde anvendes i 28 Dage, nedsattes til det halve. Forbedringshus-

straf af indtil 6 Maaneders Varighed omsattes til Fængsel paa Vand og Brød efter Forholdet af en Maaned til 5 Dage. Efter Lægeattest kunde der gives Lettelse i Fuldbyrnelsen ved Anvendelse af simpelt Fængsel i den firdobbelte Tid. Personer under 18 Aar eller over 60 Aar skulde i Stedet udstaa Fængsel paa sædvanlig Fængeskost i et paa samme Maade forlænget Tidsrum, og for frugtsommelige og diegivende Kvinder skulde Udstaaelsen udsættes. Om de antike Strafarter Boslods Forbrydelse, Straf paa yderste Formue og Jords Forbrydelse bestemte Fdg. 24. Sept. 1824, at førstnævnte Straf bortfaldt uden Erstatning, hvor den var forbunden med Straf paa Liv og Lemmer, livsvarigt Frihedstab eller Landsforvisning (Fredløshed), men at den ellers omsattes til Frihedstab i 1—3 Aar og forholdsvis mindre ved Forbrydelse af en vis Del af Bosloden. Hovedlods Forbrydelse efter 6-6-21 for Selvmord bortfaldt uden Erstatning, og dette Forhold blev altsaa straffrit. Den anden af de nævnte Strafarter afløstes af Fængsel paa Vand og Brød fra 2 Gange 4 til 4 Gange 5 Dage, og forsaavidt den anvendtes for Hor, skete nogle Modifikationer i Straffen for dette Forhold. Jords Forbrydelse, der undertiden var forbunden med Straf paa Liv og Boslod, bortfaldt uden Erstatning. Ved Fdg. 30. Marts 1827 ophævedes Landsforvisningsstraffen, og for en Række Straffebud med denne Straf særlig i D.L. substitueredes Frihedsstraffe. Efter Tryk-kefrihedsfdg. 27. Sept. 1799 skulde der kunne anvendes Statsfængsel paa Christiansø; den politimæssige Udbringelse af Riget var naturligvis forbeholdt. Endelig gaves der ved Fdg. 16. Nov. 1836 tiltrængte Regler om Afsoning af Bøder og visse andre Pengeforpligtelser (Underholdningspenge til uægte Børn eller til forladte eller fraskilte Hustruer). Afsoningen, der traadte i Virksomhed, naar Inddrivelse havde været forgæves, skulde ske med Fængsel paa Vand og Brød efter en Skala, hvis højeste Beløb 400 Rbd. svarede til 6 Gange 5 Dage. For det overskydende kunde der bestemmes Gælds fængsel, 1 Maaned for hver 100 Rbd. og højst 2 Aar. Hvor Afsoningen med Vand og Brød efter den paagældendes personlige Stilling vilde være en uforholdsmæssig haard Afsoningsmaade (altsaa bortset fra legemlig Svaghed og de andre i Fdg. 12. Juni 1816 nævnte Forhold) kunde Overøvrigheden anvende simpelt Fængsel i firdobbelt Tid. Samme Regel dog uden Gælds fængsel eller sidstnævnte Modifikation anvendtes ved Underholdsbidrag dog for mindst $\frac{1}{2}$ Aar. Paa Tvangsmulkter paalagt overfor det offentlige anvendtes samme Regel første Gang dog kun med 5 Dage, hvorefter 4 Uger skulde hengaa.

I Forbindelse med Fængselvæsenet staar Pl. 16. Juli 1817, hvorved den nylig givne Pl. 31. Aug. 1813 om Forbrydelser i Tugt- Rasp-

eller Forbedringshuset i København blev suppleret, da Erfaring havde vist den utilstrækkelig. Straffen for Sammenrottelse med Udøvelse af Vold skulde være paa Livet med Hovedet at sætte paa Stage og Kroppen at henlægge paa Stejle og Hjul. Ligesom Komplotbegrebet blev udstrakt til de i fjerneste Maade medvirkende, gjordes det strafbart med Livsstraf ikke at søge Udførelsen hindret, og med anden Straf under Undersøgelsen at søge at lægge Skjul paa Sandheden, medens omvendt Benaadning stilledes i Udsigt for Fanger, der modvirkede Foretagendet. En Standret af 3 Dommere fra de københavnske Retter skulde øjeblikkelig træde i Virksomhed, og Indstævning til Højesteret vilde kun under særdeles Omstændigheder blive besluttet af Kongen, der eventuelt vilde give særlige Bestemmelser om Sagens Behandling for Højesteret. Straks efter Kongens Resolution skulde Fuldbyrdselsen ske¹). Aaret efter suppleredes denne Plakat med Fdg. 11. Marts 1818 angaaende yderligere Straffebestemmelser for Fanger, der undviger fra Straffeanstalterne og derefter begaar nye Forbrydelser, samt for dem, der gør sig medskyldige i slig Undvigelse. For det sidstnævnte Forhold fastsattes Straf af Arbejde fra 2 til 10 Aar og for at huse og hæle den undvegne fra 8 Maaneder til 2 Aar og Mulkt i Tilfælde af Skodesløshed og Ligegyldighed i denne Henseende. Fangen selv fik sin Straf for den nye Forbrydelse skærpet.

En vis Udvidelse af det strafbares Omraade fandt Sted ved Fdg. 4. August 1819 angaaende Forpligtelsen til at sørge for at frelse skindøde og andre, som er i Livsfare, idet det under Ansvar af Bøder eller, hvor en særlig Pligt paahvilede, højere Straf paalægges ikke blot at søge den i Vandet sunkne optaget og den hængte nedtaget samt at anvende foreløbige Hjælpemidler — hvilket i § 1 siges baade efter Sagens Natur og vore Loves Grundsætninger at være almindelig Borgerpligt — men ogsaa at tilkalde Lægehjælp og gøre Anmeldelse til Øvrigheden. Fdg. 7. April 1819 viser en lignende forsigtig Motivering af et Straffebud, der ikke forhen var udtalt i Lovgivningen. Den strænge Straf i D.L. 6-19-1 — at have forgjort sin Hals og enten brændes eller stejles foruden Bøde og Boslods Fortabelse — der paadrog ved at sætte Ild i en anden Mands Hus eller Skov med Vilje, var i Praksis analogisk anvendt paa at sætte Ild paa eget Hus for at øve Assurancesvig. Det var heldigt at faa dette kundgjort og uden at optage Spørgsmaalet om Forholdsmæssigheden i det hele af nævnte Straf, udtales Reglen som noget, der stemmer med »rigtig Lovfortolkning«.

De sociale Ulemper, som Straffelovgivningen bekæmpede ved

¹) Om denne Plakats Forhistorie se min Biografi af A. S. Ørsted (1933) S. 129.

Hjælp af Reglerne om Løsgænger og Betleri, fremkaldte Fdg. 21 Aug. 1829, der udtrykker Haabet om ved Formildelse af de tidligere Straffebud og et rigtigere Forhold mellem Straffen og enhver Forseelses Beskaffenhed og Grad at ville virke til en kraftigere Overholdelse af denne Lovgivning. Løsgængere ifaldt anden Gang Forbedringshusstraf fra 1 til 2 Aar, og ved hver ny Gentagelse skulde Straffen fordobles. Betleri naaede samme Straffesats ved 4. Straf og med samme Udsigt til Fordobling. Mildhed kunde der altsaa kun være Tale om relativt til den ældre Ordning, og økonomiske Hensyn havde ikke tilladt Opførelse af en stor Tvangsarbejdsanstalt. Nogle Aar senere naaede man dog frem til den store Straffelovgivning, hvortil Generalprokurør Ørsteds Navn særlig er knyttet. Ved Anordn. 4. Oktober 1833 normeredes Straffen for de Forbrydelser, hvorved andre angribes paa Legeme og Frihed altsaa et praktisk vigtigt og til Reform meget trængende Omraade. Pl. 14. Maj 1834 gav Hjemmel til Anvendelse af Forbedringshusarbejde i Stedet for Rasphus eller Fæstningsarbejde for anden Gang begaaet Tyveri og nogle andre Lempelser i Tyveristrafen. Den 11. April 1840 kom den store Fdg. angaaende Straffen for Tyveri, Bedrageri, Falsk og andre dermed beslægtede Forbrydelser og den 15. s. M. Fdg. angaaende Straffen for falsk Vidnesbyrd og anden Mened m. m., den 26. Marts 1841 Fdg. om Straffen for Brandstiftelse. Den forestaaende Aabning af Jernbanen mellem København og Roskilde, der vilde blive efterfulgt af andre Anlæg, foranledigede Fdg. 5. Maj 1847 om Straf for forsætlig eller uagtsom Beskadigelse af Jernbanen med Tilbehør eller for farlige Handlinger med Hensyn dertil. Endnu er kun at nævne Fdg. 23. Maj 1840, der paa forskellig Maade modificerede Fdg. 12. Juni 1816 om Straffen af Fængsel paa Vand og Brød, og Pl. 24. Sept. 1841 om Straf for dem, der findes i Besiddelse af stjaalne Koster og uden at være overbevist om svigagtig Omgang har vist Mangel paa tilbørlig Agtsomhed. Straffen for dette Forhold, der forudsattes hverken at kunne dømmes som Tyveri, Hæleri eller ulovlig Omgang med Hittegods, var normalt Bøde men kunde dog stige til Fængsel paa Vand og Brød i 4 Gange 5 Dage.

Paa *Retsplejens* Omraade viser Gennemgangen Tilgang Aar for Aar af nye Bestemmelser, der føjer sig ind i Systemet for henholdsvis den borgerlige Retspleje og Straffeprocessen. I den førstnævnte var der paa Skriftlighedens Grund en tydelig Bestræbelse for Bekæmpelse af Tendensen til Langsomhed, i den sidstnævnte gik Bevægelsen i Retning af en Koncentration i Dommerens Virksomhed. Sportelreglementet af 22. Marts 1814 var af omfattende praktisk Betydning, da Underretsdommerne udenfor København løn-

nedes af Sportlerne, der omfattede alle Forretningerne paa Retskontoret og kun for en mindre Del tilfaldt det offentlige. En almindelig Lov, dog ikke for Straffesagerne, gaves ved Fdg. 16. Januar 1828 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleje, der som Titlen antyder gik i Sporene af den ligelydende Fdg. 3. Juni 1796, efterat der, som Indledningen siger, havde indsneget sig betydelige Misbrug med Hensyn til dennes Overholdelse, saa at der trængtes til en Indskærpelse og supplerende Regler. Den 25. s. M. udkom Fdg. om en hurtigere Rettergangsmaade i Sager om klare Gældsfor- skrivninger paa Grundlag af Vedtagelse herom, saaledes at kun visse Indsigelser kunde fremsættes, og alle Frister afkortedes. I samme Retning gik Fdg. 20. Okt. 1819 om summarisk Procesform, nemlig politiretsvis Behandling af Sager om mundtlige Fornærmelser i Ord og Gerning, forudsat at der ikke nedlagdes Paastand om 3 Marks Bøde. Paa Hurtigheden sigtede ogsaa Fdg. 15. Januar 1817 om Ankefristerne i private Politisager, Sø- og Gæsteretssager og Pl. 2. Juni 1819 om Stævningers Forkyndelse i de efter almindelig Anordning anteciperede Sager for Højesteret, eller naar Oprejsning var erhvervet. Naar Fdg. 6. Aug. 1824 for mindre betydelige Gældssager indførte en særlig Procesmaade med Vejledningspligt for Dommeren, indeholdt denne tillige den Forskrift, at intet unød- vendigt Ophold maatte taales.

Indenfor den borgerlige Retspleje kan yderligere nævnes: Fdg. 28. Aug. 1816 om en Øvrighedskontrol med Samfrændeskifter, Fdg. 2. April 1817 om hvorledes der skal forholdes med forladt Arv og med det, der paa Skifte udlægges Kreditorer men ikke afhentes af dem, Fdg. 3. Juni 1818 om forskellige Ordensforskrifter for Auk- tioner i Sterv- eller Konkursboer, Kanc. Pl. 23. Juli 1819 om, at Fordringer, der i Konkursboer er privilegerede fremfor simple Haandskriftskrav, ogsaa har Fortrin for Underpant i Løsøre, Kanc. Pl. 21. Januar 1820 om Eksekutionskraft for Retsforlig, Pl. 20. April 1825 om det offentliges direkte Inddrivelse af Omkostningerne i beneficerede Sager, naar disse er paalagt Modparten, Fdg. 11. Sept. 1833 om den Betalingsfrist, der bør tilstaas Købere ved Auktioner over faste Ejendomme, der sælges til Kreditorernes Tilfredsstil- lelse, og om Bortfald af Debtors Løsningsret i udlagt Gods, Pl. 21. April 1824 om Mulktansvar for Skifteforvaltere, der forhæler Bobehandlingen, Kanc. Pl. 28. Maj 1825 om politiretsvis Behandling af Sager om Underholdsbidrag til uægte Børn. Fdg. 11. Aug. 1819 ændrede Reglen i Fdg. 23. Dec. 1735 om Mulkt for unødig Trætte som et Appendiks til Paalæg af Sagens Omkostninger og foreskrev individuel Afgørelse af, om dette Ansvar burde paalægges en Part, der efter Retfærdigheds Grundsætninger maatte dømmes til at

betale Modpartens Procesomkostninger; for Højesteret var dette iøvrigt allerede hjemlet ved Fdg. 23. Jan. 1807. Mulktens Størrelse sattes ved Højesteret til 40 til 200 Rbd. Kanc. Pl. 30. Nov. 1821 bestemte om Forfølgningerne af Arrest paa Udlændings Person eller Gods, at Værnetinget var der, hvor Arrest var foretaget — eventuelt først foretaget — at Ihændeleveren af Godset eventuelt kunde indstævnes, og at Debtors Fallit i Udlandet ikke hindrede Eksekution i det arresterede. Om Behandlingen af en bortebleven Persons Formue og hans Stilling som Arving i et Bo gaves udførlige Regler i Fdg. 11. Sept. 1839. Fdg. 17. Februar 1847 indskrænkede den Tid, hvori en Kreditor kunde holde en Debitor i Gældsfængsel; Maksimum blev herefter 3 Aar. Dette Fængsel var et Tvangsmiddel men ingen Kompensation for Gælden, der altsaa ikke bortfaldt ved Anvendelsen deraf. Betydningsfulde Regler angaaende Tvangsmidler til Gennemførelse af Domme om at foretage eller efterlade en Handling gaves ved Fdg. 6. April 1842. Den antikverede Form for Formaningstalen ved Eds Aflæggelse i Retten blev afløst af en ny ved Fdg. 25. Juni 1842 jfr. for Jøder Fdg. 10. Maj 1843.

Indenfor Strafferetsplejen kan nævnes Pl. 25. Jan. 1816, hvorefter de givne Regler om Appelfrister var uanvendelige i Justitsager (Straffesager med Aktor), og Fdg. 13. Okt. 1819 der i Almindelighed kræver hurtig Behandling af Justitssager og indskærper Dommerens Oplysnings- og Afhøringspligt. Fdg. 29. Nov. 1837 gav Regler om Jurisdiktionsforholdene i kriminelle Sager og om Ekspedition af Sagers Indstævning for højere Ret. Særskilte udførlige Regler gaves ved Pl. 26. Juli 1837 for Processens Form i Skovforbrydelsessager, hvori der bl. a. forekom den Bevisregel, at Angivelse for Skovtyveri eller anden Forbrydelse mod Skovanordningerne under Eds Tilbud, »naar der for de ommeldte Forbrydelser er Kendsgerning«, kræver Benægtelse ved Ed, hvis Domfældelse skal undgaas, hvilket var en Skærpelse af Pl. 6. Juni 1788 § 2, der i dette Tilfælde tillige krævede Sigtelsesed aflagt af Angiveren. Fdg. 16. Dec. 1840 bestemte, hvornaar Appel til højere Ret af Straffedom skulde ske enten efter Domfældtes Begæring eller ved Øvrighedens Initiativ, der ved Dødsdomme var bundet. I Forvejen havde Pl. 23. Maj s. A. bl. a. begrænset Appeladgangen til Højesteret. Vigtige Bestemmelser om Indiciebeviset blev truffet ved Fdg. 8. Sept. 1841. Nævnes kan endnu Pl. 13. Maj 1846, der ophævede den ved Pl. 26. Juli 1820 givne Regel om Fæstningsslavernes Tiltale ved Garnisonsjurisdiktion, dog ikke naar Sagen angik Forstyrrelse af den indvortes Orden i Straffeanstalterne, Reglementet for Arrestvæsenet af 7. Maj 1846 og Resolution af 6. Dec. 1837, der ophævede den ved Reskr. 29. Okt. 1772 hjemlede saakaldte skarpe Eksamina-

tion i Inkvisitionskommissionen i København. Denne Ret ophævedes ved Pl. 5. Jan. 1842 og afløstes af et andet Kriminelkammer under Overretten, og ved Fdg. 28. Februar 1845 organiseredes den københavnske Kriminal- og Politiret.

HØJESTERETS ERKLÆRINGER

I Bogens første Afsnit har der været meddelt en fyldig Redegørelse for Rettens Erklæringsvirksomhed dels om almindelige dels om konkrete Retsspørgsmaal. Det blev der oplyst, at man omkring Aar 1800 ret væsentlig reducerede denne Virksomhed. Naar det endvidere i 1. Udgave blev sagt, at Rettens Erklæringsprotokoller indenfor Perioden til 1814 kun var ført til 1810, var dette dog en Fejltagelse, men Materialet for Aarene 1810—14 er ikke ret stort. Protokollerne, der udgør en Række Bind, er fortsat efter 1810 til efter 1919. Desuden findes jævnsides hermed »Justitiarii Erklæringsprotokoller« fra 1837. Disse Protokoller er nu henholdsvis til 1844 og 1873 i Rigsarkivet.

I al Almindelighed maa det siges, at Erklæringsvirksomheden i nærværende Tidsafsnit stod i fuldt Flor. Som andetsteds bemærket anvendtes der nu Underskrifter af samtlige Tilforordnede i det gamle Omfang altsaa i raadgivende eller responderende Udtalelser og i Benaadningssager, hvoraf der var mange og altid udførlig behandlede. Strengt taget hører ikke herhen de ikke sjældne Tilfælde, hvor Kancelliet spørger, om der i Højesteret har været paadømt Sager om et eller andet Retsspørgsmaal, og hvad der saa er afgjort herom, eller Forespørgsel om, hvad det har været Rettens Mening at fastslaa under en bestemt Sag. Eller det kunde være, at Kancelliet efter Dommen i en Injuriesag vilde vide, for hvilke af flere paatalte Ytringer der var blevet paalagt Ansvar. Efter Rettens Organisation som Kongens Ret laa den aaben for en saadan Udspørgen, som de præmisløse Domme og Manglen af Domsregistre motiverede, og ofte fremsattes der i Forbindelse med faktisk Oplysning visse Forslag til en ændret Ordning. Fra dette Synspunkt maa det ogsaa ses, naar Kancelliet 7. Maj 1816, efterat en Sag var paadømt om Uordener i Tugt- Rasp- og Forbedringshuset, spurgte, om der under dem var fremkommet noget for Stiftelsens Embedsmænd og Betjente graverende, der kunde foranledige Tiltale. Dette var ikke andet end, hvad Retten ogsaa saas at oplyse af egen Drift ved i en Dom at optage et Forbehold om Tiltale ved Generalfiskalen. Noget længere gaar en Forespørgsel 29. Januar 1820 om Anvendeligheden af den i Reskr. 7. Februar 1794 § 12 givne Regel om, at der i umyndiges Obligationer gyldigt kan vedtages Udlæg uden Lovmaal og

Dom, med Henblik paa at Rettens Dom 30. April 1811 i saadanne Tilfælde havde gjort den senere fremkomne Forligsfdg. 10. Juli 1795 anvendelig. Om dette Problem udviklede Retten da ogsaa under 1. Maj s. A. divergerende Meninger.

Det har for det første Interesse at undersøge, om Retten blev spurgt om Indholdet af gældende Ret, ogsaa hvor Svaret ikke skulde gives som Oplysning om allerede trufne Afgørelser. Dette viser sig at være Tilfældet.

16. Juni 1815 afgaves saaledes en enstemmig Erklæring om, at Bevilling ikke behøvedes til at føre nye Vidner eller fremlægge nye Dokumenter for den af Amtmanden bestaaende Overpolitiret paa Landet jfr. Fdg. 25. Marts 1791 § 30 og Reskr. 23. Okt. 1795. Overensstemmende hermed udstedtes Cirkulære af 24. Juni 1815.

Den 13. Februar 1816 svarede der bekræftende paa det Spørgsmaal, om Appel kan kræves iværksat, naar nogen under en Justits-sag er frifunden for videre Tiltale med Paalæg af Omkostninger; der stilles derhos visse Forslag.

Kammerherre Hoppe, Sæbygaard, havde spurgt, om han ved Fæsterskifte kunde paalægge Fæsteren visse Ting med Hensyn til Driften, hvorom et Landbrugsskrift af Neergaard havde stillet Forslag. Retten gav i en udførlig Erklæring af 5. April 1817 sin Opfattelse tilkende over, om et saadant Fæstebrev behøvede Stadfæstelse eller ipso jure var gyldigt. Graahs Særmening var for den første Besvarelse, og i Kancelliet henlagdes Sagen efter Drøftelse.

Paa Foranledning af en Forespørgsel fra Generalauditøren for Landetaten udtalte man 28. August 1817 til Kancelliet, at Politiasistenten maatte beedige deres Rapporter, naar Indholdet blev modsagt.

En længere Erklæring 5. Maj 1818 drøftede, om Indsigelser mod Forlig skal forelægges Domstolene til Annullation eller kan afgøres af Fogden; allerede 28. Nov. 1815 havde man udtalt sig herom og sendt et udførligt Forslag.

Pa Foranledning af en forhen ugift Mand, der havde ægtet en frasepareret Kone, spurgtes der 4. Januar 1818, om dette Ægteskab var aldeles ophævet derved at de paagældende var domfældt ved Højesteret. Spørgsmaalet besvarede skønt liggende udenfor Rets-sagens Ramme og bekræftende.

5. April 1819 svarede man benægtende paa en Forespørgsel om, hvorvidt Pant- og Udlægshavere havde Ret til at sælge Ejendommen ved Auktion mod kontant eller omtrent kontant Betaling og samtidig om det hensigtsmæssige i at afskaffe Debitorernes Løsningsret efter D.L. Den af Kancelliet allerede da paatænkte Lov om disse Emner kom senere navnlig ved Fdg. 11. Sept. 1833. En ny

Erklæring om Løsningsretten afgaves 19. Okt. 1830. Et foreslaaet Forbehold for allerede stiftede Forhold toges ikke i Fdg.n.

20. April 1819 gav et Flertal af Retten en Fortolkning af Fdg. 2. August 1786 § 3 med Hensyn til Brænderiredskabers Tilstedeværelse som Bevis for Brændevinsbrænden, og man tilraadede en autentisk Fortolkning herom.

17. Sept. 1819 erklærede man sig over, om umyndige eller mindreaarige kan tilbagesøge deres Betalinger paa Grund af Inhabiliteten, hvilket med Dissens af 2 Dommere besvaredes med Nej. Samme Svar gaves til det samtidige Spørgsmaal, om Fuldmyndighedsalderen burde nedsættes under 25 Aar, hvorimod man svarede bekræftende paa, om de i Fdg. 26. Okt. 1804 foreskrevne Former for Samtykke af Værg og Kurator burde bortfalde, se Fdg. 24. April 1839.

Paa Foranledning af Grosserersocietetet spurgtes Retten, om der fandtes noget særligt Arrestværneting her i Landet, der kunde anvendes paa Udlændinge, og om den i Udlandet indtraadte Fallit hindrede Arrest og Eksekution her. I sin Erklæring 4. Juni 1821 delte Retten sig; et Flertal sluttede sig til det Udkast til en autentisk Fortolkning, der udstedtes som Pl. 30. Nov. 1821.

Paa Spørgsmaal, om Kupons henhørende til mortificerede Statsobligationer taber Gyldigheden med disse, svarede Rettens Flertal 21. Juni s. A. bekræftende men anbefalede, at de udtrykkelig nævnes under Retssagen. § 3 i Fdg. 7. Februar 1823 affattedes overensstemmende hermed.

Paa samme Maade ses det, at Retten har givet Svar paa Kancelliets Forespørgsel 2. Oktober 1821, om den behørig udsendte og tinglæste Kautio for en Embedsmands Oppebørsler var blevet ugyldig, fordi der i Kautionistens Fallitbo ikke inden Udløb af Proklama var gjort Anmeldelse eller Paastand om Forpligtelsen. Svaret 2. Marts 1822 var, at Spørgsmaalet var tvivlsomt, men at Pluraliteten hældede til at besvare det benægtende. Med Hensyn til Reglerne i Kammerretsordningen 18. Marts 1720 3. Kap. § 10 henstillede man at høre Overretten.

I Skrivelse 3. Dec. 1822 spurgtes der, om Svogerskab mellem en af Nationalbankens Direktører og en af dens Repræsentanter havde forstyrrende Indflydelse paa deres Forretninger, og Rettens Svar 12. s. M. gik ud paa en bekræftende Besvarelse ved Henvi-
ning til Analogien af Højesterets Instruks 7. Dec. 1771. § 14 om Dommerinhabilitet.

Da Kancelliet 11. Juli 1822 spurgte, om den Panthaver, der realiserer sit Pant i en Jordejendom, er bunden ved Forpagtningskontrakter om Pantet, undlod man imidlertid at svare herpaa, og

nøjedes med i Korthed at anbefale det medfølgende Forordningsudkast, der senere udkom nemlig 25. Nov. 1831. Man kunde tænke sig, at denne forandrede Holdning skyldtes Feddersens Afløsning af Bornemann som Justitiarius. Den staar ialtfald i ejendommelig Modsætning til Skrivelse 23. Juni 1817, der skulde besvare, om det af Retten var antaget, at Pl. 19. April 1805 om Udlændings Udførelse af Landet efter udstaaet Straf af offentligt Arbejde burde anvendes paa den, der efter Fdg. 12. Juni 1816 § 5 faar tildelt Fængsel paa Vand og Brød som Afløsning af indtil 6 Maanedes Straf-arbejde. Her nøjedes man nemlig ikke med at svare, at Spørgsmaalet ikke havde foreligget i nogen Sag men optog en vidtløftig Drøftelse deraf mellem et Flertal for Ja og et Mindretal for Nej.

Der savnes dog heller ikke efter denne Tid responderende Udtalelser. 21. Juni 1824 udtaltes, at Panthavere i fornødent Fald men kun subsidiært maa deltage i Konkursomkostningerne.

23. Maj 1828 oplyste man, at Dom 25. Maj 1821 havde antaget Pantedebitors Ret til efterat have indfriet Pantegælden at besætte Prioritetens Plads. Det Spørgsmaal, om den sekundære Panthaver, der realiserer Pantet, inden Debitor har faaet en saadan Nybesættelse i Orden, kan udnytte den ledige Plads, og det Spørgsmaal om Indfrielse af en Bankhæftelse giver Debitor den omtalte Adgang, bemærker man, har været Genstand for en Meningsforskel, som man ikke gaar nærmere ind paa. Man tilraader derfor Udgivelse af en Anordning herom, og Pluraliteten foreslog deri at nægte Panthaveren den omtalte Adgang, medens der om Bankhæftelse henvises til en Udtalelse fra Nationalbanken. Da Spørgsmaalet var tvivlsomt, burde autentisk Fortolkning ikke anvendes.

Om Pl. 6. Juni 1788 § 2, der giver Anvisning paa Domfældelse i Skovforbrydelsessager paa Grundlag af Angivelse under Eds Tilbud i Forbindelse med »Kendsgerning«, saafremt Benægtelsesed ikke aflægges, men som dog i saa Fald udtrykkelig tillige kræver Angiverens Sigtelsesed, var spurgt af Kancelliet, om Sigtelseseden var nødvendig, naar Angiveren ikke kunde aflægge den, fordi han ikke selv havde set Forbrydelsen. Dette forment Retten i Skrivelse 14. Sept. 1829. Forslaget om at hæve Kravet om denne Ed var man betænkelig ved, og i hvert Fald tiltraadte man den Tanke paa Basis af det ringere Bevis at blive staaende ved Bødestrafs Anvendelse. I Fdg. 26 Juli 1837 § 7 havde dog Skovejerens Interesser faaet begge disse to Begrænsninger sat til Side.

I to Skrivelser 9. Nov. 1829 udtalte en Pluralitet sig for, at en bestemt af Overpolitiretten paadømt Sag var inappellabel til Højesteret, og at Tinglæsning og Eksekution i givne Tilfælde skulde ske ved Birkejurisdiktionen og ikke af Herredsfogden.

I Skrivelse 8. April 1831 udtaltes, at Skibe beliggende i Havnen maatte antages at kunne gives i Haandpant nemlig ved Skibspapirernes Overgivelse. Da dette dog var tvivlsomt, anbefaledes en nærmere Bestemmelse derom.

At Bøder efter 5-10-39 og Fdg. 18. April 1732 § 25 af Rettens Pluralitet ansaas som private, udtaltes 8. Februar 1832; til den legislative Side af det til Udtalelse sendte Udkast til Fdg. 11. Juli 1832 om Afsoning af Bøder til private havde man derimod ingen Bemærkning.

I Skrivelse 2. Maj 1834 erklæredes, at Bøder efter Fdg. 25. Marts 1791 § 9 for Udeblivelse fra Tjeneste antoges at kunne afsones.

Erklæring 3. Juni 1835 udtalte sig under Meningsforskel om, hvorvidt det i Pl. 28. Okt. 1791 § 6 omhandlede Forbud overfor Politiet mod Udstedelse af Rejsepas var bundet til Lovens Betingelser for Nedlæggelse af retsligt Forbud særlig, at Sikkerhed skulde stilles. Nye Regler gaves i Pl. 15. Maj 1839.

18. April 1837 udtaltes det, at den Øvrighed i København, som det efter Pl. 12. Juni 1827 paahvilede at give Dekret om Ophør af forargeligt Samliv, efter Flertallets Mening var Magistraten.

Efterat Handelsforeningen i Flensborg havde anmodet om en autentisk Fortolkning af Udtrykket »fremmede Lande« i 4-5-1, udtalte man sig i Skrivelse 6. Oktober 1837 i Retning af, at Skibes Optagelse af Bodmerilaan ogsaa kunde ske indenlands, men oplyste, at ingen Dom herom forelaa, og anbefalede autentisk Fortolkning, se Pl. 16. Dec. 1840.

18. Nov. 1837 udtalte man til en gennem Kancelliet fremsendt Forespørgsel fra Nationalbanken, at de i Fdg. 26. Okt. 1804 foreskrevne Former ikke behøvede at iagttages ved Udlevering til en mindreaarig med Kurator af Ihændehaveraktier mod deres Kvittering.

Under 26. Juli 1843 findes en Erklæring fra Lowzow om, at der ifølge Praxis ikke kunde være Betænkeligheder ved, at et Amts Overpolitiret havde anvendt Benægtelsesed i en Bødesag.

5. Februar 1845 udtaltes, at Oprejsningsbevilling for Dom i en Overpolitiret, da Tiltalte selv vilde møde for Højesteret, ikke var nødvendig.

15. s. M. gav man almindelige Udtalelser om gældende dansk Strafferet og syntes at være rede til konkrete Udtalelser paa Grundlag af Forhørsudskrifter alt til Brug for den slesvigske Overkriminalret, der skulde afsige Straffedom for Forbrydelser begaaet i Kongeriget.

25. Juni 1845 udtalte man, at Barnemoderens Værge ikke behøvede at indstævnes og møde i Paternitetssager.

28. Aug. 1845 havde Kancelliet spurgt, om danske Undersaatter var berettiget til at benytte fremmede Skibes Ophold paa dansk Søterritorium for at klarere Sund- og Strømtolden til at gøre deres Rettigheder gældende. Pluraliteten var med Kancelliet enig i en benægtende Besvarelse. En Assessor mente dog at Fogden i Mangel af et særligt Forbud ikke vilde kunne nægte at gøre Arrest i et Skib i denne Situation.

31. Oktober 1845 udtalte et Flertal, at Domme afsagt i Hertugdømmerne kunde eksekveres i Kongeriget; to Tilforordnede mente modsat og henviste til Kancelliets Skrivelse af 22. Marts 1842

9. Sept. 1846 svarede man paa Spørgsmaalet, om en Auktionsdirektør havde været berettiget til at kræve ny Vurdering af retsudmeldte Mænd, naar den faste Ejendom allerede havde været vurderet under Udlæget, og eventuelt om en Regel om Overflødigheden var ønskelig. Til det sidste svarede Ja, da der havde været Meningsforskel om Spørgsmaal. Om Udlæg for over 100 Rbd. kunde gøres efter Udskrift, naar Rekvisitus frafaldt Aktsform, besvarede med Nej.

I Skrivelser af 28. Januar og 30. Marts 1847 drøftedes udførligt, om en for Højesteret frifunden Person, der senere tilstod sig skyldig, nu kunde tiltales ifølge Bevilling. Et Mindretal ansaa dette for uforeneligt med D.L. 1-13-27 medens Flertallet paaberaabte sig Sagens Natur for det modsatte. Sidstnævnte Anskuelse frafaldtes dog. At der med Bevilling kunde appelleres til Frifindelse i tilsvarende Tilfælde, var der Enighed om.

24. Marts 1847 undersøgte det, hvilken Legitimation der bør fremskaffes, naar en efterlevende Ægtefælle raader over Boets faste Ejendom.

31. Oktober 1848 henvistes der til afsagte Domme m. H. t. Beregningen af Søn- og Helligdage efter Fdg. 18. April 1781 § 34 om Skovforbrydelser. Nogle Dommere mente dog ikke, at Oplysningerne var klare, og ønskede en Regel givet.

Endelig kan nævnes, at Justitsministeriet havde spurgt, om Retten »i givet Tilfælde« vilde anse sig kompetent til at tage en Sag af blandet offentlig og fiskal Natur under Paakendelse, naar den appelleredes af Kammeradvokaten efterat det offentlig havde acquiesceret. Under 6. Juni 1848 »indskrænkede man sig« til at henvise til 4 tidligere Sager.

Altsaa endnu Martsministeriets Justitsminister C. E. Bardenfleth var konservativ nok til at afæske Retten disse Udtalelser, der i ikke ganske klare Tilfælde var egnet til paa en uheldig Maade at hæmme Handlefriheden i kommende Tilfælde og ikke stemmede med Rettens fulde Selvstændighed. Foran S. 44 er omtalt en Asses-

sorprotest mod tvungen Afgivelse af juridiske Erklæringer; i ovennævnte Skr. af 28. Aug. 1845 udtalte den dissentierende Assessor Schiønning den Formening, »at der, da det forelagte Spørgsmaal kan blive at afgøre ved Dom, ikke nu forud bør ytres nogen Mening om, hvorledes det bør besvares«. Han henviste til Personskifte og Meningsskifte. Den forud afgivne Betænkning vilde ikke have bindende Karakter som en Dom.

At de enkelte Dommere frivilligt havde Talefrihed navnlig som Forfattere var gennem Ørstedes altid tolererede Eksempel en anerkendt Sag.

Der er ikke fundet Eksempel paa, at Retten eller dens Justitiarius har taget det første Initiativ til nogen Lovgivning, men Kancelliet var meget tilbøjeligt til at indhente legislative Udtalelser fra Højesteret, ligesom det ogsaa tog Erklæringer fra den københavnske Overret. Nogen fast Regel om en saadan Praksis var der dog absolut ikke end ikke med Hensyn til strafferetlige og processuelle Love. Hvad der herom nedenfor anføres, gør ikke Krav paa at være ganske udtømmende, ejheller vil der blive gaaet dybere ind paa de fra de Tilforordnede fremkomne Udtalelser. Det undgaar ikke Opmærksomheden, at der undertiden er hengaaet ret lang Tid, inden Lovforberedelsen satte Frugt i legale Bestemmelser.

Forslaget til Fdg. 15. Januar 1817 om Ankefrister i Politisager udenfor København m. v. var 1816 Genstand for Rettens Betænkning af 2. Sept. og 5. Dec., der affødte Ændringsforslag, som toges til Følge.

17. Dec. 1817 udtalte man sig anbefalende for, at bornholmske Justitssager ikke beholdt Særadgangen til direkte Appel til Højesteret og stillede forskellige Forslag om Anke paa Grund af Salærets Størrelse.

22. Marts 1819 anbefalede man paa Forespørgsel Pl. 26. Aug. 1785 om københavnske Skifter udvidet til hele Landet. Praktiske Forslag stilledes om at nægte Dispensation til Anke efter en vis Fristes Udløb og at kræve Dispensation brugt inden en vis Frist.

17. April 1819 tiltraadte man med Meningsforskel paa et enkelt Punkt Udkastet til Regler om Ændring i Fdg. 23. Dec. 1735 om Bøde for unødigt Trætte og om et andet Princip for Beregning af Procesomkostninger, hvilket blev Lov 11. August 1819.

Samme Aar hørtes Retten om Forslag til at formindske Forhalingen i kriminelle Sagers Behandling i 1. Instans, se Fdg. 13. Okt. n. A., under 14. Maj s. A., anbefaledes det enstemmig i Korthed

17. April 1820 udtaler man sig om Stadfæstelse af en Konvention

om en Kreditkasse, hvori der ønskedes forskellige Lovbegunstigelser.

Højesteret hørtes og gav Erklæring 27. April 1820 til et Forslag om Landsforvisningsstraffens Ophævelse med Enighed i Hovedsagen. Da den i 1820 nedlagte Forestilling ikke fandt Kongens Bifald, udsattes Sagen, og først 30. Marts 1827 udkom Forordningen.

Om Generalauditor Bornemanns Forslag om Behandling af Fæstningsslavers Forbrydelser ved den militære Garnisonskrisret, der tiltraadtes i Pl. 26. Juli 1820, havde Retten ligeledes været hørt og anbefalet det, se foran S. 145.

I 1820erne var Erklæringsvirksomheden praktisk talt suspenderet formentlig i Forbindelse med den store Stigning i Sagernes Tal. I Akterne til Fdg. 24. Sept. 1824 om Straffen af Boslods Forbrydelse og paa yderste Formue m. v. findes en udførlig Erklæring fra de Tilforordnede af 19. Juli 1799, se foran S. 24, men nogen senere Betænkning indhentedes ikke, og det lange Mellemrum illustrerer Langsomheden i den strafferetlige Reform. Heller ikke indhentedes Betænkninger i Anledning af Udstedelsen af Love som Fdg. 6. August 1824 om forandret Rettergangsmaade i mindre betydelige Gældssager, Pl. 20. April 1825 om Processens Omkostninger i beneficerede Sager m. v., Fdg. 18. Maj 1825 angaaende traserede Veksler, Fdg. 4. Juni 1828 om Ændring i 5-2-30 (Daabs Betydning for Arveret) eller Pl. 19. Nov. 1828 om Pligt til at antage sig afsindige Paarørende. Forsaavidt det samme er Tilfældet med Fdg. 25. Januar 1828 om den hurtige Retsfølgning, gælder det dog, at der fandtes en ældre Erklæring af 5. April 1819, og at Assessorerne C. F. Lassen og N. Engelhardt havde haft Sæde i en 23. Maj 1820 nedsat Kommission.

En anden Kommission af 1816, hvorefter Assessorerne Graah og Lassen var Medlemmer, havde beskæftiget sig med Overvejelser om at formilde Straffen i 6-6-8 (Barnefødsel i Dølgmaal) samtidig med en Indskærpelse af 6-6-7 om Straf for Fosterdrab, efter Forslag fra Kancelliet. Senere var et nyt Udkast udarbejdet, og Retten gav Erklæring derom under 15. December 1824, idet man delte sig i to Grupper. Efter en paafølgende Drøftelse i Kancelliet med et længere Indlæg af Ørsted blev Sagen dog ikke fremmet til Forelæggelse for Kongen. Ørsteds Afhandling af 1819 om Manddrabsforbrydelse (Strafferetlige Skrifter i Udvalg II S. 351) oplyser, at han personlig ønskede mildere Straf, at dette var gennemført i Hertugdømmerne, og at det ogsaa havde været paatænkt i Kongeriget i 1771. Som oftere Tilfældet har man da slaaet sig til Ro med at gaa Benaadningsvejen.

Man udtalte sig 23. Maj 1823 om et paatænkt Forslag til Stævnevarsel til udenrigsboende og stillede samtidig Forslag om Forkyndelsesmaaden, hvor Opholdssted er ubekendt.

Et Forslag fra Stiftamtmanden i Aarhus om Ophævelse af 6-13-3 (Straf for forargeligt Samliv), i det mindste forsaavidt Advarslen fra den civile Øvrighed angaar, stillede man sig i Skrivelse 28. April 1826 afvisende overfor; Artiklen var i senere Aar flere Gange anvendt. Udtalelse afgaves under 30. Januar 1827 om vestindiske Retsplejespørgsmaal, jfr. Reskr. 18. Maj s. A. om Anvendelse paa Øerne af forskellige kongerigske Retsplejebestemmelser.

Om Forslaget til Anordn. 4. Okt. 1833 om Straf for Angreb paa Legeme og Frihed afgaves der af Retten en indgaaende Betænkning, der allerede var fremkommen 30. Juni 1828. Der var idelige Delinger mellem Dommerne overfor de mange Strafferegler, saa Erklæringen frembyder et ret kompliceret Billede.

Til Love som Fdg. 16. Nov. 1836 om Bødeafsoning og Fdg. 11. Sept. 1839 om borteblevne Personer havde den københavnske Overret ydet sine Bidrag, hvorimod Højesteret ikke hørtes. Derimod kan nævnes Erklæring 29. Juni 1835 over et paatænkt strafferetligt Lovforslag, der især tænktes anvendt paa de med Dødsstraf truede Forbrydelser, og som skulde komme til Anvendelse, hvor der vel ikke var lagt »aldeles Sindsforstyrrelse« for Dagen, men hvor Gerningsmanden dog ikke havde haft Fornuftens fulde Brug. Der skulde der dømmes til Forvaring og taaleligt Arbejde i en Straffeanstalt. Tanken fandt Tilslutning, idet Bornemann særlig fremhævede, at denne Forvaring skulde opfattes som et Sikkerhedsmiddel og ikke som Straf. De øvrige Tilforordnedes Udvikling gaar mere i Retning af at opfatte Sanktionen som nedsat Straf. De Personer, den skulde anvendes paa, mentes ikke at omfatte Overtrædere af Fdg. 18. Dec. 1767 om de melankolske og tungsindede Mordere, der forudsættes at have handlet med fri Forsæt og be-
raad Hu.

5. Juni 1837 udtalte man sig udførligt om Udkastet til Fdg. 24. April 1839 i Fortsættelse af den tidligere Udtalelse af 20. April 1819.

Den omfangsrigeste af Rettens Erklæringer er en 53 Foliosider stor Betænkning 1. August 1831 over den Petition, der var fremkommet fra Østifternes Stænderforsamling om, at der maatte blive tillagt Indiciebeviset fuld Beviskraft i Straffesager, og at den ved Reskr. 29. Okt. 1772 hjemlede »skarpe Eksamination« ved Inkvisitionskommissionen i København ophævedes. Denne Erklæring maa ogsaa antages at have haft sin Betydning for Sagens Udvikling.

Gennemførelsen af den sidstnævnte Del af Petitionen, der blev anbefalet¹⁾, skete allerede ved Resolution 6. Dec. s. A. Det drejede sig om Anvendelse af Tamp eller Kat paa en Inkvisit, »der vægrer sig for at give Oplysning om Omstændighederne, saa at det tydelig kendes, at han alene af Vrangvillighed og for at drille Retten holder Sandhed tilbage«. Forskellig fra denne Tvang til at fremkomme med det efter Inkvisitors Mening sande var det ved Reskr. 23. Okt. 1795 hjemlede Tvangsmiddel af Vand og Brød til at bevæge Inkvisiten til overhovedet at give bestemte Svar paa et ham forelagt Spørgsmaal, en Regel der bestod til Retsplejereformen i 1919.

Ørsted havde som Generalprokurør straks foreslaaet at høre Højesterets Mening, og da Retten omend uden særlig Varme udtalte sig for at give en Lov som den af Stænderne ønskede om Indiciebeviset, idet man ytrede, at der maaske endnu fandtes Dommere, som tvivlede om denne Bevismådes Berettigelse, eller som mente, at den ikke ogsaa kunde anvendes til at overbevise om de Kendsgerninger, hvis Sammenstilling udgør Beviset, synes Ørsted i sin Betænkning 10. August 1837 at føle en vis Skuffelse herover. Med Undtagelse af Schønning var Retten nemlig ganske enig om, at Indiciebeviset allerede efter gældende Ret var anvendeligt og i lange Tider havde været anerkendt. Man henviste ikke blot til Fdg. 30. Dec. 1771 § 10, der, idet den forbyder at anvende Tvang ved Inkquisitionen, siger, at Delinkventens Overbevisning alene bør ske ved Vidner og Omstændighedernes Rimelighed, men fandt ogsaa Anvendeligheden hjemlet ved selve Lovbogen, der ikke behandler Tilstaaelse og Vidner som udtømmende Angivelse af Beviser og i spredte Tilfælde gør Brug af Indicier. Om det ekstraordinære Tyvsbevis (Besiddelse af stjaalne Koster uden Paavisning af Hjemmel) siges det, at Retten i den senere Tid havde anvendt det sjældnere end før, men det frembød en særlig Fare for Fejlgreb. Drejede det sig imidlertid kun om at hæve en hos Dommere eller andre — deriblandt Stænderforsamlingens Medlemmer — bestaaende Retsuvished, var det tilstrækkeligt i Kollegialtidende at kundgøre som Grund til Lovgiverens Passivitet overfor Petitionen, at man ved Henvendelse til Højesteret havde overbevist sig om Lovens Overflødighed. »Det synes at være overflødigt ja endog upassende«

¹⁾ Alle var enige om, at Indstillingen var saa bestemt grundet i Retfærdighed, at Tvivlsgrunde ikke skønnedes at kunne komme i Betragtning, hvorfor man »aldeles« tiltraadte denne Del af Forslaget. Urigtigt er det altså, naar Palle Rosenkrantz i Prokuratorerne i det 18. Aarhundrede (1928) S. 97 refererer, at Retten »af Retfærdighedsgrunde holdt paa Torturen i Inkvisitionskommissionen«.

skriver Ørsted, »nu at udgive en Lov blot for at sanctionere en Grundsætning, som Højesteret saa godt som enstemmig erkender at være hjemlet dels i Tingenes nødvendige Væsen dels i de Love, som igennem langt over et Aarhundrede har været gældende, og det saa meget mere, som der efter Genstandens Beskaffenhed ej er Tale om at foreskrive Regler for selve Undersaatternes Handlinger men kun for Domstolenes Fremgangsmaade«. Saaledes var ogsaa Kongens første Standpunkt, men man gik dog over til at give Reglerne ved Fdg. 8. Sept. 1841, der forudsætter Principet anerkendt men nærmere udvikler dets rette Anvendelse og — overensstemmende med Rettens Forslag — tilføjer adskilligt om den relative Beviskraft af ikke fuldgode umiddelbare Bevisligheder og af andre Momenter. Den gik derved ud over at normere Indiciebeviset, og dette Udtryk brugtes heller ikke i Reglerne. Det af Stænderne tagne Forbehold mod Anvendelse af Dødsstraf paa blot Indiciebevis forkastedes af 9 Dommere og tiltraadtes heller ikke af Ørsted, men Fdg. endte dog med at tilstede at ombytte Livsstraf med livsvarigt Strafarbejde i dette Tilfælde. Man havde i Retten tillige beskæftiget sig med det ekstraordinære Tyvsbevis, som 5 Medlemmer ønskede reguleret saaledes, at der behøvedes supplerende Data til Kosternes Besiddelse for at dømme for Tyveri; selve Kostbesiddelsen skulde kun indicere Hæleri.

Andre af Rettens Forslag satte derimod ikke Frugt i Loven. Saaledes ikke om en Ophævelse af Benægtelsesed i Straffesager, hvorom man henviste til Ordningen i Slesvig og Holsten, »hvor den er befunden at være saavel til Sandhedens og Uskyldighedens Bekræftelse et meget misligt som til at frembringe Tilstaaelse et aldeles ubrugbart Middel«. Endvidere paatalte man den Tillægsregel til Plakat 31. Aug. 1813 om Tugt- Rasp- og Forbedringshuset i København, som man i Form af en Bevisregel havde givet i Pl. 1. Februar 1826, nemlig at samtlige i samme Fangerum hensiddende Fanger, naar de ikke kunde være uvidende om en Fanges forsøgte Udbrud fra Rummet, hvis de havde forsømt at gøre Anmeldelse derom, skulde »anses som de, der har været enige i Iværksættelsen« og straffes for Sammenrottelse om Undvigelse. Man henstillede overhovedet at give en Regel, der tog Afstand fra Tilfælde, hvori der i Lovgivningen var tillagt visse Indicier altfor stor Betydning. Heller ikke toges Engelhardts Henstilling til Følge om at rette den Udtalelse til Inkvisitorerne, at det var Staten ligesaa magtpaaliggende at Uskyld ikke straffes, som at Forbrydere ikke undgaar fortjent Straf, saa at de maatte vogte sig for Misforstaaelse af deres Pligter som Inkvisitorer og for forudfattede Meningers Indflydelse hos dem, samt at de ved enhver passende Lejlighed burde

foreholde den mistænkte de Følger, som Afvigelse fra Sandhed kan paadrage ham. Assessor Schiønning var bange for at normere det tilstrækkelige Indicium, selv om han anerkendte Vægten af »nødvendige Indicier«. Gennem Eksempler fremhævede han, at Frygten for at blive dømt paa Mistanke kunde føre til at afgive urigtige Forklaringer, der saa i Forbindelse med visse Oplysninger kunde fælde den i Virkeligheden uskyldige. Naar Lovbogen tilsyneladende anvendte Indicier, fastsatte den kun Pønalvirkninger af visse Forsømmelser. Schiønning, der i det hele var i Tvivl om Dødsstraffens Berettigelse, ønskede i hvert Fald Forbehold taget mod at anvende den efter et Indiciebevis.

Efter Kancelliets paa Statsgældsdirektionens Anmodning fremsatte Ønske overvejede man en Lovgivning, der kunde indeholde et Værn for Panthaverne overfor Erhvervelsen af Hævd paa en Ejendom. At Hævden gælder mod Underpant gaas der ud fra i Erklæring af 20. Oktober 1837 under Forudsætning af god Tro. Det henstilles at kræve Tinglæsning af den, der vil paastaa Ejendomshævd; Schiønning dissenterede ogsaa her.

De Bestemmelser angaaende Appellen i kriminelle Sager, der indeholdes i Fdg. 23. Maj 1840, og som med Hensyn til offentlig forfulgte Sager gik ud paa at begrænse Adgangen til at forlange Indankning til Højesteret ved det offentliges Foranstaltning, med Hensyn til privat forfulgte Sager derimod paa at udvide Adgangen til at forlange Anke til højere Ret, havde været Genstand for en udførlig Erklæring dateret 7. Februar 1838. Et Ønske om at lette Rettens Arbejdsbyrde er berørt men ikke stærkt betonet.

Da der i Fortsættelse af Reglerne i Fdg. 16. Nov. 1836 § 6 om Tvangsmidler til Opfyldelse af Forpligtelser mod det offentlige skulde udgives en Forordning om lignende Tvangsmidler for private Domhavere, havde Retten haft Lejlighed til i en udførlig Erklæring 5. Marts 1838 i Tilslutning til den københavnske Overret at erklære sig over Udkastet, der blev Fdg. 6. April 1842, men hvis Enkeltheder maa forbigaaes.

De to store Fdg. 11. og 15. April 1840 (Tyveri m. v. og Mened) gik ikke til Betænkning til Retten; men i en Kommission paa 7 Medlemmer, hvis Arbejde var endt 28. Juli 1837, havde Assessorerne Engelhardt og Wilse haft Sæde og deltaget i Gennemgang af Forslagene.

En kort anbefalende Erklæring afgaves 25. Juni 1839 over Udkast til Pl. 27. Nov. 1839 om Tinglæsning af Handlinger, der sætter en Person ud af Raadighed over sit Gods.

Udkast til Fdg. om nødvendig Appel i kriminelle Sager af

16. Dec. 1840 blev Genstand for anbefalende Erklæring 20. Maj 1840.

Efterat Kancelliet 27. Februar 1840 havde ønsket Rettens Ytringer, om ikke Vindikationsretten ved en Lovbestemmelse burde modtage nogen Indskrænkning, saa at en Ejer ikke uden Skadesløsholdelse maatte kunne søge sine rørlige Ting tilbage fra den, der troskyldig og uden Uforsigtighed var kommen i Besiddelse af samme enten som Køber, Panthaver eller paa anden Maade mod et Vederlag eller et derpaa gjort Laan, udtalte man sig derom 17 Juni s. A. Af Forespørgslen fremgik, at Tingen forudsattes ikke at være rette Ejer frastjaalen, men at denne selv havde betroet samme i Pant, Brug, Forvaring eller deslige til en Person, der havde misbrugt hans Tillid. Retten var enig om at nære overvejende Betænkkeligheder ved en saadan Nyordning. Sagen var rejst af Centralkassen, (et af det ophævede østersøiske Kompagni oprettet Kreditinstitut), der ønskede et Tillæg til sit Reglement 25. Februar 1831 i denne Retning. Noget Privilegium vilde Kancelliet dog ikke give denne Kasse, men man havde drøftet en Ordning i Lighed med den i flere andre Stater gældende.

Et andet i Kancelliet overvejet Problem om en Tvang mod Udlægshaveren fra andre retsforfølgende Kreditorers Side til at gaa til Realisation af det udlagte affødte Betænkning 7 Maj 1842 og fik sin Løsning ved Pl. 12. Juli 1843 om Kollisioner imellem Udlægshaveres Ret i Løsøre.

14. Juni 1842 spurgte Kancelliet, om der ikke kunde behøves nye Lovregler eller Indskærpelse af eksisterende Regler, hvorved de kriminelle Sagers Undersøgelse kunde fremmes. Retten saa sig i Skrivelse 2. December s. A. ikke i Stand til at paapege nogen saadan Foranstaltning; enkelte Medlemmer pegede dog paa, at visse Ting kunde indskærpes, nemlig de derefter i Kanc. Cirk. 30. Marts 1843 anførte.

De norske Stænder havde ønsket en Lov, hvorefter der om den Panteforskrivning, der i over 20 Aar har henstaaet uudslettet i Pantebogen, ikke maa gøres Bemærkning paa Adkomst eller Forhæftelsesdokumenter ved disses Tinglæsning, medmindre Panteforskrivningen er blevet fornyet ved en tinglæst og af Debitor given Paategning. Flertallet af Retten fandt i sin Erklæring 22. Februar 1843 ikke, at der var Behov for en saadan Lov, medens Stellwagen og Rottboll udtalte sig imødekommende og iøvrigt mente, at der kunde nøjes med en Anmeldelse fra Kreditor til Retsskriveren. I Fdg. 28. Marts 1845 § 17 blev der givet Retsskriveren Anvisning til en Fremgangsmaade til Udslettelse af saadanne Hæftelsesbreve.

I Skrivelse 15. Juli 1844 udtalte man i Anledning af et Andragende fra Politiretten i København, at der, da de i Paternitetssager fraværende Barnemødre faar beskikket Værger, ikke trængtes til særlige Regler for at sikre, at de Oplysninger kommer frem, der har Interesse for dem jfr. Kanc. Skr. 12. Juli 1845.

19. Februar 1846 udtalte man sig om et fra Holbæk Amt fremkommet Forslag om at Barnemoderen skulde være berettiget til at supplere Beviset med Sigtelsesed, naar hun havde tilvejebragt Formodning. Kancelliet, der var betænkeligt ved en saadan Regel, tænkte sig at give Meddelelse om Højesterets Principer. Der svarede at Rettens faa Sager af denne Art ikke tillod Opstilling af Principer. Fremgangsmaaden var anvendt, hvor Indklagede godt kunde være dømt eller ved sit Forhold havde afskaaret sig fra Adgang til Ed.

9. Juni 1846 udtalte man sig i Tilslutning til Kancelliets Forslag om at indskrænke Overpolitiretternes Virkefelt og gennemgik dette, se prov. Fdg. 27. Maj 1848 § 1 og Lov 14. Juni 1850 § 2.

Som det ses, havde disse Erklæringer mest bevæget sig paa det processuelle eller strafferetlige Omraade. Retten behandlede stedse de rejste Problemer med Grundighed og efter de givne Anledninger fremsattes der ofte selvstændige Forslag.

HØJESTERETS INDRE FORHOLD

Rettens Mødelokaler var i dette som i det meste af det foregaaende Tidsafsnit Riddersalen paa Rosenborg ved den festlige Marts-Aabning af Højesteretsaaret — fra 1831 dog Christiansborg — og paa Sessionernes øvrige Arbejdsdage den endnu i Nationalmuseets Bygning over Gaarden ved Hovedindgangen i anden Etage værende Sal, i hvis Gulv Mærkerne fra Retsskranken og Tronforhøjningen ses. Ogsaa da man i 1824 paa Grund af en Hovedreparation ikke kunde bruge Salen om Sommeren, søgte Justitiarius om Lokaleplads paa Rosenborg. Traditionen med den kongelige Aabning af Hovedsessionen blev nøje overholdt fra Aar til Aar og ingensinde fraveget. Ved Siden af, at Kongen ved en Tropperevu kunde vise sig som Hærøverste, var hans symbolske Indtagen af Dommersædet en af de faa Lejligheder, hvor han for Folkets Øjne viste sig i Udøvelsen af sine høje Regentfunktioner. Enevælden har derfor øjensynlig set sig tjent med at opretholde denne Tradition fra Valgkongernes Tid. Herredagen som blev redet ind, var ganske vist de adelige Herrers Dag, medens Kongens Følge af nuværende og ældre Embedsmænd ligesom Assessorerne — legalt — kun var en Staffage »ved Tronens Fod«, som det altid hedder i de

af Hoftone prægede officielle Udtalelser om Kongens Forhold til Retten. Kongen mødte regelmæssigt endnu 1. Marts 1849 og efter tilendebragt Votering udtalte han, at Afgørelsen skulde være efter de fleste Stemmer. I 1822 omtales han ikke som nærværende, men det sædvanlige Fremmøde af ekstraordinære Assessorer fandt dog Sted. Under Aabningsmødet i 1828 var Tvistens Emne, om to Handelsmænd med Rette havde faaet nogle Dynevaar konfiskeret til Fordel for Silke- Ulden- og Lærredskræmmerlavet i København. En Minoritet paa 9 under Anførsel af Lange gik ind for, at Pl. 3. April 1816, der udtaler, at Købstædernes Rettigheder ikke skal være Landmanden til Hinder i at afsætte Produkterne af hans Husflid, ikke kunde dække de to Handelsmænd, der var optraadt som Melleghandlere og havde solgte Varer fra Fyn til Handlende i København, men som manglede Adkomst paa Handelsnæring, som det synes en naturlig Forstaaelse af Ordene. Flertallet, der udgjorde 17, mente imidlertid, maaske særlig efter Plakatens Præmisser, at Gennemførelsen af Hensynet til Husflidsproduktionen maatte føre saa vidt, særlig fordi saadan Handel havde været udøvet i 80 Aar. Som den sidste voterede Gehejmestatsminister Otto Joakim Moltke — som den fjerde Bærer af Navnet Moltke i dette Voteringshold, — der erklærede sig for det almindelige Synspunkt, at under Tvivl maatte Plakaten som enhver anden Lov ikke forstås til Fordel for men snarere imod slige udelukkende Laugsartikler som de her omspurgte. Man kan vistnok sige, at Retspraksis i Næringssager ogsaa i senere Tider har haft denne Hældning mod Næringsfrihed.

Ogsaa for det daglige Lokales Anselighed var der sørget. Det ses (1832), at 4 af Livgardens Underofficerer til Stadighed paraderede i Højesteretssalen som Drabantvagter, og i Januar 1848 ved Christian VIIIs Død blev som ved tidligere Tronskifter Tronen, Stolene og Bordene i Salen overtrukket med sort. Betegnelsen for Palæet var (1824) »det kgl. Pallais bag Christiansborg Slot«, og 1848 bruges endnu den gamle Betegnelse »Palaiet i Kallebod«.

I Rettens Organisation skete der den Forandring, at Assessorernes Antal — som et Led i den Forenkling i Embedsvæsenet, man tilstræbte efter Fraskillelsen fra Norge — blev nedsat dog kun for en Tid. 2. Juni 1815 bifaldt Kongen nemlig den Plan, at Assessorernes Antal skulde nedsættes fra 12 til 10. Da Feddersen paa dette Tidspunkt sad med Konstitution som Justitiarius efter Colbjørnsens Død i 1814 og forsaavidt maatte trækkes fra blandt Assessorerne, indtraadte den paatænkte Reduktion Maaneden efter ved Levetzaus Død, idet Feddersen paa Forespørgsel erklærede intet at kunne indvende imod, at den ledige Plads holdtes ubesat.

CHRISTIAN COLBJØRNSEN

A. V. F. BORNEMANN

F. v. LOWZOW

En Del af den sparede Lønning tildeltes de 3 yngste Assessorer. 10. November s. A. fik Feddersen Udnævnelse til Justitiarius, men efter en Ventetid til 29. Marts 1816 blev hans ledige Assessorplads igen besat, hvorpaa Reduktionen altsaa kun udgjorde 1 Dommer. Ogsaa denne Nedsættelse bortfaldt endelig da ved Resol. 13. Marts 1821 det 12. Assessorembede genoprettedes. Allerede fra 20. Juni 1820 havde Hullet dog været dækket derved, at først H. J. Koefoed, derpaa Stellwagen inden deres faste Ansættelse havde fungeret som surnumerære Assessorer. Naar man ikke havde gjort det radikale Skridt at nedsætte Voteringstallet under 9, vilde en Formindskelse af Tilforordnede under Hensyn til Arbejdet med skriftlige Sager ogsaa kun være mulig i meget stille Perioder.

Af de Tilforordnede havde Colbjørnsen, Holtermann, Feddersen og Engelhardt Indfødsret som Nordmænd; de erklærede alle, at de ønskede at forblive her i Landet. Advokat Hielm, der ligeledes var norskfødt, begærede og fik Afsked 26. August 1814 under Angivelse af at være overanstrengt. Han tog til Norge og blev 1. Nov. s. A. Højesteretsadvokat der. Kancelliskrivelse 6. Juni 1820 omtaler et Tilbud fra tidligere Justitiarius i Christianssand Stifts Overret Etatsraad Bracht om uden Vederlag at fungere i Højesteret; dette blev ikke til noget.

De formelle Regler for Højesterets Arbejdsmaade undergik ingen Ændringer af større Betydning. I 1825 blev der i Kancelliet overvejet en vis Forenkling ved at overføre Beføjelser fra dette til Afgørelse ved Rettens Dekret. Det drejer sig om at træffe Bestemmelse om Udsættelse af indbragte Sager og om at tilvejebringe visse nødvendige Oplysninger i Sagerne, saaledes at det ikke var nødvendigt at hjemvise dem som uefterrettelige. Dom 10. Maj 1826 er Eksempel paa den noget omstændelige Fremgangsmaade at underkende som uefterrettelig en Overpolitiretsdom om Betleri og Løsgænger og hjemvise Sagen til ny Foretagelse og Paakendelse efter tilvejebragt Oplysning om Tiltaltes Alder, Sindstilstand, Arbejdsevne og Afhøringer af forskellige; det skete paa Dommerens Bekostning. Denne Plan opgaves dog, bl. a. fordi det allerede i Skrivelse 23. Okt. 1824 var antaget, at Aktor og Defensor af egen Drift kunde tilvejebringe nye Oplysninger i deres Sager. 25. Juli 1821 fik Justitiarius en staaende Bemyndigelse til i Sommermaanederne, der var bestemt til Ekspedition af Straffesager, ikke blot at holde Kommission til Procedure i de skriftlige Sager men ogsaa at maatte lade paaraabe til Paadømmelse de civile Sager, der efterat være blevet skriftlig procederet og at være udcirkuleret blandt Rettens Tilforordnede dertil maatte befindes modne. Forholdet var ved Behandlingen af skriftlige Sager (før 1919) dette, at der slut-

telig var en mundtlig men nærmest formel Votering om dem; Paaraabet gjaldt Domsafsigelsen. Af Hensyn til de mange og store kriminelle Sager, der hindrede Fremme af de ordentlige Sager, bestemte kgl. Resol. 25. April 1821, at de i Pl. 18. April 1800 m. fl. givne Regler om Anticipation ante omnes [Foretagelse forud for alle] skulde været suspenderet. Udenfor særlig paatrængende Tilfælde maatte de i disse Regler nævnte Sager altsaa miste deres Fortrin for Ordenssagerne. Ved Skrivelse 15. Juni 1832 blev Justitiarius bemyndiget til at anvende Justitskontorets Kancellister til Læsning, naar Justitssekretæren, hvis Embede dette var, ikke kunde overkomme det. Man havde ellers hjulpet sig med frivillig Assistance af Protokolsekretærerne eller specielle Bemyndigelser. Kancellisten skulde da bære den for Sekretærerne reglementerede Kappe, da ingen uden Kappe maatte vise sig indenfor Skranken.

Jeg gaar derefter over til at omtale det ved Retten virkende Personale; Appellinstansens Embedsetat (1928), Statskalenderne, Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med Bevilling 1660—1869 (1935) og Biografisk Leksikon 1. og 2. Udgave er Kilder.

Som *Justitiarier* virkede følgende Mænd:

Christian Colbjørnsen	Anker Vilhelm Frederik Bornemann
Peter Feddersen	Frederik v. Lowzow

Som Assessorer virkede (foruden Feddersen og Lowzow)

¹⁾ som ansat inden Norges Fraskillelse:

Knud Holtermann	Christian Rafn
Niels Krag Levetzau	Peder Møller
Peder Hersleb Graah	Johannes Rosenkilde
Ole Thestrup	Casper Frederik Lassen
Christian Bagger Brorson	Niels Engelhardt
Adam Gottlob Müller	

²⁾ som ansat efter Februar 1814:

Claus Christian Schiønning
 Andreas Aagesen
 Andreas Christian Kierulff
 Johan Franciskus Gottlieb Schønheyder
 Vilhelm Peter Zeuthen
 Hans Jacob Koefoed
 Johan Heinrich Christian Stellwagen
 Wolrath Christian Danchell
 Michael Lange

Johan Christian Weisvoigt Nielsen
 Frans Vilhelm Ferdinand
 Greve Ahlefeldt-Laurvigen
 Christian Rothe
 Henrik Greve Moltke
 Peter Johan Alexei Conradt Eberlin
 Hans Georg Bentzen
 Christian Ferdinand Wilse
 Christian Michael Rottbøll
 Lars Jes Holm
 Peter Daniel Bruun
 Jacob Koefoed
 Peter Jacobsen Tetens
 Frederik Emil Baron Bretton
 Frederik Thomsen

Som i første Afsnit meddeles her kortfattede Biografier over de paagældende Jurister med særligt Sigte paa deres Medlemsforhold til Retten og for de fra den dansk-norske Højesteret overgaaedes Vedkommende med Henvisning til de tidligere givne personlige Oplysninger.

Christian Colbjørnsen oplevede Overgangen, men i 3½ Aar inden sin Død 17. December 1814 havde han ikke kunnet give Møde i Retten. I biografisk Leksikons 1. Udg. gengiver Edv. Holm en Udtalelse om ham fra hans sidste Tid, der viser ham i fuld Aandskraft og optaget særlig af de mørke Udsigter for hele Riget og for det fraskilte Norge: »Ja«, hedder det, »end skue vi ham, den blide elskværdige Olding, hvis matte Legeme er nedbøjet under en langvarig Sygdoms utaalelige Lidelser, men hvis evig unge Sjæl tindrer i det levende Øje, fremlyser i hans sindrige Tale og modner hvert Arbejde, der, skønt udkastet paa Sygelejet, synes at bære Præg af Ungdommens usvækkede Kraft. Rigets dueligste, Rigets første Enbedsmænd samles hos ham for at bevidne Oldingen, der staar ved Gravens Bred, deres mest uskrømtede Medlidenhed, men C. taler, man lytter paa den sunde Sjæls Ytringer, Sygdommen glemmes, spillende Vid og dyb Granskning kappes om fortjent Bifald. Sygestuen vorder Vidskabs Skole og mangen en Tanke undfanges ved C.s Smertensleje«. Et stort Navn og en stærk Personlighed gled ved hans Bortgang ud af Dommernes Række, om det end var hans reformatoriske Lovgivningsvirken i 1780'erne og derpaa som Generalprokurør, der havde skabt hans Ry. Indtil 10. December 1814 underskrev han Erklæringer paa Rettens Vegne.

Efterfølgeren, *Peter Feddersen*, toges fra Retten, hvor han var

den ældste næsteftter den aldrende Holtermann, der havde fungeret som Justitiarius under Colbjørnsens Sygdom. Feddersen fik dog 20. December kun Konstitution og først 10. November 1815 fast Ansættelse. Han sad i Stillingen til sin Død 1. Februar 1822; 1821 Gehejmekonferensraad, 1817 S. af Dbg. Ret hyppig ses Feddersen at have staaet ene under Voteringer med et særlig strængt Standpunkt saaledes i Dom 4. Marts 1814, hvor han vilde lade en Prokurator miste sin Bestilling for Overhørighed overfor Amtets Ordre om at udføre en Aktion for Tyveri. Dom 8. Marts 1815 angik en 52-aarig Kvinde, der i 15 Aars Alderen havde stjaalet en senere tilbagegivet 1-Rigsbankdalerseddel. I Anledning af en nu rejst men uberettiget Tyverisigtelse havde hun siddet 5 Maaneder arresteret, og efter Omstændighederne fandt man det »revolterende« at straffe, skønt kriminel Præskription ikke havde Hjemmel, hvorfor hun frifandtes, men Feddersen vilde kun gaa til Benaadning, da »Dommeren bør være Lovens Organ og ikke er berettiget til at fravige dens Bydende«. I Dom 29. August 1815, der frifandt en Kone, der af Frygt for at paadrage sig Mistanke forstak en af hende i god Tro købt men som det viste sig bortstjaalet Kedel, var han ene om at ville straffe for Tyveri efter Ordlyden af 6-17-15, 16. I Dom 18. April 1816 over en Række Tugthusfanger, der for Optøjer idømtes Kat og indtil 1 Aars skærpet Straf, vilde han idømme Hovedmanden Dødsstraf.

Feddersen indførte straks at lade alle Medlemmer deltage i Udfærdigelsen af responderende og raadgivende Erklæringer og Udtalelser om Benaadning.

Anker Vilhelm Frederik Bornemann havde ganske vist allerede fra 1802 været blandt de ekstraordinære Assessorer, der ikke alene paa Rettens Aabningsdag men ogsaa ved anden Lejlighed kunde møde og indtage Sæde i Retten, og blandt hans tidligere Embedsstillinger var, foruden den som Protokolsekretær i Højesteret, Assessorembede i Hof- og Stadsretten 1788—93 og derefter i Københavns Politiret til 1795, men fast Medlem af Højesteret havde han aldrig været. Nybesættelsen skete uden Tøven; allerede samme Dag Feddersen døde, 1. Februar 1822, forelaa der gennem Kancellipræsident Kaas mundtlig Ordre fra Kongen om at beskikke Bornemann til Justitiarius og samtidig paa samme Maade om at beskikke Graah, den ældste i Retten, til Vicejustitiarius, aabenbart som en Kompensation. Væsentlig ældre var af Rettens Medlemmer kun Graah, der var 72 Aar. De indbyrdes omtrent jævnaldrende Brorson og Rafn vilde kunne henvise til en Snes Aars Tjeneste i Højesteret, men forsaavidt det hedder, at Bornemann synes at have

været Rettens Medlemmer mindre behagelig, kunde der vel ikke siges at foreligge en egentlig Forbigaaelse af nogen ifølge Bornemanns tidligere anselige Embeder nemlig som først norsk derpaa dansk Generalauditor og Deputeret i Generalitets- og Kommissariatskollegiet. Han var født 26. Juli 1763 og Faderen havde haft samme militær-juridiske Embedsstilling som han, medens Farfaderen havde været Biskop og dennes Fader Professor juris og Borgmester. Tipoldefaderen var tyskfødt og Kancellisekretær i tyske Kancelli. Med Bornemann, der var yndet af Kongen og i 1811 optoges i Adelstanden, kom det aristokratiske Element paany frem paa denne Plads. Bornemann omtales som livlig Selskabsmand og skuespilinteresset. Hans Fader havde været Medlem af Skuespilhusets Direktion og iøvrigt ogsaa Assessor i Højesteret i 1772—74. Bornemann sad som Justitiarius længere end nogen anden, nemlig til sin Afskedigelse 1. Marts 1843. Han oprettede da et Fideikommis og levede til 10. Juli 1854. S. af Dbg. 1826, Gehejmekonferensraad 1828.

Frederik v. Lowzow, der straks udnævntes til hans Efterfølger, var født 27. August 1788 i København og Søn af Gehejmekonferensraad Adam Gottlob v. Lowzow. Slægten var af oprindelig mecklenburgsk her naturaliseret Adel. Efterat være blevet Student lagde han sig først efter Forstvæsen men blev 1809 juridisk Kandidat og s. A. Auskultant i Rentekammeret samt Hofjunker og 1811 Kammerjunker. 1813 blev han Amtmand over Lavrviks Grevskaab, men da han ikke vilde aflægge Ed til den nye Konge, fik han 1815 Ordre til at forlade Norge. 30. Juni s. A. indtraadte han saa i Højesteret efter Holtermann men gik 1821 tilbage til Administrationen som Stiftamtmand over Sjællands Stift og Amtmand over Københavns Amt, hvortil han allerede i 1818 havde faaet Konstitution, og 1831 blev han som en anerkendt dygtig Embedsmand Direktør for Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet. Naar han fra denne Stilling gjordes til Justitiarius, var det i Overensstemmelse med en Tradition, der fortrinsvis søgte at besætte denne Post med en anselig og repræsentativ Embedsmand og gerne hentede Manden udenfor Retten. Lowzow afskedigedes fra 14. Juni 1856 i Forbindelse med den omkring Rigsretssagen rejste Bevægelse dog med Tilkendegivelse af Kongens Tilfredshed med hans lange og tro Tjeneste. Han døde 7. August 1869. Fra 1844—60 havde han været Vicepræsident, fra 1860 Præsident i det danske Bibelselskab. Kammerherre 1817, S. K. af Dbg. 1836, Gehejmekonferensraad 1845.

Knud Holtermann, der havde været Aldersformand i den dansk-norske Højesteret, døde i Embedet 5. April 1815.

Niels Krag Levetzau døde ligeledes i Embedet 16. Juli 1815.

Peder Hersleb Graah virkede til 13. November 1827, da han fik Afsked. Han døde 14. December 1830.

Ole Thestrup virkede til sin Død 15. December 1814.

Christian Bagger Brorson virkede til sin Afsked 12. September 1828 og døde 7. Marts 1835.

Adam Gottlob Müller blev i Retten til sin Død 1. Februar 1833.

Christian Rafn paa samme til 10. Oktober 1822.

Peder Møller virkede til 16. November 1818, da han blev Nationalbankdirektør; han døde 21. Maj 1844.

Hans Rosenkilde virkede til sin Entledigelse 11. November 1837; han døde 4. December s. A.

Casper Frederik Lassen virkede ogsaa til sin Afsked 24. Oktober 1858, hvorved han opnaaede den højeste Tjenestetid i Højesteret, 45 Aar. Han døde som Geheimekonferensraad 1. November 1860.

Niels Engelhardt, den sidste af de fra 1814 overgaaede Assessorer, tog Afsked 24. Januar 1816 for at arbejde i den norske Privatlovgivningskommission, hvortil han havde særlige Forudsætninger. Han indtraadte dog paany i 1818 — udenfor Reglementet 4. Juli og endeligt 16. November — og sad til sin Afsked 30 April 1852. Han døde 18. December 1863; S. af Dbg. i 1850.

Claus Christian Schiønning, Søn af Kommitteret i Rentekamret Etatsraad Schiønning, var født i København 1. August 1778 og blev 1798 juridisk Kandidat. Efter Tjeneste i Danske Kancelli fra 1800 ansattes han 1806 i Landsover- samt Hof- og Stadsretten først som surnumerær dernæst som virkelig Assessor og rykkede derfra 16 Juni 1815 ind i Højesteret, hvor han virkede, til en Øjensvaghed den 30 April 1852 nødvendiggjorde hans Afskedigelse, der meddeltes ham med Tilkendegivelse af Kongens Tilfredshed med hans Embedsvirksomhed. Schiønning der nød Anseelse for stor Skarp-sindighed, blev 1833 Konferensraad og 1850 S. af Dbg. Han var Medlem af den overordnede Tiendekommission og Justitsdirektør for Tallotteriet. Han døde 10. Marts 1858.

Andreas Aagesen født 1781 var Søn af Generalkrigskommissær og Deputeret i det kgl. Generalitets- og Kommissariatskollegium Aagesen. Han blev juridisk Kandidat 1801 og Aaret efter Auditor i Hæren. Fra surnumerær Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten 1807 blev han to Aar senere virkelig Assessor sammesteds. 1808 konstitueredes han som Generalauditor ved Søetaten og fulgte Overadmiralitetens retten fra Rendsborg til Slesvig, indtil denne Ret 1810 ophørte at fungere. 1814 blev han Justitiarius i Københavns Sørret og Justitsraad. 29. Marts 1816 indtraadte han i Højesteret,

men virkede kun her til 3. Januar 1821, da han blev Deputeret i Kancelliet og Aaret efter Generalauditor i Landmilitæretaten og Deputeret i Generalkrigskommissariatet. Han døde 15. November 1846.

Andreas Christian Kierulff, hvis Fader var Viceadmiral, var født i København 12 Marts 1782. Ogsaa for ham var Højesteret kun Gennemgangsled til anden Embedsvirksomhed. Kierulff, der var Kandidat fra 1802, blev 1807 Auditor (1809 med Overauditørs Karakter) og 1813 Assessor i Københavns Politiret. Herfra gik han 17. Maj 1816 ind i Højesteret men atter ud 1. Januar 1820 ved sin Udnævnelse til Politidirektør i København. Han vendte herved tilbage til en tidligere Virksomhed, idet han 1814—15 havde været Medhjælper ved Politidirektørembedet og nu ogsaa blev Justitiarius i Københavns Politiret. Efter 14 Aars Forløb udnævntes han til Overpræsident i København og var dette til sin Død 22. August 1846. Han havde 1824 ogsaa været fungerende Deputeret i Danske Kancelli, men med sin selvstændige Karakter kunde han ikke forlige sig med Stemanns Ledelse og traadte derfor tilbage; 1836 S. af Dbg. og 1845 Gehejmekonferensraad.

Johan Franciscus Gottlieb Schönheyder, født i København 11. Januar 1773 som Søn af en Biskop og Student fra Trondhjem, blev kun en flygtig Gæst i Retten. Efter Stillinger som Protokolsekretær, Justitiarius i Københavns Søren og Direktør i Rigsbanken blev han 19. Januar 1820 Assessor i Højesteret men gik 1. Juni s. A. ud igen som Stiftamtmand i Viborg og han benyttede ikke den ham forbeholdte Adgang til Genindtræden. 1831 gik han til København som Direktør i Rentekamret. Død 11. April 1850.

Vilhelm Peter Zeuthen var født 9. December 1785 i København og Kandidat fra 1804. Fra 1811 var han ansat i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og blev den 21. Juni 1820 Assessor i Højesteret, hvor han efter Ordre af 15. Maj og 24. Dec. 1819 og 5. Maj 1820 midlertidigt havde haft Sæde. Han tjenstgjorde til sin Død 13. Oktober 1827. Medlem af den overordentlige Tiendekommission.

Hans Jacob Koefoed, Søn af en Vinhandler, var født 11. Maj 1785 i København, juridisk Kandidat 1805 og s. A. Volontær i Kancelliet. 1806 blev han Underkancellist i Højesterets Justitskontor og 1809 Protokolsekretær. Herfra gik hans Vej til Assessorembede i den københavnske Overret og 12. Januar 1821 til Ansættelse i Højesteret, efterat han først et halvt Aar havde staaet som surnumerær Assessor i Retten. Fra 1835 forbandt han hermed Stillingen som Generalauditor i Sæetaten. Koefoed var anerkendt som en særlig betydelig Kraft i Retten. Som den ansete Jurist han var, benyttedes han af Regeringen baade til Undersøgelseskommis-

sioner (Jødefejden 1819, Undersøgelse mod Finansdeputeret Birch og Stiftamtmand Bülow 1820) og til Forberedelse af Lovarbejder (Sportelreglementet, Love om Ejendomsindgreb, militær Retspleje og borgelig Straffelov). Som staaende A. S. Ørsted nær blev han 1851 Formand for det til Ære for denne oprettede Prismedaillelegat. Afskediget 31 Januar 1860 med Titlen Gehejmekonferensraad; S. af Dbg. 1854. Han døde 3. Februar 1870.

Johan Heinrich Christian Stellwagen var Søn af en residerende Kapellan i Helsingør, hvor han blev født 17 Juli 1782. 1804 blev han juridisk Kandidat, og 1806 erhvervede han Universitetets Guldmedaille. I to Aar tjenstgjorde han som Auditor ved Kongens Livkorps, derpaa i to Aar som Protokolsekretær i Højesteret, saa blev han surnumerær og efter et Aars Forløb i 1813 virkelig Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten. Ogsaa i Højesteret stod han først nogle Maaneder som overtallig inden den faste Ansættelse 18. April 1821. Han afskedigedes 14. Juni 1856 og døde 14. Februar 1864. Stellwagen omtales baade som et i Retten meget anset Medlem og som en Mand af flersidig Dannelse. 1811—15 var han Medudgiver af Ugebladet »Borgervennen«, hvortil han leverede forskellige mest oversatte Bidrag.

Wolrath Christian Danchell var født 1785 og Kandidat fra 1806. Efter fra 1808 at have været Underkancellist, Kancellisekretær og Kancellist i Danske Kancelli og fra 1813 københavnsk Politiretssessor var han fra 27. April 1821 til sin Død 30. April 1826 Medlem af Retten.

Michael Lange var født 23. Februar 1788 i København, hvor Faderen var Brygger og Kasserer ved asiatisk Kompagni. Allerede 1806 blev han Kandidat, i 1809 blev han Underkancellist og 1812 Kancellist i Danske Kancelli. 1814 blev han Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og efter en kortvarig Funktion som overtallig Assessor i Højesteret blev han 25. Oktober 1822 fast ansat i denne Ret. Den dygtige Mands Virketid her varede dog kun til 11. Marts 1825, da han gik over i Kancelliet som Chef for dettes 3^e Departement. Det efterhaanden spændte Forhold til Stemann fordrev ham tilsidst herfra, og 1846 gik han ud som Overpræsident i København. Han døde 20. Marts 1856.

Johan Christian Weisvoigt Nielsen var født i København 4. Marts 1787. Han erhvervede som Student Universitetets Guldmedaille for en historisk Afhandling og blev juridisk Kandidat i 1808. Aaret efter ansattes han som Auditor i Armeen og Kancellist hos Generalauditøren. 1814 blev han surnumerær, 1816 virkelig Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og gik 5. Maj 1826 over i Højesteret efterat have staaet et Aar som fungerende Assessor.

14. Juni 1836 fik han Afsked og døde 5. Oktober 1863. Medlem af den overordnede Tiendekommission 1827—45 og Konferensraad i 1852.

Frans Vilhelm Ferdinand Greve Ahlefeldt-Laurvigen, hvis i Slesvig bosatte Fader havde været politisk Forfatter, var født i Altona 7. November 1790. Han studerede i Leipzig, Kiel, Heidelberg, Göttingen og København og tog i 1813 juridisk Eksamen. 1816 blev han Volontær og 1820 Underkancellist i Danske Kancelli. Derpaa blev han 1821 surnumerær Assessor i Landsoverretten i Viborg, midlertidig fungerende Assessor i Højesteret 1825 og fra 5. Maj 1826 ordinær Assessor sammesteds. 12. Marts 1831 forlod han atter Retten som Stiftamtmand i Viborg. Grev Ahlefeldt besad omfattende humanistisk Dannelse; 1821 blev han Licentiatus juris og ved Reformationsfesten i 1836 Doctor juris. Foruden hans Dissertationer foreligger der fra hans Haand nogle skønlitterære Bidrag fra 1820—33. Han døde 19. November 1843.

Christian Rothe var født i København 16. Juli 1790 og juridisk Kandidat fra 1811. Aaret efter fik han Universitetets Guldmedaille for en juridisk Afhandling. Han blev Underkancellist i Landsoversamt Hof- og Stadsretten og 1813 Protokolsekretær i Højesteret. Efterat have gaaet 2½ Aar som surnumerær blev han 1819 Assessor i den københavnske Overret og 28. November 1827 indtraadte han i Højesteret. Han afskedigedes 31. December 1856 og døde 4. Januar 1858. 1852 Konferensraad.

Henrik Greve Moltke var født 16. December 1799 og juridisk Kandidat fra 1819. Han gik som Auskultant i Højesteret fra 28. Marts 1821 og blev surnumerær Assessor i Landsoverretten i Viborg 1823, virkelig Assessor sammesteds 1826. I Højesteret ansattes han 28. December 1827. 1829 blev han Kammerherre, og 1. Oktober 1845 forlod han Rettens Tjeneste som Amtmand over Københavns Amt, men 16. Januar 1847 vendte han tilbage som Assessor og virkede til sin Død 1. Juni 1847.

Peter Johan Alexei Conradt Eberlin var født 25. Maj 1789 i København, blev Student i Helsingør 1807 og Kandidat 1810. Derpaa var han fra 1812 Underkancellist og fra 1815 Kancellisekretær i Danske Kancelli samt s. A. Politiaffistent i København. 1816 blev han konstitueret og 1818 fast ansat Assessor i Københavns Politiret, hvorfra han fik Sæde i Højesteret 19. November 1828 og forblev her til sin Død 15. Maj 1847.

Hans Georg Bentzen, Søn af Renteskriver Bentzen, fødtes i København 10. September 1789 og blev 1809 juridisk Kandidat. Samme Aar blev han Volontær i Danske Kancelli og 1811 Underkancellist. 1813 blev han Protokolsekretær i Højesteret, 1818 surnumerær og

1819 virkelig Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og tillige Kongens Foged i København. Derpaa overgik han 6. Juli 1831 til Højesteret men naaede knap at komme til at votere, da han allerede 2. September s. A. ansattes som Kancellideputeret med Genindtrædelsesret. Død 3. Oktober 1857.

Christian Ferdinand Wilse, hvis Fader var Overretsprokurator, var født i København 8. Juni 1790. Han blev juridisk Kandidat 1810 og to Aar senere Underkancellist i Danske Kancelli, hvor han avancerede til Kancellisekretær. 1818 blev han Protokolsekretær i Højesteret, Aaret efter surnumerær og 1820 virkelig Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, 1831 tillige Kongens Foged i København. I Højesteret ansattes han 14. Oktober 1831 og fik efter Udnævnelse til Nationalbankdirektør Afsked 3. Oktober 1845 med Genindtrædelsesret. Denne benyttede han i 1858 og virkede derpaa til sin Død 22. August 1860. Han var i længere Tid Forstander for det praktisk-juridiske Selskabs Øvelser for studerende.

Christian Michael Rottbøll, Søn af Botanikeren, Konferensraad Rottbøll, var født i København 4. Marts 1791 og blev juridisk Kandidat 1812. Derpaa blev han 1813 Underkancellist i Højesterets Justitskontor og Protokolsekretær i Retten 1819. Aaret efter blev han surnumerær og i 1831 virkelig Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, hvorpaa han 20. Marts 1833 indtraadte i Højesteret. 1845 Medlem af den overordnede Tiendekommission, 1853 Konferensraad. 26. August 1861 blev han Rettens Justitiarius og afskedigedes 28. Februar 1871; 1863 Gehejmekonferensraad, 1869 S. af Dbg. Død den 15. Januar 1884.

Lars Jes Holm, Søn af Kancelliembedsmand, Konferensraad Holm, var født i København 17. Marts 1791 og juridisk Kandidat fra 1811. Han begyndte sin Virksomhed 1809 som Kopist i Kommercekollegiets danske Landbygningers Brandforsikringskontor og avancerede her til Fuldmægtig og fungerende Kontorchef. 1816 blev han Kancellisekretær. Derpaa ansattes han 1821 som Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og gik 8. December 1837 over i Højesteret. Denne Stilling forlod han dog atter ved sin Udnævnelse 10. Maj 1839 til Deputeret i Danske Kancelli, Chef for dettes 1. Departement, hvorfra han tog Afsked 1848 med Titlen Konferensraad. 1833—39 var han Medudgiver af juridisk Tidsskrift, hvortil han leverede Domsreferater i Bd. 20—33. I Bd. 27 og i Nyt jur. Arkiv Bd. 19 har han leveret Bidrag.

Peter Daniel Bruun var Søn af Fabrikant Bruun i Viborg og fødtes i Fredericia 18. December 1796. Som Student erhvervede han Universitetets Guldmedaille for en historisk Afhandling; 1818

blev han juridisk Kandidat og 1820 juridisk Licentiat. Derpaa blev han 1822 surnumerær og 1826 virkelig Assessor i Landsoverretten i Viborg. Herfra indtraadte han i Højesteret 5. Juli 1839, hvor han forblev til sin Død 7. Juni 1864. Bruun havde 1830 købt Asmildkloster ved Viborg og beholdt stadig denne Ejendom. Han blev 1838 kongevalgt Stændermedlem, senere valgt Medlem af den jydsk Stænderforsamling og 1842 dens Præsident. Hans Opposition mod Kommissarius Ørsted under Drøftelsen af det nationale Spørgsmaal er bekendt. Ligeledes var han valgt til den grundlovgivende Rigsforsamling og var Medlem af Grundlovsudvalget. Fra 1849 var han Medlem af Landstinget først for København senere for en jydsk Kreds og var Tingets Formand lige til 1862. Han dømte i Rigsretssagen i Egenskab af Landstingsmand; under denne Sags Behandling blev han Konferensraad.

Jacob Koefoed var født 1791 paa Fyen og juridisk Kandidat fra 1813. Han blev Kammerjunker 1815 og Underkancellist i Danske Kancelli 1818. 1820 blev han surnumerær, 1821 virkelig Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og overgik til Højesteret 1. Oktober 1845. Kammerherre blev han 1847 og fik Afsked 31. December 1856. Død 10. Marts 1868.

Peter Jacobsen Tetens, hvis Fader var Konrektor i Viborg, var født sammesteds 12. August 1797 og blev juridisk Kandidat 1817. Efterat have været Kopist i Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler blev han 1820 Auditor i Armeen og 1826 Overauditor. 1828 blev han surnumerær, Aaret efter virkelig Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og var fra 1831—42 tillige Præsides i Inkvisitions Kommissionen, der ophævedes 1842. 29. Oktober 1845 blev han Assessor i Højesteret, men allerede 21. Januar 1846 blev han fungerende og Aaret efter virkelig Amtmand over Københavns Amt. Tetens, der blev Kammerherre 1854, skrev en Haandbog i Lovgivningen om Skatter. Han døde 9. Oktober 1859.

Frederik Emil Baron Bretton, Søn af en Plantageejer, var født 22. Maj 1799. Han blev 1820 juridisk Kandidat og 1822 Kammerjunker. 1823 blev han surnumerær, 1825 virkelig Protokolsekretær i Højesteret, 1827 surnumerær og 1828 virkelig Assessor i Landsoverretten i Viborg. I Højesteret ansattes han 27. Maj 1847 efter fra 21. Januar 1846 at have været midlertidig fungerende. Han blev Kammerherre 1849 og afskedigedes 12. December 1873 med Udnævnelse til Gehejmekonferensraad. Død 4. November 1878.

Frederik Thomsen var født 16. Maj 1792 og Kandidat fra 1814. Han blev Underkancellist i Danske Kancelli 1818 og Aaret efter Protokolsekretær i Højesteret. I 1824 blev han Assessor i Køben-

havns Politiret og i 1845 Justitiarius i Københavns Kriminal- og Politiret samt Etatsraad. Han ansattes derpaa i Højesteret 2. Juli 1847 og døde i dette Embede 30. Oktober 1859.

Oversigt over Sukcessionen i Dommerpersonalet 1814—1849 til Oplysning om Rettens samlede Personale til enhver Tid.

Justitiarier

Chr. Colbjørnsen (fra 1804) til $17/12$ 1814, Feddersen til $1/2$ 1822, Bornemann til $1/3$ 1843, Lowzow til 1849.

Assessorer

Holtermann (fra 1774) til $5/4$ 1815, Lowzow til $24/3$ 1821, Stellwagen til 1849.

Feddersen (fra 1804) til $20/12$ 1814, Aagesen til $3/1$ 1821, H. J. Koefoed til 1849.

Levetzau (fra 1783) til $16/7$ 1815. Embedet ophævet men genoprettet i 1821 og $27/4$ s. A. besat med Danchell til $30/4$ 1826, Ahlefeldt-Laurvigen til $12/3$ 1831, Bentzen til $2/9$ 1831, Wilse til $3/10$ 1845, Tetens til $18/2$ 1847, Moltke (anden Gang) til $1/8$ 1847, Thomsen til 1849.

Graah (fra 1784) til $13/11$ 1827, Moltke til $1/10$ 1845, J. Koefoed til 1849.

Thestrup (fra 1796) til $15/12$ 1814, Schiønning til 1849.

Brorson (fra 1800) til $12/9$ 1828, Eberlin til $15/5$ 1847, Bretton til 1849.

A. G. Müller (fra 1800) til $1/2$ 1833, Rottbøll til 1849.

Rafn (fra 1801) til $10/10$ 1822, Lange til $30/12$ 1825, Nielsen til 1849.

P. Møller (fra 1801) til $16/11$ 1818, Engelhardt (anden Gang) til 1849.

Rosenkilde (fra 1809) til $11/11$ 1837, Holm til $10/5$ 1839, Bruun til 1849.

Lassen (fra 1813) til 1849.

Engelhardt (fra 1813) til $24/1$ 1816, Kierulff til $1/1$ 1820, Schönheyder til $1/8$ 1820, Zeuthen til $13/10$ 1827, Rothe til 1849.

I Sammenligning med Tidsrummet 1790—1814 er der med Hensyn til Assessorernes Tiltrædelsesalder, tidligere Embedsstilling og Forbliven i Retten visse Forskelligheder. Alderen ved Ansættelsen var i Løbet af Perioden stigende; fra 1831 var den mindst 41 Aar, medens den i den første Del af denne — bortset fra Lowzows og Grev Moltkes Ansættelser som 26-aarig og 28-aarig — havde været mindst 34 Aar. Gennemsnittet var før 1831 en Alder af $35\frac{1}{2}$ Aar, efter 1831 en Alder af 46 Aar. Den tidligere Embedsstilling var nu altid — bortset fra Lowzow, der var uden Stilling — Ansættelse i andre Retter overvejende Landsover- samt Hof- og

Stadsretten. Der kom dog ogsaa 2 fra Københavns Søren, 3 fra Københavns Politiret, 1 fra Kriminal- og Politiretten og 4 fra Viborg Landsoverret¹⁾. Som Gennemgangsled til anden Stilling benyttedes Højesteret stadig i ikke ringe Udstrækning. Af de 23 nyindtraadte Medlemmer gik 5 ud som Amtmænd (af disse kom dog Lowzow tilbage som Justitiarius og Moltke som Assessor) og 3 som Kancellideputerede, 1 som Nationalbankdirektør men med senere Tilbagevenden til Retten og 1 som Politidirektør i København. For Flertallets Vedkommende varede Ansættelsen saaledes, til Alderens Krav gjorde sig gældende, og ved den tidlige Indtræden opnaaedes da en anseelig Embedsalder til Styrke for Sammenhængen i Arbejdet.

De ekstraordinære Assessorers Virksomhed fortsattes i denne Periode i samme Spor som i den forrige.

1. De, der aarlig fik Ordre til at møde paa Rettens Aabningsdag. Af de under denne Gruppe tidligere omtalte ekstraordinære Assessorer fortsatte J. G. Moltke til 1818, Reventlow til 1827, Cold til 1818, F. Moltke til 1830 og 1832—36, Falbe til 1826, Wormskjold til 1824, Sehestedt til 1838, Treschow til 1816, Bülow til 1820, Hauch til 1839, Haagen til 1815, Walterstorff til 1820, Malling til 1829, Kaas til 1826, O. J. Moltke til 1849, Møsting til 1843, Bernstorff til 1818, Jessen til 1830, Adeler til 1816, Rosenkrantz til 1823, W. J. A. Moltke til 1835 og A. V. Moltke 1837—49.

Ny tilkomne var:

Anders Sandøe Ørsted (Deputeret i Danske Kancelli) 1814—16 og 1843—49,

Gebhard Greve Moltke (-Hvitfeldt) (Assessor i H.R. og Stiftamtmand) 1816—28, 1830, 1832—49,

Christian Ludvig Lassen (Deputeret i Danske Kancelli) 1816—31, 1833—34 og 1836—39,

Peter Johan Monrad (Deputeret i Danske Kancelli) 1816—31 og 1833,

Christian Frederik Berner (Deputeret i Danske Kancelli) 1816—25,

Vilhelm Peter Zeuthen (Assessor i Overretten) 1820,

Frederik Oldenburg (Deputeret i Generaltoldkammerkollegiet) 1821—47,

Herman Løvenskjold (Deputeret i Danske Kancelli) 1822—25,

¹⁾ I 1821 var der en Ansøgning fra Herredfoged i Hasle m. fl. Herreder, Dr. juris. D. N. Dorph Seidelin; den tilsidesættes, fordi han ikke som Stellwagen straks kunde møde.

Johan Christian Weisvoigt Nielsen (Assessor i Overretten) 1826,
 Frans Vilhelm Ferdinand Greve Ahlefeldt-Laurvigen (Assessor
 i Overretten) 1826,
 Poul Christian Stemmann (Statsminister) 1827—31, 1833—34, 1836
 —45 og 1847—49,
 Christian Henrik Carstens (Justitiarius i Overretten) 1827—38,
 Michael Hansen (Deputeret i Danske Kancelli) 1828—31, 1833—
 34, 1836, 1838—44,
 Jonas Collin (Deputeret for Finanserne) 1831—49,
 Hans Krabbe-Charisius (Statsminister) 1832—45,
 Troels Kongslev (Deputeret i Rentekamret) 1832—43,
 Johan Poul Höpp (Deputeret i Tyske Kancelli) 1832—40,
 Frederik Christian Julius Greve Knuth (Stiftamtmand) 1832—49,
 Jacob Cosmus Bræstrup (Politidirektør) 1835—49,
 Andreas Peter Thomsen (Justitiarius i Overretten) 1839—46,
 Christian Ludvig Tillisch (Kabinetssekretær) 1842—44,
 Heinrich Anna Greve Reventlow-Criminil (Statsminister) 1843—
 46,
 Jens Olaus Hansen (i Universitetsdirektionen) 1844—46,
 Christian Albrecht Bluhme (Generaltoldkammerdirektør) 1844
 —46,
 Christian Lund (Deputeret i Rentekamret) 1844—45,
 Frederik Ferdinand Tillisch (Kabinetssekretær) 1846—49,
 Frederik Thomsen (Justitiarius i Kriminal- og Politiretten 1846—
 47,
 Carl Greve Moltke-Nütschau (Præsident i Tyske Kancelli)
 1847—49,
 Frederik Emil Baron Bretton (kst. Assessor i Højesteret) 1847,
 Carl Emil Bardentfleth (Statsminister) 1848—49,
 Peter Georg Bang (Indenrigsminister) 1849.

2. De, der foruden paa Aabningsdagen beordredes til at møde
 efter Tilsigelse af Justitiarius.

Af de under denne Gruppe tidligere omtalte ekstraordinære
 Assessorer fortsatte Schlegel til 1836. Urne til 1821, Hurtigkarl til
 1829, Brown til 1817, Bornemann til 1821, Rothe til 1840 og
 A. V. Moltke til 1836.

Ny tilkomne var:

Anders Sandøe Ørsted (Deputeret i Danske Kancelli) 1817-42,
 Christian Magdalus Thestrup Cold (Deputeret i Danske Kan-
 celli) 1819—25,
 Peder Møller (Generalauditor for Søetaten) 1819—41,
 Andreas Christian Kierulff (Politidirektør) 1820—46,

Mathias Hastrup Bornemann (Professor juris) 1820—40,
 Andreas Aagesen (Deputeret i Danske Kancelli) 1821—46,
 Janus Laurits Andreas Kolderup Rosenvinge (Professor juris)
 1822—49,
 Frederik v. Lowzow (Stiftamtmand over Sjællands Stift) 1822—
 42,
 Nicolai Aagesen (Nationalbankdirektør) 1825—28 og 1845—49,
 Michael Lange (fhv. Assessor i Højesteret) 1286—49,
 Peder Hersleb Graah (fhv. Assessor i Højesteret) 1828—30,
 Johan Martin Schønheyder (fhv. Kammeradvokat) 1828—31,
 Peter Georg Bang (Professor juris) 1831—48,
 Johan Franciscus Gottlieb Schønheyder (fhv. Assessor i Højesteret) 1832—49,
 Hans Georg Bentzen (Deputeret i Danske Kancelli) 1832—45 og
 1847—49,
 Anton Vilhelm Scheel (Professor juris) 1839—45 og 1847—49,
 Johannes Ephraim Larsen (Professor juris) 1839—49,
 Lars Jes Holm (Deputeret i Danske Kancelli) 1840—45 og
 1847—49,
 Tage Algreen Ussing (Professor juris) 1941—49,
 Henrik Greve Moltke (fhv. Assessor i Højesteret) 1845,
 Frederik Christian Bornemann (Professor juris) 1846—49,
 Christian Ferdinand Wilse (fhv. Assessor i Højesteret) 1846—49,
 Frederik Emil Baron Bretton (Overretsassessor) 1846,
 Andreas Peter Thomsen (Justitiarius i Overretten) 1847—49,
 Jens Olaus Hansen (i Direktionen for Universitetet) 1847—49,
 Christian Albrecht Bluhme (Generaltoldkammerdirektør) 1847
 —49,
 Peter Jacobsen Tetens (fhv. Assessor i Højesteret) 1847—49,
 Frederik Vilhelm Treschow (fhv. Generalfiskal) 1848—49.

Stillingen som Højesterets Justitssekretær blev endnu i en kort Tid af Perioden indtaget af den veltjente Könemann, der fik Afsked 30. Juni 1814. Colbjørn Deegen, der havde tjent sig op i Justitskontoret som Kopist (1800), Læsesekretær (1804) og Kancellist (1807) og som i 1809 havde faaet Kancelliraadstitlen, blev da Justitssekretær og Justitsraad. 1824 udnævntes han til Etatsraad og afgik ved Døden 4. Marts 1830. Hans Efterfølger blev Frederik Hammerich, der kom fra Danske Kancelli, hvor han, der var Justitsraad, var Chef for 3. Departements Ekspeditionskontor. (Underkancellist 1811, Kancellisekretær 1813, Kancellist 1815, Departementssekretær 1819). Han blev 1841 Etatsraad og virkede til 1. April 1860, da han afgik med Titel Konferensraad.

Paa Justitskontoret var der i denne Periode Plads for en Kan-

cellist og en Underkancellist og fornødne Skrivere undertiden adskillige; i Anledning af Beskrivelsen af en særlig stor Justitssag erklærede Deegen i 1823, at han ved Hjælp af 4 Skrivere haaber i noget over 2 Maaneder at faa Afskriften færdig, hvorefter Konferencen vil tage 14 Dage à 3 Uger. I 1824 tillodes et nyt Signet for Justitskontorets almindelige Ekspeditioner, der ikke som Domme skulde udfærdiges under Kongens Navn og Segl; det førte det kgl. Vaaben med Omskriften Højesterets Seigl. Protokolsekretærenes Antal var stadig 3, men henimod Slutningen af Perioden kom der ogsaa en eller flere surnumerære til, vedkommende kunde tillige være »Læsesekretær«; dette har maaske haft Betydning som Surrogat for Stillingen som Auskultant, der jo ogsaa var en Tilhørers. Stillingen som »Sekretær ved Protokollerne« var selvstændig i Forhold til Justitssekretæren og umiddelbart underlagt Justitiarius.

Foruden til Assessorerne var der ved de to Dommerborde Plads til to Auskultanter altsaa Mænd der fik Lov til for deres Uddannelses Skyld at overvære Retsmøder og Voteringer uden at ytre sig. I Kanc. Prom. 7. Dec. 1771 § 1 var der ganske vist bestemt, at Adgangen hertil nu skulde være ophørt, men de stærke Ønsker om at faa Indpas paa denne Maade lod sig ikke holde tilbage. I Skrivelse 27. Februar 1818 stiller Feddersen sig ogsaa imødekommende og siger, at Forbudet flere Gange har været fraveget. Med Hensyn til at lønne dem er han derimod afvisende. Saalænge Statens Finansier ikke tillader at forhøje Assessorernes og Sekretærernes indskrænkede Lønninger, skriver han, maatte det endnu mere nedtrykke disse Embedsmænd at se ved Siden af sig ansatte salarerede Volontærer. Det var dog nærmest en Sjældenhed, at nogen auskulterede, og det var for kortere Tid ad Gangen. Der betydedes ved Antagelsen den paagældende, at denne Virksomhed ikke gav Ekspektance paa Ansættelse i Retten uden efter Tjeneste i andre Retter. To af dem, Grev Henrik Moltke og Cosmus v. Bornemann, fik en saadan Løbebane. Det var unge Jurister af det fornemme Lag, der fik denne Begunstigelse.

Som Rettens Tilforordnede og deres Medhjælpere fortsatte Virksomheden efter de gamle Linier, var det samme Tilfældet med Skrankens Personale.

Følgende Højesteretsadvokater var i Funktion i Februar 1814:

J. M. Schønheyder	Chr. Klingberg	G. Schack
P. B. Wivet	H. Dreyer	F. W. Treschow
J. L. Rottbøll	H. Bilsted	J. A. Hielm

Af disse afgik Schønheyder 1828, Wivet 1824, Rottbøll 1824,

Klingberg 1821, Dreyer 1837, Bilsted 1830, Schack 1840, Treschow 1846 og Hielm 1814, saaledes at Personalet, som naturligt var, helt fornyedes i den lange Periode.

Følgende nye Advokater tiltraadte:

P. E. Sporon 1819	C. Chr. B. Liebenberg 1833
P. G. H. L. Salicath 1821	J. B. L. C. E. Buntzen 1838
O. C. Blechingberg 1823	C. E. Rotwitt 1842
O. E. Høegh-Guldborg 1823	P. M. O. Lehmann 1844
H. A. Schäffer 1832	G. E. Brock 1849

Af disse afgik atter Høegh-Guldborg 1843, Schäffer 1841 og Lehmann 1848, saaledes at der ved denne Periodes Udløb kun var følgende 7 i Funktion: Sporon, Salicath, Blechingberg, Liebenberg, Buntzen, Rotwitt og Brock altsaa et ret lille Antal, som man ogsaa før i Løbet af Perioden et Par Aar havde været nede paa.

Om de ny tilkomne Advokater meddeles nedenstaaende personlige Oplysninger.

Poul Egede Sporon var født 30. August 1795 i Virum som Søn af Højesteretsassessor S. Bevilling 1819 Søkrigsprokurør. Kammeradvokat 1838, Konferensraad. Død 29. November 1854.

Peter Gottmann Henrik Ludvig Salicath var født 23. Januar 1794 i Hillerød (Faderen Førster). Bevilling 1821, Søkrigsprokurør, Stænderdeputeret, Etatsraad. Død 31. December 1864.

Otto Carl Blechingberg var født 26. Januar 1800 i København (Faderen Kopist). Bevilling 1823. Blev Generalfiskal 1846 og Kammeradvokat 1854, Medlem af Landstinget og Konferensraad. Død 4. Januar 1863.

Ove Emmerich Høegh-Guldborg var født 25. September 1798 i København (Faderen Professor). Fik Bevilling 1823; Justitsraad. Død 8. Februar 1843.

Henrik August Schäffer var født 23. Angnst 1801 i Aarhus (Faderen Distriktskirurg). Fik Bevilling 1832. Død 26. December 1841.

Carl Christian Birch Liebenberg var født 27. September 1804 paa Frederiksberg (Faderen Sognepræst). Auditor, fik Bevilling 1833; Etatsraad. 1854—56 Kabinetssekretær. Død 22. Februar 1865.

Jean Baptiste Louis Camille Edouard Buntzen var født 9. December 1809 paa Christianshavn (Faderen Grosserer). Fik Bevilling 1838. Folketingsmand, Etatsraad. Kst. Kammeradvokat 1863. Død 2. Juni 1885.

Carl Edvard Rotwitt var født 2. Marts 1812 i Hillerød (Faderen Toldkasserer). Bevilling 1842. Folketingsmand 1849, Amtmand 1855 senere Konseilspræsident. Død 8. Februar 1860.

Peter Martin Orla Lehmann var født 15. Maj 1810 i København (Faderen Kommitteret). Bevilling 1844. Amtmand 1848. Politiker. Død 13. September 1870.

Gustav Edvard Brock var født 16. Februar 1816 i København (Faderen Grosserer). Bevilling 1849. Landstingsmand. Død 29. December 1878.

Af disse havde Orla Lehmann i sin Egenskab af Oppositions-politiker haft en fra det almindelige noget afvigende Vej til Advokatstillingen. I 1838 søgte han for tredje Gang forgæves at blive Prøveprokurator ved Overretten. 4. Dec. 1841 idømte Overretten ham Bøde for hans Tale paa Falster, hvilket 20. Januar 1842 af Højesteret, hvor han mundtlig forsvarede sig, skærpedes til 3 Maaneders Fængsel. Paany afsloges hans Ansøgninger om at blive Prøveprokurator eller prøve som Advokat, men efter hans lange Udenlandsrejse interesserede Christian VIII sig for, at han nu blev Advokat. Dette skete saa i April 1844. Tiltrædelsen forudsatte Underskrift paa Edsformular om Troskab mod Forfatningen, og da L. i »Fædrelandet« havde udviklet, hvad Kancelliet ansaa for en »indskrænkende Fortolkning«, afæskedes der ham gennem Lowzow Erklæringer herover. Det lykkedes ikke L. at komme til at nøjes med at underskrive og lade Fremtiden om Fortolkningen. Christian VIII, der her kunde støtte sig paa Lowzows Erklæring, forlangte en Opgivelse af Fortolkningerne som Vilkaar for at godtage Underskriften og fik den. Blandt Rettens Erklæringer findes en L. vedkommende af 23. Juni 1847: han havde som Aktor anmodet Kancelliet om at lade oversætte nogle tyske Dokumenter eller meddele ham Forholdsordre. Retten bemærker, at han selv maa skønne over, hvad der skal oversættes, og belærer ham om, at det gøres ved en Translatør eller Notarius, og at Udgiften dertil paastaas erstattet under Sagen.

I den omtalte over 3 Sider store Opsats i »Fædrelandet« for 4. Maj 1844 udvikles det, at Embedseden efter sit Indhold ikke gaar ud paa at paalægge nogen Indskrænkning i den Ytrings- og Handelfrihed, som tilkommer Borgerne i Almindelighed, og at Sagfører-kaldet ikke identificerer sig med det herskende Forvaltningssystem. Eden refererer sig ikke til Kongeloven og indeholder ingen Forpligtelse til Enevældens Opretholdelse. Forf. forholder sig kritisk til den i Christian VIIIs Reskript 31. Oktober 1840 givne Advarsel til Embedsmænd, der gennem Stænderne havde andraget om Skattebevillingsret m. m., der vilde fremkalde Forandringer i Statsforfatningen. Idet han indrømmer, at der bestaar en temmelig almindelig Mening om, at Eden er en Forpligtelse paa Forfatningen, hævder han heroverfor, at den enkelte maa være berettiget til at

nyde godt af den Forstaaelse af Eden, som er begrundet i hele Folkets Retsbevidsthed. Med tydelig Adresse til Ørsted siger han: »Idet jeg med et Par Ord skal belyse dette noget nærmere, maa jeg forudskikke den Bemærkning, at dette er noget ganske andet end den letfærdige stundom ligefrem forargelige Fortolkningsvilkaarlighed, hvis Indtrængen i vor Retsvidenskab ingen mere beklager end jeg«. Der findes ogsaa i Stykket en Udtalelse om den kgl. Kommissarius Utilbøjelighed til at indtage en klar afvisende Holdning overfor noget. Udviklingen gaar ud paa, at Dele af Eden som Angiverpligten har en tidsbestemt Karakter, og at Kollegiestyre og Domstolenes Selvstændighed samt tilsidst Stænderinstitutionen har medført, at den positive Forpligtelse til »med al Kraft og Formue at dirigere sine Tanker og Idrætter derhen«, at dette absolutum dominium »uforanderlig conserveres« og derfor »at vove Liv, Gods og Blod«, betragtes som bortfalden. I hvert Fald kan Embedsmanden frigøre sig for sin særlig paatagne Pligt ved at udtræde af sin Stilling. Fra sine egne Oplevelser vilde Forf. have haft en kortere Vej til Maalet ved at stille Spørgsmaalet paa, om der dog ikke var saa meget tilbage af Edens politisk forpligtende Indhold, at den Agitation til at opponere mod Statsforfatningen, som han 1842 dømtes for, tillige for ham som Højesteretsadvokat vilde have været i Kollision med Eden og berettiget til hans Afsked. Da han havde underskrevet paa, »at han ikke anser de af hans Fortolkning flydende Indskrænkninger og Reservationer i nogen Maade at kunne formindske de ham paahvilende Forpligtelser«, aflagde han efter Instruksens § 24 Eden offentlig i Retten efter den under 5. s. M. underskrevne Formular, og dermed havde den faste Reaktion paa denne Appel til Offentligheden naaet sit Maal. I Lehmanns mange skriftlige Efterladenskaber ses den ikke at være berørt. I Ny Collegialtidende for 1844 havde Udgifveren Ørsted S. 643 sørget for Optagelse af en detailleret Beretning under Blandede Efterretninger.

De Tilforordnede havde indenfor deres Forretningsomraade deres saglige af Kongen og Kancelliet respekterede Selvstændighed, og i den Henseende var deres Stilling principielt forskellig fra Kollegieherrernes, der kun var Kongens Raadgivere. I deres personlige embedsmæssige Stilling maatte de derimod sammenstilles med disse, og Justitiarius var forsaavidt at sidestille med Præsidenten i et Kollegium. Netop i Kraft af Rettens Selvstændighed havde han ikke nogen tjenstlig Forbindelse med Kongen udover at han repræsenterede eller anførte Retten i Erklæringsvirksomheden, hvorhos han tilrettelagde Valget af Procedureemne ved Kongens Møde i Retten og efter hver Session gav Beretning om ekspederede

Sager. Den »tabellariske Indberetning« i Februar oplyste for hele Højesteretsaaret Tallet af Ordenssager, anteciperede og Justits-sager samt af de »overblevne«, hvis Tal skulde være saa lille som muligt. Der plejede at komme en Anerkendelse fra Kongen af Rettens ihærdige Arbejde, og i hvert Fald maa den antages at være givet mundtligt, naar Kongen kort efter indfandt sig i Retten. Det er interessant, at Justitiarierne efter Grundloven fortsatte med disse Indberetninger til Kongen og uden at lade dem gaa gennem Justitsministeriet, en Tradition der ogsaa har overlevet Aaret 1919. Som Eksempel paa den stærkt understregede Hoftone i Henvendelser til Kongen anføres en Skrivelse fra Justitiarius 22. Februar 1822:

»Allerunderdanigst Forestilling

Deres Majestæt plejer i Almindelighed til Den Dag, De i egen allerhøjeste Person aabner Deres Højeste Ret, at kalde enkelte af Deres udmærkede Tienere og iblandt disse især dem, der beklæde Embede i Deres Justits-Collegio, til at indtage Dommer-Sæde ved Tronens Fod.

Til at nyde en saadan Deres kongelige Majestæts Naade vover jeg i allerdybeste Underdanighed at indstille Kammerherre og Cancellie Deputeret Løvenskjold.

Allerunderdanigst
Bornemann.«

Men selv i disse devote Vendinger hentydes der ikke længere til Kongens dømmende Funktion; det rent repræsentative at aabne Aarets Retsmøde er traadt i Forgrunden.

Selv om Kongen 30. Maj 1801 havde taget Forbehold mod Anvendelsen af Tilsagn om Ekspektance paa Ansættelse i Højesteret eventuelt paa en bestemt Plads i Rækken af Tilforordnede, var disse Ordninger ikke saa sjældne. Overretsassessor Daniel Blechingberg blev saaledes ved Reskr. 6. Juni 1815 fritaget for at benytte sin Tilladelse til at prøvevotere og fik tilsagt Fortrin for Schønning og Lowzow, der ansattes i samme Maaned; han forblev dog i Overretten. Ved Overgang til andet Embede var dette Forbehold om en senere Genindtræden — der da ogsaa flere Gange fandt Sted — et vigtigt Vilkaar. Det udtaltes i Anledning af Resol. 4. Juli 1818 af Justitiarius at der kun, naar nogen Assessor uden Ansøgning fik andet Embede, blev forbeholdt Gageanciennitet. Ved Advokaternes Denominationer var det ogsaa udtrykkelig sagt, at de eventuelt vilde blive ansat paa yngste Lønning, hvilket vistnok var tilstrækkeligt til at holde dem borte. Lønningens Størrelse

afhang af Assessorernes Plads i Rækken. Derved tog Staten nok Hensyn til Embedsaldere, men Risikoen for, om dette Hensyn mærkedes eller ikke, faldt paa Embedsmændene, og Virkeliggørelsen af en ældre Ekspektance maatte staa som en ubehagelig Mulighed for den yngre.

Der ses af og til at være overdraget Assessorer særlige Hverv saasom i Lovkommissioner eller til Undersøgelse af Justits- og Politivæsenet samt de offentlige Stiftelser og Indretninger i et vist Amt. Efter Universitetsfundatsen 7. Maj 1788 IV skulde ved examen juridicum en Højesteretsassessor alternere med Generalprokurøren eller en Kancellideputeret som Censor, men i Reskr. 3. Okt. 1820 udtalte Kongen, at han af Indberetningen fra Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler med særdeles Forundring havde set, at desuagtet ingen af disse havde været tilstede, hvilket nu indskræpedes. 13. s. M. udtalte Feddersen det Ønske, at den forestaaende juridiske Eksamen kunde blive holdt om Eftermiddagen, for at Censorerne fra Retten ikke ellers skulde blive holdt borte fra den. Allerede ved Fdg. 26. Januar 1821 kom dog den Ordning, at der i Højesteretsassessorens Forfald kunde anvendes en af de 6 øverste Assessorer i Overretten, og i de følgende Aar skrives der regelmæssig fra Justitiarius til Overretten, at der fra Højesteret kun kan mødes om Lordagen.

Som det senere vil blive dokumenteret, var Arbejdsstoffet efter i et Par Aar at være aftaget kendelig, snart igen i Stigning, og omkring 1820 var det forøget med 50 %. Feddersen maatte derfor gøre gældende, at Motiveringen for Personalets Reduktion ikke længere var tilstede, da særlig de kriminelle Sager var tiltaget i Antal og Vidtløftighed og flere Sager var udstyret med Krav om at anteciperes forud for Ordenens Sager. Hjælpen fra de ekstraordinære Assessorer var ikke tilstrækkelig, da de havde deres Hovedbeskæftigelse andetsteds, og paa Grund af, at flere af Assessorerne var svagelige, vovede han ikke at begynde vidtløftige mundtlige Sager med mindre end 12 Assessorer. Som tidligere nævnt kom den ældre Styrke atter paa Fode i 1821. 1822 blev Overretsassessor Michael Lange konstitueret under C.F. Lassens Embedsrejse. 1824 indberetter Bornemann, at Engelhardt var i Bedring efter sin treaarige Sygdom men frygtede aldrig at ville kunne taale de 5 Timers uafbrudte Sidden i Retten; han kom sig dog og sad til 1852. Bornemann havde haft tilkaldt indtil 3 ekstraordinære Assessorer, men mente ikke at burde anvende dem i skriftlige Sager. I den følgende Tid kom der da paany Konstitutioner af Assessorer i København og Viborg. Behandlingen af skriftlige Sager i Sommersessionerne havde været en Foranstaltning

med samme Formaal. Der henvistes dengang til, at en enkelt af de mange og store Justitssager havde lagt Beslag paa 5 Uger.

Ved Resol. 6. Marts 1817 blev den Assessorerne tillagte Rangs- betegnelse forhøjet fra virkelig Justitsraad til virkelig Etatsraad (3. Klasse Nr. 3); individuelt kunde der tillægges dem højere Titel- rang, Justitiarius var placeret i 2. Klasse Nr. 5. Den Lønning, Col- bjørnsen 1807 havde opnaaet for dem, er omtalt S. 78 og 1815 var der som nævnt givet de yngste nogen Forhøjelse. Ifølge Skrivelse 3. Juli 1834 var Lønningerne fremtidig: for Justitiarius 3500 Rbd. S., dog først ved Bornemanns Afgang, da denne nød et personligt Tillæg af 6000 Rbd., for 4 ældste Assessorer 2400, for de 4 næste 2000 og for de 4 yngste 1800 Rbd. S. Hertil kom efter Borne- mann's Andragende 1841 saa meget, at Gagen ved Normalreglemen- tet og Reskr. 20. Januar 1842 udgjorde: for Justitiarius 3500 Rbd. (og 200 Rbd. til en Skriver), for de 2 ældste 2600, for de 6 næste 2400, for de 4 yngste 2000 Rbd. Justitssekretæren lønnedes med 1200, Protokolsekretærerne med 600 Rbd. I et Andragende til Kongen 24. Juli 1847 gjorde Lowzow et kraftigt Forsøg paa at hidføre en Løn- ningsforbedring. Han sammenligner Assessorernes Stilling med de Deputeredes i Regeringskollegierne, hvormed de maatte jævnstilles i Arbejdets Betydning og Stillingens Anselighed, ligesom Rangen var den samme. Aflønningen af disse var for de yngste 2500 og 2600, for de ældre 2800 og for de ældste 3000 Rbd. Lønningen for Borgmestrene i København var for den yngste 2400, for den ældste 2800 Rbd. Ved Overappellationsretten i Kiel lønnedes Præsidenten og Assessorerne henholdsvis med 4000, 2700 og 2400 Rbd. han til- føjer, at Præsidenten »efter hvad er mig opgivet tjener paa 5000 Rbd.« og Assessorerne undtagen 2 »tjener paa mere« resp. 3000, 2800 og 2500 Rbd. »Jeg tør antage, at Deres Majestæts Retfærdig- heds Følelse vil vide at udjevne et saa stort Misforhold i Gagerin- gen mellem de Tilforordnede i begge Monarkiets højeste Domstole, der formentlig i Anseelse og Vigtighed bør staa hinanden lige«. Han fremhævede, at der var et altfor langsomt Avancement inden- for Retten. At Assessorerne forblev i denne, var et stort Gode og tjente til Retssikkerhedens Betryggelse, men de allerede ældre Medlemmer af Retten havde altsaa kun Oprykningen ved de ældstes Afgang at se hen til som en Forbedring af Stillingen. Misforholdet havde nylig vist sig ved Thomsens Ansættelse fra Stillingen som Justitiarius fra Kriminal- og Politiretten, der medførte Nedgang for ham fra 2200 til 2000 Rbd. Han foreslaar 4 Klasser for Asses- sorerne henholdsvis de 4 yngste, 5.—6., 7.—10. og 11.—12. at lønne med henholdsvis 2400, 2600, 2800 og 3000 Rbd. og til Justitiarius 4000 Rbd. Dette blev tiltraadt ved en Resolution af samme Aar.

At Assessorerne, ligesom Datidens andre Embedsmænd, havde Vanskelighed ved at komme igennem med det Vederlag, de modtog for et stort Arbejde, er der ikke Tvivl om. Et Vidnesbyrd herom er fra Aarene 1819—28 flere Tilfælde, hvor der søgtes og tilstodes Gratifikationer til at klare Gæld og andre økonomiske Vanskeligheder.

Det var udelukket dengang, at Justitiarius fra sin Plads ved ældste Assessorbord kunde holde Mindetaler el. lign. Det var Skrankens Sag ved given Lejlighed at rette Ordet til Majestæten, hvem Justitiarius ikke kunde repræsentere. Ved Rettens Aabning 5. Marts 1839, første Gang efter Frederik VI's Død, hvilket efter Ny Kollegialtidende 1840 skete med de sædvanlige Højtideligheder, hedder det sammesteds: »Forinden de begyndte deres Procedure holdt hver af Advokaterne en kort Tale, hvori han tolkede de Følelser, som fremkaldtes ved Tanken om den Konge, som sidst indtog Højsædet i dette Retfærdighedens Tempel, og om den Konge, der nu beklædte samme«.

Hvad Højesteretsadvokaternes Stilling angaar, undergik de processuelle Regler ingen Ændringer. Kancelliet skrev 24. Juni 1817, at det maatte tilkendegives dem, at de efterat have udført private Sager efter Ordre burde underrette disses Parter om Udfaldet gennem Overøvrigheden. Paa given Anledning havde en Advokat, mærkeligt nok, opgivet, at man ikke mente at have nogen Pligt dertil. Advokaternes ringe Antal trods de mange Sager tydede paa, at Skrankens økonomiske Udbytte ikke stod i Forhold til Sagernes Stigning, og den Stilling, Advokat Dreyer var kommen i, viste det samme. 7. Aug. 1821 anbefaler Feddersen en Understøttelse til ham af Justitsfonden; hans Flid og Retskaffenhed roses, men da han havde meget faa private Sager at føre, var hans Embedsindkomster saare ringe og hans økonomiske Forfatning yderlig slet. Efter Anbefaling af samtlige Advokater fik Dreyer ved sin Afgang i 1836 en aarlig Understøttelse paa 400 Rbd. S. af Partikulærkassen.

At anvende Udbetalinger paa Retsplejens Drift var noget, Bestyrelsen af de offentlige Kasser helst søgte at undgaa. Den hævdevundne finansielle Ordning af det Arbejde, der i offentlig Interesse skulde udføres i Højesteretsskranken var derfor, at der i Forbindelse med den Advokaterne indrømmede Eneret til at optræde som Procesbefuldmægtigede var paalagt dem en Pligt til vederlagsfri Udførelse af Straffesagerne bortset fra de embedsmæssigt af Generalfiskalen og Kammeradvokaten udførte Sager. Naar der gaves Bevilling til fri Proces (Beneficium og dermed Ordre til en Advokat om at udføre Sagen for Vedkommende) være sig paa Grund af Trang (B. paupertatis) eller af anden Grund f. Eks. til en

Embedsmand (B. processus gratuiti), var det Planen, at Retssagen selv skulde bære Vederlaget til Advokaten, saa det ikke faldt det offentlige til Last. Først i denne Periode af Rettens Historie opnaaede Advokaterne en vis Ændring i dette Forhold. 27. April 1819 blev Højesteret hørt over et Andragende fra Rottbøll paa samtlige Advokaters Vegne om et Emolument som Godtgørelse for Byrden ved uden Betaling at udføre befalede Sager; man gav det en varm anbefaling med Henviisning til de mange Straffesager og de færre private Sager, noget øjeblikkeligt Resultat fremkom dog ikke, da de Deputerede for Finanserne satte sig derimod¹⁾. Men 12. Marts 1825 indsendtes et nyt udførligt Andragende fra Dreyer, Schack, Treschow, Sporon, Blechingberg og Guldberg. Man fremhæver heri, at de tidligere gode Forhold for Advokaterne ved Udførelse af flere og betydelige private Sager ikke længere er tilstede, og man anfører en Række Aarsager dertil: den almindelige Velstands Aftagen, Stilhed i Handel og Omsætning, Processernes paa Sportelreglementet grundede Bekostelighed, den nyere Lovgivnings Bestemmelser, der leder til Processernes summariske Afgørelse og Forøgelsen af de beneficerede Sagers Antal. Som Følge af Tidernes Næringsløshed var der ogsaa et større Antal Forbrydelser. I Aarene 1822, 1823 og 1824 havde Justitssagernes Antal ved Højesteret været 196, 194 og 239, af hvilke en stor Del og specielt de, som angik Embedsfortabelse og deslige, havde haft et Volumen og fordrøt saa megen Tid og Vidtløftighed i Gennemlæsning og Udførelse som et firedobbelt Antal af Justitssagerne om de mere gængse delicta. Efter Antallet af Advokater har enhver af dem aarlig deltaget i c. 70 saadanne. Man fremhæver endelig Bekostningerne til Medhjælp til Ekstrahering og Tiden, der medgaar til Retsmøder, naar der desuden skal ventes paa, at Sagen kommer for. Om Vederlaget burde ydes som et samlet aarligt Beløb eller som Salær for den enkelte Sag, henstillede man. Denne kraftige Henvendelse, der iøvrigt opruller et ret nedslaaende Tidsbillede, blev ikke uden Frugt. Underretsprokuratorerne var der allerede ved Fdg. 24. Okt. 1806 tillagt saadan Betaling. Nu tilstod Fdg. 7. Marts 1827 Højesteretsadvokaterne og Overretsprokuratorerne Salær i de af dem som Aktor udførte Justitssager. Defensoraterne forblev altsaa ulønnede. Det hedder endvidere, at Salæret ikke er bestemt til at indeholde en fuldstændig Betaling for Sagførernes Arbejde men kun nogen Godtgørelse for det ved Tidsomstændighederne foraarsagede Misforhold imellem deres Fordele og Byrder. I aldeles korte og simple Sager skulde det derfor for Advokaterne kun være 10 Rbd. Sølv,

¹⁾ 1820 anbefaledes Andragende fra Sporon om Salær i en særlig stor Sag.

der i Sager af større Omfang kunde stige til 30 Rbd. S. Paa dette beskedne Stadium stod Sagen længe. I Slutningen af Trediverne ytrede Stænderne deres Interesse for en forbedret Stilling for de to nævnte Klasser af Sagførere¹⁾, og Pl. 3. Marts 1841 gik derefter for Højesteretsadvokaternes Vedkommende til, at deres Salær som Aktor i Sager af særdeles betydeligt Omfang efter Rettens Skøn kunde forhøjes over 30 Rbd. og stige indtil 100 Rbd. Ved Pl. 17. Februar 1847, der alene gjaldt for Højesteretsadvokaterne, naaede disse endelig til, at de ogsaa fik en Ret til Salær for Defensoratet altsaa udover ekstraordinært Salær efter Ansøgning, (et Fremskridt som Overretsprokuratorerne allerede havde gjort ved Pl. 3. Marts 1841). For denne Fremgang kunde Advokaterne takke et Stænderandragende af 1844. Den var imidlertid købt med Tabet af Fremskridtet af 1841, idet den gamle Sats 10—30 Rbd. fremtidig skulde gælde i alle Sager.

Hvad de beneficerede Sager angaar, havde Fdg. 3. Juni 1796 § 42 bestemt, at den beneficerede Parts Modpart altid, naar han tabte Sagen, skulde betale Sagføreren billigt Salær, men vandt han, tabte Sagføreren altsaa sit Salærkrav og var stillet, som naar han havde udført en offentlig Sag. Han maatte endvidere selv inddrive sit Tilgodehavende. Heri gjorde dog Pl. 20. April 1825 Forandring ved at bestemme, at det offentlige paa Forlangende skulde søge Salæret inddrevet, saa at det eventuelt konkurrerede med det offentliges ligeledes af dette inddrevne Tilgodehavende for Gebyr og Skriver-salær (Kravet for stemplet Papir skulde staa tilbage for disse Ydelser). Udover denne Lettelse opnaaedes der for Højesteretsadvokater og Overretsprokuratorer en økonomisk Garanti ved Pl. 10. Nov. 1843, der havde to Regler. Den ene var den Ændring i Fdg. 3. Juni 1796 § 42, at den tabende Part ikke ubetinget skulde have paa-lagt Salær til sin beneficerede Modparts Sagfører, men kun naar det efter Retfærdighedens Grundsætninger — altsaa det almindelige Princip for Omkostningspaalæget — maatte paalægges ham at betale Omkostningerne. Den anden, der betød et Fremskridt for Sagførerne, var, at det offentlige overtog Salærets Udbetaling, dels hvor det havde været paalagt Modparten men ikke kunde faas hos ham, dels hvor det efter Reglen i Fdg. 1796 havde kunnet paalægges Modparten som tabende, men hvor Omkostningerne nu skulde ophæves. Var derimod Sagen tabt af Advokatens Mandant, var Salærkravet stadig tabt for Advokaten. Grundtrækket i den oprindelige Plan var altsaa opretholdt.

Endelig er det her Stedet at fortsætte den Statistik over de

¹⁾ Palle Rosenkrantz: Prokuratorerne i det 19. Aarhundrede (1928) S. 99 f.

hvert Aar behandlede Sager, der for Aarene 1800—1813 blev meddelt foran S. 87. Der opføres det samlede Antal af afgjorte Sager og i Parantes Tallet paa Justitssager; Forskellen mellem disse er de behandlede civile Sager, hvoraf nogle faa havde Privilegium paa forlods Foretagelse (Anticipation ante omnes). Desuden anføres de i Ordenen indførte Sager, der blev tilovers, og som normalt fik Bevilling til Opførelse i Højesteretsordenen for næste Aar.

1814	205	(116 Justitssager, 25 overblevne),
1815	264	(148 Justitssager, 2 overblevne),
1816	211	(102 Justitssager, 3 overblevne),
1817	272	(134 Justitssager, 3 overblevne),
1818	253	(144 Justitssager, 1 overblevne),
1819	281	(174 Justitssager, 6 overblevne),
1820	324	(190 Justitssager, 3 overblevne),
1821	341	(209 Justitssager, 10 overblevne),
1822	329	(196 Justitssager, 16 overblevne),
1823	330	(194 Justitssager, 14 overblevne),
1824	352	(239 Justitssager, 26 overblevne),
1825	323	(194 Justitssager, 26 overblevne),
1826	315	(201 Justitssager, 11 overblevne),
1827	339	(245 Justitssager, 18 overblevne),
1828	314	(232 Justitssager, 11 overblevne),
1829	338	(228 Justitssager, 18 overblevne),
1830	348	(246 Justitssager, 5 overblevne),
1831	310	(252 Justitssager, 15 overblevne),
1832	391	(315 Justitssager, 12 overblevne),
1833	366	(300 Justitssager, 16 overblevne),
1834	361	(286 Justitssager, 16 overblevne),
1835	383	(319 Justitssager, 15 overblevne),
1836	426	(369 Justitssager, 21 overblevne),
1837	452	(385 Justitssager, 21 overblevne),
1838	496	(435 Justitssager, 22 overblevne),
1839	468	(385 Justitssager, 16 overblevne),
1840	475	(403 Justitssager, 9 overblevne),
1841	436	(377 Justitssager, 16 overblevne),
1842	486	(428 Justitssager, 18 overblevne),
1843	559	(485 Justitssager, 12 overblevne),
1844	417	(361 Justitssager, 17 overblevne),
1845	426	(358 Justitssager, 12 overblevne),
1846	421	(361 Justitssager, 11 overblevne),
1847	412	(352 Justitssager, 10 overblevne),
1848	325	(247 Justitssager, 9 overblevne).

For Oversigtens Skyld opføres tillige Antallet af civile Sager opgjort paa den angivne Maade:

1814	89	1826	114	1838	61
1815	116	1827	94	1839	83
1816	109	1828	82	1840	72
1817	138	1829	110	1841	59
1818	109	1830	102	1842	58
1819	107	1831	58	1843	74
1820	134	1832	76	1844	56
1821	132	1833	66	1845	68
1822	133	1834	75	1846	60
1823	136	1835	64	1847	60
1824	113	1836	57	1848	78
1825	129	1837	67		

Et Blik paa disse Kolonner godtgør for det første den tidligere omtalte Stigning ved Aar 1820, der gjorde det nødvendigt igen at komme op paa fuldt Dommertal, men viser overhovedet meget betydelige Stigninger i Tallet paa Justitssager, der ogsaa, som en Note i Kollegialtidendes Meddelelse i 1837 viser, havde vakt Kancelliets Opmærksomhed.

Til de kriminalistiske Opstillinger, som den aktive Chr. Colbjørnsen leverede for en Del Aar af sin Embedstid, var der ikke noget tilsvarende indenfor dette Tidsafsnit.

TRÆK AF HØJESTERETS DOMSPRAKSIS

Naar der allerede ved den Udsigt over Højesterets Domspraksis, som foran meddeltes for Aarene 1790—1814, blev taget Forbehold om, at nogen Slags Fuldstændighed ikke blev tilstræbt, maa dette Forbehold forstærkes med Hensyn til nærværende Afsnit for Aarene 1814—49, hvis Overskrift derfor ogsaa er den mere beskedne: Træk af Højesterets Domspraksis. Tidsrummet 1790—1814 ligger Nutiden kendelig fjernere og maatte i højere Grad opfordre til at anføre Prøver paa den svundne Tids Domspraksis. Fra 1818 har vi desuden Schlegels Samling af stadfæstende Højesteretsdomme i civile Sager, og gennem de Ørstedske Tidsskrifter er der ret let tilgængelig Oplysning om Afgørelser af mere almindelig juridisk Interesse. Da jeg tog fat paa et Gennemsyn af Voteringsprotokollerne for dette Tidsafsnit, blev det mig ret hurtigt klart, at jeg her maatte stille mig meget begrænsede Opgaver. De borgerlige Retssager har jeg helt ladet ligge, og af de strafferetlige

har jeg heller ikke søgt at give noget Helhedsbillede. Medens de talrige Sager om Ansvar mod pligtforsømmende Embedsmænd ikke er fundet egnet til at fremdrages, knytter der sig en almindelig tidshistorisk Interesse til det, der findes om Tiltaler for Angreb paa Kongen og de øverste Statsmyndigheder. I Hovedsagen er dette Stof samlet i den Regest over de i Henhold til Fdg. 27. Sept. 1799 m. v. afgjorte Retssager, som er vedføjet Harald Jørgensens Bog om Trykkefrihedsspørgsmaalet i Danmark 1799—1848 (1944). En nærmere omend kortfattet Omtale af disse Sager, der hobede sig op sidst i Trediverne og Fyrreerne, hører med til Uddybningen af den politiske Historie, og her, hvor Emnet ses fra Rettens Side, er det ogsaa oplysende at iagttage Brydningen indenfor Retten, saaledes som den gav sig Udtryk i Voteringen.

En Gennembladning af Voteringsprotokollerne giver et næsten overvældende Indtryk af Tyveriforbrydelsens Betydning som Arbejdsstof for Højesteret. Overvejelserne — hvor Sagerne ikke, som i Reglen, er helt oplagt — beskæftiger sig hyppigt med Afgrensningen af Begrebet Indbrud og med Leddene i det indirekte Tyvsbevis. Løsgængeri og Betleri, der kriminalistisk ligger i Nærheden, er ogsaa hyppigt forekommende. Paa Berigelsesforbrydelsernes Omraade forekommer ellers særlig Underslæb (»Bedrageri«), Dokumentfalsk og Falskmøntneri. Indenfor Sædelighedsforbrydelserne forekommer ret hyppig Voldtægt og Blodskam men sjældnere Uterlighed og Blufærdighedskrænkelser, endvidere Overtrædelse af Tilhold om Ophør med forargeligt Samliv og Bigami, hvor Uklarhed over Tilladeligheden af nyt Ægteskabs Indgaaelse spiller en Rolle. Blandt Forbrydelser mod Liv og Legeme er Sager om Barnefødsel i Dølgemaal fremtrædende og Manddrab ikke sjældne, tillige Sager om Vold m. v. overfor Forældre, men om Legemskrænkelser først, da nye Regler var givet ved An. 4. Okt. 1833. Ikke sjældne er endelig Sager om Ildspasættelse. Ved Gennemgangen af en Mængde Voteringer undgaas det ikke, at et vist Indtryk fæstner sig af de enkelte Dommeres Personlighed og dommermæssige Tendens. Eksempelvis kan nævnes C. F. Lassens særlige Interesse for Bevisbedømmelsen, hvorom han ogsaa har skrevet Afhandlinger. At Hans Jacob Koefoed, der i 1856 af »Fædrelandet« betegnedes som Rettens levende Leksikon, var meget stiv i at citere ældre Præjudikater, havde altid været kendeligt. Rottbøll, den senere Justitiarius, forekommer at have en stræng Tendens ligesom den mangeaarige Justitiarius Anker Bornemann. Schønning leverede gerne brede Udviklinger af sine Meninger, der ofte var Særmeninger; i Votering til Dom ^{29/8} 1839 opponerede han saaledes men

forgæves mod den Praksis, at Fdg. 4. Marts 1690 om Indbrud skal anvendes, selv om intet i Huset er tilegnet, idet han vil forbeholde Fortolkningens Frihed. Stellwagen voterer med megen Omhu og ofte for et medierende Resultat.

Efter disse almindelige Bemærkninger gaar jeg over til at meddele en Del spredte Træk fra den straffende Haandhævelse.

Rigoristiske Straffelove medfører rigoristiske Straffedomme. Pigen Jacobine Væhle idømtes 19. April 1820 livsvarigt Tugthus og Arverets Fortabelse efter 6-5-2 for at have »bandet og ublulig tiltalt« sin Moder. En Aften i Hjemmet havde hun i Drukkenskab udskældt Moderen groft og ønsket, at Lynet vilde slaa ned i hendes Hals; nogen havde hørt det udenfor Huset, men Moderen ønskede ikke Sagen fremmet. Kancelliskr. af 10. Nov. 1798 havde udtalt, at en Præst ikke behøvede at melde et saadant Forhold, men Fler-tallet antog dog offentlig Paatale, og Valget mellem Frifindelse og nævnte Straf blev truffet med 5 mod 4 Stemmer; at udelukke Anvendelsen paa Grund af Fuldskaaben, jfr. 6-21-2 fandt heller ikke Tilslutning. Jacobine havde tidligere faaet nedsat en Straf af 6 Aars Tugthus for 3. Gang begaaet Lejermaal til 7 Dages Fængsel paa Vand og Brød, og ogsaa Livstidsfængslet maa være formildet, da hun ved Dom 17. April 1828 for 2. Gang begaaet Tyveri fik 3 Aars Tugthus med Fremhævelse af, at denne Straf ikke skulde skærpes ved den foregaaende store Straf. Til Oplysning om hendes personlige Forhold anføres det, at hun ikke havde faaet Skoleundervisning fordi Moderen altid overskældte Skoleholderen. Dom 11. Januar 1821 anvendte 6-5-3, hvorefter det er halsløs Gerning at slaa sine Forældre, dog indstilledes der til Benaadning, men den af Overretten anvendte Fortolkning: at udelukke ikke overlagt Forbrydelse fra den strænge Straf godkendtes ikke. Den 25-aarige Søn, der ligesom Faderen var beruset, havde under en Trætte med denne givet ham et Stød, og ved Dommens Afsigelse var der forløbet 14 Aar efter Gerningen. Denne Forbrydelse forekommer iøvrigt ikke saa sjældent i Protokollerne. Fra Paatalemyndigheden var der, som det vil ses, ikke nogen Lempelse at vente, men lejlighedsvis bekræftedes dog den gamle Erfaring, at de altfor voldsomme Straffe-trusler staar sig selv i Vejen. Lars Pedersen havde paa et Værtshus i Randers i beskænket Tilstand »ytret sig paa en skammelig og formastelig Maade imod Deres Majestæt«, hvorom Indberetning ifølge Reskr. 3. Juli 1705 var gjort til Kancelliet, der havde resolveret Tiltale for crimen læsæ majestatis. Han straffedes dog ved Dom ³⁰/₄ 1832 kun for gentaget Betleri, Værtshusspektakel og Vold mod Politiet med 2 Aars Rasphus, men der var Enighed om at se

bort fra den øvrige Tiltale, da Ytringerne var fremsat i Kaadhed. Straffen efter 6-4-1 (Ære, Liv og Gods, Stejling, Haandsafhugning) vilde være uforholdsmæssig.

Hvad Strafforfølgningens Midler angaar, tillod Reskr. 29. Okt. 1772 skarp Eksamination ved den københavnske Inkvisitionskommission i Form af nogle Slag Tamp eller Kat for at faa Sandheden frem. Da det under Votering til Dom af 16. April 1824 var oplyst, at en 17-aarig Pige, der paa det ekstraordinære Tyvsbevis dømtes for Tyveri af en Kjole, havde faaet tildelt 14 Slag Kat og 2 Dage senere 1 Slag, udtalte alle Dommere sig herimod, og det vedtoges at gøre Indberetning til Kancelliet navnlig paa Grund af hendes Ungdom. Det fremhævedes, at Reskriptets Præmisser taler om de groveste Forbrydelser og kun om »nogle Slag« samt indskærper Lemfældighed; Tilstaaelse var iøvrigt overflødig, da her var Indiciebevis. Koefoed ønskede ogsaa omtalt et lidt ældre Tilfælde af lignende Strængbed mod en Kvinde, men det ønskedes ikke nu; ogsaa Müllers Forslag om at faa Reglen bedre præciseret forkastedes, og om en Ophævelse var der slet ikke Tale, smgn. om Rettens Erklæring 1. Aug. 1837 om Ophævelsen foran S. 155. Umiddelbart at fastsætte en Sanktion for Dommerens Misbrug kunde ikke gaa an, da han ikke havde været defenderet, idet »begge Sagførererne saa at sige havde kappedes om at lægge ham den brugte Fremgangsmaade til Last«. Dom 7. Okt. 1828 er noget mindre følsom over Underdommerens Behandling af Tiltalte, som man dog under Voteringen misbilligede. Arrest var anvendt alene for at fremkalde Tilstaaelse og med den Trusel, at den vilde blive opretholdt, til Tilstaaelse forelaa. Desuden var Tiltalte belagt med Jern i Arresten, der synes at have været sundhedsfarlig. Det opgaves at gøre Indberetning til Kancelliet eller selv at reagere efter Reskr. 9. Marts 1799. Ligeledes blev der Flertal for, at der ikke var tilstrækkelig Grund til at tage Hensyn til Tilstaaelsens Tilbagekaldelse. En 14-aarig, en Gang før straffet Dreng, der ved Overretten var dømt for Tyveri men frifandtes af Bevisgrunde i Højesteret den 2. Okt. 1832, havde været underkastet skarp Eksamination. Der havde ikke været Lægeundersøgelse ved Inkvisitionskommissionen, skønt han ved Fremstillingen havde haft et Slagtilfælde. Det ekstraordinære Bevis, hvorpaa han var dømt i Overretten, var allerede da tilstede. Der var Stemmer for at gøre Indberetning til Kancelliet men andre, deriblandt Justitiarius Bornemann, ansaa det ikke for nødvendigt. Noget stærkt Initiativ til Kontrol røbede Retten saaledes ikke i disse Tilfælde. Et Par senere Tilfælde mildner Billedet. 27. Okt. 1845 indberettedes, at det under Anke af Prokurator Larsens Mulktering for Forhaling af en Tyverisag

var oplyst, at Tiltalte R. havde anmeldt, at Dommeren havde truet ham med et helt Aars Arrest og Hensættelse i Kælderen samt med Ubehageligheder for Familien. For vedkommende Sættedommer havde R. ganske vist i væsentlig Grad opgivet sin Klage, men Undersøgelsen var ikke gennemført. Skr. 16. Marts 1847 angaar en islandske Tyverisag. Tiltalte havde lidt betydelig Skade ved Kulden i Arresten, Dommeren var dog efter Omstændighederne uden Skyld heri, men han havde truet Sigtede med paany at føre ham i Arresten, hvis han ikke tilstod. Man henstillede, dels at forebygge Brug af slige Arreste, dels at Kancelliet betydede Dommeren det ulovlige i at anvende en saadan Trusel.

Politiet optraadte nogle Gange med Efterforskningsmetoder, som Nutiden ikke vilde godkende. Dom 18. Maj 1824 omhandler et af Bjerre og Weile i Fællesskab foretaget Indbrud paa Grev Schimmelmans Gaard Hellebæk, hvorom det oplystes, at W. var optraadt med forud givet Samtykke af Politiet i København, der ønskede at paagribe B., han var altsaa Agent for Politiet og tiltaltes ikke, medens B. fik normal Tyvstraf. Danchell og Lassen fandt dog ikke Forholdet helt normalt og vilde nøjes med en arbitrær Straf af 5 Aar. De hævdede, at Tyveriet skulde kunne ses som en Enhed, men naar man tog W.s Medvirken ud af Handlingskomplekset, var der ikke noget virkeligt Tyveri tilbage. Betragtningen rummer sikkert en Sandhed. Dom 19. Marts 1824 havde kort forinden frembudt et Eksempel paa det samme og ligeledes Dom 28. November 1823. Under det første af vedkommende Tyverier havde den af Politiet betalte Petersen tilskyndet og hjulpet Lund til at begaa et Tyveri paa Sukkerhuset i Toldbodgade, hvor Politiet var tilstede og afventede Udførelsen. Lange med Tilslutning af Lassen og Rosenkilde voterede her for at anvende Forsøgsstraf. Det betonedes altid stærkt som Grundlag for Anvendelsen af de strænge Tyveristraffe, at Ejeren efter Evne bør beskytte sig selv. Det maatte da virke kontrært at beskytte ham fuldt, naar han selv havde været med til at arrangere Tyveriet. Det er paafaldende, at ingen af Dommerne heller ikke de, der foreslog Strafnedsættelse, udtalte sig imod denne robuste Politivirksomhed, der er langt fjernet fra Nutidens Begreber om det forsvarlige og anstændige. Det udtales udtrykkelig, at man ikke kan dadle Politiet herfor, dog var der nogen Stemning for at anbefale Benaadning. Misbilligelsen maatte have været adresseret til den indflydelsesrige og med Rette højt ansete Politidirektør A. Chr. Kjerulff.

Straffereglernes Ufuldstændighed havde ført til Anerkendelse af Domstolens Magt til at straffe efter Analogi af de givne Straffebestemmelser, og denne Analogi kunde rumme baade Skærpelse

og Formildelse. For at udleje Værelser til Utugt, hvilket var ulovbestemt og ikke straffbart som Rufferi eller at holde Horehus, 6-22-1 og 5, straffede Dom 20. Maj 1825 ved Gentagelse med 3—4 Aars Forbedringshus. Dom 10. Juni 1817 straffede en Husmand med 40 Dages Fængsel paa sædvanlig Fangekost for at »have søgt at bibringe Almuen at der var Spøgeri i deres Hus samt for at have ladet de Phænomenr, hvorved dette skulde godtgøres, iværksætte med deres 12-aarige Plejedatter Anne Sophie« (hvori Ulemperne bestod, berøres ikke). En 13—14-aarig Pige straffedes ved Dom 5. Oktober 1818 med Forbedringshus i 5 Aar for forsætlig Ildspaesættelse paa en Gaard (skærpet Livsstraf efter 6-19-1 var ellers Straffen herfor). Straffen blev altsaa arbitrært formildet ogsaa uden Anvendelse af 6-6-19, der for 10—14-aarige Børns Drab foreskriver Ris eller livsvarigt Strafarbejde. Den i 6-13-23 hjemlede Livsstraf for Bigami erkendes at forudsætte Forsæt. Under Votering 21. Maj 1828 udtaltes det, at der var Praxis for at straffe arbitrært og med lavere Straf for Bigami, naar Tiltalte havde haft Grund til at tro, at det første Ægteskab ikke var til Hinder for nyt Ægteskab. Dette anvendtes i et Tilfælde, hvor det angaves, at Tiltalte havde forment efter 3 Aars Adskillelse fra sin Hustru, til hvem han efter Resolution svarede Bidrag, lovligt at kunne gifte sig igen. En ældre Dom af 23. Marts 1814 viser et strengere Standpunkt nemlig Anvendelse af ovennævnte Bigamistraf, skønt det erkendtes ikke at være aldeles uantageligt, at Tiltalte havde anset Ægteskabet hævet ved en for Forligelseskommisionen med Hustruen truffet Aftale. Justitiarius' Stemme afgjorde Sagen, og man nøjedes med at anbefale Benaadning. Mindretallet vilde anvende 1—2 Aars Forbedringshus og paaberaabte en Dom fra 1804, hvorefter Livsstraf ikke brugtes i Tilfælde af Separation. Analogt med Bigamistrafens Nedsættelse efter Separation nedsatte Dom 12. April 1824 Straffen for Hor for en i 3 Aar frasepareret Mand, hvis Hustru ikke forlangte Straf, og som ikke selv havde anset Forholdet utilladt, til Fængsel paa Vand og Brød i 2 Dage, hvilket da han maaske var fyldt 60 Aar, omsattes til 8 Dages simpelt Fængsel paa sædvanlig Fangskost. I denne Forbindelse kan endnu anføres Dom 21. Januar 1829, der angik følgende Forhold: en Person var steget ind i et Hus gennem et Vindue, der kunde aabnes ved at trække i et Sejlgarn, og han gjorde her et Forsøg paa at aftvinge nogen Penge. Handlingen var ikke Indbrud, fordi der ikke var anvendt Magt for at aabne Vinduet; den karakteriseredes som »en Art Røveri« og straffedes efter delvis Analogi fra Fdg. 20. Februar 1789 § 4 (groft Tyveri) med livsvarigt Tugthus.

Efterat Anordn. 4. Okt. 1833 om Straf for Angreb paa Legeme

og Frihed havde haft Gyldighed nogen Tid, støder man i Voteringsprotokollen paa flere Sager end før om Legemsangreb uden dødelig Udgang. Dom 6. Januar 1836 overrasker ved at vise, at nævnte nye Lovbud ikke ved sin systematiske Karakter havde afholdt Retten fra paa gammel Vis at anse, hvad der fandtes strafværdigt, med en arbitrær Straf. Begivenheden var følgende: en Karl blev fortrydelig over, at hans Kæreste slog op med ham, og han erklærede, at han skulde hindre hende i at faa nogen anden. Han købte en Pistol, Krudt og Hagl, opsøgte hende i det fri og affyrede i 1—2 Alens Afstand Pistolen mod hendes Ansigt, og, da hun flygtede, mod hendes Ryg. Der tales ogsaa om, at Pistolen sprang, men nogen Virkning heraf nævnes ikke. Tiltalt for Drabsforsøg fik han ved Overretten 1 Aars Forbedringshus. For Højesteret var det oplyst, at Pistolen var ladet med løst Krudt og Skud det et Skræmmeskud. Skade var heller ikke sket. Rottbøll vilde derfor ogsaa frifinde og fik Tilslutning af en Kollega, men Resten af Kollegiet fandt, at en saa farlig og foruroligende Handling foretaget i Skræmmehensigt maatte være strafbar. At An. § 29 der taler om fremfusende og farlige Handlinger, ikke kunde anvendes, naar Døden eller stor Skade efter § 2 ikke var foraarsaget derved, er man klar over. Men den ældre Adgang til paa egen Haand at opstille Straffenormer og sætte Straf for Overtrædelser vil disse Dommere ikke give Afkald paa. Forsaavidt Kancelliet ved Udarbejdelsen havde været besjælet af Frygt for, at Domstolene, om de ikke blev bundne ved specificerede Lovregler med ubetingede Straffeminima, vilde sløje af til altfor stor Mildhed, gjorde en Sag som denne Frygten til Skamme. Forslagene laa mellem 6 og 3×5 Dages Vand og Brød og sidstnævnte Sats blev Dom. Bornemann vilde endda gaa til 1 Aars Forbedringshus og fandt § 4 anvendelig, hvilket var en klar Fejltagelse da § 4 forudsætter en fuldbyrdet Voldsgerning.

For Tyveri og andre Berigelsesforbrydelser kom Lovreformen ved Fdg. 11. April 1840. Nogle Afgørelser paa det ældre Lovgrundlag Fdg. 4. Marts 1690, skal her anføres. En Del af disse angaar Begrænsninger i Begrebet Indbrud (natlig Udførelse og Anvendelse af Vold). Dom 16. Nov. 1814 ansaa det for Indbrud, at en Kvinde, der lovlig havde faaet Adgang til et Hus, ved Vold banede sig Vej ind i andre Dele af Huset. Dom 2. Januar 1815 antog mod Overretten, at Indstigen genne met Vindue, hvori Rude manglede, var simpelt. Medens dette stemmer med Ørsteds Mening i Tyveriafhandlingen S. 122 (Skr. i Udv., Strafferet II S. 122) gaar Dom 30. Okt. s. A. imod ham (henholdsvis S. 175 og 127), naar den til Indbrud ikke kræver et beboet men kun et beboeligt Hus. Dom 8. Sept.

1821 angik Tyveri fra et Værelse om Natten efterat Adgang var opnaaet ved falsk Nøgle. Der faldt en Stemme for at anse dette som Indbrud, da Grundene efter Fdg. 4. Marts 1690 (Faren) helt passede, men da det oplystes, at Dom 12. Okt. 1814 havde anset Tyveri ved Oplukning af Gadedør om Natten med Dirk for simpelt, fik den strænge Bedømmelse ikke Tilslutning. Dom 17. Dec. 1822 antog under Tvivl Indbrud at foreligge, hvor Tyven om Natten skaffede sig Adgang ved at løfte den tillukkede Dør af Hængslerne, uanset at dette ikke krævede megen Kraft. Dom 11. Marts 1823 antog det samme ved Indstigen i Hus gennem Skorstenen paa Grund af dettes ekstraordinære Karakter. Omvendt var det ifølge Dom 22. Okt. 1828 ikke Indbrud at stige ind gennem Vinduet, der kunde lukkes op efterat en Klud var fjernet, der erstattede en manglende Rude.

At Højesteret ved Spørgsmaalet om at anvende Gentagelsesstraf for Tyveri kunde prøve Rigtigheden af den ved ældre Straffedomme anvendte Gentagelsesstraf, antoges ved Dom 7. Okt. 1816. Saaledes straffede ogsaa Dom 16. Nov. 1818 for 1. Gangs Tyveri, skønt der i en ældre Dom var anvendt Tyvsstraf efter 5-9-2 for ulovlig Omgang med Hittegods, eftersom gældende Praksis havde forladt denne bogstavelige Anvendelse af 5-9-2.

Ved Dom 10. Juni 1825 blev der anvendt Ris ved Slutteren paa en nu 16-aarig Person, hvis Tyveri var begaaet før det 15. Aar. Man tænkte sig at ville sætte det 18. Aar som Grænse for, hvor længe det var passende at anvende denne Børnestr af, der i Fdg. 20. Febr. 1789 er hjemlet for Tyveri af Børn i Alderen 10—15 Aar. 3 Dommere dissenterede formentlig med Rette mod denne selvavede Regel.

Som tidligere bemærket forbigaas her Sagerne om Tiltale mod Embeds- og Bestillingsmænd for Brud paa deres Pligter. En Undtagelse gøres dog med Sagen mod Finansdeputeret Birch ifølge dennes ekstraordinære Karakter. Den paadømtes af Højesteret 29. Juni 1821, efterat Birch først ved en af Kancellideputeret A. S. Ørsted og Højesteretsassessorerne H. J. Koefoed og J. H. Stellingwagen bestaaende Kommission 18. Dec. 1820 var idømt Tab af Ære og Boslod samt 5 Aars Fæstningsstraf. Birch havde fra 1796 spillet i Tallotteriet, og i 1802 kom han ind paa at benytte sin Stilling som Finanssekretær til at fremskaffe Penge til fortsat Lottospil ved at tilegne sig Blanketter til Statsobligationer, som han forsynede med Nummer og Segl og derpaa pantsatte dels i Depositokassen dels i andre offentlige Instituter eller hos private, idet han sørgede for behørig Rentebetaling. De af ham optagne endnu skyldige Laan udgjorde i Sedler c. 338.000 Rbd., i Sølv og rede Sølv c. 256.000 Rbd.

Staten der overtog Gælden, fik et Tilsvær paa henvend $\frac{1}{2}$ Million. Ifølge Marcus Rubin: Frederik VI Tid (1895) S. 236 og 263 var de tilegnede Obligationer indløst men endnu ikke kasseret, hvad ikke ses af Fremstillingen under Voteringen. Kommissionen og enkelte af Dommerne vilde anvende 6-4-10 om Forfalskning af Kongens Breve, Haand og Segl (Straf paa Ære og Gods), andre indvendte, at Forfalskning forudsætter et ægte eller helt udfærdiget Dokument, medens her var Tale om at færdiggøre Dokumenterne. Dette vilde man eventuelt supplere med en arbitrær Straf. Dette sidste blev det endelige, men en forskellig Tendens gjorde sig gældende i Udmaalingen. For Kommissionens Resultat stemte Danchell, og Lassen gik ned til 2 Aars Tugthus; de øvrige gjorde Straffen livsvarig men i Form af Fængsel altsaa uden Arbejdspflicht. Feddersen ytrede bl. a.: »Jeg maa anmærke, at efter mit Skøn kan man ikke vel som Dommer, der bør dømme efter Loven og dens Analogi, nedsætte bemeldte Straf [Fæstningsstraf] til simpelt Fængsel uden at gøre Indgreb i Deres Majestæts Benaadningsret, ligesom en saadan mild Straf uden Tvivl vilde opvække Sensation hos Publikum, da mange andre Embedsmænd, hvis reatus [Skyldgrundlag] maa sættes langt under Birchs, i de sidste Tider er dømt til Slaveriet [Fæstningsstraf]. En anden Sag maa det derimod blive, om Deres Majestæt i Betragtning af Birchs foregaaende rosværdige Embedsforhold maatte finde for godt per modum aggrationis [gennem Benaadning] at lade Fængselsstraf træde i det offentlige Arbejdes Sted«. Den 61-aarige Birch fik ikke Benaadning; han døde i 1829, og hans Hustru skal have delt hans Fængsel (Biografisk Leksikon). Formildende kunde anføres, at de paa Obligationerne rejste Beløb kun var anvendt til Indkøb af Lodsedler og saaledes delvis kommet Statskassen tilgode. Birch havde været en fremragende og anset Finanseembedsmand og udset til at være Finansminister Møstings Efterfølger.

I Enevældens sidste Decennier blev Højesteret ofte Skueplads for Statsmyndighedernes Kamp mod den voksende Kritik af Statsformen og Styrelsens Grundprinciper. Ogsaa mod Kongen blev der nogle Gange udvist et Forhold, der drog Tiltale efter sig. Over denne Gren af Rettens Virksomhed er det Hensigten i det følgende at levere en Oversigt tildels i Sammendrag.

En alvorlig Kriminal sag om Forulempelse af Kongen var den, der rejstes mod den svenske Husarkornet Baltzer Vilhelm von Schmeefeldt, der i 1810 under sit Ophold i København i Teatret havde forelsket sig i Arveprins Frederiks 24-aarige Datter Prinsesse Juliane Sophie, der snart efter ægtede Prinsen af Hessen-Philipsthal. Schmeefeldts paatrængende Overhæng førte til, at han

2 Gange en Tid blev holdt fast paa Kronborg Fæstning og derefter udvist af Landet. Han søgte paany til København i Juli 1811 og indfandt sig om Aftenen i Kongens Palæ paa Amalienborg, hvor han ved Kongens Hjemkomst fra en Ridetur trængte sig ind og henvendte sig til Kongen med Anmodning om en Samtale men afvistes. Det tilspidsede sig til, at Schmeerfeldt, der havde 3 Pistoler paa sig, trak en af dem frem, medens Kongen trak Sablen, hvorpaa den paa Trappen posterede Garder sprang til og afvæbnede Kornetten. En 2. Juni 1812 nedsat Kommission (Politimester Kancellideputeret Chr. M. Cold og Assessorerne Schiønning og Koefoed) dømte ham til livsvarigt Fængsel. Højesterets Dom, der var enstemmig, faldt 2. Dec. s. A. og lød paa Livsstraf efter 6-7-17 (at drage Kaarde eller Kniv til anden i Kongens Nærværelse). Drabs-hensigt var ikke godtgjort. Flertallet indstillede til Benaadning med livsvarig stræng Bevogtning i en fjern Del af Riget. A. Müller og Thestrup »vovede ikke« at tiltræde Indstillingen, og Colbjørn-sen sluttede sig dertil. Indstillingen blev dog efterkommet, og Kastelet, som egentlig kun skulde være det foreløbige Opholds-sted inden Munkholm i Trondhjem Fjord, kom til at huse den dømte, til han 1834 døde i en mentalt svækket Tilstand, se Victor Krohn: Citadellet Frederikshavns Fængselshistorie (1920).

De stærke Følelser ved Norges Tab i 1814 var Baggrunden for Dommen 29. Juni nævnte Aar. Den drejede sig om Indholdet af et Familiebrev, som Justitsraad, Generaladministrator ved Tallot-teriet Marcus Nissen Westermann gennem afskediget Kammer-junker Gyldenpalm havde tilsendt sin Svoger Konferensraad Carsten Anker i Christiania. Brevet udtrykte Indignation over Norges »Salg« uden Sværds slag og over Hærens Uvirksomhed saavel som nogle Tanker om hvad der rettelig burde medfølge til Norge herfra etc. og nogle fornærmelige Udtalelser om Sverige. Efter 1-2-11 tiltalte W. som adelig direkte ved Højesteret, og Anklagen paa-beraabte Trykkefrihedsfdg. 27. Sept. 1799 § 2, der sætter Straf af ubegrænset Landsforvisning for i trykt Skrift at laste, forhaane eller søge at udbrede Had og Misnøje mod Rigernes Konstitution eller Kongens Regering i Almindelighed eller i enkelte Handlinger. Feddersens Stemme førte til at give dette Medhold, uagtet her ikke var Tale om noget trykt eller offentliggjort Skrift men om et Brev uden praktisk Formaal; de øvrige vilde nøjes med 3 Aars eller 1 Aars Fængsel. Rafn var i sin politiske Indignation helt oppe paa Embedsforbrydelse og Livstidsfængsel. Westermann, der var norsk-født men som Dreng kommen til Danmark, levede Resten af sin Tid til 1834 i Norge, se C. J. Anker: Uddrag af diplomatiske Indberetninger om Unionens Forberedelse og Tilblivelse i 1814 (1895).

Dom 6. August 1819 angik Majestætsfornærmelse. Afskediget Dragonløjtnant Rosenfeldt, der senest havde gjort Tjeneste ved Auksiliærkorpset i Frankrig, havde af sin Chef faaet en Attest, der anvendte Udtrykket »temmelig god Duelighed«, hvorover han følte sig brøstholden. Kongen resolverede, at han kunde sagsøge Chefen ved en Overkrigskommission mod at stille Sikkerhed for Omkostningerne herved. Da Rosenfeldt derpaa søgte om Fritagelse for dette Vilkaar, resolveredes der, at en Kautio paa 600 Rd. var nødvendig, og at Ansøgningen ikke maatte fornyes. Uden endnu at have faaet den sidste Resolution kommuniceret, indfandt Rosenfeldt sig derpaa til en Audiens, der forløb saaledes, at Kongen straks aabnede Døren til Forgemakket og viste ham ud. Løjtnanten tøvede med at gaa, og da Kammerherre Rømeling saa førte ham ud, fremsatte han i Forgemakket en Beklagelse, hvis Ordlyd ikke kunde antages at have været nogen anden end den af ham erkendte nemlig: »Det er forskrækkeligt efter de Anstrængelser, jeg har gjort, ikke at kunne faa det Menneske stillet for en Krigsret, saa jeg kan komme til at rejse, det er rasende«. Dommen blev enstemmigt 3 Aars Landsforvisning, hvilket var Minimum efter Trykkefrihedsfdg. § 4, der taler om at udbrede beskæmmende eller fornærmelige Rygter imod Kongen etc.; herfra hentedes en Analogi. En blid Kritik af Frederik VI Hefthighed kom til Orde i Schönheyders Votering: »Dersom Deres Majestæt havde forudset, at Resolutionen endnu ej var kommen til hans Kundskab, saa havde De maaske heller ikke fundet Dem foranlediget til straks at bortvise ham. Det er saaledes ikke uantageligt, at en gensidig Misforstaaelse har fundet Sted.« Der refereres ikke i Sagen til nogen Udtalelse fra Kongen.

Naar man i denne Oversigt ikke støder paa Navnet J. J. Dampé (1790—1867), Manden der tilbragte 15 Aar i Christiansø Statsfængsel og derefter Tiden til 1848 i Forvisning paa Bornholm, skyldes det, at Sagen om hans Oprørsplan ikke gik til Højesteret, da han tog mod Kommissionsdommen af 14. Februar 1821.

Dom 26. Okt. 1821 anvendte Analogien af Fdg. 27. Sept. 1799 § 7 (skumle med Bitterhed mod Regeringen i trykt Skrift) paa afskediget Løjtnant Stephen Lyngbye for hans Skrivemaade i to Ansøgninger til Kongen og en Memorial til Rentekamret om Indkvarteringsgodtgørelse og Godtgørelse for Arbejde ved Lotteriet; bl. a. havde han skrevet at have Bevis for, at Monarken ikke skøttede om Fornuftgrunde, og i det hele en Række Spydigheder om den overordnede Styrelse. Voteringen viste en karakteristisk Stigning i Strængheden. Yngste Stemme vilde nedsætte Overrettens 4×5 Dages Fængsel paa Vand og Brød til 3×5 Dage, de 4 følgende

vilde stadfæste, og de 4 ældste skærpe til Landsforvisning i 3 Aar; Udfaldet blev saaledes Stadfæstelse.

Overretsprokurator N. Chr. Bjerring (1773—1840), der for sine yderliggaaende revolutionære Anskuelse bar Navnet »den lille Marat«, og som efter et økonomisk Sammenbrud særlig var paa Kant med Finansminister Møsting og dennes Penge- og Laanepolitik, tiltalte for i Defensionsindlæg for Krigsassessor H. Schæffer og i et Brev til Møsting at have fremsat fornærmelige Ytringer om Statsstyrelsen. Schæffer var traadt kritisk op mod nogle af Fysikeren H. C. Ørsted foretagne Undersøgelser paa Bornholm, hvilket affødte en Række Retssager, se Harald Jørgensens Bog om Trykkefrihedsspørgsmaalet S. 134—35, 138—39 og 343—49. Fdg. 27. Sept. 1799 § 2 med dens ubegrænsede Landsforvisningsstraf for at laste Kongens Regering bragtes til Anvendelse af 4 Dommere under særligt Hensyn til, at forskellige havde faaet Adgang til at se og tage Afskrift af Indlægene, og til, at § 25 sidestiller med Trykning at »falholde eller paa andre Maader uddele Haandskrifter«. Ligesom Overretten, der havde draget en til 3 Aar nedsat Analogi, var der iøvrigt kun Stemning for lavere Satser ned til 2×5 Dages Fængsel paa Vand og Brød. Da de to strængeste af disse Stemmer havde standset ved 5 Aars Landsforvisning, var der Flertal herfor.

Historikeren, Landsdommer Dr. jur. Gustav Ludvig Baden (1764—1840) var paa Grund af Kasseangel blevet suspenderet fra sit 6. Retsbetjenteembede som Birkedommer og Skriver i Hirschholm Birk. Efterat have været bortrejst til Norge kom han under Forfølgning herfor og sad efter Reglerne i Fdg. 4. Marts 1690 fængslet i Domhusets Arrest, indtil der kunde blive gjort Udveje for Betalingen. Han brugte Tiden til at skrive et Værk bl. a. om den kristne Kirkes Historie, men ramtes med Tiltale herfor efter Fdg. 27. Sept. 1799 § 5. Højesterets Dom 15. Februar 1825 idømte ham Minimumsstraffen Landsforvisning i 3 Aar. Med Anbefaling af Retten fik han dog Benaadning og kom til at sidde 1 Aar i Kastellet, hvor der var bedre Adgang til Bevægelse i fri Luft. Af de voterende havde alene Danchell gjort et Forsøg paa at begrunde et mildere Resultat i en Udvikling, der i meget minder om de liberale Synspunkter i A. S. Ørsteds bekendte kirkeretlige Afhandling, der fremkom Aaret efter. Fordi Kongeloven beskytter den Lutherske Konfession, var det efter denne Dommers Mening ikke nødvendigt at fastsætte en af de atroceste Straffe for Kritiken af uvæsentlige Læresætninger, der meget vel kan underkastes Tvivl og Undersøgelse, uden at den kristelige Religion i mindste Maade kan siges at være lastet d. e. tillagt saadanne Ufuldkommenheder, at den ej kan opfylde sin Hensigt. Absurd var det ogsaa og i ligefrem Strid

med de i Henseende til Religion og Kultus successive emanerede Anordninger, om Lovgiveren vilde sætte en evig Skranke for Undersøgelse af de vigtigste Genstande og derved etablere en uigennemtrængelig Aandstrældom. Danchell kunde ingenlunde antage, at Trinitetsdogmet i nogen Maade kunde henføres til Grundlærdommene i den kristelige Religion. Arvesynd, Djævelens Eksistens, Eksorcisme og Syndsforladelse er ogsaa Lærdomme i den Lutherske Kirke og for 100 Aar siden ligesaa hellige som Triniteten nu, og dog har selv Lovgivningen senere tildels erklæret deres Ugrund. De er nu kun ærværdige Symboler. Idet han erkendte, at Badens Form havde været fornærmende og især hos Lægmænd, for hvilke Skriftet dog ikke var beregnet, kunde virke forargende, vilde han efter Analogien af §ens 2. Punktum og § 7 om at skumle med Bitterhed mod Regeringen arbitrært straffe den aldrende Forfatter med 60 Dages simpelt Fængsel paa sædvanlig Fangekost; Badens Stilling som Øvrighedsperson virkede graverende. At der var tilkendegivet Haan mod Konfessionens Lærdomme, stod imidlertid fast for de øvrige 10 voterende. Naar Koefoed bemærkede: »han kalder Trinitetsdogmet absurd, dette er en Forhaanelse af en Hovedsætning i den herskende Religion«, maatte man beklage, at han ikke havde haft Lejlighed til at studere Ørsteds Udviklinger netop om dette Dogme, hvis man ikke kommer til at tænke paa Kirkefaderens *credo quia absurdum* [jeg tror, fordi det er absurd]. Gennem Benaadningen sejrede dog den mildere Bedømmelse, og for Baden som Studerekammerets Mand var Opholdet i Kastelet næppe nogen stræng Straf.

Dom 30. Juli 1830, der frifandt Magister J. C. Lindberg for Skriftet: Er Dr. Professor H. N. Clausen en ærlig Lærer i den christne Kirke? er en Udløber af den i 1825 rejste Kirkekamp. Efter Anklagerens Mening indeholdt Skriftet den Paastand og Bebrejdelse, at Regeringen vidende om at Clausen lærer falsk, tvinger Studenterne til at følge hans Forelæsninger og derved at lade sig forføre af ham. Kongen havde nemlig misbilliget et tidligere Skrift af Lindberg mod Clausen, og Kancelliet maatte altsaa af ham regnes for bekendt med de Clausenske Lærdomme. Bebrejdelsen for uforvarselig Passivitet maatte derfor bl. a. være rettet mod Kancelliet og strafbar efter Fdg. 29. Sept. 1799 § 7. Dommen fandt dog som Overretten, at Lindbergs Udtalelse var rettet mod Publikum i Almindelighed.

Rækken af Pressesager for Angreb paa Enevældens Regerings-system indledes med Dom 2. Dec. 1835 i Sagen mod Professor i Nationaløkonomi, Dr. phil. C. N. David, der som Redaktør af

Bladet Fædrelandet bar Ansvar for nogle af dets første Artikler i Nr. 7 (Provinsialstændernes Petitionsret), Nr. 10 (Adskillelsen af de forskellige Regeringsfag) og Nr. 11 (»Hvad kan det hjælpe?«). Auspicierne for dette Sagsanlæg, der var samtidigt med Stænderinstitutionens Debut, havde ikke været gunstige, forsaavidt som Generalprokurøren Ørsted havde forudsagt Frifindelse, hvad ogsaa blev Sagens Udfald baade ved Hof- og Stadsretten og Højesteret. Af de 13 Dommere vilde de 4 yngste og Justitiarius Bornemann domfælde, de øvrige frifinde. Det var navnlig Trykkefdg. § 3 om Ansvar for at laste eller forhaane monarkisk Regeringsform i Almindelighed, Tiltalen holdt sig til men ogsaa § 7 om at skumle med Bitterhed mod Regeringen anførtes. Man fremhævede, at en afgørende Kritik laa i Ytringen om, at den Sindsro, der udgaar fra Erkendelsen af en Garanti mod Vilkaarlighed, ikke findes i vor Statsform. Som angribelig fremdroges ogsaa Udtalelsen om, at Befolkningens Karakter bestemmer baade Regeringens Form og Aand, og at Regeringen ikke har fysisk Magt til at gøre Folket Modstand. Det var sagt, at Folket ved Hjælp af Petitionsretten efterhaanden vilde kunne blive »Herre i sit eget Hus«, og at det ikke var usandsynligt, at Kongen frivilligt vilde give Folket den Konstitution, der er en Hovedfordring af den nuværende europæiske Civilisation. Landsforvisningsstraffen 3 til 10 Aar efter § 3 var ved Fdg. 30. Marts 1827 § 7 omsat til Forbedringshus eller ved første Gangs Forseelse Statsfængsel i mindst 1 Aar, naar Forbrydelsen ikke havde sin Grund i Ondskab men kun i Ubesindighed. En enkelt Dommer foreslog Bøde og hævdede uden Modsigelse, at der var Praksis for partielle Analogier fra Fdg.n. For Flertallet var det et vigtigt Synspunkt, at Montesquieus berømte Skrift om Magtens Deling havde været Læregrundlag paa Sorø ridderlige Akademi, og at Schlegels Naturret efter Kant, der var kendt af de sidste 30 Aars Studenter havde betegnet det som en væsentlig Mangel ved monarkistisk Statsform, at konstitutionel Garanti mod Misbrug manglede ved Foreningen af lovgivende, udøvende og dømmende Myndighed hos samme Person. Montesquieu, som David ogsaa henviste til, er dog tilfreds med den moderate politiske Frihed, der ikke beror paa Konstitutionen, men paa at Magtens Forgreninger i Udøvelsen holdes adskilt. Naar dette ikke, som det skulde synes naturligt for Højesteret, fremhævedes for Domstolenes Vedkommende, har det maaske være anset stridende mod decorum [det sømmelige], da Kongens Resignation som Dommer ikke havde været officielt erklæret. Der var dog Flertal for at anerkende Tiltalens Berettigelse og give det Udtryk i Paalæg af Omkostningerne. Sagen fik ogsaa Konsekvenser ikke blot for

David, der under 24. Marts 1836 afskedigedes med Pension, men ogsaa fordi den ved Dommen vakte Erkendelse af, at der manglede et Ansvarsgrundlag for Uagtsomheden, førte til Pl. 1. Nov. 1837 til nærmere Bestemmelse af Trykkefrihedsforordningen, hvori der indførtes Straf for uforsvarlig Tilsidesættelse af pligtskyldig Opmærksomhed og for Brugen af utilbørlige og usømmelige Udtryk. Denne Bestemmelse blev der megen Anvendelse for i den følgende Tid.

Endnu inden Fremkomsten af dette udvidede Ansvarsgrundlag domfældtes Adjunkt Johs. D. Hage (1800—37) for sit Skrift: Bidrag til Oversigt over Europas Historie i 1835. Tiltalen angik Fdg. 27. Sept. 1799 § 8 (3—5 Aars Forbedringshus for Fornærmelse af fremmede venskabelige Magter ved at laste og forhaane de regerende Personer eller for, uden at nævne sin Hjemmel at tillægge saadanne Regeringer uretfærdige og skammelige Handlinger). Hof- og Stadsretten havde frifundet Hage og tilkendt ham Omkostninger, men Højesteret domfældte dog kun med en Bøde paa 200 Rbd., og der var med nogle Variationer i Synet paa det straffbare Enighed herom. Som Præjudikat for at anvende en partiel nedsættende Analogi henvistes til Dom af 14. Januar 1807 over H. K. Seidelin. Forholdet mellem § 7 og § 2 afgav Analogiens Grundlag. Hage havde skrevet om »den franske Nations jammerlige Rolle i Forhold til de østlige Magter«, og at »Polakkerne har retfærdiggørende Grund til Opstand«. Dommens tunge Ende var den automatisk indtrædende livsvarige Censur, der knækkede den begavede Forfatters Livsmod og bragte ham til at søge Døden. Pl. 1. Nov. 1837 indførte for sit Omraade Nedsættelse i Censurens Varighed, og en Analogi herfra til Tilfælde som det Hage'ske synes at maatte have været berettiget. Sin første Anvendelse ved Højesteret fandt Plakaten ved Dom 11. April 1838 over Københavnspostens Redaktør A. P. Liunge til en Bøde bl. a. for utilbørlige Udtalelser om Professor Davids Afskedigelse og Kammerherre Koss' Udnævnelse til dansk Minister i Paris. Eberlin dissentierede og fremhævede, at de to Ting kun var omtalt som de opsigtvækkende Begivenheder, de havde været, og at Tiltalen ikke var Kancelliets men skyldtes en senere kgl. Resolution. Om Hages Skrift kan iøvrigt endnu bemærkes, at det, som det fremgaar af Dommen af 12. April 1839 i en Sag mod Redaktør Giødwad, forinden havde været trykt som Artikler i Fædrelandet uden at fremkalde Paatale, hvorfor Sagsanlægget havde virket overraskende.

Naar man sammenstiller de 61 Højesteretsdomme angaaende reelle Overtrædelser, der i den følgende Tid blev afsagt for Brud paa Trykkefrihedslovene eller undtagelsesvis for Brud paa Tale-

friheden, saa maa det siges, at nogen haard endsige glubsk Rets-
haandhævelse var Politikerne og Pressens Folk ikke ude for. Dom-
fældelserne lød paa Bøde, hvis Maksimum var 500 Rbd., og hvis
Gennemsnit var c. 222 Rbd., Domme om Frihedsstraffe faldt kun i
5 Tilfælde nemlig over Orla Lehmann med 3 Maaneders Fængsel
og iøvrigt over Redaktøren af Bladet Corsaren med Straffe paa
2×4 Dages Fængsel paa Vand og Brød. Dom 21. Nov. 1842 ned-
satte Straf af 1 Aars Statsfængsel til en Bøde paa 500 Rbd. At Ak-
toraterne hyppig indledede Processerne med Paastand paa Anven-
delse af de strænge Regler om Landsforvisningsstraf, er en anden
Sag. Hvis man dernæst vil undersøge Forholdet mellem Udfaldet
af Højesterets Domme og de foregaaende Instansers Domme, viser
det sig med Hensyn til 22 Domme afsagt inden Udgangen af 1842,
at der som nævnt i 1 Tilfælde nedsattes fra Fængsel til Bøde og i
et andet fritoges for Omkostningspaalæg ved Frifindelse, samt
at der i 3 Tilfælde gaves stadfæstende Dom, men at Højesteret
iøvrigt skærpede de indankede Domme. I 4 Tilfælde bestod dette
kun i at paalægge Omkostningerne trods tilstaaet Frifindelse men
iøvrigt i den udmaalte Bødestraf, der i 9 Tilfælde omgjorde en
Frifindelsesdom. Tages dernæst Aarene 1843—44 med 20 Domme,
forekommer der ikke Nedsættelser, men derimod Stadfæstelser i
hele 14 Tilfælde og Skærpelse til Bøde eller Fængsel i 6, hvoraf der
var frifundet i 5. Tages endelig Aarene 1845—47, der omfatter 19
Domme, er Skærpelserne atter i Overvægt. Der stadfæstedes nem-
lig kun i 6 Tilfælde og i de øvrige 13 havde der i 10 Tilfælde været
frifundet, medens der nu gaves Bøde; i 1 Tilfælde ombyttedes
Bøde med Fængsel paa Vand og Brød. I adskillige Tilfælde var der
desuden Anvendelse for at idømme tidsbegrænset Censur efter
Pl. 1. Nov. 1837, og det forekom, at et saadant Censurpaalæg
maatte ophæves, fordi det drejede sig om at idømme Tillægsstraf,
og at første Dom allerede havde brugt hele den lovbestemte
Ramme.

Det vilde blive trivielt at gennemgaa Sagerne enkeltvis. Om-
talen skal derfor begrænses til nogle typiske Eksempler eller til
Afgørelsen af mere almindelige Spørgsmaal. Dom 12. April 1839
over Redaktør Giødwad (1811—91) ved Københavnsposten er en
af dem, der kuldkastede en Frifindelse ved Hof- og Stadsretten.
Artiklen »den 1. Oktober«, der stod at læse paa Toaarsdagen for
Stændernes første Sammentræden, der havde været 1. Oktober
1835, ankede over, at ny Indkaldelse ikke nu var sket. Det var
nemlig i Anordn. 28. Maj 1831 § 7 sagt, at Stænderne vilde blive
indkaldt »hvert andet Aar«. Da Møderne i Viborg først var sluttet
den 30. Juli 1836, synes det dog ret naturligt, at næste Indkaldelse

ventede til 21. Maj 1838. Efterat have talt i Almindelighed om Landets Tillid til Kongens Ord, var der opregnet en Række Skuffelser med Hensyn til Pengevæsenets Ordning (de allerede i 1813 lovede Finansoverslag, den manglende Balance, Stændernes herom udtalte Ønsker) og alt dette gjort til Baggrund for Skuffelsen ved den paastaaede Oversiddende af Indkaldelsen. I denne Sags Paadømmelse deltog hele 5 juridiske Professorer som ekstraordinære Assessorer: P. G. Bang, A. W. Scheel, I. E. Larsen, M. H. Bornemann og J. Rosenvinge. Den behandledes som Flertallet af hele denne Gruppe Sager skriftligt, hvilket vil sige i en meget bred Form, Assessor Holms Votum fyldte 17 tætte Protokolsider. Kun 1 Dommer vilde stadfæste, og Resultatet: en Bøde paa 300 Rbd. og 2 Aars Censur gik en Middelvej. Det var Pl. 1. Nov. 1837, der anvendtes. Naar man gaar let hen over Artiklens spydige Bemærkninger om, at Kongen efter sin Sygdom anvendte flere Timer om Dagen paa at mønstre Tropperne, og derfor vel nok havde Tid til at forberede Indkaldelsen, er det Vidnesbyrd om en moderat Tendens.

Dom 6. Januar 1841, der omgjorde en Frifindelse uden Paalæg af Omkostninger til et Bødeansvar paa 100 Rbd. og 1 Aars Censur for Københavnspostens Redaktør Grüne, angaar det principielle, om Ønsker i Anledning af Tronskiftet om en fri Forfatning kunde fremføres og begrundes ved Henviisning til de Ufuldkommenheder, der var forbundet med en absolut monarkisk Regeringsform. Førstvoterende, den nationalliberale P. D. Bruun, betonedes, at slige Henvendelser til Christian VIII ikke var taget ilde op, og da Regeringen havde tabt David-Sagen, der ogsaa angik Fdg. 27. Sept. 1799, havde den ikke haft Grund til at anlægge denne Sag. Bruuns Standpunkt havde ogsaa været Hof- og Stadsrettens; han fulgtes af de 3 næste Dommere, men saa skar Rottbøll ind med Forslag om 1 Aars Statsfængsel, jfr. Fdg. 30. Marts 1827 § 7, idet han fremhævede, at paagældende Artikel fra »en akademisk Borger« ikke var en upartisk Sammenligning mellem konstitutionel og monarkisk Regeringsform, men en ensidig Fremhævelse af Manglerne ved den sidstnævnte, der var egnet til at skabe Stemning. Han »saa ikke rettere, end at en saadan Stemning hos Undersaatterne, naar den først almindeligen er fremkaldt, er af den farligste Natur, idet herved det Baand, som omslynger alle Statens Lemmer og forener dem til et politisk Hele, lidt efter lidt løsnes, og Statsforfatningen saaledes føres sin Opløsning imøde«. Lassen fremhævede Ytringen om, at Folket under absolut monarkisk Statsform nødvendigen maatte efterhaanden blive døvt og sløvt og ligegyldigt. Hans mildere Forslag fik Flertallet; af 13 stemte dog 5 for Frifindelse.

Naar Overretsprokurator og Redaktør Balthazar Christensen (1807—82) efter Frifindelse ved Hof- og Stadsretten med Paalæg af Omkostningerne ved Dom 7/4 1841 fik 200 Rbd. i Bøde og 2 Aars Censur for at have tilraadet Stænderne at andrage Kongen om Indførelse af en fri Forfatning, saa var der fra alle Sider Klarhed over, at det kun var den brugte Form og Indklædning af Opfordringen, der kunde rettes Anke mod. Det var saaledes sagt, at Folket ellers var dødt, dorsk og døsigt, og der var sammenlignet med Jødernes Udfrielse af Ægyptens Trældom; dette var egnet til at udbrede Misnøje.

Naar Dom 15. April 1841 ligesom Hof- og Stadsretten nøjedes med at paalægge Sagsomkostninger for Avisartiklen »Enden er ikke altid Begyndelsen lig«, gav den Udtryk for Flertallets Utilbøjelighed til at fæste sig ved det kun halvkvædede og det, der skal læses mellem Linierne. Artiklen advarede mod svulstig Hyldest af Kongen, gennemgik den oldenborgske Kongerække og paa-stod, at Kongerne regelmæssig kun regerede godt i de første Aar. Insinuationen om det samme for den nylig tiltraadte Christian VIII var tydelig for Læserne som Artiklens Formaal og endnu mere for Dommerne, som saa nøje maatte studere den. Men Domstolene maa frygte for at tilsætte noget af deres Autoritet og at faa Udseende af Partiskhed ved at være altfor forstaaende overfor Skribenternes Antydninger, hvis illoyale Hensigt naturligvis kraftig benægtes. De foretrækker derfor at lade uforstaaende og at ramme mere haardt, hvor Forseelsen ligger helt paa den synlige Overflade.

Dom 3. Juni 1841 gav Redaktør Giødwad en Bøde paa 500 Rbd. og 3 Aars Censur, hvilket var en Stadfæstelse. Politiet havde beslaglagt nogle Artikler i hans Blad, handlende om Danmarks Forhold til Storbritannien og Rusland. Han udgav dem derpaa som Pjece med et Paatryk om, at Kancelliet havde begaaet den Ulovlighed ikke at forfølge Beslaglæggelsen ved Domstolene. Efter Fdg. 27. Sept. 1799 § 12 straffedes dette som en Ærefornærmelse. Vel stod der i Fdg. § 26, at Kancelliet efter en Beslaglæggelse, som det ikke vil standse, skal »foranstalte det videre fornødne«, men med Hensyn til Pl. 2. Okt. 1810 om Tilsyn med politiske Nyheder eller Efterretninger i de dertil berettigede Blade, hvad der her var Tale om, var Tilbageholdelsen en væsentlig Side, og det maatte være berettiget at undlade et Sagsanlæg, der vilde nødvendiggøre Fremdragelse af et uønsket Stof.

En ny Dom modtog B. Christensen 5. Juni 1842, hvori Frifindelse ogsaa for Omkostninger blev til 200 Rbd. Bøde og 1 Aars Censur. Fædrelandet havde offentliggjort en over Magister D. G. Monrad for hans »flyvende politiske Blade Nr. 2« afsagt Dom med

Uddrag af Monrads Indlæg. Det skete, som det hed i en tilføjet Note, for at appellere til den offentlige Menings moralske Dom, og den oppositionelle Hensigt var altsaa klar nok. Efterat de første 7 Dommere havde voteret for Stadfæstelse, de fleste dog med Paalæg af Omkostninger, vendte Rottbøll Opfattelsen ved at paapege § 3 i Pl. 25. Februar 1837, jfr. Resol. 4. Okt. 1799, der havde afgjort en Række Spørgsmaal om Fortolkningen af Fdg. 27. Sept. 1799. Ved Omvotering fremkom Flertal for Domfældelse; 5 af 13 vilde dog stadfæste. Da Aktor ikke havde opholdt sig over selve Dommens Aftrykning, dømte Rottbøll ikke herfor men dog for de i de gengivne Indlæg indførte Citater af Monrads Skrift, der havde været lagt under Beslag og derfor ifølge de citerede Bestemmelser ikke maatte komme til nogen unødig Publicitet. De andre Dommere mente, at Aktors manglende Paatale af Dommen ogsaa dækkede Citaterne i Indlægene og dømte kun for andre Ytringer i Monrads Indlæg af fornærmende Karakter.

Sagen mod Stænderdeputeret og Borgerrepræsentant Orla Lehmann (1810—70), der paadømtes 20. Januar 1842, har jeg andetsteds gjort til Genstand for udførlig Omtale. Den angik en Aaret før i Nykøbing paa Falster holdt Tale for J. C. Drewsens Vælgere til Stænderforsamlingen, hvis Formaal var i Anledning af en Forespørgsel fra Sognefoged Christoffer Rasmussen at overbevise Bønderne om det gavnlige for dem ved at opnaa en Forfatningsforandring. Hof- og Stadsretten idømte ham efter Lovgivningens Analogi og Grundsætninger en Bøde paa 500 Rbd. Sølv. Højesteret skærpede Straffen til 3 Maaneders Fængsel, der afsonedes. Dommens Mangel af Præmisser og den overordentlige Interesse, den havde vakt, foranledigede Ørsted til en anonym Anmeldelse af Lehmanns trykte Forsvarstale for Højesteret, hvori han sætter Fingeren paa det utilladelige i at agitere for Dannelsen af det konstitutionelle Sindelag i Stedet for at overlade dette til sin egen Vækst særlig i Forbindelse med en uhistorisk Omtale af Landbo-reformerne og Ytringen af Tvivl om Kongens og Kronprinsens gode Sindelag. Det blev Fdg. 27. Sept. 1799 § 7, jfr. Pl. 1. Nov. 1837 § 2, der anvendtes efter Stellwagens medierende Forslag; ingen af de 11 Dommere vilde under Bødestraffen.

Under den Sag mod Redaktør Grüne ved Københavnsposten, der afgjordes ved Dom af 14. Februar 1842, og som omgjorde Frifindelse med Paalæg af Omkostninger til 200 Rbd. i Bøde og 2 Aars Censur — den angik Kritik af Bekostningen ved Kongeparrets Sølvbryllupsfest, Udtalelse om, at Konge, Hof og Embedsmænd levede af de arbejdende Klassers sure Sved, og Kritik af Kanceliets Fremfærd i Pressesager — var det ved Forhør oplyst, at Grüne

faktisk ikke havde virket som Redaktør. 4 Dommere fandt da, at han højst kunde faa et særligt Ansvar for at have ladet sit Navn bruge som Redaktør, men det var der ikke tiltalt for. De øvrige 7 fandt, at sidstnævnte Forhold paadrog ham normalt Ansvar. Lejlighedsvis udtaltes under Pressesagerne Savnet af Forhør over de Tiltalte, der paa deres Side ikke yndede paa denne Maade at faa fremdraget Sagerne Karakter af offentlige Justitssager. I Stedet for Forhør fik Retten de langsomt fremkommende Defensionsindlæg, hvori alt søgtes bortforklaret.

Problemet om B. Christensens særlige embedsmæssige Ansvar som Prokurator drøftedes under den ved Dom 8. April 1842 afgjorte Sag om en Artikel i Fædrelandet med Opfordring til at andrage Stænderne om at søge en Forfatningsændring gennemført. Bl. a. fandtes der deri en Udtalelse om, at den danske Løve ved to Aarhundreders Absolutisme var tæmmet til en Pudelhund, der faar sin Grød. En Del af Dommerne holdt paa, at Christensen i sin Embedsed havde forpligtet sig til at virke for den enevældige Statsforms Opretholdelse, at Kancelliet ved at fremsende et Eksempplar af hans Embedsed havde tilkendegivet at ønske dette taget i Betragtning og at han herved havde forskyldt Embedsførtabelse; Rothe vilde endog hertil føje 4 Aars Statsfængsel efter Fdg. 27. Sept. 1799 § 2, jfr. Pl. 1. Nov. 1837. De andre mente dog, at denne Side ikke var tilstrækkelig tydelig udtrykt i Aktionen, eller at Christensen kunde have god Grund til at mene, at netop Stænderinstitutionens særlige Krav maatte begrænse, hvad der isoleret set kunde udledes af Embedseden. I Stænderne sad der jo Embedsmænd, der maatte kunne drøfte Petitioner af dette Indhold. En Bøde paa 200 Rbd. forhøjedes af Flertallet til 500 Rbd.

Dom 10. Juni 1842 viste, at ogsaa den frisindede Opposition vilde bygge Ansvar paa Embedsmændenes særlige Stilling men ganske vist paa den stik modsatte Maade. En Artikel i det af F. Hansen redigerede Københavnsposten bragte en ret taaget Udvikling om den Kristnes Forhold til Staten: Embedsmænd havde Pligt ikke alene overfor Samfundet men overfor Forsynet til at anmode Kongen om en fri Forfatning, hvis de mente, at det var nødvendigt, og de maatte eventuelt skride til aktiv Handling. Det velvillige Mindretal fandt, at Hensigten kun var at vise, at det ikke stred mod Religionen at petitionere om en Ændring, og at der ikke var gaact ind for Opstands Lovlighed nu. Stellwagen bemærkede, at omend den onde Betydning af de anvendte og lignende Udtryk kan bortforklares, var her pligtskyldig Opmærksomhed tilsidesat for ikke at trykke noget, der hos den mindre tænsomme

let kan vække Utilfredshed med Forfatningen. Frifindelse med Omkostninger omgjordes til 200 Rbd. i Bøde og 2 Aars Censur.

I Slutningen af Aaret 1842 og ind i 1843 er det næsten stadig Retssager mod Redaktionen af Vittighedsbladet Corsaren, der kom til Paadømmelse, og efterhaanden bliver det cand. phil. M. A. Goldschmidt, der vistnok hele Tiden havde været den reelle Redaktør, der kom til at bære Ansvar. En større samlet Afregning med Redaktionen fandt Sted i 4 Sager, der paadømtes 7. Juni 1843, efterat det ved et Reskript var bestemt, at Procedure og Votering skulde ske under et. Redaktionen's Vid og Spot havde bl. a i Artiklen En Apocalypse og i en anden om Bjergprædikenen vovet sig ind paa det religiøse Omraade. Iøvrigt var Regeringsformen kaldt en gammel daarlig og ubrugelig Trøje og Frederik III beskyldt for egenmægtig Magtudvidelse. I den første Sag tiltaltes H. Buch og M. A. Goldschmidt; førstnævnte var mulkteret med 200 Rbd. og ilagt 1 Aars Censur men sidstnævnte frifunden. Efterat det sande Redaktionsforhold var oplyst ved Forhør, saaledes at G. saas at være Redaktøren B. en betalt Straamand, byttedes ved Højesteret Rollerne om og G.s Straf blev Fængsel paa Vand og Brød i 2×4 Dage. Næste Sag angik alene G., efterat Straamanden Andr. Hansen var død. Overrettens Frifindelse med Omkostninger blev her til en Bøde paa 200 Rbd.; 5 Dommere af 11 vilde frifinde, Rothe og Bornemann derimod idømme Vand og Brød i 6×5 Dage. I den tredje Sag fik G. som reel Redaktør Fængsel paa Vand og Brød i 2×4 Dage. Straamanden Fjeldsøe, der ved Hof- og Stadsretten havde taget Ansvar, havde ikke appelleret. I den fjerde Sag var Forholdet det samme med Lund og Goldschmidt og sidstnævnte fik ogsaa her Vand og Brød i 2×4 Dage.

Dom 26. Aug. 1844 gjorde Redaktør og Koppertrykker D. Kragh ansvarlig for en Satire i Corsaren over Kongen af Bayerns Lovgivningsvirksomhed. Hof- og Stadsrettens Dom om Bøde 100 Rbd. og 1 Aars Censur stadfæstedes, idet der var Enighed om, at Fdg. 27. Sept. 1799 § 8 om Angreb paa fremmede Regenter tillod en partiel analogisk Anvendelse. To Dommere vilde dog frifinde, fordi de antog Goldschmidt for den virkelige Redaktør.

En Række Domme fra 1845 viser klart en strængere Tendens ved Højesteret end ved Hof- og Stadsretten. Dom 2. Januar 1845 paalagde Københavnspostens Redaktør Davidsen, der var frifundet uden Omkostninger, 100 Rbd. i Bøde og 1 Aars Censur og kun 2 af 9 Dommere vilde stadfæste. Det drejede sig om en Fremstilling af den politiske Udvikling efter Tronskiftet i Sammenligning med svenske Forhold og med Bebrejdelser mod Kongens Valg af Raadgivere. Ploug, der var frifundet for sin Kritik af Frem-

gangsmåden overfor Pressen, fik ved Dom 30. Januar 1845 en Bøde paa 500 Rbd. og 5 Aars Censur; de laveste Stemmer var for 200 Rbd., den højeste for 3×4 Dages Fængsel paa Vand og Brød. Samme Linie fulgte 3 Domme, der 30. Juni 1845 afsagdes over Redaktør Giødwad. Den første angik et Angreb paa Forslag til Anordning om Trykkefriheden. Frifindelse med Omkostninger blev til en Bøde af 200 Rbd. og 5 Aars Censur. Den anden angik en Opfordring til Undersaatterne til Handling for at naa en fri Forfatning. Frifindelse med Omkostninger blev til 200 Rbd. i Bøde og 1 Aars Censur. Den tredje havde til Emne usømmelig Kritik af Kongens Svar paa de jydskes Stænders Andragende, og Resultatet var som i den anden. Dom 28. April 1845 over Redaktør Davidsen for uerbødig Omtale af et Lovudkast gik Vejen fra Frifindelse uden Omkostninger til 300 Rbd. i Bøde og 3 Aars Censur og 4 af 11 Stemmer var væsentlig strængere. Endelig kan nævnes Dom 28. Juli 1845 over Corsarens Redaktør Kragh, hvis Artikel havde til sigtet at latterliggøre Kongens Holdning under en Audiens i Flensborg overfor Udsendinge fra slesvigske Købstæder. Kun Bruun vilde stadfæste den idømte Bøde af 300 Rbd. og 2 Aars Censur; de øvrige dømte til Fængsel paa Vand og Brød i 2×4 Dage og livsvarig Censur.

Fra Aar 1846 skal nævnes Dommen den 26. Maj angaaende Orla Lehmanns Tale til skandinaviske Akademikere i Christiansborg Ridehus. Ligesom ved Hof- og Stadsretten frifandtes han dog med Paalæg af Omkostninger og ikke enstemmigt, idet 4 Dommere vilde dømme ham. Spørgsmaalet var, om hans Agitation for en skandinavisk Enhed havde haft en dynastisk eller kun en kulturel Enhed for Øje, og kun det sidste antoges bevist.

Fra 1847 kan nævnes Dom 16. December, der stadfæstede en Bøde af 200 Rbd. og 2 Aars Censur for en Artikel i Fædrelandet (Redaktør Reitzel) indholdende usømmelig Kritik af Regeringens Politik, der angaves at støtte den slesvig-holstenske Bevægelse. Kun Nielsen vilde frifinde. Han udviklede, at Talleyrand var en anerkendt Mester i den diplomatiske Tvetydigheds Kunst, og at det derfor ikke kunde være en Injurie mod Regeringen at ytre, at den brugte en lignende Fremgangsmaade i det vanskelige Forhold til Hertugdømmerne, selv om man ikke ansaa denne Fremgangsmaade for den rigtige.

Ved kgl. Reskript af 24. Januar 1848 bestemtes det, at samtlige verserende Pressesager skulde ophæves, og ifølge Resolution af 28. s. M. hævedes al idømt Censur, og endnu ikke betalte Bøder og Retsomkostninger bortfaldt. I Henhold hertil hævedes 5 for Højesteret indankede Pressesager.

PERSONREGISTER

- Aagaard, P. (død 1790) Deputeret, 72.
Aagaard, P. H. (1765-91) H. R. Adv., 76.
Aagesen, A. (1781-1846) H. R. Ass., 166, 175.
Aagesen, N. (1783-1861) e. o. H. R. Ass., 175.
Abbestee (1728-94) Guvernør, 99.
Adeler, F. (1764-1816) Overpræsident, 73.
Ahlefeldt-Laurvigen, F. V. F. (1790-1843) H. R. Ass., 169, 174.
Algreen-Ussing, T. (1797-1872) e. o. H. R. Ass., 176.
Anker, C. (1747-1824) Statsmand, 196.
Anker, C. J. Forf., 196.
Anker, P. (1744-1832) Guvernør, 111.
Baden, G. L. (1764-1840) Forfatter, Landsdommer, 118, 198.
Bagger, P. C. (1772-1810) Just. i Pol. R., 73.
Bang, H. St. R. Ass., 126.
Bang, P. G. (1797-1861) e. o. H. R. Ass., 174 f., 203.
Bardenfleth, C. E. (1807-57) Minister, 151, 174.
Bartholin, Landsdommer, 116.
Beenfeldt, F. L. C. (1741-1801) Godsejer, 129 f.
Bentzen, H. G. (1789-1857) H. R. Ass., 169, 175.
Bentzon, J. (1767-1839) H. R. Ass., 66.
Bernier, C. F. (1773-1827) e. o. H. R. Ass., 173.
Bernstorff, C. G. (1769-1835) Minister, 72.
Bille, G. (1765-1816) Søofficer, 22.
Bilsted, H. (1744-1830) H. R. Adv., 77.
Birch, C. (1760-1829) Deputeret, 194.
Bjerring (1773-1840) O. R. Prok. 198.
Blechingberg, D. O. R. Ass., 180.
Blechingberg, O. C. (1800-63) H. R. Ass., 177, 184.
Blom, Sørenskriver, 117.
Bluhme, C. A. (1794-1866) e. o. H. R. Ass., 174 f.
Bornemann, A. F. V. (1763-1854) H. R. Just., 73, 149, 153, 164, 180, 182, 188, 190, 193, 200.
Bornemann, C. Auskultand, 176.
Bornemann, F. C. (1810-61) e. o. H. R. Ass., 175.
Bornemann, M. H. (1776-1840) e. o. H. R. Ass., 175, 203.
Bornemann, V. (1731-1801) Gen. Aud., 73.
Brabrand, M. Porcelænshandler, 126 ff.
Bradt, Prokurator, 126 ff.
Brandt, C. (1735-1805) Minister, 72.
Bretton, F. E. (1799-1873) H. R. Ass., 171, 174 f.
Brock, G. E. (1816-78) H. R. Adv., 178.
Brockenhuus, H. A., Stiftamtmand, 72.
Brorson, C. B. (1762-1835) H. R. Ass., 66, 76, 129, 166.
Brown, J. P. (1751-1817) H. R. Ass., 66, 73.
Bruun, P. D. (1796-1864) H. R. Ass., 170, 203, 208.
Bruun, M. C. (1775-1825) Forf., 134.
Bræstrup, C. J. C. (1789-1870) e. o. H. R. Ass., 174.

- Buntzen, J. (1809-85) H. R. Adv., 177.
 Bülow, C. S. (1770-1830) Stiftamtmand, 72.
 Bärens, J. H. (1761-1813) H. St. R. Ass., 109, 126.
- Carl (1744-1836) Prins, 129.
 Carstens, C. H., e. o. H. R. Ass., 174.
 Christensen, B. (1807-82) Politiker, 204, 206.
 Christian Frederik, Prins (Chr. VIII) 57, 178.
 Clausen, H. N. (1793-1877) Prof., 199.
 Colbjørnsen, C. (1749-1814) H. R. Just., 17, 22, 32 ff., 40, 49, 55 f., 60, 78 ff., 86, 88 f., 99, 111 f., 116, 120, 129 f., 132 f., 134 f., 161.
 Colbjørnsen, J. E. (1744-1802) H. R. Just., 24, 56, 59, 73, 83, 118, 134, 163.
 Cold, C. M. T. (1754-1826) Politim., 39, 72 f., 196.
 Collin, J. (1776-1861) e. o. H. R. Ass., 174.
 Coninck, F. de (1740-1811) Købmand, 42.
 Cordsen, S. H. (1727-1800) H. R. Just., 24, 47, 56, 58, 74, 83.
- Dampe, J. J. (1790-1867) Dr. phil., 197.
 Danchell, W. C. (1785-1826) H. R. Ass., 168, 191, 195.
 David, C. N. (1793-1874) Prof., 199, 201.
 Deegen, C., Justitssekretær, 175.
 Deuntzer, J. H. (1845-1918) Prof., 103.
 Dorph Seidelin, D. N., Herredsfoged, 173.
 Drewsen, J. C. (1746-1801) H. R. Ass., 62, 101.
 Drewsen, J. C. (1777-1851) Fabrikant, 205.
 Dreyer, H. (1767-1837) H. R. Adv., 77, 183 f.
- Eberlin, P. (1789-1847) H. R. Ass., 169, 201.
 Elster, Foged, 23.
 Engelhardt, N. (1777-1863) H. R. Ass., 68, 153, 157, 161, 166, 181.
- Faber, Prok., 122.
 Falbe, C. V. (1742-1826) O. R. Just., 72.
 Falbe, H. H. (1772-1830) H. R. Ass., 67.
 Falsen, C. M. (1782-1830) H. R. Adv., 78.
 Falsen, E. (1755-1808) H. R. Ass., 28, 35, 44, 64, 99, 100, 103 f., 110, 114, 119, 136.
 Feddersen, Kongens Foged, 27, 56.
 Feddersen, P. (1750-1822) H. R. Just., 63, 73, 101, 104, 122, 133, 149, 161, 163, 176, 181, 195.
 Fogh, E. B. (1732-1800) H. St. R. Just., 43, 72.
 Frederik, Kronprins (Fr. VI), 128 f., 196 f.
 Fridsch, M. (1742-1812) H. R. Ass., 22, 28, 35, 62, 73, 99, 101, 104, 106, 114, 117, 122, 124, 133 f.
- Gersdorff, Amtmand, 38.
 Giödwad, J. F. (1811-91) Redaktør, 201 f., 204.
 Goldschmidt, M. A. (1819-87) Redaktør, 207.
 Graah, P. H. (1750-1830) H. R. Ass., 28, 35, 63, 106, 114, 117 f., 137, 147, 153, 166, 175.
 Grüne, J. P. M. (1805-78) Redaktør, 203, 205.
 Grönlund, Underfoged, 25.
 Gyldenpalm, A. D. (177-1832) Diplomat, 196.
- Haagen, H. (1751-1812) H. R. Adv., 76.
 Haagen, H. 1754-1815) Politim., 72.
 Hage, J. D. (1800-37) Adjunkt, 201.
 Hansen, J. O., e. o. H. R. Ass., 175.
 Hansen, M. (1767-1844) e. o. H. R. Ass., 174.
 Hammerich, F., Justitssekretær, 175.
 Hauch, A. W. (1755-1838) Overhofmarskal, 52.
 Hauch, F. (1754-1839) Stiftamtmand, 72.
 Hellfried, Stiftamtmand, 26.
 Hielm, J. A. (1782-1844) H. R. Adv., 78, 161.
 Hoftved, N. (1762-1815) H. R. Adv., 77.

- Holm, E. (1833-1915) Historiker, 128 f., 134.
 Holm, H. W., Kancelliraad, 126 ff.
 Holm, L. J. (1791-1851) H. R. Ass., 170, 175, 203.
 Holmskjold, J. T. (1731-93) Gehej-
 meraad, 106.
 Holtermann, K. (1737-1815) H. R.
 Ass., 61, 123, 161.
 Horn, F. (1756-1837) H. R. Adv., 77.
 Hurtigkarl, F. T. (1763-1829) Prof.,
 73.
 Hübner, M. (1723-95) Prof., 104.
 Höegh-Guldborg, O. E. (1798-1843)
 H. R. Adv., 177, 184.
 Höpp, J. P. (1782-1847) e. o. H. R.
 Ass., 174.
 Höst, J. K. (1772-1844) H. St. R.
 Ass., 49, 116.
 Jacobi, C. F. (1739-1810) H. R. Ass.,
 63, 116, 123, 136.
 Jessen, P. C. (1772-1830) Kab.-Sekre-
 tær, 73.
 Juliane Sophie, Prinsesse, 195.
 Jørgensen, H., f. 1907, Historiker,
 188.
 Kaas, F. J. (1758-1827) H. R. Just.,
 52, 57, 60, 172.
 Kant, I. (1724-1804) Filosof, 200.
 Kierulff, A. C. (1782-1846) H. R.
 Ass., 167, 174, 191.
 Klingberg, C. (1765-1821) H. R. Adv.,
 77.
 Knudsen, C. (1752-1813) Deputeret,
 72.
 Knuth, F. C. J. (1787-1852) e. o. H. R.
 Ass., 174.
 Knuth, J. H., Stiftamtmand, 72.
 Koefoed, H. J. (1783-1870) H. R.
 Ass., 161, 167, 188, 194, 196, 199.
 Koefoed, J. (1791-1868) H. R. Ass.,
 171.
 Kolderup-Rosenvinge, J. L. A. (1792-
 1850) e. o. H. R. Ass., 175, 203.
 Kongslev, T. (1775-1844) e. o. H. R.
 Ass., 174.
 Koss, J. A. (1787-1858) Diplomat,
 201.
 Krabbe-Carisius, H. (1770-1845) e. o.
 H. R. Ass., 174.
 Kraft, Landsdommer, 48, 116.
 Krogh, Stiftamtmand, 110.
 Krohn, V., Forf., 196.
 Könemann, Justitssekretær, 56, 74,
 175.
 Lange, M. (1788-1856) H. R. Ass.,
 168, 175, 181.
 Lange, R. (1752-1829) H. R. Adv., 76.
 Larsen, J. E. (1799-1856) e. o. H. R.
 Ass., 175, 203.
 Lassen, C. F. (1776-1860) H. R. Ass.,
 68, 153, 166, 181, 188, 191, 203.
 Lassen, C. L. (1767-1839) e. o. H. R.
 Ass., 173.
 Lehmann, P. M. O. (1810-70) H. R.
 Adv., 178 f., 205, 208.
 Lemvig, Byfoged, 23, 26.
 Levetzau, N. K. (1756-1815) H. R.
 Ass., 63, 166.
 Liebenberg, C. C. B. (1804-65) H. R.
 Adv., 177.
 Lindberg, J. C. (1797-1857) Magister,
 199.
 Lowzow, F. v. (1788-1869) H. R.
 Just., 150, 165, 175, 178, 180, 182.
 Lund, C., e. o. H. R. Ass., 174.
 Lübecker, J. L., Amtmand, 22.
 Lyngbye, S., Løjtnant, 197.
 Lüttichau, T. (1744-1805), Godsejer,
 129 f.
 Løvenskjold, H. (1783-1825) e. o.
 H. R. Ass., 173.
 Malling, O. (1748-1829) Deputeret,
 72.
 Moltke, A. V. (1785-1864) H. R. Ass.,
 67, 73.
 Moltke, F. (1726-1836) Deputeret, 72.
 Moltke, G. (1764-1851) H. R. Ass.,
 63, 130, 173.
 Moltke, H. (1799-1847) H. R. Ass.,
 169, 175 f.
 Moltke, J. G. (1746-1818) Minister,
 72.
 Moltke, O. J. (1770-1853) Minister,
 72, 160.
 Moltke, W. J. A. (1755-1835) Stift-
 amtmand, 73.
 Moltke-Nütschau (1798-1866) e. o.
 H. R. Ass., 174.
 Monrad, P. J. (1758-1834) e. o. H. R.
 Ass., 173.

- Montesquieu, C. (1689-1755) Forf., 200.
- Morgenstjerne, B. v. Munthe af, H. R. Adv., 42, 77, 116.
- Müller, A. G. (1769-1833) H. R. Ass., 66, 119, 166, 196.
- Möinichen, Byfoged, 26.
- Møller, C., Prok., 116.
- Møller, P. (1767-1841) H. R. Ass., 67, 166, 174.
- Mösting, J. S. (1759-1843) Minister, 72, 198.
- Nellemann, J. (1831-1906) Jurist, 26, 112.
- Nielsen, J. A., H. R. Adv., 78.
- Nielsen, J. C. W. (1787-1863) H. R. Ass., 168, 174, 208.
- Nissen, H. N. (1755-1815) Prof., 116.
- Nørregaard, L. (1745-1804) Gen. Aud., 40, 73, 130.
- Obelitz, B. G. (1728-1806) Prof., 72.
- Oldenburg, F. (1767-1848) e. o. H. R. Ass., 173.
- Osten, A. S. (1726-97) e. o. H. R. Ass., 72 f.
- Rafn, C. (1762-1822) H. R. Ass., 67, 108, 166.
- Rantzau-Breitenburg, A. C. P. (1773-1845) Minister, 53.
- Rested, O. P. (1743-1804) H. R. Ass., 62, 123.
- Reventlow, C. F. D. (1748-1827) e. o. H. R. Ass., 72.
- Reventlow-Criminil, H. A. (1798-1869) e. o. H. R. Ass., 174.
- Rosenfeldt, Dragonløjtnant, 197.
- Rosenkilde, H. (1765-1837) H. R. Ass., 67, 166.
- Rosenkrantz, N. (1757-1824) Minister, 73.
- Rosenkrantz, P. (1867-1942) Forf., 155.
- Rosenstand-Goiske, P. (1752-1803) H. R. Adv., 76.
- Rosenstand-Goiske, P. (1773-1850) H. R. Adv., 77.
- Rosenörn, P. (1711-90) e. o. H. R. Ass., 72.
- Rothe, A. B. (1762-1840) e. o. H. R. Ass., 73.
- Rothe, C. (1790-1852) H. R. Ass., 169.
- Rottböll, C. M. (1791-1884) H. R. Ass., 170, 188, 203, 205.
- Rottböll, J. L. (1766-1824) H. R. Adv., 77.
- Rotwitt, C. E. (1812-60) H. R. Adv., 177.
- Römeling, H. H. (1770-1840) Kmhr., 197.
- Salicath, P. G. (1794-1864) H. R. Adv., 177.
- Schack, G. (1781-1840) H. R. Adv., 78, 184.
- Scheel, A. W. (1799-1879) Prof., 104, 175, 203.
- Scheel Plessen, C. L., Amtmand, 72.
- Schinkel, Landsdommer, 115, 120.
- Schiörning, C. (1778-1858) H. R. Ass., 152, 157, 166, 180, 188, 196.
- Schlegel, J. F. V. (1765-1836) Prof., 73, 130, 200.
- Schmeerfeldt, V. v., svensk Kornet, 195.
- Schmidt, C. G. (1751-95) H. R. Adv., 76.
- Schou, Prok., 48, 116.
- Schow, C. (1738-1806) e. o. H. R. Ass., 72.
- Schæffer, Krigsassessor, 198.
- Schäffer, K. A. (1801-41) H. R. Adv., 177.
- Schönheyder, J. F. G. (1773-1850) H. R. Ass., 167, 175, 197.
- Schönheyder, J. M. (1752-1831) H. R. Adv., 76, 131, 175.
- Seeberg, Sognepræst, 48.
- Sehested, O. R. (1757-1838) Minister, 72.
- Seidelin, H. K., Bogtrykker, 201.
- Selmer, Byfoged, 24.
- Skeel, Jørgen, H. R. Just. 1788-90, 58.
- Skeel, J. E. (1737-95) Minister, 72.
- Skibsted, P. F. (1753-1812) H. R. Adv., 76.
- Sommer, H. M. (1735-91) H. R. Ass., 62.
- Sommerfeldt, Amtmand, 37.
- Spliid, Byfoged, 114.
- Sporon, F. G. (1749-1811) H. R. Ass., 28, 62, 73, 103, 123, 133 f.

- Sporon, P. E. (1785-1854) H. R. Adv., 177, 184.
 Stampe, H. (1713-89) Gen.-Prok., 115.
 Steenberg, Præst, 25.
 Stellwagen, J. H. C. (1782-1864) H. R. Ass., 161, 168, 194, 205, 206.
 Stemmann, P. C. (1764-1855) H. R. Ass., 28, 44, 65, 174.
 Stockfleth, Sørenskriver, 113.
- Tetens, P. J. (1797-1859) H. R. Ass., 171, 175.
 Thestrup, Landsdommer, 115.
 Thestrup, C. M., e. o. H. R. Ass., 174.
 Thestrup, O. (1748-1814) H. R. Ass., 66, 123, 132, 166, 196.
 Thomsen, A. P. (1780-1860) e. o. H. R. Ass., 174 f.
 Thomsen, F. (1792-1859) H. R. Ass., 171.
 Tillisch, C. L. (1797-1844) e. o. H. R. Ass., 174.
 Tillisch, F. F. (1801-89) e. o. H. R. Ass., 174.
 Tolstrup, Herredsfoged, 41.
 Treschow, F. W. (1786-1869) H. R. Adv., 28, 175, 184.
 Treschow, M. H. (1741-1816) H. R. Ass., 28, 61, 72, 104, 118.
 Tøttrup, Landsdommer, 118.
- Uldall, P. (1743-98) H. R. Adv., 75, 81.
 Unmack, Foged, 39.
 Urne, C. (1749-1821) H. R. Just., 58 f., 73 f.
- Waltersdorff (1755-1820) e. o. H. R. Ass., 72.
 Westermann, M. N., Embedsmand, 196.
 Wilse, C. F. (1790-1860) H. R. Ass., 157, 170, 175.
 Wilster, C. H. (1772-1832) H. R. Adv., 77.
 Wivet, P. B. (1761-1824) H. R. Adv., 74, 76.
 Wormskjold, P. (1750-1824) e. o. H. R. Ass., 72.
- Zeuthen, V. P. (1785-1827) H. R. Ass., 167, 173.
- Øllgaard, H. (1837-95) Forf., H. R. Ass., 21.
 Ørsted, A. S. (1778-1860) Jurist, 23, 53, 67, 99, 108, 119, 142 f., 153, 155, 173 f., 179, 193 f., 198, 200.
 Ørsted, H. C. (1777-1851) Fysiker, 198.

DOMSREGISTER

(1790—1814)

Adoption	104	Kaution	108
Afkortning i Arv	105	Kvinder, personretligt	100
Ansvar for Folk	109	Køb og Salg	106
Appelafkald	121	Legitimation	102
Arbitrær Straf	136	Manddrab	131
Arving, forbigaaet	105	Mindreaarighed	101
Barnefødsel i Dølgemaal	133	Modregning	108
Bevisbedømmelse	119	Morarenter	108
Brandstiftelse	136	Negerslaver	99
Domme og Kendelser	120	Politiske Sager	126
Dommeres Habilitet og Kompe- tence	110	Rettens Fornægtelse	113
Domstolenes Kompetence	110	Sagsomkostninger	124
Døds gave	105	Selvmondsforsøg	133
Ed	122	Servitut	107
Egen Tilstaaelse	122	Slegfredbarn	104
Eksekutorsalær	121	Skifte	105
Formalitet	118	Skilsmisse	103
Forpagtning	107	Staskassens Ansvar	110
Forudsætning	109	Testamente	104
Fremmed Ret	118	Tilregnelighed	137
Fæste	107	Trykkefrihedsforbrydelser	134
Hævd	105	Tyveri	133
Ihænde have obligation	107	Underholdsbidrag	102
Indiciebevis	123	Underpant	106
Indstævntes Udeblivelse	119	Vidner	120
Interessentskab	108	Ægtebarnsbeviset	102
Jøder	99	Ægteskabsløfte	102
		Ærefornærmelse	133

INDHOLD

Forord	5
Indledning	7
<i>I. 1790—1814.</i>	
<i>Træk af Tidsrummets Lovhistorie</i>	13
Person-, Familie-, Arveret 13. — Formueret 14. — Strafferet 16. — Retspleje 16.	
<i>Højesterets Erklæringer</i>	20
I. Erklæringer om almindelige Retsspørgsmaal, Formueretlige 20. — Strafferetlige 23. — Processuelle 25. — II. Erklæringer om konkrete processuelle Forhold 41.	
<i>Højesterets indre Forhold</i>	51
Lokaler 51. — Rettens højtidelige Aabning 52. — Rettens Personale og Betjening 54. — Mødetider 54. — Ændringer i Retsplejen 56. — Bortfaldet af de norske Sager 57. — Fortegnelse over Tilforordnede med Biografier 57. — Sukcessionen af Tilforordnede 68. — Ekstraordinære Assessorer 71. — Justitskontoret 74. — Advokaterne (Biografier) 75. — Chr. Colbjørnsens Lønningsforbedring 78. — Rang 80. — Foranstaltninger i 1790erne for at overkomme Arbejdet 80. — Om Voteringen 81. — J. E. Colbjørnsens Indberetning og Forslag 83. — Arbejdet under Chr. Colbjørnsen 86. — Statistik over Sagerne 87. — Chr. Colbjørnsens Kriminalstatistik 88.	
<i>Udsigt over Højesterets Domspraksis</i>	98
Personret 99. — Familieret 101. — Arveret 104. — Ejendomsret 105. — Obligationsret 107. — Statsret 110. — Højesterets Kontrol med Retsplejen 112. — Borgerlig Retspleje 117. — Strafferetspleje 121. — Strafferet 125.	

II. 1814—49.

<i>Træk af Tidsrummets Lovhistorie</i>	138
Person-, Familie-, Arveret 138. — Formueret 139. — Strafferet 140. — Retspleje 143.	
<i>Højesterets Erklæringer</i>	146
Erklæringer om gældende Ret 146. — Legislative Udtalelser 152.	
<i>Højesterets indre Forhold</i>	159
Lokaler og ydre Apparat 159. — Personalereduktion efter Norges Afgang 160. — Arbejdsmaaden 161. — Fortegnelse over Tilforord- nede med Biografier 162. — Sukcessionen af Tilforordnede 172. — Ekstraordinære Assessorer 173. — Justitskontoret m. v. 175. — Auskultanter 176. — Advokaterne (Biografier) 176. — De Tilfor- ordnedes personlige Stilling 179. — Advokaternes personlige Stil- ling 183. — Statistik over Sagerne 186.	
<i>Træk af Højesterets Domspraksis</i>	187
Almindelige Bemærkninger 187. — Eksempler paa strenge Straffe 189. — Brug af skarp Eksamination 190. — Politiets Brug af Agen- ter 191. — Anvendelse af Analogi og Forholdets Natur 191. — Domme om Tyveri før Reformen af 1840 193. — Birchs Embeds- forbrydelse 194. — Schmeerfeldts Angreb paa Frederik VI 195. — Westermanns Brev til Carsten Anker 196. — Rosenfeldts Audi- ens 197. — Lyngbyes Ansøgninger 197. — Bjerrings Ytringer om Statsstyrelsen 198. — Badens Kritik af Kirkelæren 198. — Lind- bergs Angreb paa H. N. Clausen 199. — Sager om Kritik af Rege- ringssystemet mod C. N. David og Johs. Hage 199. — Alminde- lige Bemærkninger om 61 saadanne Domme 201. — Omtale af en Række Prøver af disse Domme 202.	
Personregister	209
Domsregister	214